

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Septentrio Reports
2015:3

Levende studie – og læringsentra?

Kompetensutmaningar
i tre rurale regioner

Gunilla Roos, Gunnar Grepperud og Ådne Danielsen

Rapport nr. 2 fra prosjektet "Utdanning for utvikling – studie- og læringsentrenes rolle og funksjon".
RESULT (Ressurssenter for undervisning, læring og teknologi).
UiT Norges arktiske universitet

UiT The Arctic University of Norway – 2015

Phone no.: 77 64 40 00
Email: postmottak@uit.no
Web: <http://uit.no/>

Septentrio Academic Publishing

<http://septentrio.uit.no/>

Septentrio Reports, number 3, 2015

ISSN: 2387-4597

DOI: <http://dx.doi.org/7.3408>

How to cite this report: <http://dx.doi.org/10.7557/7.3408>

Licensee UiT The Arctic University of Norway

This Open Access report is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

International License: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Tabellförteckning	3
Figurförteckning	4
Förord.....	9
Bakgrund och dataunderlag	11
Bakgrund	11
Dataunderlag.....	13
Databearbetning.....	17
Disposition.....	17
Studie- och lärcentras landskap – några centrala och sammanfattande drag.....	19
Akademi Norrs kommuner	19
Demografi	19
Näringsstruktur och arbete.....	21
Formell utbildningsnivå.....	22
Nybörjare vid högskolan	26
Kommunerna i Hadeland och Nord-Troms	31
Demografi.....	31
Näringsstruktur och arbete.....	33
Formell utbildningsnivå.....	34
Högskolenybörjare.....	37
Avslutning	41
Akademi Norrs landskap	43
Demografi	44
Arbete och näringsliv.....	49
Förvärvsarbete	50
Arbetslöshet.....	55
Formell utbildningsnivå.....	59
Eftergymnasial utbildning	61
Högskolestuderande.....	70
Högskolenybörjare.....	70
Övergångsfrekvens	83
Landskapet i Hadeland och Nord Troms	89
Demografi.....	91

Arbete och näringsliv.....	94
Näringsliv	94
Arbetslöshet.....	99
Formell utbildningsnivå.....	103
Högskole- och universitetsutbildning.....	104
Högskolestuderande.....	112
Högskolenybjare.....	112
Centralisering, kön och de unga – tre utmaningar för glesbygden	125
Centralisering och regional stratifiering	127
Könsskillnader	131
De unga.....	136
Avslutning	139
Referenser.....	143
Tryckta källor	143
Statistik i databaser	150
Tabellbilaga 1: Akademi Norr	154
Tabellbilaga 2: Hadeland och Nord-Troms.....	165

Tabellförteckning

Tabell 3.1. *Landareal och invånare per kvadratkilometer år 2011 i kommunerna i Akademi Norr.*

Tabell 3.2. *Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i de södra kommunerna i Akademi Norr efter arbetsställets näringsgren år 2011. Procent.*

Tabell 3.3. *Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i de norra kommunerna i Akademi Norr efter arbetsställets näringsgren år 2011. Procent.*

Tabell 3.4. *Eftergymnasial utbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Akademi Norr, fördelat på kvartiler. Procent.*

Tabell 3.5. *Övergångsfrekvensen i Akademi Norrs kommuner inom tre år efter avslutad gymnasieskola 1989/90-2006/2007, uppdelad i kvartiler. Glidande medelvärden à tre år. Procent.*

Tabell 4.1. *Landareal¹ och invånare per kvadratkilometer år 2011 i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms.*

Tabell 4.2. *Sysselsatta per 4 kvartal 2011 med bostad i kommunerna i Hadeland efter näringsgren. Procent.*

Tabell 4.3. *Sysselsatta per 4 kvartal 2011 med bostad i kommunerna i Nord-Troms efter näringsgren. Procent.*

Tabell 4.4. *Universitets och högskoleutbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms, fördelade på kvartiler. Procent.*

¹ I den norska statistiken ingår även sötvattenområde i landarealen.

Figurförteckning

Figur 2.1. Andelen invånare i åldern 16 år och äldre med eftergymnasial utbildning år 2011 i de södra kommunerna i Akademi Norr relaterat till med genomsnittet för riket = 0. Procent.

Figur 2.2. Andelen invånare i åldern 16 år och äldre med eftergymnasial utbildning år 2011 i de norra kommunerna i Akademi Norr relaterat till genomsnittet för riket = 0. Procent.

Figur 2.3. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1985-2011 i de södra kommunerna i Akademi Norr, relaterat till genomsnittet för riket = 0. Procent.

Figur 2.4. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1985-2011 i de norra kommunerna i Akademi Norr, relaterat till genomsnittet för riket = 0. Procent.

Figur 2.5. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1985-2011 i de södra kommunerna i Akademi Norr, fördelat på yngre och äldre, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Figur 2.6. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1985-2011 i de norra kommunerna i Akademi Norr, fördelat på yngre och äldre, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Figur 2.7. Andelen invånare i åldern 16 år och äldre med eftergymnasial utbildning år 2011 i kommunerna i Hadeland, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Figur 2.8. Andelen invånare i åldern 16 år och äldre med eftergymnasial utbildning år 2011 i kommunerna i Nord-Troms, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Figur 2.9. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1986-2011 i kommunerna i Hadeland, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Figur 2.10. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1986-2011 i kommunerna i Nord-Troms, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Figur 2.11. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1986-2011 i kommunerna i Hadeland fördelat på yngre och äldre, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Figur 2.12. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1986-2011 i kommunerna i Nord-Troms fördelat på yngre och äldre, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Figur 3.1. Kommunerna i Akademi Norr.

Figur 3.2. Antalet invånare år 2011 i kommunerna inom Akademi Norr. Absoluta tal.

Figur 3.3. Befolkningsförändring från år 1970 till år 2010 i kommunerna inom Akademi Norr och regionens universitetsorter. Procent.

Figur 3.4. Befolkningens ålderssammansättning år 2011 i kommunerna i Akademi Norr. Procent.

Figur 3.5. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd år 2011 i åldern 16-64 år i Akademi Norrs kommuner. Procent.

Figur 3.6. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd år 2011 i åldern 16-64 år i Akademi Norrs kommuner. Procent.

Figur 3.7. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd år 2011 i åldern 16-64 år i Akademi Norrs kommuner, fördelat på kön. Procent.

Figur 3.8. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd år 2011 i åldern 18-24 år i Akademi Norrs kommuner. Procent.

Figur 3.9. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 16-64 år 1996-2011 i Kramfors, Sollefteå och Strömsund. Procent.

Figur 3.10. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 16-64 år 1996-2011 i Åsele, Dorotea och Vilhelmina. Procent.

Figur 3.11. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 16-64 år 1996-2011 i Lycksele, Storuman och Malå. Procent.

Figur 3.12. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 16-64 år 1996-2011 i Sorsele, Arvidsjaur och Arjeplog. Procent.

Figur 3.13. Formell utbildningsnivå år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Akademi Norr. Procent.

Figur 3.14. Eftergymnasial utbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Akademi Norr och i regionens universitetskommuner. Procent.

Figur 3.15. Eftergymnasial utbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Akademi Norr, fördelat på kön. Procent.

Figur 3.16. Eftergymnasial utbildning 1985-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna i den södra delen av Akademi norr. Procent.

Figur 3.17. Eftergymnasial utbildning 1985-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna i den norra delen av Akademi norr. Procent.

Figur 3.18. Ökningen av eftergymnasial utbildning bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna i Akademi Norr, riket och i regionens universitetskommuner, år 1985-2010. Procent.

Figur 3.19. Ökningen av eftergymnasial utbildning bland befolkningen i åldern 25-64 år i de södra kommunerna i Akademi Norr, fördelat på kön. År 1985-2010. Procent.

Figur 3.20. Ökningen av eftergymnasial utbildning bland befolkningen i åldern 25-64 år i de norra kommunerna i Akademi Norr, fördelat på kön. År 1985-2010. Procent.

Figur 3.21. Eftergymnasial utbildning år 1985-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 i kommunerna i den södra delen av Akademi norr, fördelat på kön. Procent.

Figur 3.22. Eftergymnasial utbildning år 1985-2010 bland befolkningen i ålderns 25-64 år i kommunerna i den norra delen av Akademi norr, fördelat på kön. Procent.

Figur 3.23. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1985/86 – 2010/11 i Kramfors, Sollefteå och Strömsund samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.24. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1985/86 – 2010/11 i Åsele, Dorotea, Vilhelmina samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.25. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1985/86 – 2010/11 i Lycksele, Storuman och Malå samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.26. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1985/86 – 2010/11 i Sorsele, Arvidsjaur, Arjeplog samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.27. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1993/94 – 2011/12 i de södra kommunerna i Akademi Norr samt i riket, fördelat på kön. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.28. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1993/94 – 2011/12 i de norra kommunerna i Akademi Norr samt i riket, fördelat på kön. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.29. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-24 år läsåren 1994/95 – 2000/11 i de södra kommunerna i Akademi Norr samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.30. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-24 år läsåren 1994/95 – 2000/11 i de södra kommunerna i Akademi Norr samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.31. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-24 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i de norra kommunerna i Akademi Norr samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.32. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-24 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i de norra kommunerna i Akademi Norr samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.33. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 25-64 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i Kramfors, Sollefteå och Strömsund samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.34. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 25-64 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i de Åsele, Dorotea, Vilhelmina samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.35. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 25-64 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i Lycksele, Malå, Sorsele samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.36. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 25-64 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i de Storuman, Arjeplog, Arvidsjaur samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.37. Övergång till högskolan inom tre år efter avslutat gymnasium för invånare i de södra kommunerna i Akademi Norr. Glidande medelvärden à tre år. Procent.

Figur 3.38. Övergång till högskolan inom tre år efter avslutat gymnasium för invånare i de norra kommunerna i Akademi Norr. Glidande medelvärden à tre år. Procent.

Figur 3.39. Andel av en årskull som påbörjat högskolestudier senast vid 19 års ålder födda 1991 och 1992 i Akademi Norrs kommuner, fördelat på kön. Glidande medelvärden à två år. Procent.

Figur 3.40. Andel av en årskull som påbörjat högskolestudier senast vid 21 års ålder födda 1989 och 1990 i Akademi Norrs kommuner, fördelat på kön. Glidande medelvärden à två år. Procent.

Figur 4.1. Karta över Hadeland.

Figur 4.2. Karta över Nord-Troms.

Figur 4.1. Antal invånare år 2011 i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms. Absoluta tal.

Figur 4.2. Befolkningsförändring från år 1970 till år 2010 i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms. Procent

Figur 4.3. Befolkningens alderssammansättning år 2011 i kommunerna i Hadeland og Nord-Troms. Procent.

Figur 4.4. Sysselsatta per 4 kvartal år 2011 efter sektorer i kommunerna i Hadeland og Nord-Troms. Procent.

Figur 4.5. Formell utbildningsnivå år 2011 bland sysselsatta inom olika näringar i Norge. Procent.

Figur 4.6. Helt arbetslediga og i arbeidsmarknadsåtgärder år 2011 i kommunerna Hadeland og Nord-Troms. Procent.

Figur 4.7. Helt arbetslediga år 2011 i kommunerna Hadeland og Nord-Troms, fördelat på kön. Procent.

Figur 4.8. Helt arbetslösa samt i åtgärder i kommunerna i Hadeland, år 2000-2011. Procent.

Figur 4.9. Helt arbetslösa samt i åtgärder i Lyngen, Storfjord og Kåfjord, år 2000-2011. Procent.

Figur 4.10. Helt arbetslösa samt i åtgärder i Skjervøy, Nordreisa og Kvæningen, år 2000-2011. Procent.

Figur 4.11. Formell utbildningsnivå år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år og oppåt i kommunerna i Hadeland og Nord-Troms. Procent.

Figur 4.12. Universitets- og høskoleutbildning bland befolkningen år 2011 i åldern 16 år og oppåt i kommunerna i Hadeland og Nord-Troms samt høskole- og universitetskommunerna i respektive region. Procent.

Figur 4.13. Universitets- og høskoleutbildning bland befolkningen i åldern 16 år og äldre i kommunerna i Hadeland og Nord-Troms år 2011, fördelat på kön. Procent.

Figur 4.14. Universitets- og høskoleutbildning år 1986-2010 bland befolkningen 16 år og äldre i kommunerna i Hadeland. Procent.

Figur 4.15. Universitets- og høskoleutbildning år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 16 år og äldre i kommunerna i Nord-Troms. Procent.

Figur 4.16. Ökningen av universitets og høskoleutbildning, år 1985-2010, bland befolkningen i åldern 16 år og äldre i kommunerna i Hadeland og Nord-Troms. Procent.

Figur 4.17. Ökningen av universitets og høskoleutbildning år 1985-2010 bland befolkningen 16 år og äldre i kommunerna i Hadeland og Nord-Troms. Procent.

Figur 4.18. Universitets- og høskoleutbildning år 1986-2010 bland befolkningen 16 år og äldre i kommunerna i Hadeland, fördelat på kön. Procent.

Figur 4.19. Universitets- og høskoleutbildning år 1986-2010 bland befolkningen 16 år og äldre i kommunerna i Nord-Troms, fördelat på kön. Procent.

Figur 4.20. Høskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-64 år i kommunerna i Hadeland samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden á tre år. Promille.

Figur 4.21. Høskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-64 år i kommunerna Lyngen, Storfjord og Kåfjord samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden á tre år. Promille.

Figur 4.22. Høskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-64 i kommunerna Skjervøy, Nordreisa og Kvæningen samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden á tre år. Promille.

Figur 4.23. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-64 år i kommunerna i Hadeland, fördelat på kön. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 4.24. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-64 år i kommunerna i Nord-Troms, fördelat på kön. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 4.25. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-24 i kommunerna i Hadeland. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 4.26. Högskolenybörjare 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-24 år i kommunerna Lyngen, Storfjord och Kåfjord i Nord-Troms. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 4.27. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-24 i kommunerna Skjervøy, Nordreisa och Kvænangen i Nord-Troms. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 4.28. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 i kommunerna i Hadeland. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 4.29. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 i kommunerna Lyngen, Storfjord och Kåfjord i Nord-Troms. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 4.30. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 i kommunerna Skjervøy, Nordreisa och Kvænangen i Nord-Troms. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 5.1. Andel invånare med eftergymnasial utbildning år 1985-2010 i åldern 25-64 år i kommuner i Västerbotten och universitetet i länet. Procent.

Figur 5.2. Andel invånare med universitets- och högskoleutbildning år 1986-2010 i åldern 16 år och äldre år i kommunerna i Hadeland och högskolekommunerna i fylket. Procent.

Figur 5.3. Andel invånare med universitets- och högskoleutbildning år 1986-2010 i åldern 16 år och äldre år i kommunerna i Nord-Troms och universitets- och högskolekommunerna i fylket. Procent.

Figur 5.4. Andelen högskolenybörjare läsåren 1986/87-10/11 i kommunerna Arjeplog och Arvidsjaur och universitetskommunerna i regionen. Promille.

Figur 5.5. Andelen högskolenybörjare år 1986-2010 i kommunerna Skjervøy, Nordreisa, Kvænangen och högskole- och universitetskommunerna i fylket. Promille.

Figur 5.6. Skillnaden i procentenheter mellan andelen män och kvinnor födda 1988 som påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder efter SKL:s kommungruppsindelning. Procent.

Förord

I den här rapporten presenteras resultat från forskningsprojektet "Utdanning for utvikling-studie- og læringsentrenes rolle og funksjon". I projektet belyser vi svenska och norska studie- och lärcentra ur olika synvinklar. Då begreppet är lite ohanterligt har vi valt att använda förkortningen SLC.² Det här är verksamheter som arbetar med att göra primärt högre utbildning tillgänglig i orter där sådan verksamhet varit mycket begränsad eller till och med icke existerande. Med utgångspunkt i arbetet vid de lokala SLC önskar vi också få insyn i hur ett lokalsamhälle utanför stora stadscentra tänker och handlar i mötet med den alltmer påträngande kompetensutmaningen. Etableringen av SLC är förankrad i en stark tro på den högre utbildningens betydelse som ett medel för att skapa tillväxt och utveckling, både för individer och för lokalsamhälle. Detta gäller också för orter som traditionellt sett har värderat andra kompetens- och kunskapsformer, ofta benämnt som erfarenhetsbaserad kunskap.

I den här rapporten som är nummer två av tre i projektet ges det med hjälp av tillgänglig statistik en bild av den lokala kontexten som SLC verkar i, i form utvecklingen av befolkningsantal, näringsliv, arbetsliv och utbildning. Här läggs stor vikt vid att om möjligt fånga de längre utvecklingslinjerna.

Den första rapporten, med titeln "*Levende studie- og læringsentra? Funksjoner og framvext*", handlar om den samhällsmässiga kontexten för SLC, med fokus på vilka förhållanden/drivkrafter som kan ha bidragit till att sådana aktörer etableras.

I den tredje rapporten med titeln "*Levende studie- og læringsentra? Utviklingstrekk og utfordringer*", studeras erfarenheter som gjorts i den konkreta praktiken i verksamheten och de möjligheter och utmaningar som den står inför. Rapporten baseras på intervjuer i 12 svenska kommuner, som vid tidpunkten utgjorde nätverket Akademi Norr, av studiecentranätverket Nord-Troms (omfattar 6 kommuner) samt av studie- och lärcentramiljön på Hadeland i Opplands fylke (omfattar tre kommuner).

Sammanfattningsvis kan projektet beskrivas som studier av verksamheten i studie- och lärcentra ljust av en lokal och samhällelig kontext.

Projektet är finansierat med forskningsmedel från Universitetet i Tromsø. De ansvariga för projektet är professor Gunnar Grepperud, RESULT (Resurssenter for undervisning, læring og teknologi), Universitetet i Tromsø, docent Gunilla Roos, EDU (Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier), Uppsala universitet och førsteamanuensis Ådne Danielsen, RESULT (Resurssenter for undervisning, læring og

² I Norge används vanligtvis beteckningen studiecentrum.

teknologi), Universitetet i Tromsø. Projektet har också haft Stine Meier Didriksen som projektmedarbetare. Projektet har pågått från hösten år 2011 till och med hösten 2013.

Avslutningsvis vill vi tacka alla studiecentraansvariga som tog sig tid att möta oss och lät oss få ta del av sina erfarenheter. Intervjuerna har inte bara gett oss värdefull insikt i hur kommuner och regioner tänker och handlar i frågor om vuxnas kvalificering. Vi har också mött en grupp personer som vi vill karaktärisera som entusiastiska entreprenörer och samhällsbyggare med ambitioner för det lokalsamhälle de ingår i.

Bakgrund och dataunderlag

I det här kapitlet kommer vi att redogöra för varför vi kommit att intressera oss för studie- och lärcentra [SLC], vars verksamhet har levt ett liv som inte tycks ha intresserat varken makthavare eller forskare i någon större utsträckning. Vidare gör vi reda för de data vi använt oss och hur vi gått tillväga för att bearbeta dem och varför. Kapitlet avslutas med en redovisning av rapportens disposition.

Bakgrund

Bakgrunden till projektet kan spåras till den ökade betoningen av kompetensens och därmed utbildningens betydelse och förutsättning för utveckling och tillväxt. Begreppet tillväxt associeras oftast med ekonomiska förhållanden. I projektet har vi emellertid ett bredare synsätt som inbegriper inte bara ekonomisk tillväxt utan även social-kulturell- och demokratisk tillväxt, och då inte bara för centrala delar av samhället utan även för mer s.k. perifera områden (sett ur storsamhällets perspektiv). Detta, som vi skulle kunna kalla "mantra" eller som Danielsen (2011) kallar "masteridé", har sedan 1990-talet varit på dagordningen inom såväl internationella organisationer som t.ex. EU, UNESCO, OECD som inom forskningsvärlden (se t.ex. EU-Council; 2000; Gorard & Rees, 2002; OECD, 1999, 2007a, b, 2008; Sörlin & Törnqvist, 2000),³. Ingredienser i detta "mantra" är bl.a. betoningen ett livlångt/livsvitt lärande och förväntningar på att högre utbildning ska ha en mer aktiv och strategisk roll i såväl den nationella som regionala utvecklingen än de hitintills haft.

Den högre utbildningens betydelse för samhällsutvecklingen kan i sin tur föras tillbaka till den samhällsomvandling som började under senare delen av 1900-talet. Omvandlingen som skett i den industrialiserade världen har de senaste decennierna varit så genomgripande att vissa forskare har talat i termer av "ny tidsålder" (Sörlin & Törnqvist, 2000). Vi skall inte här fördjupa oss i den här omvandlingen eller omstruktureringen av flera delar av samhället utan bara konstatera att det "nya" samhälle som trätt fram har benämnts på en mängd olika sätt, såsom t.ex. tjänstesamhälle, informationssamhälle, nätverkssamhälle och kunskapsamhälle. Gemensamt för det "nya" samhället är att allt fler arbeten inom olika näringar kräver allt mer utbildning. Vi lever som Sörlin och Törnqvist (a.a.) säger i en *kunskapsbaserad ekonomi* och där allt fler jobb ställer krav på eftergymnasial eller högre utbildning.

³ Se projektrapport 1.

Detta har bidragit till att kommuner och regioner som inte har egna högre utbildningsinstitutioner har blivit alltmer upptagna av att säkra sig en stabil, förutsägbar och långsiktig tillgång till utbildning på högre nivå (Grepperud, 2007; Roos, Dahllöf & Baumgarten, 2001; Roos & Rydningen, 2007). En strategi har varit att på kommunal nivå bygga en infrastruktur för livslångt/livsvitt lärande i form av kommunala och regionala studie- och lärcentra [SLS]. De har beskrivits av Glesbygdverket som "den tredje vågen i högre utbildning".⁴ Denna tredje våg växte fram underifrån, och har sannolikt sin grund i det ointresse och tafatthet som, slagorden till trots, har funnits i de statliga utbildningskorridorerna för att möta det vi kan kalla *den regionala utmaningen*. På senare tid har emellertid den endogena hållningen börjat betonas alltmer från statligt håll (se t.ex. Prop. 1997/98:62, 2001/02:04; St.meld.nr 25, 2008-2009)⁵, dvs. att ansvaret för utvecklingen och växtkraften kommer inifrån eller nerifrån (Danielsen, 2011; Rapport 1).

Det är dessa studie- och lärcentra som kan sägas utgöra "stommen" i projektet. Men vi fokuserar inte enbart på SLC och deras verksamheter utan även på det lokalsamhälle de är en del av. En av utgångspunkterna för vårt arbete är att för att förstå skeenden på lokal nivå måste vi ha kunskap om den samhälleliga och regionala kontext som SLC är inbäddade i. Hur människor tänker och förhåller sig till utbildning i allmänhet och högre utbildning i synnerhet är inte bara en individuell angelägenhet utan är till stor del påverkat av det samhälle de lever i, dvs. den lokala kontexten (Dahllöf, 1994; Roos, Dahllöf & Baumgarten, 2000). Med andra ord har vi en ramteoretisk utgångspunkt.

Den här rapporten är ett försök att beskriva den lokala kontext i 21 kommuner som ingår i projektet och som dessa studie- och lärcentra verkar i⁶. Man kan med fog fråga sig om det överhuvudtaget är möjligt att beskriva ett lokalsamhälle och dess liv och leverne. Vilka beskrivningsvariabler är relevanta för att fånga själen i ett lokalsamhälle? Vi kan dessvärre inte leva upp till ett sådant anspråk utan de beskrivningsvariabler vi valt speglar givetvis endast en mycket liten del av det som utmärker en kommun. De teman vi använt oss av för att beskriva kommunerna är *demografi, näringsliv, arbete och utbildning*.

Med tanke att fokus i projektet ligger på utbildning i allmänhet och högre utbildning i synnerhet kommer tonvikten i beskrivningen av kommunerna att ligga på förhållanden som rör utbildning och i huvudsak högre utbildning. Det betyder inte att

⁴ Våg 1= universitet, våg 2 = Högskolor och våg 3 SLS

⁵ I den regionalpolitiska propositionen 1999 (Prop. 1997/98: 62) tar man upp denna problematik men i uttrycker sig i termer av behovet av ökad flexibilitet i stället för decentralisering.

⁶ Kriterier för urvalet av kommuner i projektet redovisas i Rapport 3: Kapitel 1.

vi är omedvetna om att de tidigare nivåerna i utbildningsstrukturen, såsom grundskola och gymnasium har betydelse för högre utbildning. Tidigare erfarenheter från skolvärlden har stor betydelse för hur människor förhåller sig till högre utbildning. Anledningen till att vi inte mer än på ett ytligt sätt granskar tidigare stadier av utbildning i de kommuner som ingår i studien är rent pragmatisk. Det har helt enkelt rent tidsmässigt inte funnits utrymme för denna del.

En viktig anmärkning är att tyngdpunkten i rapporten vilar på statistik om *formell utbildning*. Det är här viktigt att påminna om att detta inte ger en rättvisande bild av den utbildning och kompetens som invånarna har i de aktuella regionerna. Människor kan ha en hög kunskaps- och kompetensnivå som införskaffats på andra sätt än genom det formella utbildningssystemet, genom egna studier, fortbildning i arbetslivet, kurser av privata utbildningsanordnare som inte är poänggivande, såsom t.ex. studieförbund. Därför är ordet *formell* av avgörande betydelse. Som vi redovisar i Rapport 3 finns det i regionerna många utbildningsaktörer som erbjuder sina tjänster och som inte räknas som formell utbildning. Offentlig statistik visar också att många människor i Norrlands inland är bland de flitigaste deltagarna i Sverige i kurser som erbjuds av Studieförbunden. Enligt SCB (2012b) så är andelen deltagare i studieförbundens verksamhet högst i landet i Västerbottens län och högst andel i hela landet har Åsele följt av Dorotea, Storuman, Sorsele och Vilhelmina, kommuner som ingår i vår studie.

Dataunderlag

Beskrivningen grundar sig i på en analys av en mycket stor mängd statistiska data främst från Statistiska Centralbyrån [SCB] i Sverige och den norska motsvarigheten Statistisk Sentralbyrå [SSB], Högskoleverket [HSV] i Sverige samt andra källor länkade till dessa myndigheter. I Sverige har vi kunnat använda oss av officiell statistik som är tillgänglig hos myndigheten i form av färdiga tabeller och uppgifter som redovisas i "Statistikbanken". Norska SSB är inte lika generös med att erbjuda tillgång till deras statistik, särskilt gällande data i ett längre tidsperspektiv eller på kommunnivå, trots att det även här finns en motsvarande "Statistikbank".⁷

Vi har använt oss av data om ett stort antal variabler när vi försökt teckna situationen i de kommuner som ingår i projektet. Följande variabler har använts:

- *Demografi*: Landareal, befolkningstäthet, invånarantal och befolkningens åldersstruktur.

⁷ Specifika källor finns angivna vid presentation av data i form av figurer och tabeller.

- *Arbete och näringsliv*: Förvärvsarbetade i olika sektorer och näringsgrenar samt arbetslöshet/arbetsledige.
- *Utbildning*: Formell utbildningsnivå med tonvikt på eftergymnasial utbildning samt högskolestuderande i form av högskolenybörjare och övergångsfrekvens. Det sistnämnda endast för Sverige.

Formell utbildningsnivå avser den formella nivån på den högsta avslutade utbildningen. Den norska och svenska officiella statistiken skiljer sig åt vid redovisning av formell utbildningsnivå. Den formella utbildningsnivån i en kommun varierar givetvis beroende på vilket åldersspann beräkningarna grundar sig på. I Norge redovisar Statistisk Sentralbyrå [SSB] varje år befolkningens formella utbildningsnivå från 16 år och uppåt. I Sverige redovisas dels åldersgruppen 16 år och äldre men det är vanligt att den formella utbildningsnivån avser befolkningen i åldern 25-64 år. Åldersindelningen 16 år och äldre är något problematiskt när man som i vårt fall är särskilt intresserade av eftergymnasial utbildning. Ingen i befolkningen mellan 16-20 år kan knappast ha avslutat en högre utbildning. I det följande kommer vi att redovisa formell utbildningsnivå år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och uppåt i såväl de norska som de svenska kommunerna. När det gäller nivån på *eftergymnasial utbildning* använder vi oss av åldersspannet 16 år och uppåt för de norska kommunerna medan vi för de svenska kommunerna utgår från åldern 25-64 år när vi speglar det längre tidsperspektivet, dvs. individer i de åldrar som dels kan ha haft möjlighet att skaffa sig en eftergymnasial utbildning och som dels är i arbetsför ålder.

Statistik om den eftergymnasiala nivån är heller inte jämförbar mellan Sverige och Norge då den norska bara inbegriper universitets- och högskoleutbildning medan den svenska tar med all eftergymnasial utbildning, dvs. sådana som inte är på universitets- och högskolenivå, t.ex. yrkeshögskoleutbildning. De här redovisade skillnaderna i offentlig statistik betyder att den eftergymnasiala utbildningsnivån i ett längre tidsperspektiv som redovisas för de svenska och norska kommunerna inte är kompatibla och kan därför inte jämföras med varandra.

I norsk statistik delar man heller inte upp de olika nivåerna i kortare och längre utbildningar på gymnasienivå.

Med *högskolenybörjare* avses studerande i åldern 18-64 år som för första gången är registrerade i grundläggande högskoleutbildning. Med *övergångsfrekvens* menas

andelen studerande som inom en tre års period efter avslutat gymnasium har påbörjat högskoleutbildning.⁸

I statistik om högskolenybjörjare totalt sett i de svenska kommunerna har vi använt oss av SCB:s tabeller. När vi gjort köns- och åldersuppdelning av högskolenybjörjare i dessa kommuner har vi använt oss av statistik som finns tillgänglig från läsåret 1993/94 hos Högskoleverket. Antalet har sedan dividerats med antalet invånare i respektive kategori 30 december det läsår som avses⁹. För Norges del har vi varit tvungna att köpa statistik om antal högskolenybjörjare, totalt samt uppdelat i ålder och kön. Här har vi tillgång till data från år 1985¹⁰, ett längre tidsperspektiv än i Sverige relativt kön och ålder. Befolkningsstatistiken har hämtats från Statistikbanken vid SCB i Sverige och SSB i Norge. Åldersspannet 18-64 år är stort och därför känsligt för en skev åldersfördelning, som råder i flera av kommunerna som ingår i studien. Högskolestudier påbörjas i störst utsträckning bland i de yngre åldersgrupperna. Medianåldern bland högskolenybjörjare i Sverige har sedan läsåret 2004/05 legat på en konstant nivå à 21 år (SCB, 2012). Lsåret 2010/11 var 76 procent av högskolenybjörjarna under 25 år och följaktligen 24 procent över 25 år. Vi vet emellertid från tidigare undersökningar att medelåldern för studerande vid lärcentra/studiecentra i såväl Sverige som Norge har varit hög. Studier av studerande vid studiecentra i Hälsingland visar att medelåldern bland studerande har legat på 35-37 år från år 1994-2000 (Roos & Grepperud, 2007). En studie år 2009 av de studerande vid Studiecentra i Vin-nätverket och i Hadeland visade även den på en medelålder på 37 år (Roos & Grepperud, 2010). Det skulle därför ha varit intressant att studera andelen högskolenybjörjare i ett flertal åldersgrupper men då några av kommunerna är små befolkningsmässigt skulle en uppdelning i ett flertal åldersklasser bli ganska intetsägande. Vi har därför valt att dela upp högskolenybjörjare i två åldersgrupper: 18-24 år och 25-64 år.

Övergångsfrekvensen är främst ett mått på de yngres övergång till högskolan. Måttet avser här individer som inom tre år efter avslutad gymnasieskola påbörjat högre utbildning. Låt oss ge ett exempel: Andel av alla elever folkbokförda i en kommun och som erhållit slutbetyg eller motsvarande från gymnasieskolan t.ex. läsåret 2006/07 som registrerats vid universitet eller högskola under läsåret 2009/10. De flesta bör

⁸ Ibland används i officiell statistik fyra eller fem år efter avslutat gymnasium men vi har valt att använda treårsintervallet.

⁹ Viss statistik utgår man från antalet invånare 1 januari det år man påbörjar högskoleutbildning. Vi har valt den 31 december det år högskoleutbildning påbörjas.

¹⁰ Vi har inte haft tillgång till åldersuppdelad befolkningsstatistik i kommunerna för år 1985. För det glidande medelvärdet för år 1985, dvs. åren 1985, 1986 och 1987 har vi använt oss av antal invånare i den aktuella åldersgruppen år 1986. Därefter har antalet invånare för de tre åren som det glidande medelvärdet representerar slagits samman och dividerats med tre.

vara därför vara i åldern 20-23 års ålder vid övergången. Skolverket redovisar varje år i en rapport¹¹ om övergångsfrekvensen för alla kommuner. Dessvärre redovisas inte övergångsfrekvens fördelad på kvinnor och män. Sådana uppgifter har vi hämtat från rapporter från Högskoleverket och sedermera universitetskanslersämbetet som redovisar övergång till högskola fördelat på kön där övergången skett vid 21 års ålder.

I de fall det varit möjligt har vi som sagt försökt beskriva utvecklingen av dessa variabler i ett längre tidsperspektiv. För att ge en rättvisande bild av utvecklingen i kommunerna är det nödvändigt att ha ett relativt långt tidsperspektiv oavsett variabel. I de befolkningsmässigt små kommunerna kan ett årsvärde variera stort från ett år till ett annat. Den ambitionen har vi i alla stycken inte kunnat leva upp till på grund av brist på tillgång på statistik, vilket främst gäller för norska förhållanden. I flertalet av variablerna har vi också gjort en fördelning av data i olika åldergrupper samt efter kön.

När arbetet startade var vår ambition att jämföra situationen i de två länderna i form av en komparativ studie, eftersom vi utgick ifrån att utbildningssystemen är rätt likartade, vilket är en grundförutsättning vid sådana studier. Dessvärre har vi av flera skäl varit tvungna att skrinlägga detta. För det första är inte statistiken jämförbar i Norge och Sverige. De båda ländernas statistiska myndigheter, SCB i Sverige och SSB i Norge, har olika sätt att bokföra ett flertal uppgifter på kommunnivå. Det kan t.ex. röra sig om olika indelningar av t.ex. ålder eller olika definitioner av variabler. Till eftergymnasial utbildning i Norge räknas exempelvis bara universitets och högskoleutbildning medan den svenska statistiken innehåller all eftergymnasial utbildning oavsett om den betraktas som universitets och högskoleutbildning eller inte. Den jämförelse vi kunnat göra är att relatera kommunerna till respektive lands riksgenomsnitt och därefter kommentera likheter och skillnader mellan de norska och svenska kommunerna. När två så närbesläktade länder inte kan jämföras på utbildningssidan kan man med fog fråga sig hur tillförlitliga alla europeiska jämförelser är. För det andra är fri tillgång till (gratis) statistik ytterst begränsad på kommunnivå i Norge jämfört med Sverige vilket resulterat i att vi har varit tvungna att utesluta en del intressanta uppgifter om de norska kommunerna. Statistiskt sett är därför rapporten ”baktung” till Sveriges fördel.

¹¹ Mellan åren 1995 och 1998 hade rapporten titeln Skolan. Jämförelsetal för skolhuvudmän. Mellan 1999-2001 var titeln Barnomsorg och skola. Jämförelsetal för huvudmän. Från 2002 till 2003 har rapporten titeln. Barnomsorg, skola och vuxenutbildning. Jämförelsetal för huvudmän. Från och med 2004 är titeln Barn, elever och utbildningsresultat. Kommunnivå.

Databearbetning

Kommunerna jämförs, som vi tidigare nämnt ,genomgående med *riksnivån i respektive land* och ibland kommunerna i regionen med universitet eller högskola. Vanligtvis har vi använt oss av med det *aritmetiska medelvärdet* vid sådana jämförelser då det oftast är detta medelvärde som redovisas i offentlig statistik. Där det varit möjligt utan alltför stor arbetsinsats har vi även redovisat *medianvärde*, dvs. det värde som delar en frekvensfördelning mitt itu. I vårt fall så rangordnar man alla kommuner i respektive land från det minsta värdet till det största och mittvärdet utgör medianen. Vi menar att oftast är medianvärdet mer rättvisande värde då man relaterar kommunvärden till riksvärden. Detta beroende på att det aritmetiska medelvärdet påverkas om fördelningen av värdena är skev. Om det t.ex. är många av kommunerna som har låga värden på en variabel så blir det aritmetiska medelvärdet högre än medianen. Medianvärdet är alltså mer rättvisande då det finns stora regionala skillnader inom respektive land.

När vi arbetat med utbildningsvariablerna högskolenybörjare och övergångsfrekvens kan talen bli mycket låga i de befolkningsmässigt små kommunerna, särskilt när variablerna uppdelats på kön eller ålder. Variationerna kan här vara stora från ett år till ett annat. Vi har därför använt oss av *glidande medelvärden* å tre år. Det innebär att vi slår samman talen för tre år och dividerar summan med tre. Exempelvis värdet för högskolenybörjare för läsåren 1985/86 + 1986/87 + 1987/88/3.

Vi har för en del variabler varit tvungna att söka uppgifter i flera databaser för att få fram data. Hur vi hanterat detta finns beskrivet i redovisningen av respektive variabel.

Disposition

I nästa Kapitel 2 att börjar redovisningen av analysen av empiriska data med en sammanfattning med några centrala drag i de landskap våra studiecentra är belägna. Anledningen till att tidigt presentera en sådan sammanfattning är att det senare i rapporten presenteras en stor mängd och relativt detaljerade statistiska data om de 21 kommunerna, vilket kan bidra till att man som läsare riskerar att gå vilse i statistiken eller helt enkelt tycka "att nu får det vara nog".

I Kapitel 3 och Kapitel 4 gör vi en djupdykning i statistik, i Kapitel 3 i de svenska kommunerna och i Kapitel 4 i de norska. Beskrivningen av kommunerna i respektive land börjar med ett försök att beskriva i vilken kommunal kontext vi rör oss i form av demografi, näringsliv och arbete för att sedan komma in på olika utbildningsvariabler. Ambitionen har varit att, om man så vill, göra det möjligt att kunna följa sin "egen"

kommun genom datadjungeln. Kommentarer om likheter och skillnader mellan de norska och svenska kommunerna redovisas i Kapitel 4 där vi förutom att redovisa förhållanden i norska kommuner även tittar bakåt på de svenska.

I det avslutande Kapitel 5 lyfter vi fram några centrala drag från analysen och som Studie- och lärcentra med fördel kan förhålla sig till.

I rapporten finns två bilagor bifogade. I Bilaga 1 redovisas rådata om de svenska kommunerna och i Bilaga 2 motsvarande om de norska. Dessa bilagor kan användas av enskilda kommuner för egna analyser.

Som sagt, beskrivningen innehåller en stor mängd data, så till den grad att det är lätt att gå vilse och att uppleva den som överskådlig, särskilt när de olika kommunerna jämförs med varandra. Det råd som vi kan ge till den läsare som upplever detta är att dels fokusera på den kommun som man utifrån olika utgångspunkter upplever som mest intressant och/eller att läsa den sammanfattning som avslutar varje avsnitt och där bilden tecknats med mycket grövre penseldrag samt den sammanfattning som presenteras i Kapitel 2.

KAPITEL 2

Studie- och lärcentras landskap – några centrala och sammanfattande drag

Tvärtemot gängse tillvägagångssätt kommer vi att börja redovisningen av analysen av empiriska data med en sammanfattning. Anledningen till detta är att det senare i rapporten presenteras en stor mängd och relativt detaljerade statistiska data om de 21 kommunerna vilket kan bidra till att man lätt går vilse i statistiken. Här kommer vi att översiktligt beskriva demografi, närings- och arbetsliv samt olika utbildningsförhållanden i de 21 kommuner som ingår i vår studie: 12 i Sverige och nio i Norge. Vi ska, så långt det är möjligt, avhålla oss från för mycket sifferexercis även om det inte går att helt undvika detta. En mer komprimerad sammanfattning finns även i Rapport nr 3.

I det här kapitlet kommer vi inte heller att tynga texten med alla datakällor vi använt oss av. Den intresserade kan ta del av dessa i den mer detaljerade redovisningen i Kapitel 3 och 4 samt i referenslistan.

Akademi Norrs kommuner

Tolv kommuner ingår i Akademi norr, spridda över de fyra nordligaste länen i Sverige. Mer än hälften av kommunerna finns i Västerbottens län; Åsele, Dorotea, Vilhelmina, Lycksele, Storuman, Sorsele och Lycksele. I Västernorrlands län ingår Kramfors och Sollefteå, i Jämtlands län Strömsund och i Norrbottens län Arvidsjaur och Arjeplog. Den här regionen har tills relativt nyligen varit ett "ingen mans land" vad gäller högre utbildningsinstitutioner men numera finns universitet i Umeå, Luleå och Sundsvall/Östersund (se Rapport 1).

Demografi

De tolv kommunerna (numera 13st)¹² som ingår i Akademi Norr är spridda över ett ytmässigt mycket stort område, motsvarande hälften av Sveriges totala land- och vattenareal. Majoriteten av kommunerna är också ytmässigt mycket stora. Alla tillhör de 25 procent av Sveriges kommuner som har den största landarealen och nio av de tolv tillhör de tio procent till ytan största kommunerna i landet. Avståndet till

¹² Norsjö kommun ingår sedan 2013 i Akademi Norr.

närmaste universitet eller högskola måste karaktäriseras som stort för flertalet av kommunerna. För fem av kommunerna är avståndet 20 mil och mer.

Om majoriteten av kommunerna är stora ytmässigt sett så är flertalet av kommunerna i svenska mått mätt mycket små eller små sett till antalet invånare. Hälften av kommunerna, Åsele, Dorotea, Storuman, Malå, Sorsele och Arjeplog tillhör de tio procent kommuner i Sverige med minst antal invånare. Endast de två sydligaste kommunerna, Kramfors och Sollefteå, placerar sig över medianvärdet för riket med sina cirka 20 000 invånare.

Alla kommuner i Akademi Norr har varit förlorare när det gäller befolkningsutvecklingen, dvs. de har minskat sitt invånarantal. Sett i ett längre tidsperspektiv har minskningen varit mycket stor i många av kommunerna. Åtta av de tolv kommunerna tillhör de 29 kommuner (10 %) i riket som haft störst befolkningsminskning under den senaste 40-års perioden. Med undantag för Vilhelmina och Lycksele har alla kommuner minskat sin befolkning under den här perioden med mellan 22 och 43 procentenheter. Störst är minskningen i de två av de minsta kommunerna Åsele och Sorsele med 43 respektive 37 procentenheter. Men även de större kommunerna Kramfors och Strömsund har minskat sin befolkning rejält, med 35 procentenheter.

Minskningen av befolkningen beror på ett negativt födelseöverskott samt en stor utflyttning från kommunerna, en utflyttning som påbörjades redan under 1950-talet och som till stor del beror på den strukturomvandling som skedde inom basnäringarna¹³. Det är främst de yngre som lämnar kommunerna, de som är i 15-24 års ålder. Det betyder i sin tur att samtliga kommuner har en skev åldersfördelning med en stor andel äldre människor som är 65 år och äldre, dvs. pensionärer eller pensionister som man säger på norska. Samtliga kommuner förutom Vilhelmina och Lycksele tillhör den fjärdedel av Sveriges kommuner som har högst andel invånare som är 65 år och äldre. Sju av dem placerar sig bland de 29 kommuner i landet (10 %) med störst andel pensionärer.

Små kommuner befolkningsmässigt och stora kommuner till ytan betyder att det är glest mellan gårdarna så fort man lämnar centralorterna. I fem av kommunerna är befolkningstätheten mindre än en invånare per km² och tre kommuner har omkring en invånare km². Dessa glesbygdskommuner finns framför allt i Västerbotens och Norrbottens län, med undantag för Lycksele.

¹³ Se Olsson & Wiberg (2003) för en utförlig beskrivning av efterkrigstidens demografiska kris i Norrlandslänen.

En allt mer minskande befolkning är ett bekymmer som Akademi Norrs kommuner delar med många inlands- och glesbygdskommuner i Norrland. Det har gått en flyttström mot kustområdena och till Stockholmsregionen (Olsson & Wiberg, 2003). I Norrbottens län bor t.ex. 60 procent av befolkningen i residensstaden Luleå och dess grannkommuner (Länsstyrelsen Norrbotten, 2010). Invånarna i den region vi rör oss koncentreras således främst till regionstäderna och kustområden som har ökat sitt invånarantal. Umeå har till exempel ökat sin befolkning med 66 procent under de senaste 40 åren och Luleå med mer än en fjärdedel.

Näringsstruktur och arbete

Utflyttningen som påbörjades för mer än ett halvt decennium sedan har givetvis samband med den strukturomvandling (mekanisering) som skett inom näringslivet och ett minskat antal arbetstillfällen till följd av detta. I Akademi Norrs kommuner och i de flesta av kommunerna i Norrlands inland har basnäringarna skog, jord, malm, mineraler, vattenkraft och industrier som har haft en nära koppling till dessa har dominerat näringslivet. Inte minst skogsnäringen har varit mycket viktig för hela Norrlands inland. Det var t.ex. inte så länge sedan motorsågen gjorde sitt intåg i skogsbruket och det sågs som en fantastisk uppfinning som underlättade det tunga skogsarbetet. I dag sköts avverkningen av en man eller kvinna i en skogstraktor. Den stora utbyggnaden av vattenkraften i Norrlandsälvarna och som förser Sverige med en stor del av elkraften är också ett minne blott.

Men trots den strukturomvandling som skett inom basnäringarna sysselsätter den än i dag många människor i Akademi Norrs område. Näringsgrenen jord- skog och fiske har en betydligt större andel förvärvsarbetande än genomsnittet för riket.

Näringsgrenen tillverkning och utvinning har också en stor andel sysselsatta i Kramfors, Strömsund, Dorotea och Malå. Dessa näringar har bland de lägsta formella utbildningsnivåerna bland sina anställda. Gemensamt för kommunerna är att den största gruppen förvärvsarbetande finns inom vård- omsorg- och sociala tjänstesektorn, undantaget Dorotea och Malå. Sysselsättningsnivån är inom denna näringsgren betydligt högre än riksgenomsnittet.

Människor utanför arbetskraften, dvs. öppet arbetslösa eller i åtgärder med aktivitetsstöd, var år 2011 högre än genomsnittet för riket i samtliga kommuner förutom Malå. Denna arbetslöshet kan karaktäriseras som mycket hög i Kramfors, Sollefteå, Strömsund, Vilhelmina, Åsele och Arvidsjaur och de här kommunerna har legat på en betydligt högre nivå än genomsnittet för riket sedan lång tid tillbaka. Andelen människor utan arbete är något lägre i den norra delen av Akademi Norrs

kommuner och här har utvecklingen varit mer positiv de senaste 15 åren. I samtliga kommuner är andelen män utanför arbetskraften högre än bland kvinnor med undantag för Åsele.

När det gäller ungdomsarbetslösheten framträder en minst sagt mörk bild fram i flertalet av kommunerna då den är betydligt högre än riksgenomsnittet i samtliga kommuner. I fem av kommunerna, Kramfors, Sollefteå, Strömsund, Vilhelmina och Arvidsjaur är den år 2011 cirka dubbelt så hög som genomsnittet för riket och dessa kommuner finns bland de 29 (10 %) kommuner i landet som har den högsta andelen unga utanför arbetskraften.

Som vi senare ska komma till är den höga arbetslösheten bland såväl unga som vuxna en utmaning för SLS i Akademi Norr kommuner. Det finns redan nu tydliga signaler på att det, trots de höga arbetslöshetstalen, är och kommer att vara en stor brist på arbetskraft med rätt utbildning och kompetens i de fyra Norrlandslänen framöver (Arbetsförmedlingen, 2013a, b, c, d).

Formell utbildningsnivå

Med formell utbildningsnivå avses befolkningens högsta avslutade formella utbildning. Eftersom fokus i projektet främst ligger på den s.k. högre utbildningen kommer tyngdpunkten i redovisningen av data att ligga här. Men vi kan inte helt förbigå de tidigare stadierna i utbildningssystemet då de är beroende av varandra, dvs. du kan inte ha en eftergymnasial utbildning om du inte har en gymnasial sådan. Den totala formella utbildningsnivån ger också en fingervisning om behovet av utbildningssatsningar i det alltmer kompetenskrävande arbetslivet.

Kommunerna inom Akademi har en stor andel invånare med kort formell utbildning. Sextio procent eller mer har två-årig gymnasieutbildning eller kortare utbildning som högsta avslutad formell utbildning. Motsvarande nivå i riket är 48 procent.

För eftergymnasial utbildning börjar vi med att se på hur situationen ser ut år 2011 för att sedan följa utvecklingen i ett längre tidsperspektiv¹⁴. Det överskott på andelen invånare med kortare formell utbildning relativt riket motsvaras av ett underskott på eftergymnasialt utbildade. Andelen invånare med eftergymnasial utbildning i åldern 16 år och äldre är år 2011 mycket lågt relativt riksnivån i majoriteten av kommunerna, oavsett om vi använder oss av det aritmetiska medelvärdet eller av

¹⁴ För år 2011 använder vi åldersuppdelningen 16 år och äldre medan vi i det längre tidsperspektivet använder uppdelningen 25-64 år. Det senare måttet är det som vi anser vara mest relevant men för att få viss komparabilitet med kommunerna i Norge använder vi för år 2011 16 år och äldre.

medianen. Dorotea når år 2011 upp till 42 procent av rikets genomsnittliga nivå och tre kommuner, Sollefteå, Lycksele och Storuman når upp till mellan 60 och 70 procent. De resterande åtta kommunerna ligger på mellan 55 och 58 procent. Bilden blir som sagt något ljusare om vi jämför medianvärdet för riket som är 10 procentenheter lägre än det aritmetiska medelvärdet¹⁵. Med det måttet placerar sig en kommun, Lycksele, strax över medianvärdet för riket. Men fem kommuner återfinns i kvartil ett, dvs. tillhör de 25 procent av Sveriges kommuner med den lägsta andelen eftergymnasialt utbildade. Här finns Strömsund, Åsele, Dorotea, Malå och Sorsele. Resterande kommuner placerar sig i kvartil två.

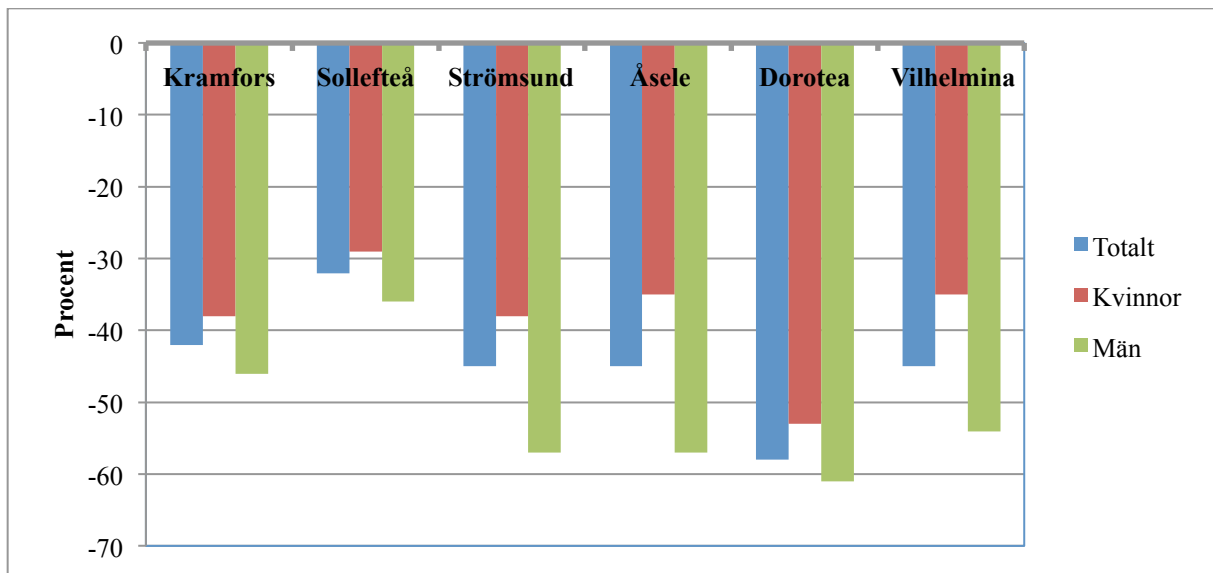
Sett i ett längre tidsperspektiv så har utvecklingen för flertalet av kommunerna varit såväl positiv som negativ. Positiv i den bemärkelsen att andelen invånare med eftergymnasial utbildning i åldern 25-64 år sakta men säkert ökat sedan år 1985. Det som emellertid kan betraktas som problematiskt är att ökningen inte motsvarat den som skett på riksnivå vilket betyder att kommunerna sackar efter. Avståndet till rikets nivå var således mindre år 1985 än det var år 2011. I flertalet kommuner kan vi se en avmattning främst mellan åren 2005 och 2010. Sollefteå, Lycksele och Storuman, som har den högsta andelen med eftergymnasial utbildning, har inte heller orkat följa med utvecklingen på riksnivå.

Kvinnorna på riksnivå och i Akademi Norrs kommuner år 2011 är mer välutbildade än männen då de i betydligt högre utsträckning har eftergymnasial utbildning. Utan överdrift kan vi konstatera att i kommunerna i Akademi Norr, nästan utan undantag, har en mycket låg andel män med eftergymnasial utbildning. I sju av kommunerna är andelen mindre än hälften av rikets nivå (11-13 % jämfört med rikets 28 %) och i resterande mellan drygt 50 till 64 procent. Högst andel män med eftergymnasial utbildning finns i Lycksele och Sollefteå och lägst i de sju kommunerna Strömsund, Åsele, Dorotea, Vilhelmina, Malå, Sorsele och Arjeplog.

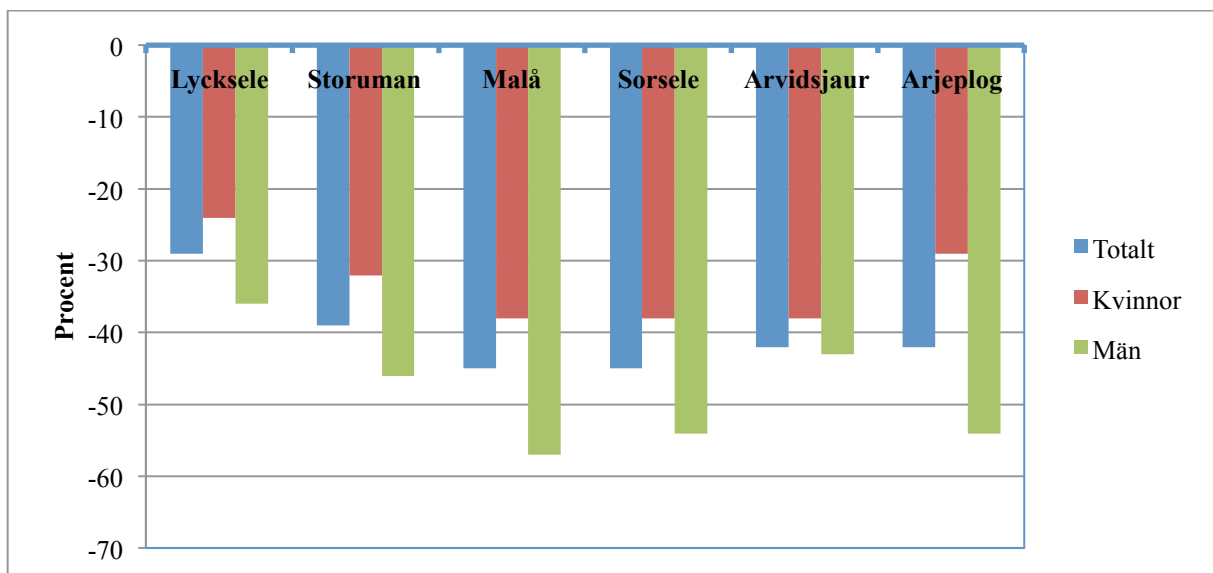
Inte heller de eftergymnasialt utbildade kvinnorna i Akademi Norrs kommuner kommer upp till samma nivå som i riket i stort men ligger på mellan cirka 60 till 75 procent i elva av de tolv kommunerna. Vi skulle kunna karaktärisera könsskillnaderna som mycket stora förutom i Kramfors, Sollefteå, Dorotea och Arvidsjaur.

¹⁵ Medianen är ett mer korrekt mått om frekvensfördelningen är skev, dvs. det finns stora regionala skillnader med som i det här fallet många kommuner med mycket låga värden (Se Kapitel 1).

Figurerna 3.1. och 3.2. talar sitt tydliga språk. De beskriver hur mycket mindre procentuellt sett andelen eftergymnasialt utbildade är år 2011 i de södra respektive norra kommunerna jämfört med riksnivån, som här är satt till noll. Hur vi än vrider och vänder på värdena måste vi konstatera att den eftergymnasiala utbildningsnivån i samtliga Akademi Norrs kommuner är låg eller mycket låg jämfört med riksgenomsnittet.

Figur 2.1. Andelen invånare i åldern 16 år och äldre med eftergymnasial utbildning år 2011 i de södra kommunerna i Akademi Norr relaterat till genomsnittet för riket = 0. Procent.

Figur 2.2. Andelen invånare i åldern 16 år och äldre med eftergymnasial utbildning år 2011 i de norra kommunerna i Akademi Norr relaterat till genomsnittet för riket = 0. Procent.

Utvecklingen över en längre tid för den eftergymnasiala utbildningen i åldern 25-64 år ter sig helt olika för kvinnor och män. Det är kvinnorna som ökat sin andel och det markant i alla kommuner även om den inte riktigt motsvarar den på riksnivå. I tre kommuner, Åsele, Storuman och Arjeplog har kvinnorna ökat sin andel motsvarande drygt 80 procent av den ökning som skett på riksnivå. I de resterande kommunerna motsvarar kvinnornas ökning omkring 70 procent av rikets ökning förutom i Dorotea där ökningen endast motsvarar 53 procent.¹⁶

Ökningen bland män med eftergymnasial utbildning under de senaste 27 åren måste däremot beskrivas som mycket blygsam i alla kommuner. I Storuman, Sorsele och Arjeplog har eftergymnasialt utbildade män ökat ungefär hälften så mycket som på riksnivå och i Kramfors, Sollefteå, Lycksele och Arvidsjaur med cirka 45 procent. Männerna i de resterande kommunerna har ökat med en tredjedel eller mindre jämfört med ökningen på riksnivå. I Dorotea har andelen eftergymnasialt utbildade bara ökat med 18 procentenheter relativt rikets ökning.

Den höga nivån av kort formell utbildning bland invånarna som beskrivits ovan är inte något som är speciellt för Akademi Norrs kommuner utan samma mönster framträder i majoriteten av kommunerna i Norrlands inland. Av de 44 kommuner som finns i de fyra nordligaste Norrlandslänen placerar sig år 2011 15 kommuner i kvartil ett, dvs. bland de 25 procent av Sveriges kommuner som har den lägsta andelen eftergymnasialt utbildade i åldern 16 år och uppåt och 16 kommuner i den andra kvartilen. De högsta värdena återfinns i campusorterna Umeå, Luleå, Sundsvall, Härnösand och Östersund samt i orterna Åre och Boden. Boden är för övrigt en mindre campusort tillhörande Luleå universitet. Så även när det gäller nivån på formell utbildningsnivå kan vi se en centralisering till campusorterna, något som vi ska återkomma till i slutkapitlet.

¹⁶ Från år 1985 till år 2011 har andelen eftergymnasialt utbildade i riket ökat totalt sett med 21,4 procentenheter. Kvinnornas ökning har varit 26 procentenheter medan männens har varit 17,8 enheter. Kommunernas ökning under den aktuella perioden har relaterats till detta värde. Exempelvis har kvinnornas andel ökat med 17,4 procentenheter i Kramfors. Detta värde relaterat till ökningen i riket på 26 procentenheter blir 71 procent.

Nybörjare vid högskolan

I det här avsnittet ska vi titta närmare på hur strömmarna från kommunerna inom Akademi Norr går till högre utbildning, dvs. högskole- och universitetsutbildning. För att få grepp om detta har vi använt oss av två mått, nämligen högskolenybörjare och övergångsfrekvens (se Kapitel 1). Högskolenybörjare omfattar alla i åldern 18-64 år och inbegriper således såväl yngre som äldre nybörjare medan övergångsfrekvens är ett mått på de yngre högskolenybörjarna som en kort period efter avslutat gymnasium tagit steget in i högskole- och universitetsvärlden.

Det kan vara stora variationer i andelen högskolenybörjare från det ena året till det andra vilket blir särskilt tydligt i de små kommunerna och vid uppdelning av populationen i kön och ålder. Variationerna gör att data blir svårtolkade och det blir missvisande att bara redovisa värdet för ett enstaka år. Därför har vi försökt se på utvecklingen i ett längre tidsperspektiv, från år 1985 till 2011, för andelen högskolenybörjare, mätt i promille. Variationerna från år till år har försvårat redovisningen då vi här t.ex. inte kan tala i termer av ökning eller minskning baserat på första och sista värdet. För att få ett genomsnittsvärde har vi därför laborerat genomsnittsvärdet för de 27 åren och relaterat det till riksgenomsnittet.¹⁷

Den bild som tonar fram för högskolenybörjare i Akademi Norrs kommuner är något mer positiv än den vi kunde teckna för de eftergymnasialt utbildade. Men även här finns stora skillnader dels mellan Akademi Norrs kommuner och dels mellan män och kvinnor. Den i ett flertal kommuner relativt höga nivån på andel högskolenybörjare står kvinnorna för eller omvänt, det är männen som drar ner det totala kommunvärdet. Under perioden 1985-2011 har andelen högskolenybörjare kretsat kring riksnivån i Sollefteå, Storuman och Arvidsjaur och i Lycksele har nivån t.o.m. legat över riksnivån under större delen av perioden. I kommunerna Kramfors, Vilhelmina och Sorsele kan andelen högskolenybörjare klassificeras som låg då de i genomsnitt legat omkring 15 procentenheter under genomsnittet för riket under den aktuella perioden. De fyra kommunerna Strömsund, Åsele, Dorotea och Arjeplog har haft en genomsnittlig andel nybörjare som legat mer än 15 procentenheter under riksnivån och kan därför anses ha en mycket låg nivå. Malå uppvisar en avvikande utveckling jämfört med de övriga kommunerna genom att under första fem åren av 1990-talet ha mycket höga andelar högskolenybörjare som sedan under slutet av

¹⁷ Högskolenybörjare under de 27 år som mätningen avser har summerats för att räkna ut genomsnittsnivån under perioden. Därefter har kommunernas värde relaterats till riksvärdet. Genomsnittsvärdet för de 27 åren är för riket 11,2 promille. Exempelvis Vilhelmina har ett genomsnittsvärde på 9,6 promille vilket är 86 procent av värdet för riket.

decenniet sjunker till långt under riksnivån för att därefter ligga på denna konstanta låga nivå under hela 2000-talet¹⁸.

Ett annat sätt att försöka spegla utvecklingen av högskolenybörjare är att se på *trenden* över tid jämfört med riket. De flesta kommunerna följer på olika nivåer den utveckling som sker i riket med undantag för Åsele, Sorsele och Malå. Åsele har från ett mycket lågt utgångsvärde haft en remarkabel positiv utveckling och ligger på riksnivå i slutet av perioden. Trenden i Sorsele och Malå är, trots toppar och dalar, helt stillastående under de senaste 27 år.

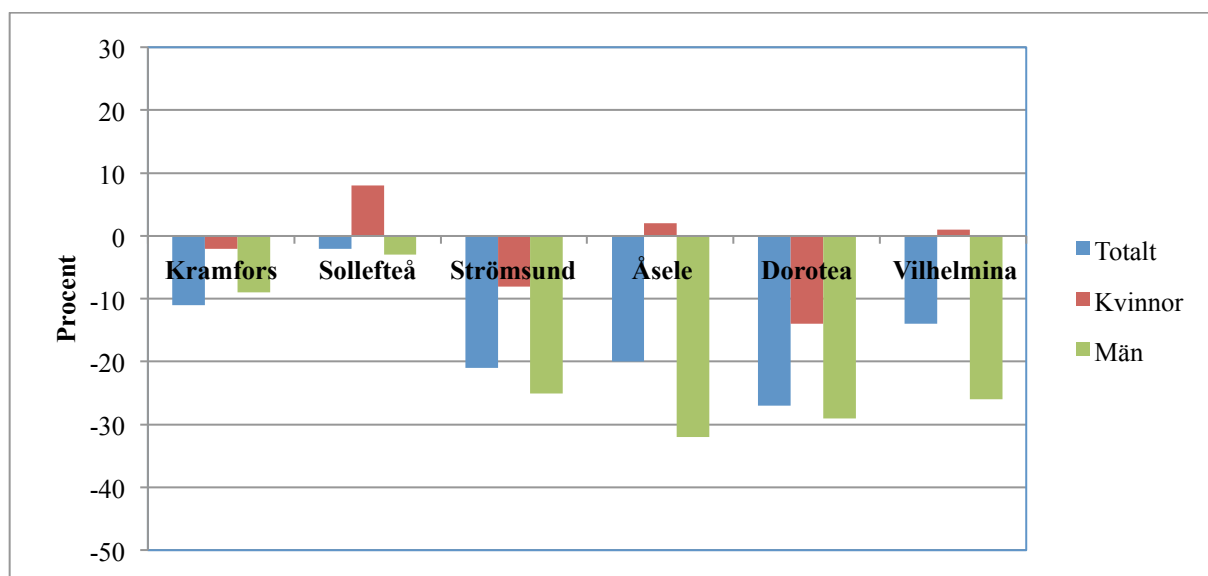
Trots den positiva utveckling som vi kan se i många av kommunerna finns det anledning att uppmärksamma att andelen högskolenybörjare i ett antal kommuner tenderar att avmattas eller sjunka under 2000-talet. Tydligast är den utvecklingen i Åsele, Dorotea, Vilhelmina och Sorsele, Malå och Lycksele. I de två sistnämnda kommunerna börjar nedgången redan under 1990-talet.

Som vi antydde ovan är det kvinnorna som i störst utsträckning påbörjar högre utbildning och skillnaderna mellan könen är i vissa kommuner mycket stora¹⁹. Det finns visserligen skillnader mellan könen på riksnivå, men inte alls i den omfattning som vi kan ser i flertalet av Akademi Norrs kommuner. Om vi börjar med kvinnorna kan vi konstatera att andelen högskolenybörjare under perioden 1983-2011 ligger i paritet med rikets nivå eller över i Sollefteå, Kramfors Åsele, Vilhelmina, Lycksele, Storuman, Sorsele, Malå, Arvidsjaur och Arjeplog²⁰. Det är således bara två kommuner som understiger den genomsnittliga riksnivån för perioden, nämligen Strömsund och Dorotea där den sistnämnda har en relativt riksgenomsnittet mycket låg nivå.

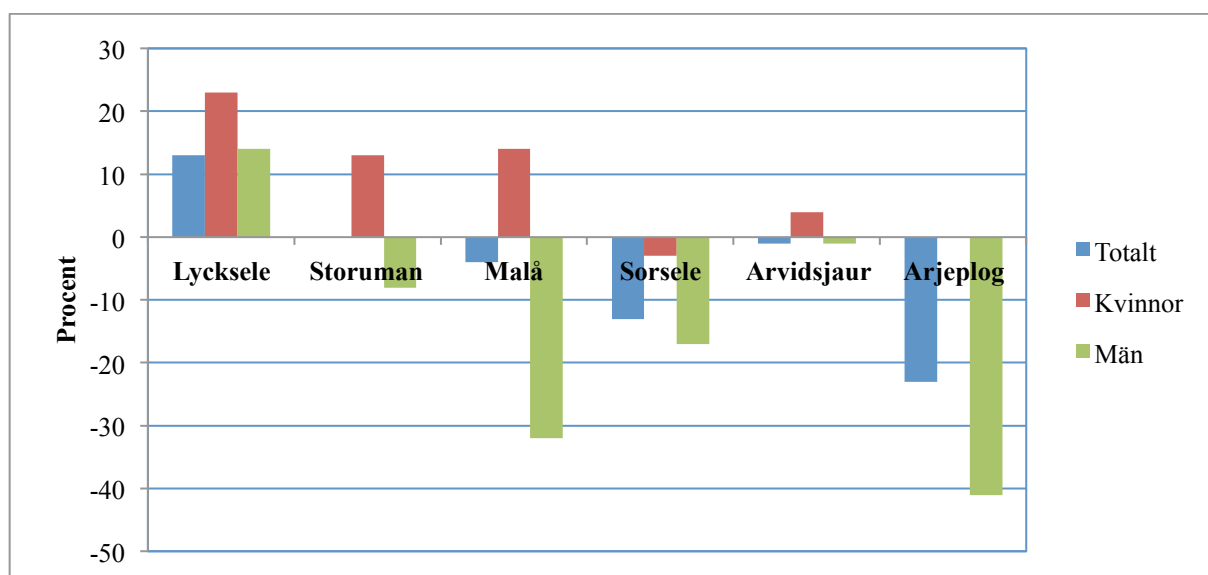
¹⁸ Malå kommer upp till 96 procent av riksnivån men här bör vi ha i åtanke att första mätåret för Malå är läsåret 1998/99.

¹⁹ Utvecklingen för högskolenybörjare uppdelat på kön och ålder sträcker sig bakåt bara till läsåret 1993/94 p.g.a. att vi inte haft tillgång till data för en längre period.

²⁰ Se not 5. Det genomsnittliga värdet för riket de 19 åren ligger på 14,1 promille för kvinnor och 9,9 för män. Kvinnorna i t.ex. Åsele har under perioden legat på i genomsnitt 14,4, och överstiger därför riksvärdet med två procentenheter. Männerna i Åsele har ett genomsnittsvärde på 6,7 promille vilket betyder att de under perioden legat i genomsnitt på 68 procent av riksnivån.

Figur 2.3. Genomsnittliga andelen högskolenybjörjare i åldern 18-64 år under perioden 1985-2011 i de södra kommunerna i Akademi Norr, relaterat genomsnittet för riket = 0. Procent.

Figur 2.4. Genomsnittliga andelen högskolenybjörjare i åldern 18-64 år under perioden 1985-2011 i de norra kommunerna i Akademi Norr, relaterat genomsnittet för riket = 0. Procent.

Utvecklingen av högskolenybjörjare bland män kan inte med bästa vilja i världen beskrivas som positiv. Det är bara i tre kommuner som männens andel kommer upp till riksnivån för den aktuella perioden, nämligen i Lycksele, Sollefteå och Arvidsjaur och där den förstnämnda t.o.m. ligger på en högre nivå än riket. I Kramfors och Storuman ligger andelen högskolenybjörjareande män under riksnivån medan resterande kommuner ligger mycket under nivån för riket. (Se Figur 2.3 och 2.4) Skillnaderna mellan män och kvinnor är som sagt stora eller mycket stora i flertalet av kommunerna när det gäller att påbörja högskolestudier. Undantaget är Arvidsjaur där skillnaderna mellan könen ligger på ungefär samma nivå som i riket. Störst är

könsskillnaderna i Malå och Arjeplog där mäns genomsnittliga nivå för de senaste 19 åren inte kommit upp till hälften av kvinnornas. Skillnaden mellan könen är inte något som bara utmärker Akademi Norrs kommuner. I en nyligen publicerad artikel av (Nilsson, 2013) påtalas att utbildningsgapen är störst mellan könen i glesbygd. Enligt SKL:s indelning:

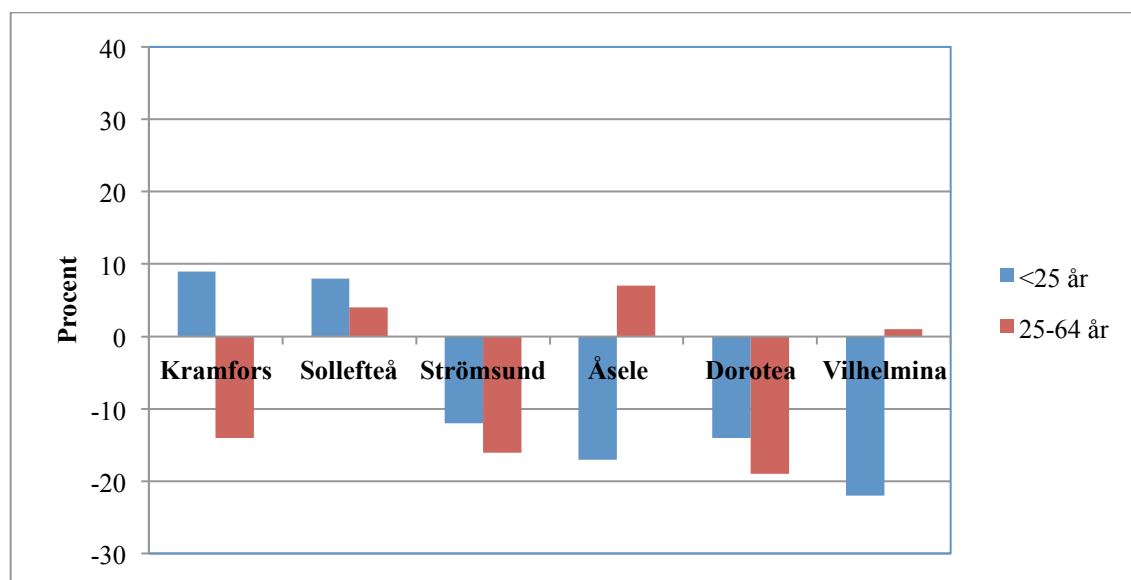
är det i kommuner som klassificeras som glesbygdskommuner som det är störst skillnad mellan könen. Där var det 21 procentenheters skillnad mellan andelen kvinnor och män som studerat vidare på högskolan (vid 24 års ålder, vår anmärkn.). .. Även kommuner i glesbefolkad region och varuproducerande kommuner var skillnaderna stora. Minst var skillnaden i storstäderna (s. 1-2).

Trenden under de sista decennierna har för kvinnornas del varit att alla kommuner har följt den uppåtgående utvecklingen i riket förutom i Malå, Lycksele och Dorotea där trenden är starkt nedåtgående. För männens del är trenden svagt nedåtgående eller på en konstant nivå i kommunerna Kramfors, Sollefteå, Dorotea, Arvidsjaur, Arjeplog, Lycksele, Malå och Sorsele och för de två sistnämnda måste nedgången karaktäriseras som stark. Resterande fyra kommuner har en svagt uppåtgående utveckling och följer trenden i riket men på en lägre nivå, förutom Åsele där trenden är starkt uppåtgående från en extremt låg nivå. I tre av kommunerna, Dorotea, Lycksele och Malå, är således trenden nedåtgående för båda könen.

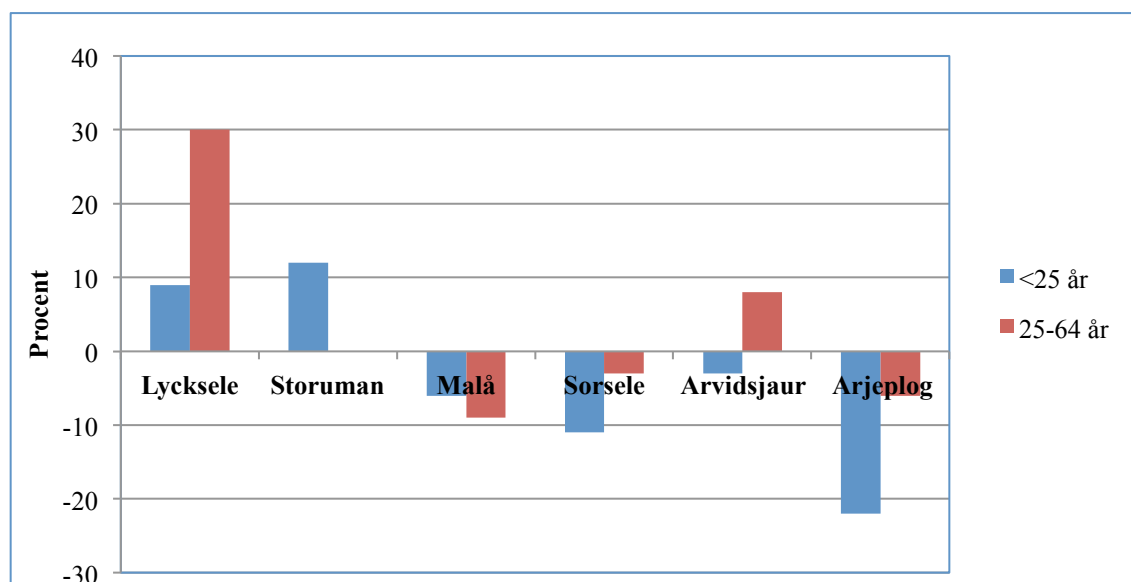
De flesta av högskolenybjörjarna brukar återfinnas bland de yngre, dvs. de som är under 25 år och så är även fallet i Akademi Norrs kommuner. I fem av kommunerna är andelen yngre högskolenybjörjare i nivå med riket eller i vissa kommuner till och med högre, nämligen Kramfors, Sollefteå, Lycksele, Storuman och Arvidsjaur. En låg nivå yngre högskolenybjörjare finns i kommunerna Strömsund, Dorotea, Malå och Sorsele och en mycket låg nivå i Åsele, Vilhelmina och Arjeplog. Sett över tid så är trenden att andelen ökar i sju av kommunerna och är minskande eller stillastående i resterande fem som är Sollefteå, Dorotea, Lycksele, Sorsele och Malå, där trenden är starkt nedåtgående för de två sistnämnda. Den låga nivån på yngre högskolenybjörjare i de åtta kommunerna ovan bekräftas också av en låg övergångsfrekvens, dvs. de som inom tre år efter avslutat gymnasium påbörjar högre utbildning.

Andelen äldre högskolenybjörjare, dvs. de i åldern 25-64 år, har legat omkring eller över riksnivå i Sollefteå, Åsele, Vilhelmina, Lycksele, Storuman, Sorsele och Arvidsjaur. Det är bara i två kommuner som andelen kan karaktäriseras som mycket låg och det är i Strömsund och Dorotea. Trots denna något positiva bild av de äldre högskolenybjörjarna kan vi konstatera att det varit en nedåtgående trend de sista 19 åren i tio av kommunerna och i vissa kommuner en mycket stark sådan. Det är

således bara i två av kommunerna, Vilhelmina och Åsele som trenden varit uppåtgående. På riksnivå har trenden för äldre högskolenybjörjare varit stillastående eller till och med lite svagt nedåtgående. (Se Figur 2.5 och 2.6)

Figur 2.5. Genomsnittliga andelen högskolenybjörjare i åldern 18-64 år under perioden 1985-2011 i de södra kommunerna i Akademi Norr, fördelat på yngre och äldre, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Figur 2.6. Genomsnittliga andelen högskolenybjörjare i åldern 18-64 år under perioden 1985-2011 i de norra kommunerna i Akademi Norr, fördelat på yngre och äldre, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Om vi skulle göra ett försök att rangordna och gruppera kommunerna i Akademi Norr utifrån hur hela utbildningssituationen ter sig, dvs. alla utbildningsvariabler som vi använt oss av, kan de delas in i tre grupper. De överlag högsta värdena på

utbildningsvariablerna återfinns i tur och ordning i Lycksele, Sollefteå, Storuman och Arvidsjaur. I en mellangrupp placerar sig Kramfors, Åsele, Malå, Vilhelmina och Arjeplog. I botten finner vi Sorsele, Strömsund och Dorotea, där den sistnämnda har extremt låga värden på alla utbildningsvariabler. Skillnaderna mellan kommunerna är tydliga. Det är ett stort gap mellan utbildningssituationen i Lycksele jämfört med den i Dorotea. Om Akademi Norr har ambitionen att öka andelen människor med eftergymnasial utbildning i alla dess kommuner står man inför en gigantisk uppgift. Inte minst måste man intressera män och yngre för någon form av högre utbildning.

Men nu lämnar vi de svenska kommunerna och kastar blickarna mot våra kommuner i Norge.

Kommunerna i Hadeland och Nord-Troms

Som vi sa inledningsvis ingår nio norska kommuner i vår studie, tre kommuner i regionen Hadeland och sex stycken i Nord-Troms, dvs. kommuner belägna i söder och nästan så långt norrut man kan komma. Kommunerna i Hadeland är tre av de 24 kommunerna Opplands fylke och kommunerna i Nord-Troms utgör sex av de 23 kommunerna i Troms fylke. De tre kommunerna i Oppland som ingår i vår studie är Lunner, Jevnaker och Gran, belägna i södra delen av fylket med pendlingsavstånd till huvudstaden Oslo. I fylket finns två högskolor, en belägen i Lillehammer som är regioncentra i fylket och en i Gjøvik. Nord-Troms ligger i den västra delen av Troms fylke och består av kommunerna Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa och Kvænangen och regioncentra är Tromsø där världens nordligaste universitet är beläget. En högskola finns även i Harstad i den sydöstra delen av regionen. Men liksom i de norra regionerna i Sverige har de norra delarna tills nyligen varit en vit fläck på kartan när det gäller universitet och högskolor. Som en bakgrund till den fortsatta beskrivningen vill vi också påminna om att Norge har ett betydligt större antal kommuner, varav många är befolkningsmässigt små i svenska mått mätt. Medianen för antal invånare i svenska kommuner år 2011 ligger på cirka 15000 medan den i Norge är omkring 4500 invånare.

Demografi

Sett med svenska ögon förefaller således majoriteten av de norska kommunerna i vår studie som befolkningsmässigt små, särskilt kommunerna i Nord-Troms där invånarantalet i stort sett överensstämmer med de minsta kommunerna i Akademi

Norr. Men relativt invånarantalet i kommunerna i Norge kan vi inte göra en sådan svepande tolkning. Visserligen placerar sig Kvænangen och Storfjord bland 25 procent av de norska kommunerna som har det lägsta invånarantalet (första kvartil) med ett invånarantal understigande 2000 personer och Kåfjord, Skjervøy och Lyngen i den andra kvartilen med cirka 2000-3000 invånare. Men resterande fyra kommuner har ett invånarantal som överskrider medianen för riket. De befolkningsmässigt största kommunerna hittar vi i söder, i Hadeland, där Gran intar tätpositionen med drygt 13 000 invånare, följt av Lunner och Jevnaker med drygt 8500 respektive 6300 invånare. Största antalet invånare i Nord-Troms har regioncentrumet Nordreisa med närmare 5000 invånare och den minsta kommunen Kvænangen har närmare 1300 invånare.

Sett till antalet invånare är kommunerna i Hadeland tillväxtkommuner där Lunner de senaste 40 åren har ökat med drygt 50 procentenheter och Jevnaker med 28. Gran, Nordreisa och Storfjord har under perioden också ökat sitt invånarantal men på en betydligt blygsammare nivå med mellan 5 och 11 procentenheter. Denna positiva befolkningsutveckling vänds till sin motsats i de resterande kommunerna i Nord-Troms, där Kvænangen och Skjervøy minskat invånarantalet med cirka 40 procentenheter sedan år 1970. Kåfjord har minskat invånarantalet med en tredjedel och Lyngen med en femtedel under samma period. Minskningen av invånarantalet i dessa fyra kommuner jämfört med andra kommuner i Norge måste betraktas som stor då de tillhör de 10 procent av Norges kommuner som haft störst befolkningsminskning sedan 1970. En liknande utveckling kunde vi notera i flertalet av Akademi Norrs kommuner där åtta av de 12 kommunerna även tillhörde de 10 procent av Sveriges kommuner med störst befolkningsminskning. I Nord-Troms och i Hadeland kan vi även spåra samma koncentrations- eller centraliseringstendenser som i Akademi Norr regionen då det främst är universitets- och högskoleorter som haft den största befolkningsökningen.

Kommunerna i Hadeland är betydligt mer tätbefolkade än kommunerna i Nord-Troms där de flesta skulle kunna skattas som glesbygdskommuner med mellan cirka en och sex invånare per km². I Hadeland ligger befolkningstätheten på mellan 20 och 33 invånare km².

Åldersfördelningen bland befolkningen är liksom i Akademi Norrs kommuner skev i samtliga kommuner då andelen invånare som är 45 år och äldre är högre än genomsnittet för riket. Särskilt tydligt är detta i de fyra kommunerna Kvænangen, Kåfjord, Storfjord och Lyngen där andelen överstiger riksnivån med mellan 7 och 11 procentenheter. Underskottet återfinns främst av personer i åldersgruppen 25-44 år.

Näringsstruktur och arbete

I det här avsnittet ska vi ge en översiktlig bild av vilken typ av arbete som människor har i våra norska kommuner genom att granska inom vilka näringssektorer och näringsgrenar de arbetar inom. Avsnittet avslutas med en granskning av dem som står utanför arbetskraften, dvs. de som är arbetslösa i någon form.

En majoritet av invånarna arbetar inom den sektor som klassificeras som privat, en större andel i kommunerna i Hadeland (70 %) än i Nord-Troms (53-64 %) och Hadelandskommunerna ligger här på samma nivå som i riket. Kommunerna i Nord-Troms har i stället en betydligt större andel inom kommunal sektor. I Lyngen, Storfjord, Kåfjord och Kvænangen är denna andel omkring dubbelt så högt som genomsnittet för riket.

När vi går närmare arbetsmarknaden och granskar inom vilka näringsgrenar människorna arbetar kan vi konstatera att också här stämmer Hadelands näringsstruktur mer överens med rikets än den i Nord-Troms, även om det finns vissa likheter mellan de båda regionerna. Den näringsgren som har flest sysselsatta i våra två regioner är hälso- och sociala tjänster och den överskrider riksnivån i alla våra kommuner, överlag mer i Nord-Troms än i Hadeland. Särskilt hög är denna andel i Kvænangen, Storfjord och Lyngen. Ett annat gemensamt drag i de två regionerna är att andelen sysselsatta är högre inom byggsektorn än i riket, med undantag för Kvænangen och Skjervøy. En tydlig skillnad mellan regionerna är att andelen sysselsatta inom jord, skog och fiske är betydligt högre i samtliga kommuner i Nord-Troms än i Hadeland och riket i stort. Den sedan urminnes tider viktiga fiskenäringen i Nord-Norge visar sig än idag tydligt i statstiken. Lite svepande uttryckt motsvaras fiskenäringens betydelse i Nordnorge av skogens betydelse i kommunerna i Nordsverige. I de näringsgrenar som skulle kunna klassificeras som tjänstenärings är andelen sysselsatta betydligt lägre i kommunerna Nord-Troms än i riket.

För ett arbete inom de olika näringsgrenarna krävs olika lång formell utbildning. I stort sett är det arbeten inom privata tjänstesektorn, undervisning och hälso- och sociala tjänster som kräver längre formella utbildning i form av universitets- och högskoleutbildning. Av de sysselsatta i såväl Hadeland som Nord-Troms återfinns mellan 40-50 procent inom näringar som kräver kort formell utbildning.

Men det finns människor som står utanför arbetskraften, dvs. är arbetslösa, även om de är färre i Norge än i Sverige. Det mönster som framträdde i våra kommuner är att arbetslösheten år 2011 i form av öppet arbetslösa samt i arbetsmarknadsåtgärder understiger riksnivån i kommunerna i Hadeland medan det motsatta råder i Nord-Troms. Med undantag för Nordreisa överstiger arbetslösheten rikets nivå med mellan

en till närmare tre procentenheter. Högst arbetslöshet är det i Skjervøy, Kåfjord och Kvæningen.

I likhet med kommunerna i Akademi Norr är det en betydligt större andel helt arbetslösa bland män än bland kvinnor. Särskilt tydligt framträder könsskillnaderna i kommunerna i Nord-Troms och i Jevnaker i Hadeland. Störst är skillnaderna mellan könen i Kåfjord och Nordreisa.

Även om arbetslösheten är högre i kommunerna i Nord-Troms måste utvecklingen under 2000-talet betraktas som positiv, dvs. den har minskat påtagligt sedan mitten av decenniet i alla kommuner.

Ungdomsarbetslösheten inom Akademi Norrs kommuner kunde vi konstatera vara mycket hög. Det har dessvärre inte varit möjligt att få tillgång till uppgifter om ungdomsarbetslösheten i de norska kommunerna. Men i en rapport (NAV, 2012) redovisas att arbetslösheten i åldern 20-24 är betydligt högre än i andra åldergrupper.

Formell utbildningsnivå

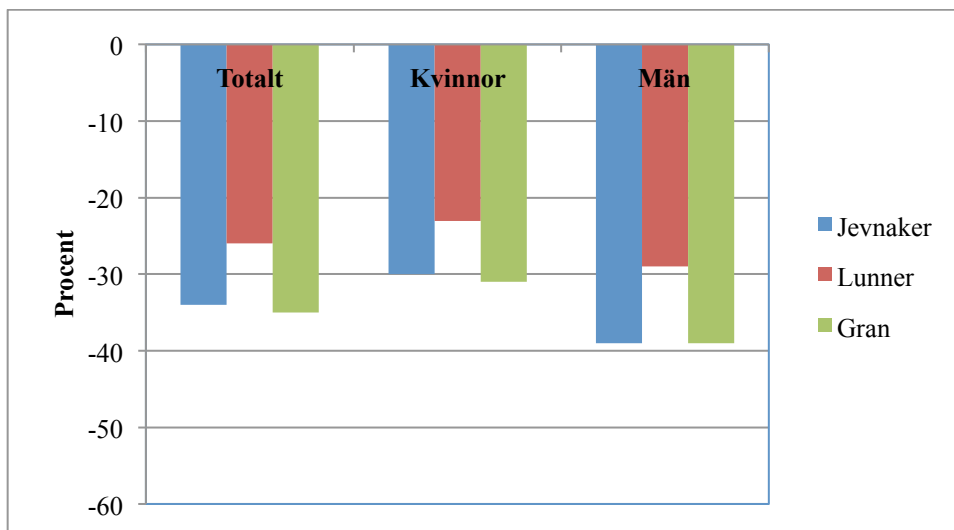
Så är det dags att se närmare vilken utbildningsnivå som invånarna har i våra norska kommuner. Det kan inte nog understrykas att det handlar om *formell* utbildning, den högsta utbildning som man genomgått i det *formella utbildningssystemet*. Utbildning och kompetens som människor fått utanför det formella utbildningssystemet ingår således inte. Formell utbildningsnivå handlar således inte om den kompetens som finns i kommunerna.

En större andel av invånarna har avslutat sin formella utbildning med som mest en förgymnasial utbildning än i riket i stort. Skillnaderna gentemot riksnivån (28,6 %) är tydliga särskilt i kommunerna i Nord-Troms där andelen med som mest förgymnasial utbildning ligger på en nivå som överskrider genomsnittet för riket med mellan 10 och 18 procentenheter. I tre av kommunerna, Lyngen, Kåfjord och Skjervøy har närmare hälften av befolkningen som mest en förgymnasial utbildning. I Hadeland ligger andelen i samtliga tre kommuner på cirka en tredjedel av befolkningen.

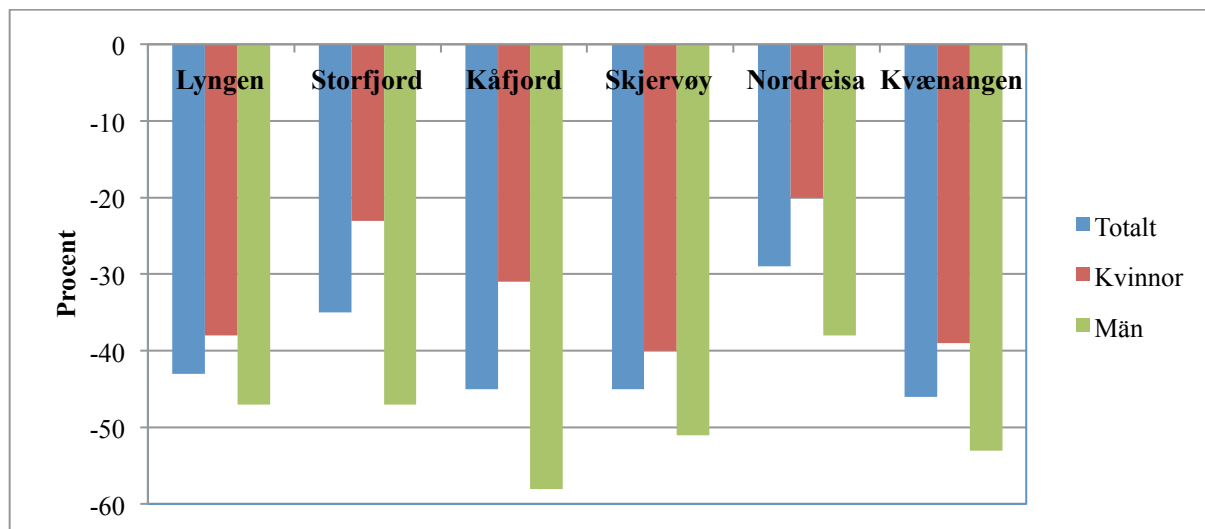
Omkring 80 procent eller mer av invånarna i kommunerna har en gymnasieutbildning eller utbildning på lägre nivåer, vilket kan jämföras med rikets cirka 70 procent. Underskottet gentemot riksgenomsnittet handlar således om universitets- och högskoleutbildning, ett underskott som finns i samtliga kommuner. I sju av de tio kommunerna understiger andelen invånare med universitets- och högskoleutbildning

år 2011 riksnivån (29,1 %) med 10 procentenheter eller mer. Högst andel återfinns i kommunerna Lunner och Nordreisa och lägst i Kvænangen, Skjervøy, Kåfjord och Lyngen där skillnaderna gentemot riksgenomsnittet är cirka 13 procentenheter. Liksom i Sverige finns det stora regionala skillnader mellan norska kommuner när det gäller andelen invånare med universitets- och högskoleutbildning, vilket visar sig i att medianvärdet för riket år 2011 ligger cirka tio procentenheter under det aritmetiska medelvärdet. Om vi jämför med medianen så blir läget något ljusare. I två av kommunerna, Lunner och Nordreisa är andelen invånare med högre utbildning högre än medianen för riket. Men fyra av kommunerna i Nord-Troms, Lyngen, Kåfjord, Skjervøy och Kvænangen, placerar sig bland den fjärdedel av Norges kommuner som har den lägsta andelen eftergymnasialt utbildade.

Som i de svenska kommunerna har en större andel av kvinnorna universitets- eller högskoleutbildning. Skillnaderna mellan könen är större i kommunerna i Nord-Troms än i Hadeland med undantag för Nordreisa. I Kvænangen, Skjervøy, Kåfjord och Lyngen når andelen män upp bara till drygt hälften av kvinnornas. (Se Figur 2.7 och 2.8)

Figur 2.7. Andelen invånare i åldern 16 år och äldre med universitets- och högskoleutbildning år 2011 i kommunerna i Hadeland, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Figur 2.8. Andelen invånare i åldern 16 år och äldre med universitets- och högskoleutbildning år 2011 i kommunerna i Nord-Troms, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Från 1986 och framåt har andelen invånare med universitets- eller högskoleutbildning succesivt stigit, men på en nivå som under hela perioden understiger riksnivån. Avståndet till riket har inte minskat utan tvärtom. Det finns således tendenser till att andelen invånare med universitets- och högskoleutbildning inte ökat i samma takt som i riket och det gäller alla nio kommuner, även om skillnaderna mot riket varierar mellan kommunerna. Två kommuner i Nord-Troms, Storfjord och Nordreisa, har haft en ökning de senaste 25 åren som motsvarar cirka 80 procent av rikets ökning. De övriga kommunerna i Nord-Troms har haft en ökning relativt riket med mellan 62 och 67 procent och kommunerna i Hadeland något högre på drygt 70 procent.²¹

Även i det längre tidsperspektivet framgår att det är männen som sacker efter mest när vi jämför med utvecklingen på riksnivå för universitets- eller högskoleutbildning. I Kåfjord har mäns ökning bara varit hälften av den på riksnivå. De övriga kommunerna har ökat med omkring två tredjedelar av ökningen på riksnivå förutom i Lunner där männen når upp till nästan tre fjärdedelar.

Andelen kvinnor med universitets- och högskoleutbildning har som sagt ökat mer än hos män, men inte i samma utsträckning som på riksnivå med undantag för Storfjord. Den har ökat minst i kommunerna Lyngen, Skjervøy och Kvæangen med cirka två tredjedelar relativt rikets ökning. De övriga har ökat mellan 74 och 87 procent.

²¹ Från år 1986 till år 2011 har andelen eftergymnasialt utbildade i riket ökat totalt sett med 16,1 procentenheter. Kvinnornas ökning har varit 0o procentenheter medan männens har varit 11,8 enheter. Kommunernas ökning under den aktuella perioden har relaterats till detta värde. Exempelvis har kvinnornas andel ökat med 14,7 procentenheter i Gran. Detta värde relaterat till ökningen i riket på 20 procentenheter blir 74 procent.

Högskolenybjörjare

För nybjörjare vid högskolan kan vi i våra norska kommuner endast redovisa högskolenybjörjare, dvs. individer som för första gången påbjörjat högre utbildning. Här har vi kunnat följa utvecklingen i ett längre tidsperspektiv för kön och för äldre och yngre högskolenybjörjare än vad som varit möjligt i våra svenska kommuner. Vi vill påminna om nödvändigheten att ha ett längre tidsperspektiv på grund av stora variationer från ett år till ett annat, särskilt vid uppdelning på kön och åldergrupper (se Kapitel 1). Ett mått som vi därför använder oss av är genomsnittsvärdet för 26 år, från år 1986²² till 2011, och relaterar detta till genomsnittsvärdet på riksnivå.

I ett längre perspektiv (26 år) har nivåerna på nybjörjare till högskolan relativt riket i stora drag varit negativ i Hadeland och positiv i Nord-Troms. De tre kommunerna i Hadeland har trots närheten till Oslos anrika universitet legat under riksnivå under de senaste 27 åren även om Lunner tangerade riksnivån i slutet av 1990-talet. Här har de tre kommunerna legat på i genomsnitt 75-80 procentenheter av rikets nivå och Lunner har sedan slutet av 1990-talet haft en högre andel högskolenybjörjare än sina grannkommuner.

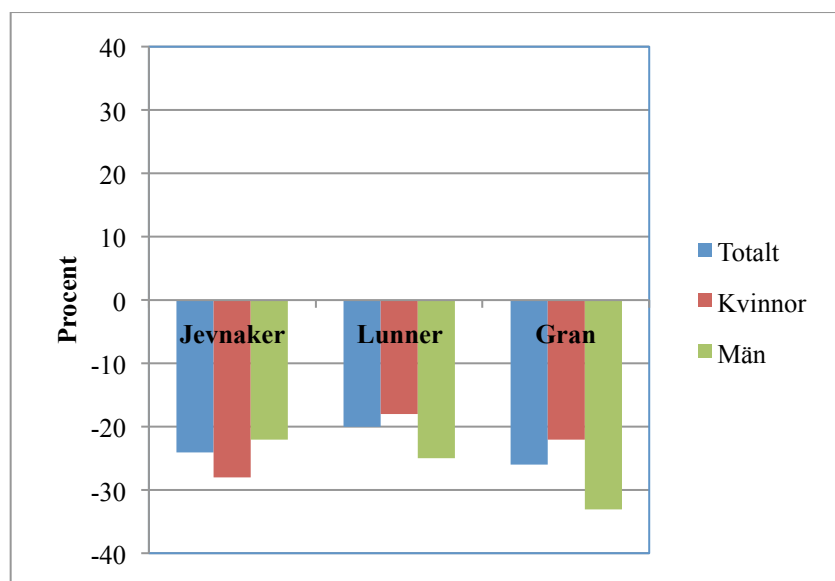
I Nord-Troms har andelen högskolenybjörjare kretsat kring eller över riksnivån från mitten av 1990-talet. Kåfjord har från slutet av 1980-talet legat på en nivå som överskrider rikets och Skjervøy har under hela perioden nästan exakt haft samma nivå som riksgenomsnittet. Även Lyngen har i genomsnitt legat på samma nivå som riket men här har det skett en kraftig uppgång av andelen högskolenybjörjare sedan mitten av 1990-talet. De tre övriga kommunerna, Storfjord, Nordreisa och Kvænangen har under perioden i genomsnitt nått upp till cirka 90 procent av riksnivån. Även om utvecklingen av andelen högskolenybjörjare i Nord-Troms måste karakteriseras som positiv måste vi ändå konstatera att det finns klara tendenser på nedgång i Lyngen, Storfjord och Nordreisa under 2000-talet.

Den positiva utvecklingen av andelen högskolenybjörjare i Nord-Troms kan tillskrivas kvinnorna. Under de senaste 26 åren har andelen högskolenybjörjare bland kvinnorna i genomsnitt haft en nivå kring eller över och till och med mycket över riksnivån. Det sistnämnda gäller särskilt för Lyngen och Kåfjord. För männens del har utvecklingen över tid inte varit lika positiv. Andelen män som påbjörjar högskoleutbildning har i Lyngen, Kåfjord och Skjervøy haft en nivå relativt riket på i genomsnitt 80-90 procent medan resterande tre kommuner har nått upp till cirka 70-75 procent. Trenden i tre

²² Vi har inte fått tillgång till antalet invånare i kommunerna för år 1985 och börjar därför redovisning med år 1986.

av kommunerna är i stort sett stillastående i Kåfjord, Lyngen och Storfjord och till och med nedåtgående i Skjervøy.²³

I alla tre kommuner i Hadeland är andelen högskolenybörjare bland såväl män som kvinnor lägre än i riket under de senaste 26 åren. Kvinnorna har följt utvecklingen i riket men på en lägre nivå än i riket, i genomsnitt cirka 70-80 procent av riksnivån. Men i Lunner och Gran har andelen högskolenybörjare bland kvinnorna ökat markant sedan 1986 och närmar sig sakta men säkert riksnivån. Utvecklingen av högskolenybörjare bland männen kan beskrivas som stillastående i Jevnaker och svagt uppåtgående i Lunner och Gran och utgör under perioden i genomsnitt mellan cirka 70-80 procent av riksnivån, dvs. bara lite lägre än kvinnornas. Kvinnornas frammarsch och männens blygsamma ökning betyder att skillnaden mellan könen har ökat betydligt sedan 1986. (Se Figur 2.9 och 2.10)

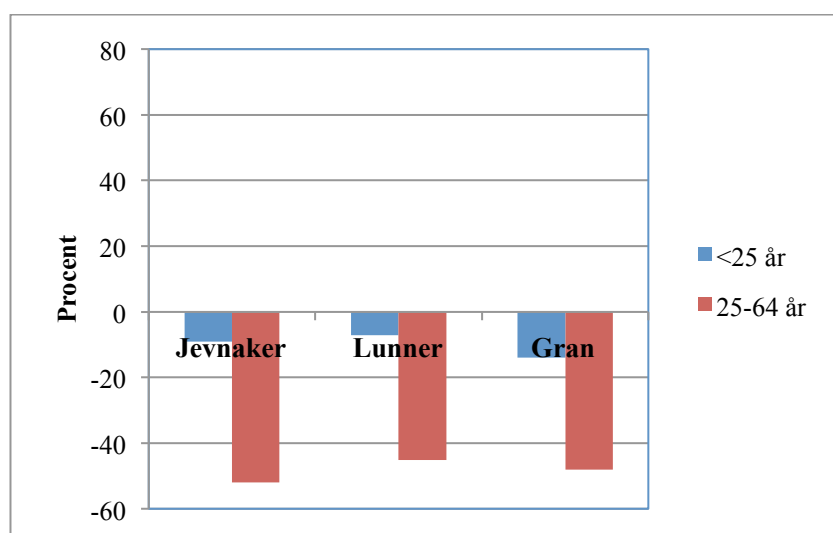
Figur 2.9. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1986-2011 kommunerna i Hadeland, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

²³ Högskolenybörjare under de 26 år som mätningen avser har summerats för att räkna ut genomsnittsnivån under perioden. Därefter har kommunernas värde relaterats till riksvärdet. Genomsnittsvärdet för de 26 åren är för riket totalt sett 15,2 promille. Exempelvis Jevnaker har ett för totalpopulationen ett genomsnittsvärde på 11,5 promille vilket utgör 76 procent av värdet för riket.

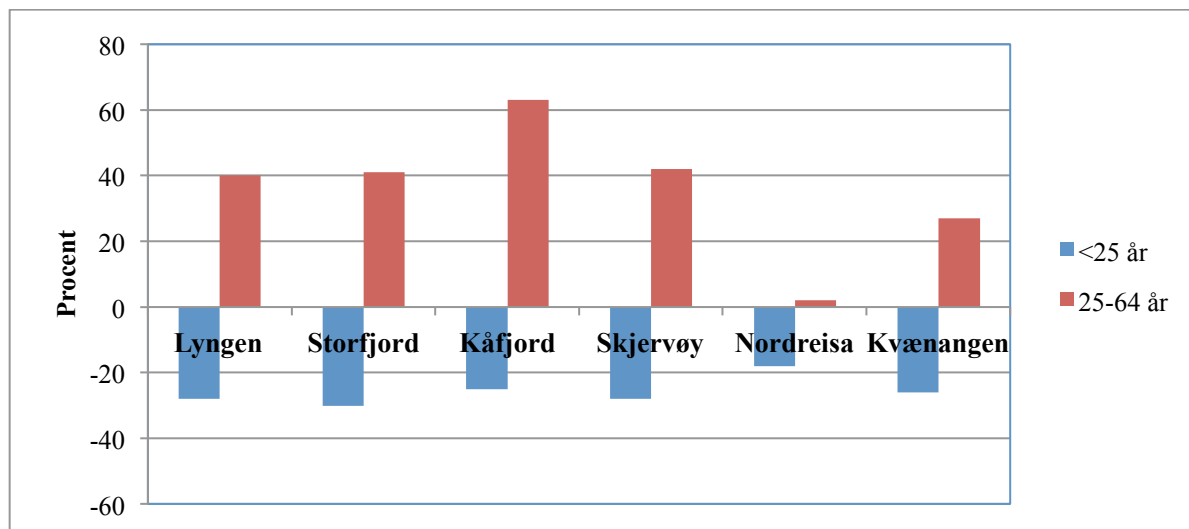

Figur 2.10. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1986-2011 kommunerna i Nord-Troms, relaterat till genomsnittet i riket = 0. Procent.

Om vi så slutligen jämför yngre och äldre högskolenybörjare i våra norska kommuner är andelen yngre högskolenybörjare (<25 år) högre i kommunerna i Hadeland än i kommunerna i Nord-Troms. Raka motsatsen gäller för de äldre högskolenybörjarna (25-64 år) som har mycket höga värden i Nord-Troms jämfört med Hadeland. De yngre högskolenybörjarna i Hadeland är nästan i nivå med riket under perioden medan kommunerna i Nord-Troms ligger långt under, särskilt under 2000-talet. Genomsnittsvärdet relativt riket för de yngre högskolenybörjarna har i Nordreisa legat på 82 procent och de resterande på mellan 70 och 75. I kommunerna i Hadeland är genomsnittsvärdet omkring 90 procent.

Figur 2.11. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1986-2011 kommunerna i Hadeland fördelat på yngre och äldre, relaterat till genomsnittet i riket = 0

Figur 2.12. Genomsnittliga andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under perioden 1986-2011 kommunerna i Nord-Troms fördelat på yngre och äldre, relaterat till genomsnittet i riket = 0.

Andelen äldre högskolenybörjare relativt riket kan karaktäriseras som mycket höga i Nord-Troms, med undantag för Nordreisa som legat på samma genomsnitt som riket. Utan undantag är andelen äldre högskolenybörjare under perioden mycket låga i Hadeland, i genomsnitt hälften av rikets nivå. (Se Figur 2.11 och 2.12)

Liksom för Akademi Norrs kommuner ska vi avslutningsvis försöka göra någon sorts gruppering av kommunerna utifrån deras läge på utbildningsvariablerna. Tre kommuner toppar här listan, även om man inte når upp till riksnivå, nämligen i tur och ordning Storfjord, Nordreisa och Lunner. Därefter kommer en mellangrupp med genomsnitt låga värden och det är kommunerna Lyngen, Kåfjord, Jevnaker, Skjervøy och Gran. Mycket låga värden på utbildningsvariablerna hittar vi i Kvænangen i Nord-Troms.

Avslutning

Vi har tidigare beklagat oss över att statistiken inte gör det möjligt att vi jämföra de norska och svenska kommunerna med varandra. Data tillåter bara att vi jämför förhållanden i respektive lands kommuner med hur det ser ut i Norge och Sverige i stort. Med den utgångspunkten kan vi snegla på skillnader och likheter.

I det stora hela förefaller de norra kommunerna i Norge och Sverige, dvs. i Nord-Troms och i Akademi Norr, ha mer släktskap med varandra än med kommunerna i söder i Hadeland, men med vissa undantag eftersom de inomregionala skillnaderna är stora. Demografiskt sett är det de norra kommunerna som minskat sin befolkning som blivit allt äldre och det har skett en markerad centralisering av invånarna till mer centrala områden. Näringsstrukturen har i båda regionerna sina rötter i basnäringarna, fisket i Norge och skogen i Sverige. Även om arbetslösheten ligger på en betydligt lägre nivå i de norska kommunerna så har kommunerna i norr i såväl Sverige som Norge en högre arbetslöshet än genomsnittet i riket och arbetslösheten är i båda regionerna högre bland män än bland kvinnor.

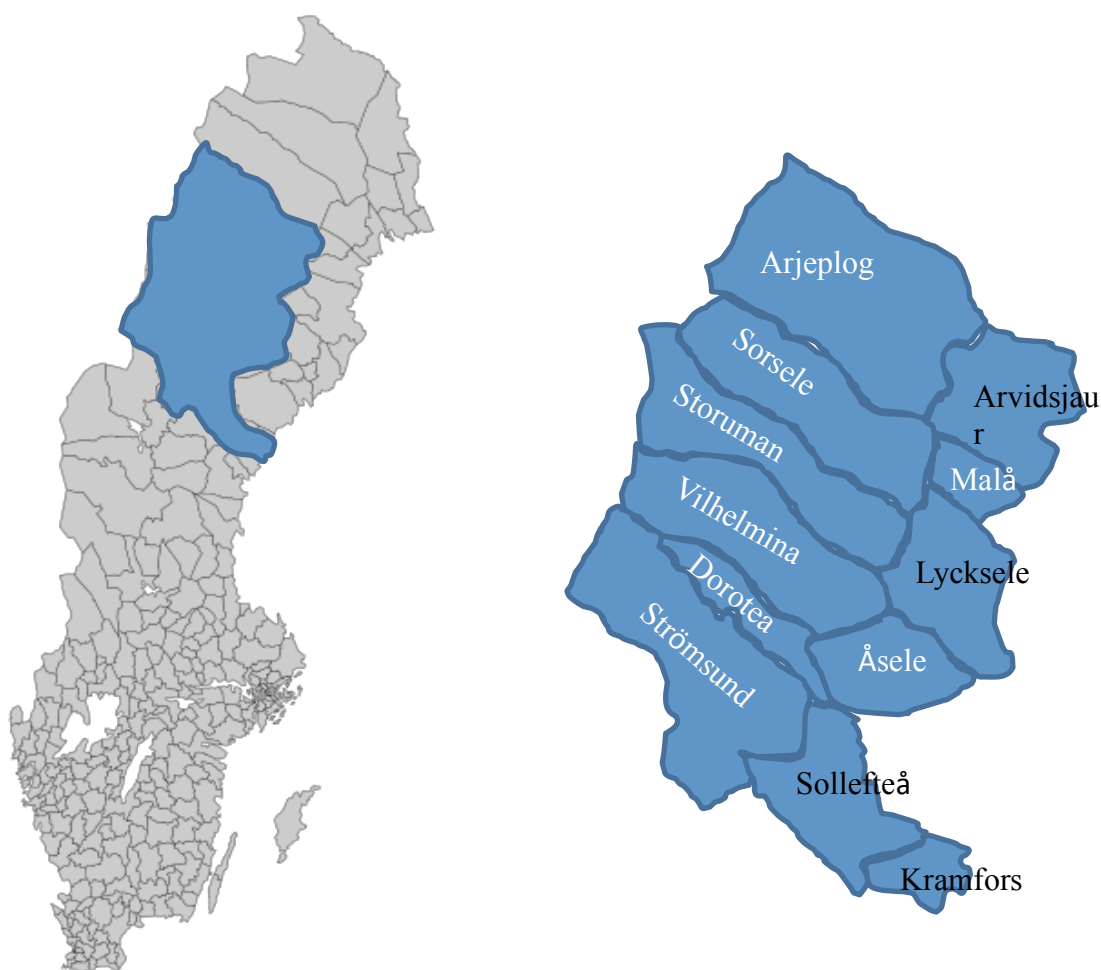
På utbildningssidan påminner kommunerna i Nord-Troms och i Akademi Norr varandra när det gäller formell utbildningsnivå, med en relativt liten andel invånare med någon form av eftergymnasial utbildning. Men beträffande invånarnas övergång till högre utbildning i form av högskolenybjörjare skiljer sig Nord-Troms från såväl Akademi Norr som Hadeland genom den höga andelen nybjörjare i kommunerna i Nord-Troms.

Ett gemensamt drag för alla tre regionerna är att de är kvinnorna som är mest aktiva inom högre utbildning då såväl andelen eftergymnasialt utbildning som övergång till högskolan vida överstiger männens nivå.

KAPITEL 3

Akademi Norrs landskap

Akademi Norr har tolv medlemskommuner som tillhör fyra län från Västernorrland och Jämtland i de mellersta delarna av Sverige till Västerbotten och Norrbotten i norr²⁴. Området är mycket stort till ytan. Längst i söder ligger Sollefteå och Kramfors i landskapet Ångermanland och i Västernorrlands län. Längre till väster mot gränsen till Norge ligger Strömsund i landskapet och länet Jämtland. I södra delen av landskapet Lappland och Västerbottens län finns kommunerna Åsele, Dorotea, Vilhelmina och Lycksele och i den norra delen Malå, Storuman och Sorsele. Lycksele beskrivs som centralort för inlandet i länet (Länsstyrelsen i Västerbottens län, 2012). I landskapet Lappland och i Norrbottens län återfinns kommunerna Arjeplog och Arvidsjaur.

Figur 3.1. Kommunerna i Akademi Norr.

²⁴ Sedan 2013 ingår även Norsjö kommun i Akademi Norr.

Alla kommuner förutom Kramfors är inlandskommuner. Dessa inlandskommuner har som vi senare skall komma till haft och har stora naturtillgångar i form av främst skog, vatten och mineraler men har under senare hälften av 1900-talet genomgått omfattande strukturförändringar. Flera av kommunerna försöker hitta alternativa sätt att skapa arbetstillfällen och få försörjning med satsningar på bland annat på turism. Tre av kommunerna är också klassificerade som "turism- och besöksnäringkommuner", nämligen Storuman, Dorotea, Arjeplog (SKL, 2010). Det knyts numera stora förhoppningar till utbyggnad av vindkraft i regionen och på en förnyad gruvdrift i ett flertal kommuner i Västerbotten, även om det är förknippat med en hel del konflikter mellan behovet och arbetstillfällen och miljöhänsyn. Det sista är inte minst viktigt för den framväxande turistnäringen.

Vi kommer i följande del av rapporten att beskriva de tolv kommunerna som ingår i Akademi Norr. De beskrivningsvariabler vi valt speglar som vi tidigare nämnt endast en mycket liten del av det som utmärker en kommuns liv och leverne och grundar sig på analys av främst statistiskt material. Vi har t.ex. utlämnat en beskrivning av natur- och kulturlandskapet som i vissa områden är så unikt att det hamnat på FN:s världsarvslista, t.ex. höga kusten området där Sollefteå och Kramfors är beläget. De variabler vi använt för att beskriva kommunerna är demografi, näringsliv, arbete och utbildning. Med tanke på syftet med projektet kommer tonvikten att ligga på förhållanden som rör utbildning och särskilt högre utbildning. Beskrivningen av kommunerna börjar i söder för att sedan succesivt gå norrut upp till de nordligaste kommunerna. För att göra redovisningen överskådlig har vi valt att vanligtvis dela upp de tolv kommunerna i två områden, söder och norr. Till de södra hör Kramfors, Sollefteå, Strömsund, Åsele, Dorotea, Vilhelmina och till de norra Lycksele, Malå, Storuman, Sorsele, Arvidsjaur och Arjeplog, även om Lycksele rent geografiskt hör till den södra delen.

Demografi

Kommunernas demografi har vi försökt fånga genom att beskriva befolkningstäthet och invånarantal år 2011, hur befolkningsutvecklingen förändrats från 1970-2010 samt hur åldersstrukturen ser ut år 2011.

Till att börja med kan de flesta av kommunerna inom akademinorr i stort sett beskrivas som ytmässigt stora och befolkningsmässigt små, vilket innebär att

majoriteten är glesbygdskommuner i ordets rätta bemärkelse²⁵. Nio av kommunerna tillhör de 10 procent största kommunerna i Sverige sett till landarealen. De till ytan största kommunerna är Arjeplog och Strömsund, följt av Vilhelmina Sorsele och Storuman. Arjeplog som kommun är lika stor som hela Östergötlands län och Strömsunds kommun har en landareal motsvarande Uppsala län. Fem kommuner har mindre än en invånare per kvadratkilometer, nämligen Arjeplog, Sorsele, Åsele, Storuman och Vilhelmina. Endast en kommun, Kramfors, har mer än 10 invånare/km². Detta kan jämföras med riksgenomsnittet som är 23 invånare/km². (Se Tabell 3.1)

Tabell. 3.1. Landareal och invånare per kvadratkilometer år 2011 i kommunerna i Akademi Norr.

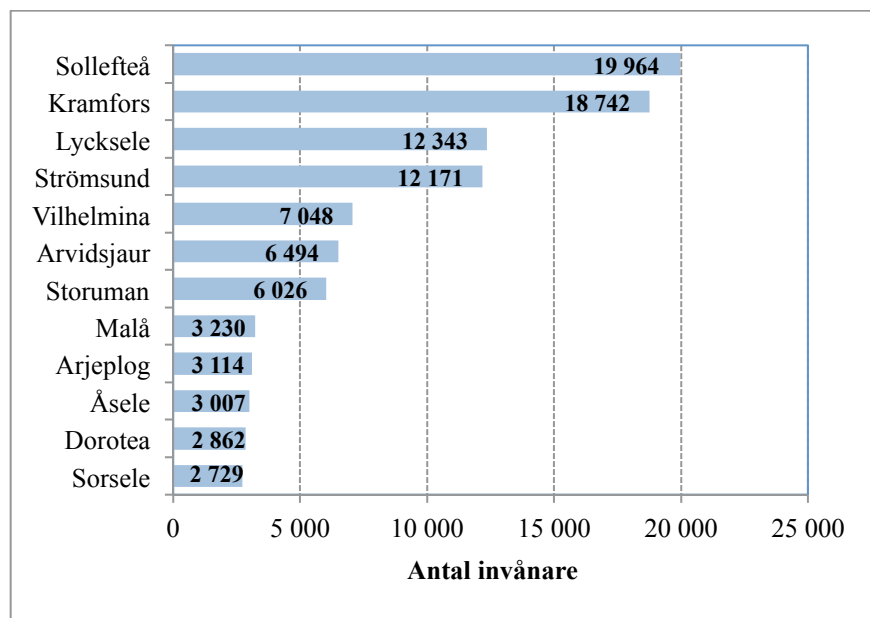
	Landareal/km ²	Befolkningstäthet
Arjeplog	12557	0,2
Strömsund	10465	1,2
Vilhelmina	8120	0,9
Sorsele	7368	0,4
Storuman	7304	0,8
Arvidsjaur	5656	1,1
Lycksele	5518	2,2
Sollefteå	5398	3,7
Åsele	4224	0,7
Dorotea	2765	1,0
Kramfors	1695	11,1
Malå	1599	2,0
Riket		23,2

Källa: SCB/Statistikdatabasen/Befolkning/Befolkningsstatistik/Befolkningstäthet. Tabell: Befolkningstäthet /invånare per kvadratkilometer), folkmängd och landareal efter region och kön. År 1991-2011.

Flertalet av kommunerna inom Akademi Norr måste i ett svenskt sammanhang anses vara små, sett till antalet invånare. Som framgår av Figur 3.2. kan kommunerna indelas i fyra grupper. Högst antal invånare har de två kommunerna i Ångermanland, Sollefteå och Kramfors, med närmare 20 000 invånare. Lycksele och Strömsund har cirka 12 000 invånare medan en grupp om tre kommuner, Vilhelmina, Arvidsjaur och Storuman, har omkring sex till 7000 invånare. Slutligen har Sorsele, Dorotea, Åsele och Arjeplog och Malå ett invånarantal omkring 3000 personer vilket betyder att de tillhör de minsta kommunerna i Sverige. Om vi till dem lägger Storuman, Arvidsjaur och Vilhelmina återfinns åtta av de tolv kommunerna bland de 25 procent av rikets kommuner som har det lägsta invånarantalet (1:a kvartilen).

²⁵ Enligt indelning av Sveriges kommuner och Landsting (2010) tillhör åtta av de tolv kommunerna någon form av glesbygd.

Samtliga kommuner har ett negativt födelseöverskott år 2011, dvs. fler dör än föds, vilket som vi senare skall komma till stor del beror på en skev åldersfördelning med många gamla kommuninvånare. Åtta kommuner har även ett negativt flyttnetto, dvs. fler flyttar ut ur kommunen än in, även om inflyttningen ökat något på grund av att flera kommuner tar emot flyktingar. (SCB, 2012)²⁶.

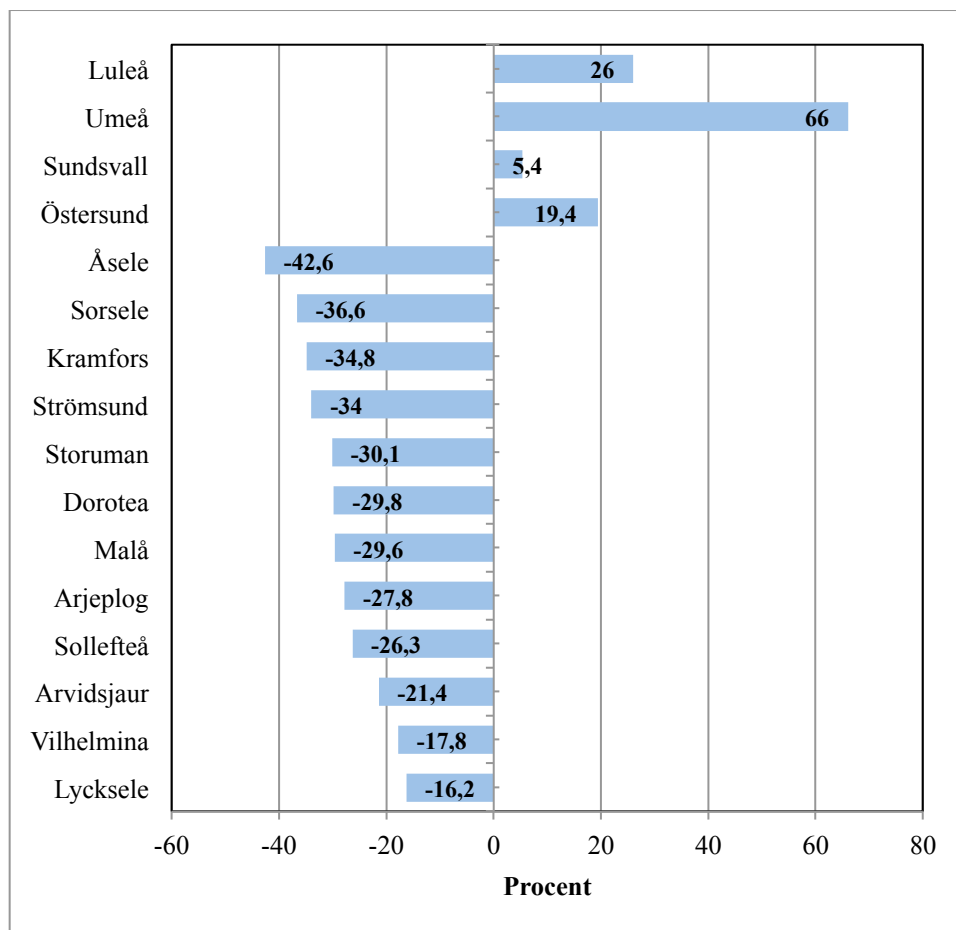
Källa: SCB/Statistikdatabasen/Befolkning/Befolkningsstatistik. Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

Figur 3.2. Antalet invånare år 2011 i kommunerna inom Akademi Norr. Absoluta tal.

Flertalet av kommunerna har emellertid haft ett betydligt högre befolkningstal. Alla tolv kommuner har mer eller mindre minskat sitt invånarantal, en minskning som började bli tydligt på 1960-talet och som accelererat från mitten av 1990-talet. Åsele har i det närmaste halverat sin befolkning de senaste 40 åren och är den kommun som minskat mest i hela Sverige under den aktuella perioden. I Sorsele, Kramfors och Strömsund har det varit en minskning på tredjedel och mer. Endast två kommuner har minskat sin befolkning mindre än en femtedel under denna 40-års period, nämligen Vilhelmina och Lycksele (se Figur 3.3). Minskningen i Lycksele är något anmärkningsvärd eftersom Lycksele utpekats som centralorten i Västerbottens inland. Den negativa befolkningsutvecklingen förstärks ytterligare om vi går 60 år tillbaka i tiden, till år 1950. Då har fem av kommunerna halverat sin befolkning eller mer, nämligen Åsele (-60 procentenheter), Sorsele, Dorotea, Kramfors och Strömsund. Alla kommuner inom Akademi Norr tillhör den fjärdedel av Sveriges kommuner med den högsta befolkningsminskningen.

²⁶ SCB: Hitta statistik/Statistik efter ämne/Befolkning/Befolkningsstatistik: Tabell: Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2011 och befolkningsförändringar 2011.

Skillnaden är markant gentemot högskoleorterna i regionen. Här har befolkningen ökat och som framgår av Figur 3.3. är det universitetsstäderna Umeå och Luleå som expanderat mest av de fyra högskoleorterna följt av Östersund medan Sundsvall har haft en mer blygsam befolkningsökning under de senaste 40 åren. Om vi går så långt tillbaka som till år 1950, dvs. 60 år tillbaka i tiden så har utvecklingen i Umeå varit remarkabel då invånarantalet har mer än fördubblats och ökat med 150 procentenheter. Luleå har under nämnda period nästan dubblat sin befolkning (+85%), Östersund har ökat med drygt en tredjedel och Sundsvall med en fjärdedel.

Källa: SCB/Statistikdatabasen/Befolkning/Befolkningsstatistik. Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

Figur 3.3. Befolkningsförändring från år 1970 till år 2010 i kommunerna inom Akademi Norr och i regionens universitetskommuner. Procent.

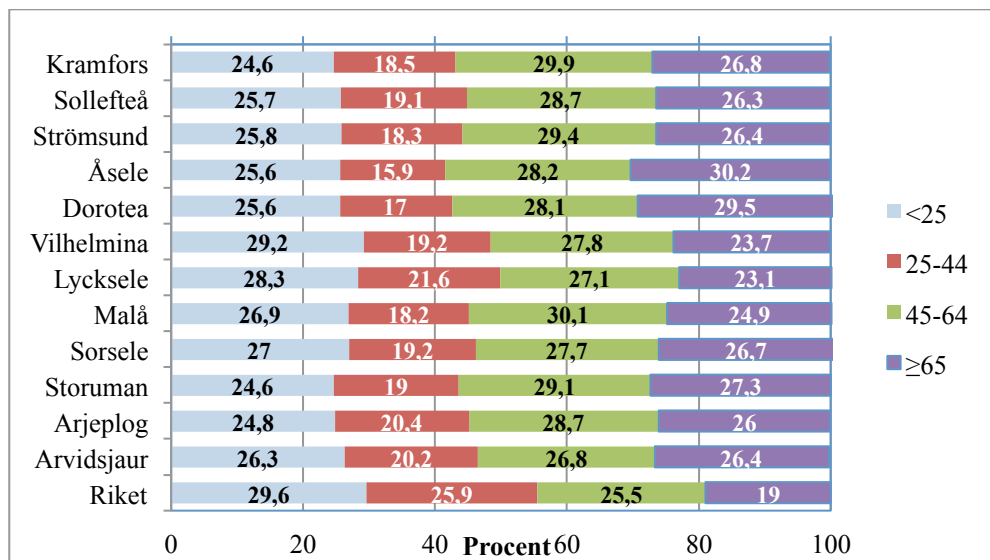
Frågan är emellertid om Akademi Norrs kommuner är representativa för sina respektive län vad gäller befolkningsminskningen. En analys av befolkningsutvecklingen mellan 1970 och 2010 visat att av de 15 kommunerna i Västerbottens län är det bara tre kommuner som inte minskat sin befolkning. I Skellefteå, där såväl Umeå som Luleå universitet har ett campus, har befolkningen

vare sig ökat eller minskat. I Norrbottens 14 kommuner har fyra kommuner ökat sin befolkning. Även här handlar det om grannkommun till Luleå, Piteå, som ökat mest förutom Luleå. I Jämtlands län med sina åtta kommuner har det skett en befolkningsminskning med mellan cirka 20-35 procentenheter i fem av kommunerna. Samma mönster finns i Västernorrlands kommuner där samtliga förutom Sundsvall och det närbelägna Timrå tappat befolkning. Det är lite anmärkningsvärt att Härnösand som en av Mittuniversitetets campusorter samt Örnsköldsvik, som tidigare hade en filial från såväl Umeå- som Mittuniversitetet, minskat sitt befolkningsantal med cirka 9 procent. Om vi jämför med befolkningsutvecklingen i andra län i Sverige är Västernorrlands län det som toppar ligan när det gäller en minskad befolkning och Jämtland ligger på fjärde plats.

Allt detta sammantaget ger en bild av centraliseringstendenser till regionala centra, i det här fallet högskoleorterna eller närbelägna orter, en utveckling som är rätt allmän på nationell nivå i såväl Norge som Sverige (Grepperud, 2005a,b; Olsson & Wiberg, 2003). Är det så att högskoleorterna dränerat kommunerna i regionen på invånare? I en ingående analys av Umeå universitet och dess regionala effekter konstaterar Olsson och Wiberg (2003) att koncentrationstendenserna av befolkningen till Umeå inte kan kopplas till flyttningar från periferin i länet eller från övriga delar i av Norrland, utan Umeås flyttningsfält har varit mer komplext än så. Även om det skett ett flyttningsutbyte med inlandet så har flyttningsströmmarna varit mer uttalade med kustlandet och med andra län. Författarna konstaterar emellertid att trots att koncentrationstendenserna i Västerbottens län inte är unika så är det dock mer markerat i det här länet än i flera andra län.

Befolkningen har inte bara minskat i kommunerna utan den har också åldrats (se Figur 3.4). Åldersstrukturen är skev i den bemärkelsen att andelen invånare i pensionsåldern (65 år och äldre) är betydligt högre än i riket i stort. Detsamma gäller för åldersgruppen 45-64 år även om överskottet inte här är lika stort som för de ännu äldre invånarna. Det betyder att det finns ett underskott i åldrarna under 45 år och särskilt tydligt är det för åldersgruppen 25-44 år, dvs. den mest arbetsintensiva åldersgruppen. Minst skev åldersstruktur finns i Lycksele och Vilhelmina och mest skev är den i Åsele och Dorotea. Det betyder i sin tur att medelåldern i de tolv kommunerna överstiger genomsnittet för riket. I åtta av kommunerna överstiger medelåldern bland befolkningen riksnivån med fem år eller mer (se Tabell 2 i Bilaga 1)²⁷.

²⁷. Källa: SCB 2012: Statistikdatabasen/Befolkning/Befolkningsstatistik/Befolkningens medelålder efter region och kön.

Källa: SCB/Statistikdatabasen/Befolkning/Befolkningsstatistik. Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

Figur 3.4. Befolkningens ålderssammansättning år 2011 i kommunerna i Akademi Norr. Procent.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att:

- Majoriteten av Akademi Norrs kommuner kan karaktäriseras som ytmässigt stora glesbygdskommuner.
- Majoriteten av kommunerna är i svenska mått mätt små, sett till antalet invånare
- Alla kommuner har haft en negativ befolkningsutveckling de senaste 40 till 60 åren och tillhör den fjärdedel av Sveriges kommuner med den största befolkningsminskningen.
- Många av kommunerna har en stor andel äldre invånare, dvs. invånare över 65 år. Underskottet, relativt riket, finns i åldern 25-44 år, dvs. den mest arbetsintensiva åldersgruppen.
-

Arbete och näringsliv

Som vi nämnde ovan så rör vi oss i ett område som varit och är rikt på naturresurser i form av skog, vattenkraft, malm och mineraler. För att ge ett exempel så finns i Sollefteå kommun 16 större vattenkraftverk och kommunen är en av de största elleverantörerna av vattenkraftenergi (NU, 1996). I en bok, med titeln "Norrländ" menar Po Tidholm (2012, s. 15-16) lite indignerat att:

Norrlands naturresurser försörjer landet. Norrland producerar ungefär 40 % av landets el och står för 80 % av Europas samlade produktion av malm. Därtill skogsråvara,

vindkraft och jordbruksprodukter. Men ytterst lite av vinsterna kommer tillbaka på beskattad plats... Bara fastighetsskatten för vattenkraftsanläggningarna ger staten en inkomst på drygt 3 miljarder.

Basnäringarna har genomgått en förändring de senaste 50 åren som utan överdrift kan kallas för gigantisk och som medfört stora förändringar av det norrländska samhället. För att förstå den omvälvning som skett i kommunerna i Norrland borde vi ha sett tillbaka i ett längre tidsperspektiv, men vi har inte haft tillgång till data längre än till år 1993. Olsson och Wiberg (2003) ger emellertid en beskrivning av utvecklingen av näringsstrukturen i de fyra norrlandslänen sedan seklets början som här får bilda en slags bakgrund. I slutet av 1800-talet började industrin blomstra i Västernorrlands kustland, som blev ett centrum för sågverksindustrin, medan Norrlands inland levererade råvaran i form av skog. Under 1900-talets första hälft fick sågverksindustrin konkurrens av massaindustrin och minskade därmed i betydelse till massaindustrins fördel. Förutom skogprodukterna fanns det i Norrland malm som var en viktig exportvara. Utvinning av naturresurser, i form av skog, vatten och malm, bidrog tidigare till arbetstillfällena som till och med ledde till en befolkningsexpansion i flera av de kommuner som ingår i den här studien.

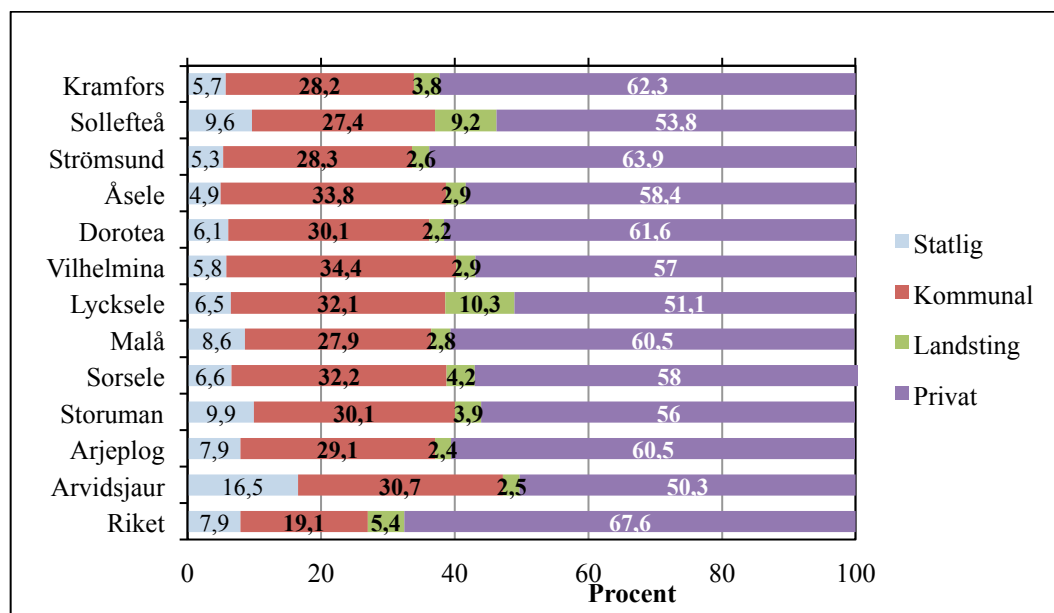
Författarna (a.a.) menar att under mellankrigstiden betraktades Norrland som framtidslandet. Nästan hälften av den arbetande befolkningen var sysselsatta inom skogs- och jordbruket, vilket bidrog till att Norrlands drabbades särskilt hårt i samband med strukturrationaliseringar inom dessa näringar. Det ledde till arbetsbrist och var startskottet för den utflyttningsvåg som vi kunde se ovan och som ännu inte avstannat. Det allvarliga var att utflyttningen ledde till att "ungdomar och människor i den mest produktiva åldern lämnade Norrland och flyttade söderut" (a.a. s. 70). Bilden av Norrland hade nu enligt författarna förvandlas till att regionen betraktades som ett "styvbarn" eller "eländesbarn". Detta är en viktig bakgrund och av betydelse för utvecklingen av hela utbildningssystemet i Norrland, från grundskolan till högre utbildningsinstitutioner som vi beskrivit inledningsvis.

Förvärvsarbete

Basnäringarnas starka dominans i Norrlands inland är än i dag markerad. I faktagrupp, utgiven av länsstyrelserna i såväl Västerbotten som Norrbotten betonas att näringslivet till stor del baseras på basnäringarna, malmen, skogen, vattenkraften (Länsstyrelsen Norrbotten, 2010; Länsstyrelsen i Västerbottens län,

2012). Basindustrierna har i sin tur i hög grad förgreningar till verkstads-, tjänste- och serviceföretagen i regionen.

Men hur ser det ut idag, 2011, när t.ex. de flesta arbetstillfällena inom skogsnäringen försvunnit? Först ska vi granska den förvärvsarbetande befolkningen fördelning på olika sektorer för att sedan mer specifikt se på näringsgrenar.

Källa: SCB/Statistikbanken/Arbetsmarknad/ Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i regionen (nattbefolkning) (RAMS) efter region, arbetsställets sektortillhörighet och tid.

Figur 3.5. Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i kommunerna år 2011 i Akademi Norr efter arbetsställets sektorstillhörighet. Procent²⁸.

Majoriteten arbetar inom icke offentliga verksamheter, dvs. privata aktiebolag, företag och organisationer. Men jämfört med riket är denna andel mindre i Akademi Norrs kommuner, där den varierar från cirka 50 till 64 procent, medan rikets nivå ligger på 68 procent. Den lägsta andelen privata verksamheter återfinns i Arvidsjaur och Lycksele och den högsta i Strömsund och Kramfors. Kommunerna har relativt riket en betydligt större andel inom kommunala verksamheter vilket främst representeras av arbete inom den primärkommunala förvaltningen. Andelen förvärvsarbetande inom kommunala verksamheter i Akademi Norrs kommuner är mellan 44 till 80 procentenheter högre än i riket. Om vi bara skulle se till dem som arbetar inom den kommunala förvaltningen blir skillnaden gentemot riket ännu

²⁸ I statlig verksamhet ingår statlig förvaltning, statliga affärsverk samt statligt ägda företag och organisationer. I kommunal verksamhet ingår primärkommunala förvaltning samt kommunalt ägda företag och organisationer. I privat verksamhet ingår aktiebolag och företag som inte är offentligt ägda samt övriga organisationer.

större. Högst andel inom kommunala verksamheter har Vilhelmina och Åsele och lägst andel Kramfors, Sollefteå och Malå med mindre än 50 procent högre andel än riket. (Se Figur 3.5)

Den mest markanta förändringen som skett över tid, från år 1993, är en tydlig ökning av andelen inom privata verksamheter och en minskning inom statlig och i viss mån landstingsverksamhet, vilket i stort överensstämmer det med utvecklingen i riket.

En kanske intressantare bild av näringsstruktur är att se inom vilka näringsgrenar den förvärvsarbetande befolkningen arbetar. Det ger också en fingervisning om behovet av utbildning i kommunerna, då olika näringsgrenar har olika behov av utbildning och det kan även hjälpa oss att till en del förstå människors intresse för och behov av utbildning eller inte. Sannolikt är kravet på utbildning i de jobb som står till buds ganska styrande för hur människor förhåller sig till utbildning. Då klassificeringen ändrats kan vi dessvärre inte gå längre tillbaka i tiden än till år 1993.

Tabell 3.2. *Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i de södra kommunerna i Akademi Norr efter arbetsställets näringsgren år 2011. Procent.*

Verksamheter	Kommuner						
	Kramfors %	Sollefteå %	Strömsund %	Åsele %	Dorotea %	Vilhelmina %	Riket %
Jord, skog, fiske	5,0	7,5	9,9	10,8	8,0	9,0	2,2
Tillverkn., utvinning	17,2	5,8	14,8	10,5	19,2	7,4	13,4
Energi, miljö	0,5	2,0	0,8	1,6	0,2	0,9	1,0
Bygg	8,0	8,8	8,8	7,4	8,4	9,6	7,0
Handel	8,1	8,4	9,2	7,7	7,3	9,2	12,3
Transport, magasinering	5,3	5,8	5,0	8,3	5,6	6,4	5,2
Hotell, restaurang	2,1	1,8	1,9	1,5	2,1	3,3	3,1
Information, kommunikation	1,4	1,3	1,9	0,5	4,3	0,9	3,8
Finans, försäkring	4,1	1,0	0,6	0,7	0,5	0,6	2,0
Fastighet	2,1	1,4	1,1	0,6	2,0	1,5	1,5
Företagstjänster	5,8	8,0	6,9	6,5	6,4	6,7	11,2
Offentl. förvaltn., försvar	5,8	5,9	3,4	4,1	3,2	4,2	5,6
Utbildning	9,4	9,1	9,8	8,9	8,1	12,3	10,3
Vård, omsorg soc. tjänst	19,6	25,5	19,5	23,4	18,8	21,6	15,9
Kulturella, personliga tjänster m.m.	3,9	5,8	4,6	5,1	3,0	4,3	4,3
Okänd	1,9	2,1	1,9	2,4	2,9	2,1	1,2

Källa: SCB: Statistikbanken/Arbetsmarknad/Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik: Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i regionen (nattbefolkning) (Rams) efter region, näringsgren SNI 2007. År 2008-2011.

Tabell 3.3. *Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i de norra kommunerna i Akademi Norr efter arbetsställets näringsgren år 2011. Procent.*

Verksamheter	Kommun							
	Lycksele	Malå	Sorsele	Storuman	Arjeplog	Arvidsjaur	Riket	
	%	%	%	%	%	%	%	%
Jord, skog, fiske	6,5	7,2	9,8	7,8	6,6	6,0	2,2	
Tillverkn. utvinning	12,1	24,9	8,0	8,6	3,0	7,7	13,4	
Energi, miljö	1,2	0,8	0,4	4,4	1,4	1,4	1,0	
Bygg	7,6	10,3	8,4	10,6	14,4	11,0	7,0	
Handel	8,6	7,9	6,7	9,0	6,6	8,7	12,3	
Transport, magasinering	5,1	5,5	7,4	5,6	3,6	5,1	5,2	
Hotell, restaurang	2,3	2,7	3,1	3,1	7,5	2,7	3,1	
Information, kommunikation	1,3	0,8	0,5	0,5	0,9	0,8	3,8	
Finans, försäkring	0,6	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5	2,0	
Fastighet	1,2	0,6	0,6	2,0	1,4	1,6	1,5	
Företagstjänster	7,0	5,2	11,1	7,1	12,0	11,7	11,2	
Offentl. förvaltn., försvar	5,1	4,2	5,2	4,8	8,6	10,7	5,6	
Utbildning	11,1	9,6	9,1	11,2	9,7	9,3	10,3	
Vård, omsorg soc. tjänst	24,5	15,1	22,4	19,0	17,2	16,7	15,9	
Kulturella, personliga tjänster m.m	3,5	3,2	4,5	3,7	4,2	3,7	4,3	
Okänd	2,3	1,5	2,2	2,1	2,3	2,5	1,2	

Källa: Se Tabell 3.2

Det tydligaste mönstret som framträder i kommunerna såväl i söder som i norr är att förvärvsarbetande inom vård- och omsorgsverksamhet och sociala tjänster har en dominerande position, undantaget Dorotea och Malå där tillverkning och utvinning har flest sysselsatta. Vård- och omsorgsnäringsgrenar överstiger rikets nivå i alla kommuner utom i Malå. En förklaring till att så många arbetar med vård- och omsorgsarbete kan vara den åldrande befolkningen som vi tog upp tidigare. Inom tillverkning och utvinning arbetar också en betydande del av arbetskraften i Kramfors, Strömsund, Åsele och Lycksele, medan de andra ligger på en betydligt lägre nivå än i riket. Två andra näringsgrenar med relativt hög andel förvärvsarbetande är utbildning och byggverksamhet. (Se Tabell 3.2 och 3.3)

Förvärvsarbetande i de olika näringsgrenarna följer i stort sett mönstret i riket när det gäller de dominerande näringarna. Vi konstaterade tidigare att jord- och skogbruk har varit en viktig del av näringsstrukturen men att den har minskat drastiskt från 1950-talet. År 2011 är andelen förvärvsarbetande inom denna näringsgren nere i mellan 5 och 10 procent, men vi kan ändå konstatera att andelen är högre än riksgenomsnittet i samtliga Akademi Norrs kommuner. En annan avvikelse gentemot riket är att kommunerna med några få undantag ligger på minussidan främst när det gäller handel och företagstjänster.

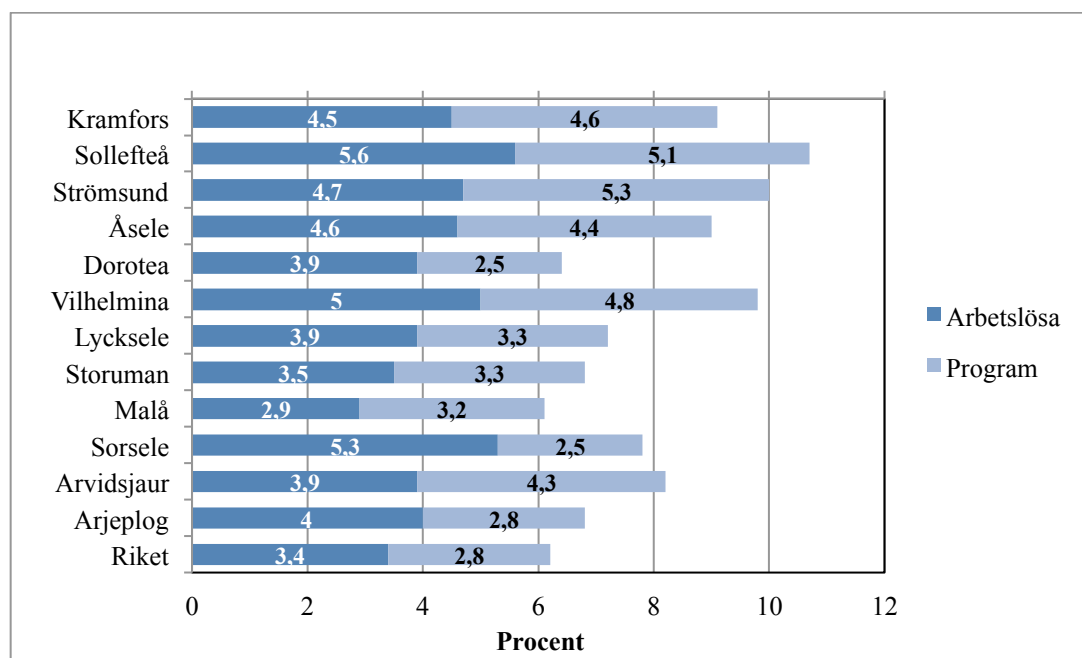
Utbildningsstrukturer, och därmed sannolikt efterfrågad utbildning hos de anställda, varierar stort mellan olika näringsgrenar. De som har mest förvärvsarbete med som högst gymnasial utbildning är jordbruk, skogsbruk och fiske (81 %), hotell- och restaurang (79 %), byggverksamhet (86 %) samt transport och magasinering (80 %). Inom vårdområdet varierar de förvärvsarbetandes utbildning beroende på om man arbetar inom enheter för hälso- och sjukvård eller vid vårdhem och bostäder med omsorg samt enheter för sociala insatser. Vid de förstnämnda har 35 procent som mest gymnasial utbildning medan det vid vårdhem förvärvsarbetar 77 procent med sådan utbildning (SCB, 2010a). Som vi senare kommer att komma till kan andelen invånare med längre formell utbildning i form av eftergymnasial utbildning i vissa kommuner till en del sannolikt föras tillbaka till näringsstrukturen. För att redan nu ge ett par exempel så har de kommuner inom Akademi Norr som har ett sjukhus större andel invånare med en lång formell utbildningsnivå. Cirka två tredjedelar av de förvärvsarbetande inom denna sektor i riket har eftergymnasial utbildning. Närmare två tredjedelar av dem som arbetar inom offentlig förvaltning och försvar har även de en eftergymnasial utbildning, vilket sannolikt återspeglas i att invånarna i Arvidsjaur har lång formell utbildningsnivå.

Sammanfattningsvis visar analysen att:

- Majoriteten av den arbetande befolkningen i Akademi Norrs kommuner arbetar inom privat sektor men i mindre omfattning än i riket i stort, vilket kompenseras av en större kommunal sektor. Den landstingskommunala sektorn är som förväntat hög i de kommuner som har ett sjukhus.
- Andelen förvärvsarbetande inom jord- skog och fiskerierna är trots den strukturrationalisering som ägt rum högre än i riket i stort.
- Liksom i riket är det vård- och omsorgssektorn som har den högsta andelen förvärvsarbetande, och andelen är betydligt högre i flertalet kommuner än i riket.
- Två andra sektorer som har en relativt hög andel förvärvsarbetande är utbildnings- och byggnäringen.

Arbetslöshet

Vi ska nu lämna de förvärvsarbetande och se närmare på de som står utanför arbetskraften, dvs. de som saknar arbete. Som tidigare gör vi ett försök att se i ett längre tidsperspektiv med tanke på att konjunkturläget snabbt avspeglar sig i siffrorna, men vi börjar med år 2011.

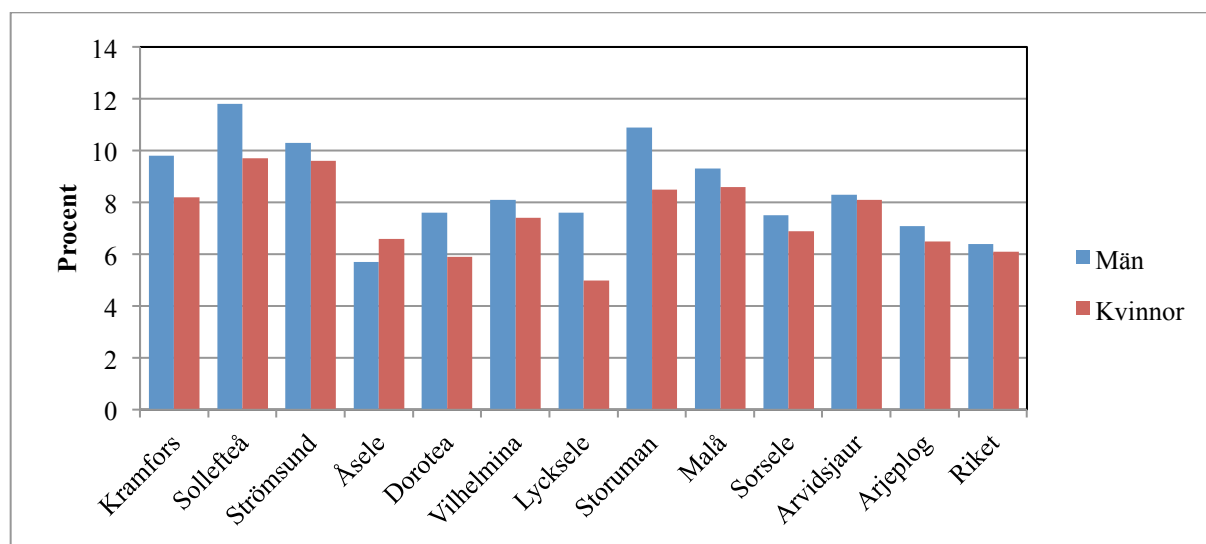
Källa: Arbetsförmedlingen 2011: Tabell Öppet arbetslösa och sökande i program med aktivitetsstöd i % av befolkningen.

Figur 3.6. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd år 2011 i åldern 16-64 år i Akademi Norrs kommuner. Procent.

År 2011 var andelen invånare utan arbete betydligt högre än på riksnivå i alla kommuner i Akademi Norr med undantag av Malå och Dorotea, Storuman och Arjeplog. Den högsta andelen arbetslösa inklusive dem i åtgärdsprogram hade Sollefteå, Strömsund, Vilhelmina, Kramfors och Åsele. I Sollefteå var arbetslösheten cirka 75 procent högre än i riket, i Strömsund och Vilhelmina var nivån cirka 60 procent högre och i Kramfors och Åsele kring 45 procent. En jämförelse med landets alla kommuner visar att andelen arbetslösa i alla kommuner utom Malå placerar sig över medianvärdet. Sju av kommunerna placerar sig bland den fjärdedel av landets kommuner som har den högsta arbetslösheten, nämligen Sollefteå, Strömsund, Vilhelmina, Kramfors, Åsele, Arvidsjaur och Sorsele. Det är t.ex. bara tre kommuner i Sverige som år 2011 har högre arbetslöshet än Sollefteå. (Se Figur 3.6)

I alla kommuner förutom i Åsele var arbetslösheten år 2011 högre bland män än bland kvinnor (se Figur 3.7). I några kommuner är skillnaderna mellan könen påtagliga, såsom i Lycksele, Storuman och Sollefteå med två eller mer

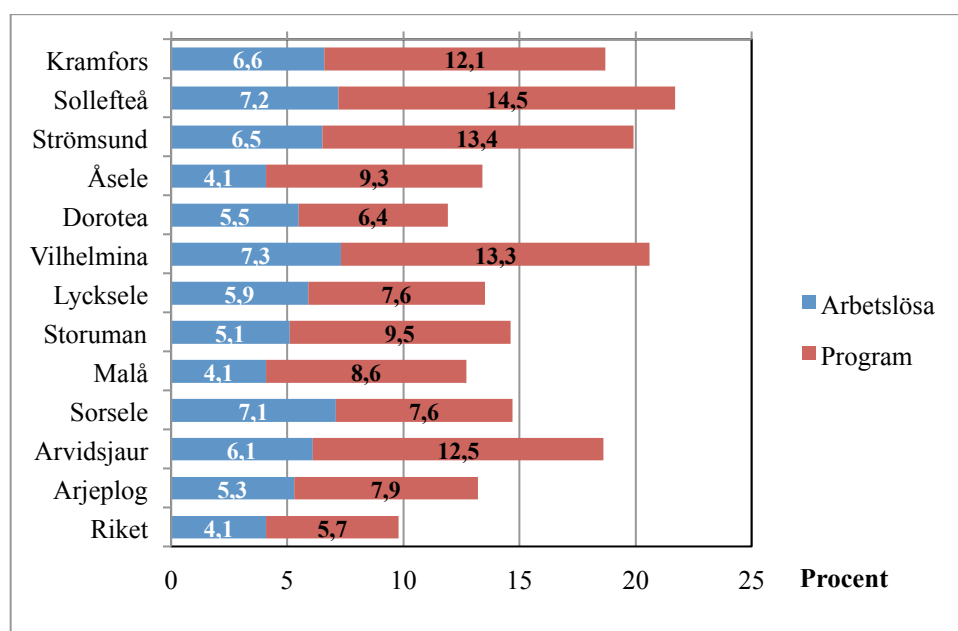
procentenheters skillnad. Som vi senare ska komma till har kvinnor mer utbildning än män och det man kan spekulera över är om det är en av förklaringarna till deras lägre arbetslöshetssiffror.

Källa: Se Figur 3.6.

Figur 3.7. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd år 2011 i åldern 16-64 år i Akademi Norrs kommuner, fördelat på kön. Procent.

Med tanke på vårt fokus på utbildning ska vi också titta närmare på ungdomsarbetslösheten, dvs. ungdomar i åldern 18-24 år som är utanför arbetskraften endera genom att vara öppet arbetslösa eller delta i olika åtgärder. En del av dessa skulle kunna vara potentiella studerande inom såväl vuxenutbildning som högre utbildning i form av universitetsutbildning eller yrkeshögskoleutbildning.

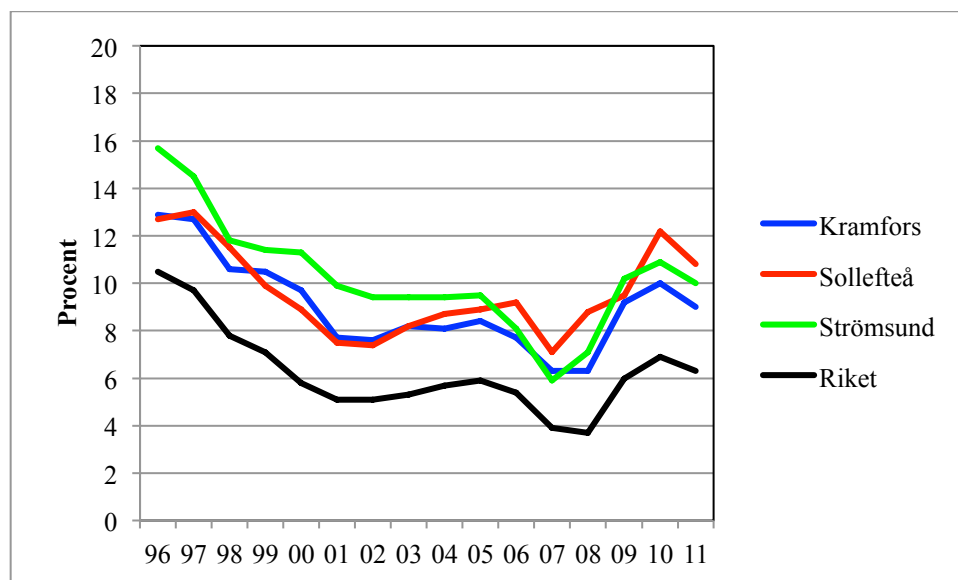

Källa: Se Figur 3.6.

Figur 3.8. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd år 2011 i åldern 18-24 år i Akademi Norrs kommuner. Procent.

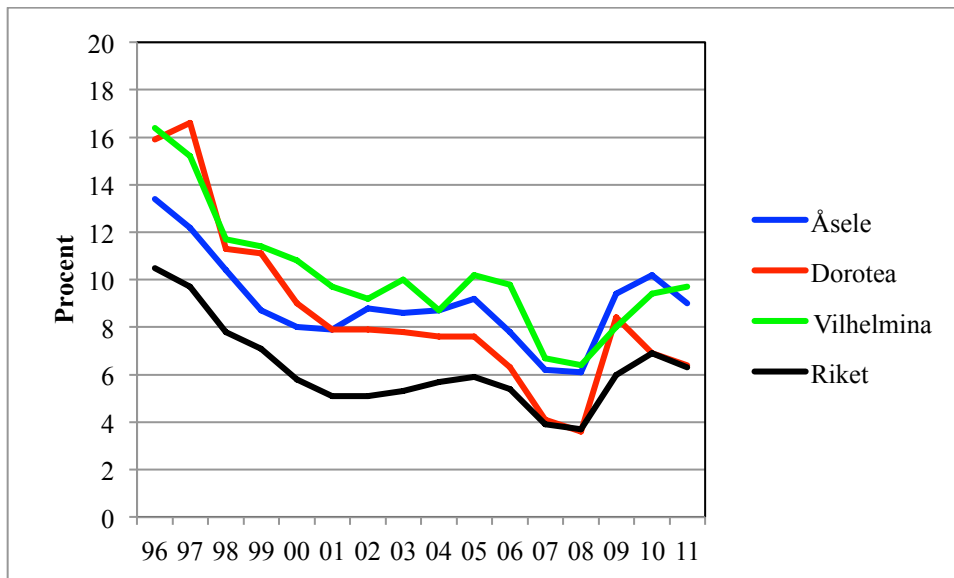
De siffror som tornar upp sig vad gäller ungdomsarbetslösheten är milt sagt mycket nedslående. I tre kommuner, Sollefteå, Vilhelmina och Strömsund är den mer än dubbelt så hög som på riksnivån, vilket betyder att cirka var femte ungdom är utanför arbetskraften. Samma könsmonster som för arbetslöshet bland befolkningen som helhet går igen då manliga ungdomar är arbetslösa i större utsträckning än kvinnor, med undantag för Malå och Arjeplog.

Den höga arbetslöshetsnivån relativt riket i ett flertal av Akademi Norrs kommuner är inte en tillfällighet, dvs. något som är utmärkande för den ekonomiskt ansträngda situationen som råder år 2011 inte bara i Sverige utan även i stora delar av världen. Utvecklingen av arbetslösheten från år 1996 till 2011 i Akademi Norrs kommuner visar att arbetslösheten i flertalet kommuner legat konstant långt över riksnivå under hela perioden. Det gäller främst de södra kommunerna Sollefteå, Kramfors, Strömsund, Åsele och Vilhelmina. I tre kommuner, Dorotea, Storuman och Arvidsjaur, har arbetslösheten minskat påtagligt och börjat närma sig riksnivå under slutet av det första decenniet under 2000-talet. I de resterande kommunerna Lycksele, Malå, Sorsele och Arjeplog har arbetslösheten legat och kretsat kring riksnivå med någon procentenhet mer eller mindre. (Se Figurerna 3.9 - 3.12)

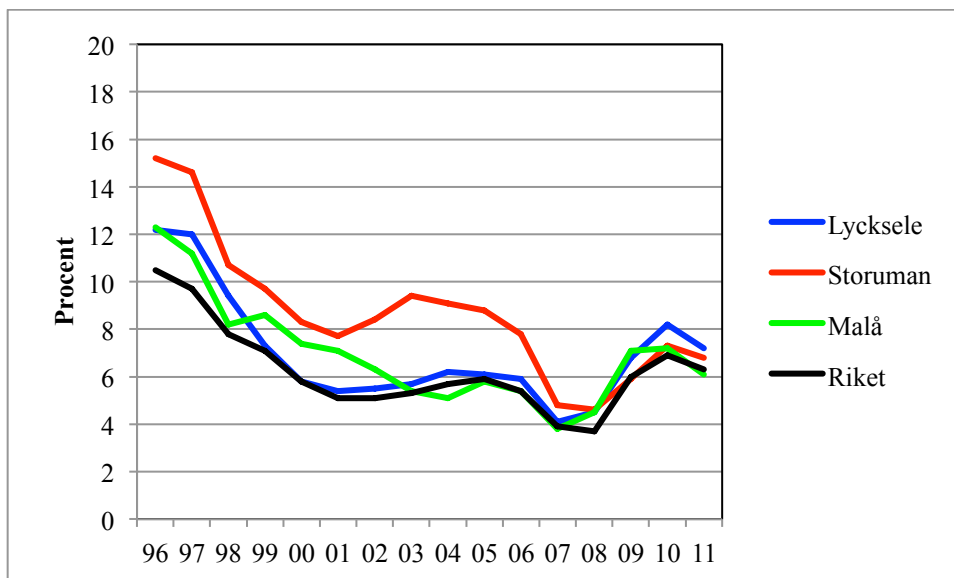
Källa: Se Figur 3.6.

Figur 3.9. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 16-64 år 1996-2011 i Kramfors, Sollefteå och Strömsund. Procent.

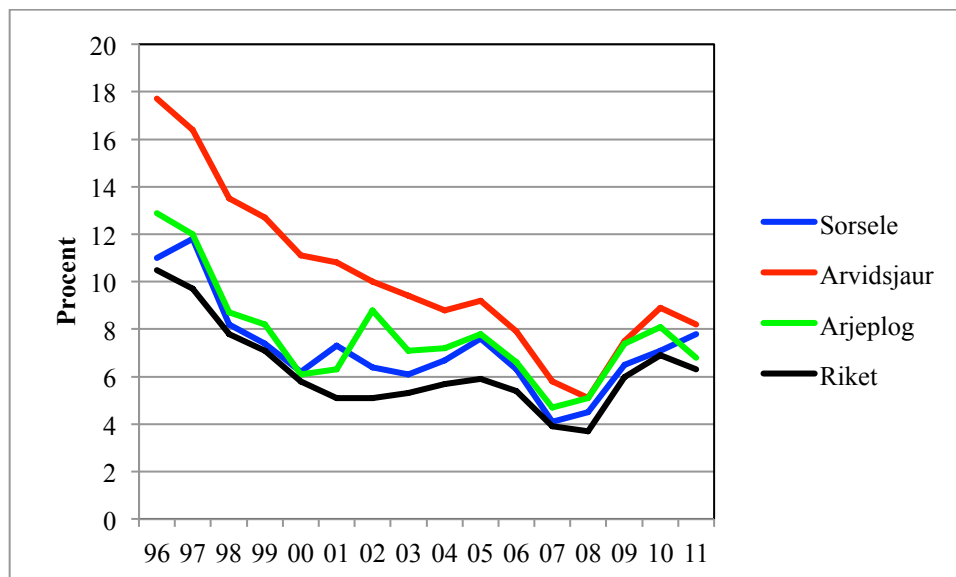
Källa: Se Figur 3.6.

Figur 3.10. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 16-64 år 1996-2011 i Åsele, Dorotea och Vilhelmina. Procent.

Källa: Se Figur 3.6.

Figur 3.11. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 16-64 år 1996-2011 i Lycksele, Storuman och Malå. Procent.

Källa: Se Figur 3.6.

Figur 3.12. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 16-64 år 1996-2011 i Sorsele, Arvidsjaur och Arjeplog. Procent.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att:

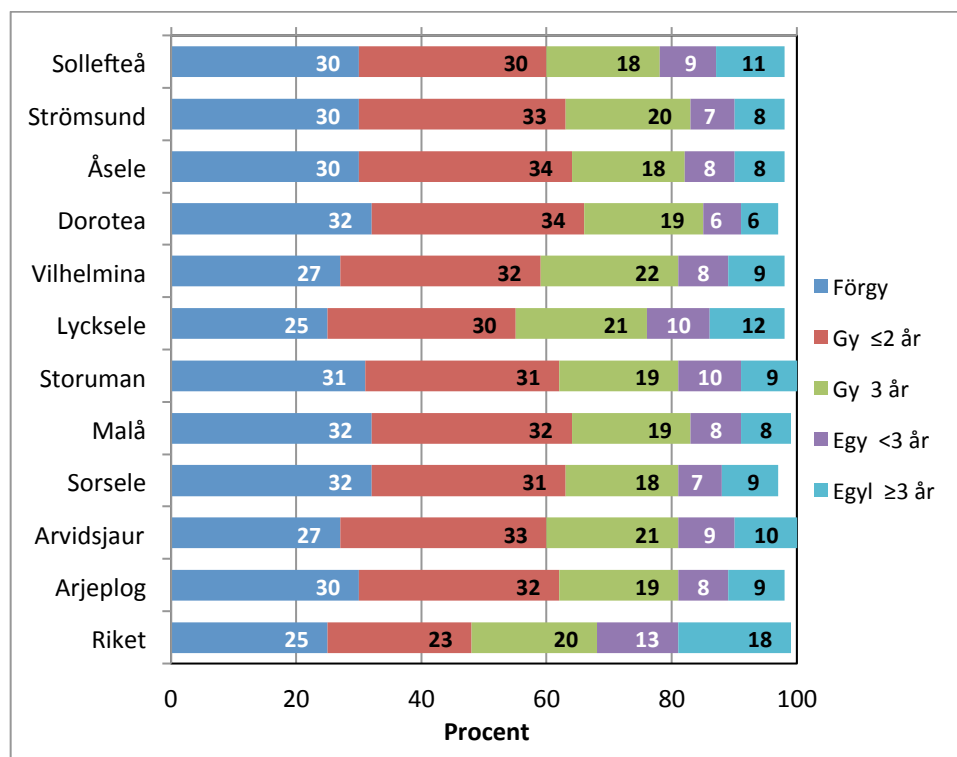
- Flertalet kommuner inom Akademi Norr har sedan år 1996 haft en långt högre arbetslöshet än riksgenomsnittet.
- I de norra kommunerna i Akademi Norr finns en tendens till närmande till riksnivå under senare delen av 2000-talet.
- Män har en högre arbetslöshet än kvinnorna år 2011 i alla Akademi Norrs kommuner, med undantag för Åsele. I vissa kommuner är skillnaderna stora mellan könen.
- Ungdomsarbetslösheten är alarmerande hög i samtliga kommuner i Akademi Norr.
-

Formell utbildningsnivå

Invånarna i våra kommuner har alltid haft och har fortfarande lång väg till närmaste högskola, dvs. haft en låg tillgänglighet till högre utbildning (se rapport 1). När vi nu kommer in på utbildningsfrågor är det viktigt att komma ihåg att den region vi rör oss i har till helt nyligen varit ett "ingenmansland" vad gäller högre utbildning. Vidare är än i dag tillgänglighet till högre utbildning bland den lägsta i Sverige (Sörlin & Törnqvist, 2000). Det har som sagt gått en långvarig flyttningsvåg från kommunerna i Akademi Norr av lite yngre personer vilket betyder att många av dem som är bosatta i kommunerna tillhör den äldre generationen som vanligtvis brukar ha en kortare utbildning än de yngre. Näringsstrukturen har vidare präglats av basnäringarna,

närningar som kräver kortare formell utbildning. Det är därför inte osannolikt att misstänka att det finns en stor utbildningspotential i våra kommuner, kommuner som också ligger långt bort från allfartsvägarna till högskolor.

Vi ska därför i det här avsnittet granska befolkningens utbildning i kommunerna sett till längd på avslutad utbildning, det som brukar kallas *formell utbildningsnivå*. Vi har använt oss av indelningen förgymnasial (förgy), gymnasial 2 år eller kortare (gy ≤2 år), gymnasial 3 år (gy 3 år), eftergymnasial mindre än tre år (egy <3 år) och eftergymnasial 3 år eller längre (egy ≥3 år), en indelning som är vanlig inom officiell statistik. Det är viktigt att markera att det handlar om att det är den *formella utbildningen* så som den framträder i statistiken som vi använder oss av, dvs. utbildning som genomgåts i formella utbildningsinstitutioner. Alla annan kunskap och kompetens som människor på olika vägar skaffat sig vid sidan av det formella utbildningssystemet finns alltså inte med.

Källa: SCB (2012). Befolkningens utbildning version 2012-01-01: Tabell : Population Befolkning 2011, 16 år och äldre. Fördelning kommun och kön i kombination med utbildningsnivå.

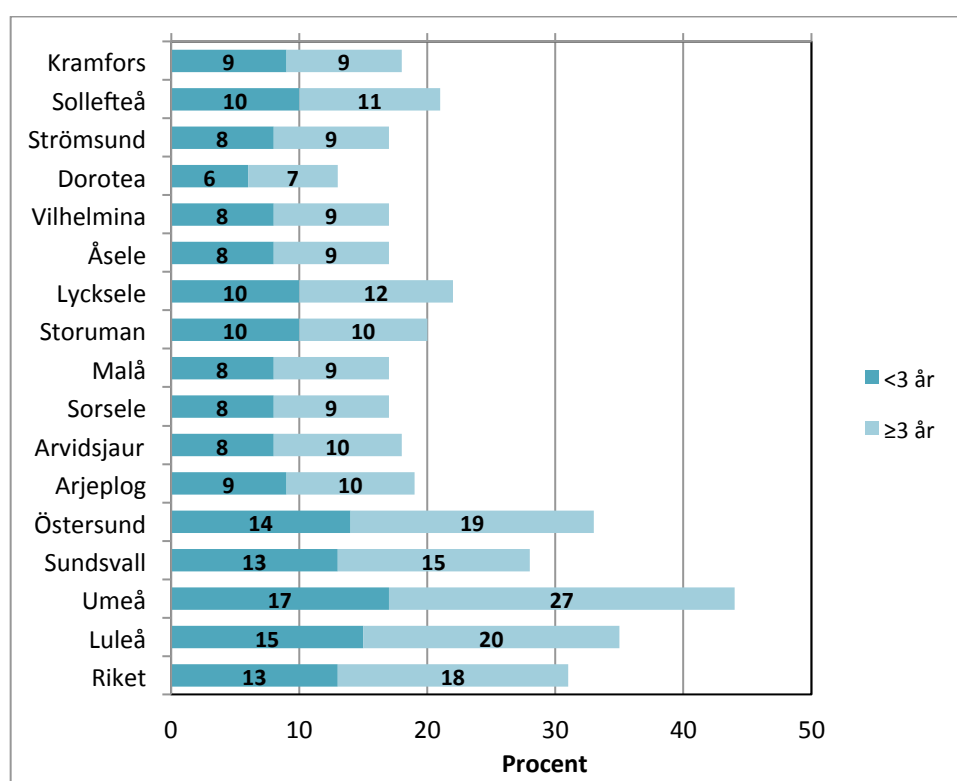
Figur 3.13. Formell utbildningsnivå år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Akademi Norr. Procent.

Som framgår av Figur 3.13 är andelen invånare med högst förgymnasial utbildning högre än i riket med undantag för Lycksele. Vidare har cirka 60 procent eller mer av invånarna som mest två-årigt gymnasium, undantaget Lycksele medan motsvarande nivå för riket är 48 procent. När vi sätter tre-årigt gymnasium som ändpunkt kretsar

nästan alla kommuner i kring 80 procentsnivån eller mer. Den höga andelen med kort formell utbildning är som vi tidigare visat till en del en återspeglning av en åldrande befolkning. Med dagens intagningskrav till högskoleutbildning betyder det emellertid att om man önskar en högre utbildning i form av kvalificerad yrkesutbildning eller högskoleutbildning krävs det att många invånare i de här kommunerna måste komplettera sin tidigare utbildning.

Eftergymnasial utbildning

Den fortsatta granskningen av den formella utbildningsnivån kommer att fokusera på eftergymnasial utbildning bland befolkningen, en utbildning som kan vara av kortare (mindre än tre år) eller längre (tre år eller mer) varaktighet.

Källa: Se Figur 3.13.

Figur 3.14. Eftergymnasial utbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Akademi Norr och i regionens universitetskommuner. Procent.

Av Figur 3.14 framgår att alla kommuner i Akademi Norr ligger långt under såväl landsgenomsnittet som universitetskommunerna i regionen vad gäller eftergymnasial utbildning bland invånarna. De kommuner som har den högsta andelen invånare och som totalt sett ligger omkring 20-procentsnivån är Lycksele och Sollefteå och Storuman. Den lägsta nivån på eftergymnasial utbildning återfinns i Dorotea. Dorotea når inte ens upp till halva rikets nivå medan de övriga kommunerna når upp till mellan 53-68 procent av riksnivån. Figur 3.14 visar också att skillnaderna i

eftergymnasial utbildning inte är så särskilt stor i de resterande åtta kommunerna utan rör sig om några procentenheter, dvs. de ligger på mellan 17 och 19 procent.

Men de regionala skillnaderna i Sverige är stora vad gäller eftergymnasial utbildning. Ett tecken på detta är att medianvärdet, dvs. det värde som delar Sveriges 290 kommuner mitt itu är 21 procent vilket kan jämföras med det aritmetiska medelvärdet som är 31 procent. Om vi granskar kommunerna i förhållande till medianen så är det två kommuner som kommer upp till detta värde, nämligen Lycksele och Sollefteå. De övriga kommunerna placerar sig under median, men avståndet till rikets nivå blir med detta mått inte lika stort som när vi använder oss av det aritmetiska medelvärdet. En uppdelning av landet i fyra delar, dvs. kvartiler, visar att fem av kommunerna tillhör den fjärdedel av landets kommuner som har den lägsta nivån på eftergymnasial utbildning (första kvartilen) varav fyra gränsar till kvartil två. Sex stycken tillhör andra kvartilen, varav fyra på gränsen till kvartil ett. Dorotea intar jumboplatsen av alla Sveriges kommuner. Det betyder att alla kommuner förutom Sollefteå och Lycksele ligger under medianvärdet för riket. (Se Tabell 3.4)

Tabell 3.4. *Eftergymnasial utbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Akademi Norr, fördelat på kvartiler. Procent.*

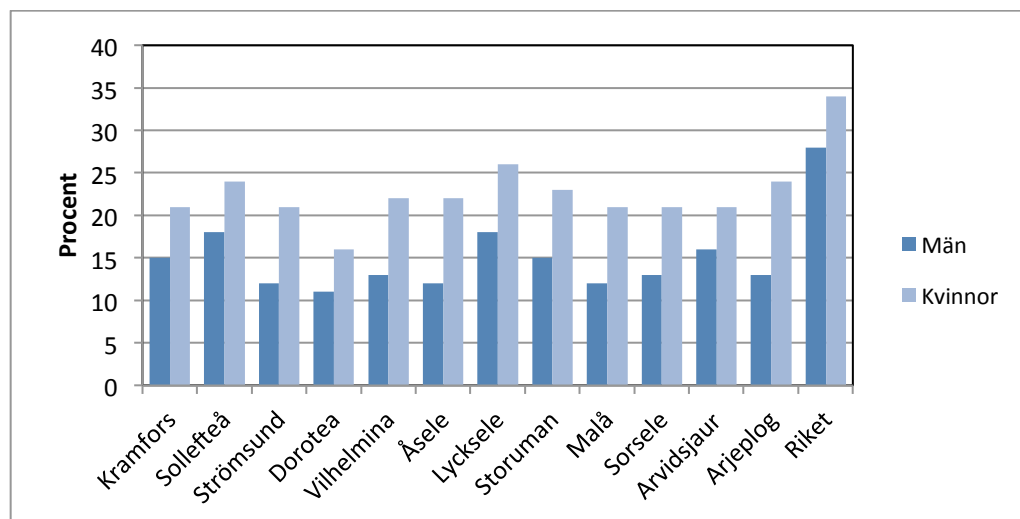
Kvartiler			
1 (13,3-17,4 %)	2 (17,5-21,4%)	3 (21,5-26,5%)	4 (26,6-59%)
Strömsund (16,6) Åsele (16,6) Dorotea (13,3) Malå (16,8) Sorsele (16,8)	Kramfors (18,3) Storuman (19,3) Arjeplog (18,2) Arvidsjaur (18,4) Vilhelmina (17,6) Sollefteå (21)	Lycksele (22)	

Källa: Se Figur 3.13.

Som Figur 3.15 visar så är det markerade skillnader mellan andelen män och kvinnor som har eftergymnasial utbildning. I samtliga kommuner har en större andel av kvinnorna sådan utbildning, vilket för övrigt även gäller för riket i stort. Skillnaden mellan könen i Kramfors, Sollefteå, Arvidsjaur och Dorotea motsvarar ungefär skillnaden på riksnivå med sex procentenheter. I de övriga kommunerna ligger skillnaden mellan könen på åtta till elva procentenheter och den största återfinns i Arjeplog och Åsele med tio procentenheter och mer.

Om vi i stället jämför hur stor andel av männen med eftergymnasial utbildning utgör relativt kvinnorna så blir bilden ännu mer negativ, till männens nackdel. I Arjeplog, Åsele, Strömsund, Malå och Vilhelmina är andelen kvinnor med eftergymnasial

utbildning nästan dubbelt så hög som männens. Med detta mått är skillnaderna mellan könen minst i Kramfors, Sollefteå, Lycksele och Arvidsjaur.

Källa: Se Figur 3.13.

Figur 3.15. Eftergymnasial utbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Akademi Norr år, fördelat på kön. Procent.

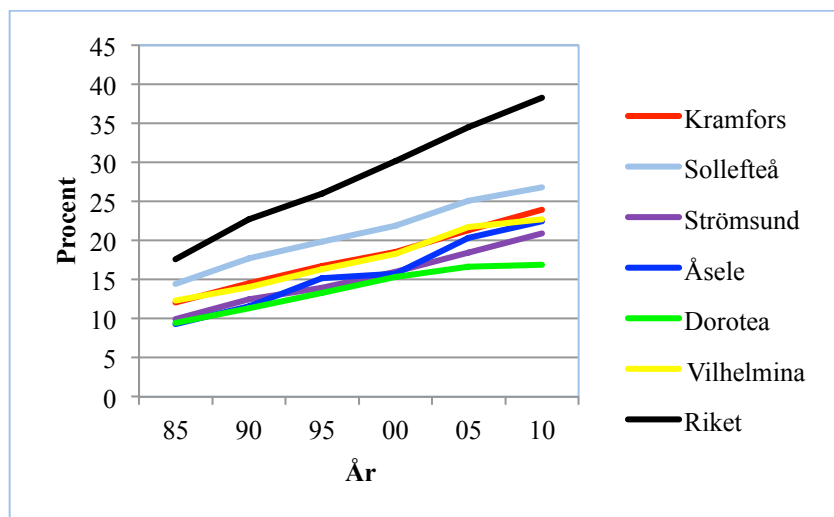
Särskilt tydlig är skillnaden mellan könen för de längre eftergymnasiala utbildningarna där kvinnornas andel är omkring dubbelt så hög eller mer i tio av de tolv kommunerna. Särskilt stor är skillnaden till kvinnornas fördel i Strömsund, Åsele, Dorotea, Malå, Vilhelmina och Arjeplog där männens andel cirklar kring 40 procent av kvinnornas andel. (Se Tabell 3.5. Bilaga 1).

Om vi utgår från åldersgruppen (25-64 år) blir skillnaden mellan könen ännu mer markerade. I sex av kommunerna, Strömsund, Dorotea, Vilhelmina, Åsele, Malå och Arjeplog är andelen kvinnor med eftergymnasial utbildning cirka dubbelt så hög som männens. Skillnaderna mellan könen är minst i Sollefteå, Kramfors, Lycksele och Arvidsjaur där männens nivå ligger 30 procent under kvinnornas. Det kan tyda på att kvinnor över 25 år är mer aktiva att skaffa sig utbildning efter gymnasiet. (Se Tabell 3.6. Bilaga 1)

Som tidigare nämnts är måttet på formell eftergymnasial utbildning mätt från 16 års ålder inte tillfredsställande, dels på grund av att en skev åldersfördelning med många äldre invånare påverkar måttet, dels på grund av att man knappast kan ha gått en eftergymnasial utbildning redan vid 16 års ålder. När vi fortsättningsvis behandlar endast eftergymnasial utbildning kommer vi att använda oss av åldersgruppen 25-64 år.

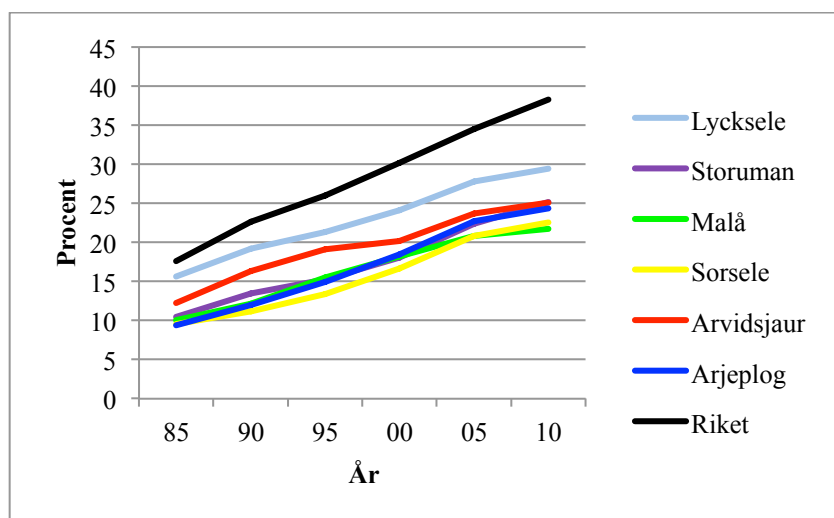
I ett 25 års perspektiv har andelen invånare med eftergymnasial utbildning saktat efter utvecklingen på riksnivå i ett flertal av kommunerna. I den södra delen gäller det

främst för kommunerna Sollefteå, Dorotea och Vilhelmina och Kramfors. (Se Figur 3.16 och 3.18)

Källa: SCB (2012). Bearbetning av två källor: 1) Statistikdatabasen: Utbildning och forskning/Befolkningens utbildning/ Befolkning 16-74 år efter region, utbildningsnivå, ålder och kön. År 1985-2011. 2) Statistikdatabasen/ Befolkning:/Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1986-2012

Figur 3.16. Eftergymnasial utbildning 1985-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna i den södra delen av Akademi norr. Procent.

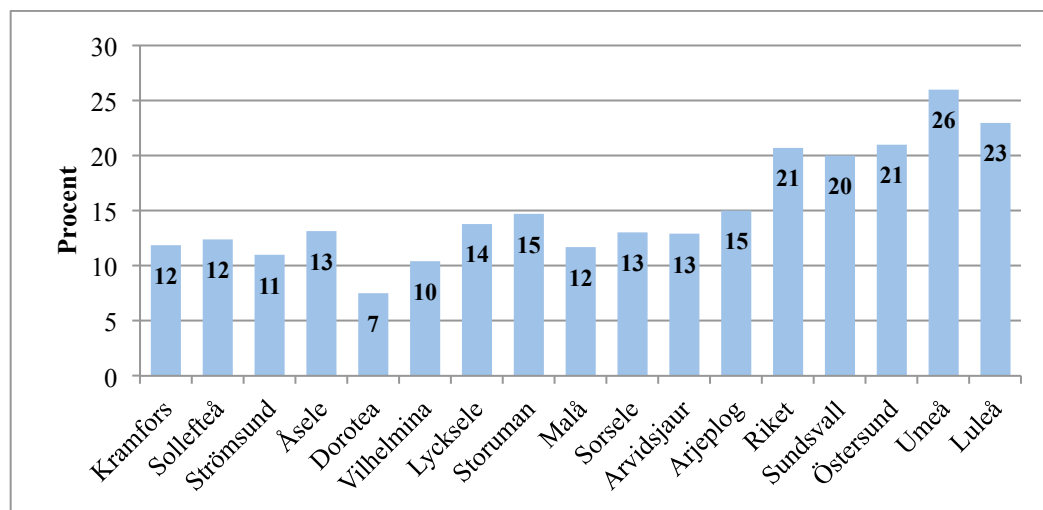

Källa: Se Figur 3.16.

Figur 3.17. Eftergymnasial utbildning 1985-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna i den norra delen av Akademi norr. Procent.

I den norra delen av Akademi Norr har avståndet till riket för utvecklingen av eftergymnasial utbildning bland befolkningen inte varit lika negativ under den aktuella tidsperioden, med undantag för Lycksele (se Figur 3.17 och 3.18). Lycksele, som under perioden haft den högsta andelen med eftergymnasial utbildning bland Akademi Norrs kommuner, har inte kunna följa med i utvecklingen på riksnivå utan avståndet har ökat under den aktuella perioden (Se även Tabell 3.7 i Bilaga 1).

Ett annat sätt att beskriva denna negativa trend är att se hur stor ökningen av andelen invånare med eftergymnasial utbildning varit från år 1985 till år 2010.

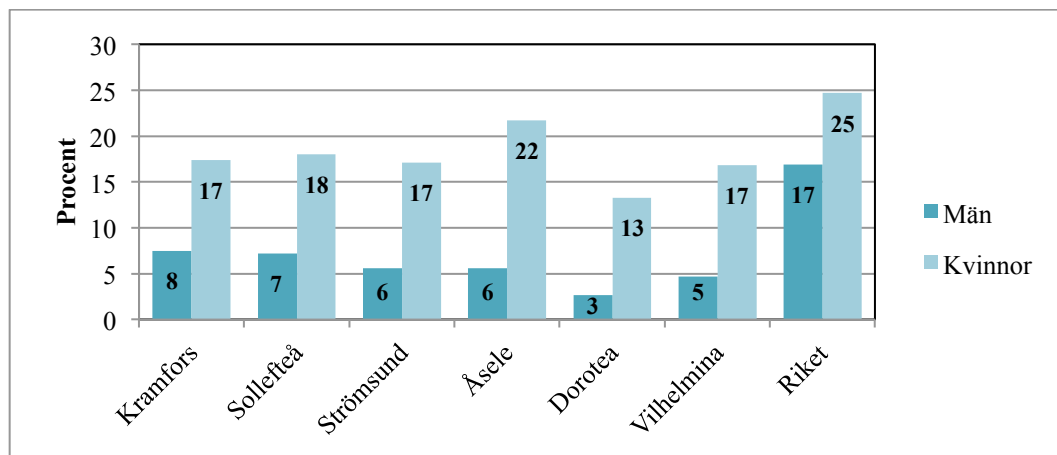
Källa: Se Figur 3.16.

Figur 3.18. Ökningen av eftergymnasial utbildning bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna i Akademi Norr, riket och i regionens universitetskommuner, år 1985-2010. Procent.

Som framgår av Figur 3.18 så har andelen invånare med eftergymnasial utbildning ökat med 21 procent bland befolkningen i riket och motsvarande andel eller mer i universitetskommunerna i regionen. Utvecklingen i Umeå har till och med varit mer positiv än i riket i stort. Ökningen i Akademi Norrs kommuner ligger på en betydligt lägre nivå. Minst ökning av eftergymnasial utbildning har skett i Dorotea kommun med sju procentenheter medan de andra kommunerna har ökat med elva till 15 enheter.

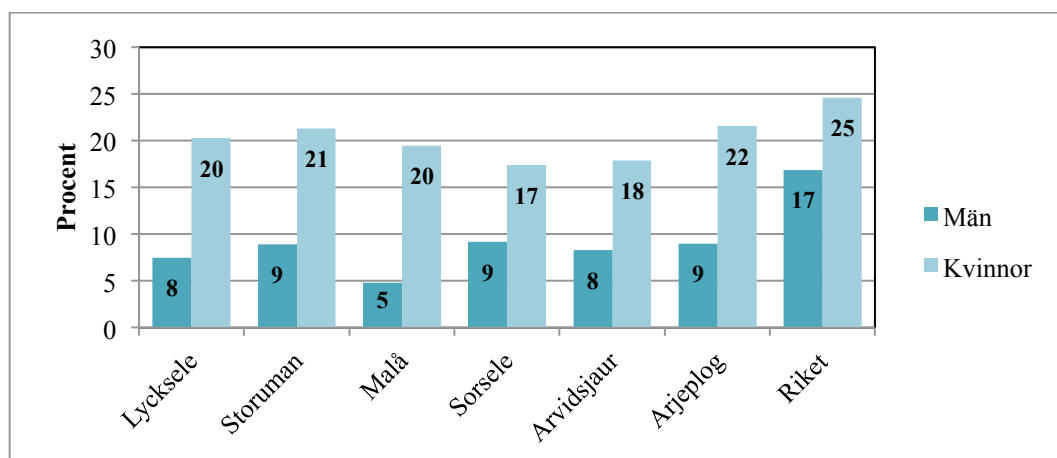
Som vi kunde se tidigare hade en betydligt större andel av kvinnorna eftergymnasial utbildning än männen år 2011. Vi ska därför se på utvecklingen över tid för att se om det är ett mönster som varit bestående under den senaste 25-årsperioden.

Utvecklingen av den eftergymnasiala utbildningen bland männen har, som Figurerna 3.19 och 3.20 visar, varit mycket blygsam under den senaste 25 årsperioden i såväl söder som norr. I de södra kommunerna har de ökat med mellan tre och åtta procentenheter medan kvinnorna ökat med mellan 13 och 22 enheter. I den norra delen har männen ökat med mellan fem och nio procentenheter medan motsvarande ökning för kvinnorna är 17 till 22. I figurerna ovan ingår inte universitetskommunerna, men de visar en utveckling som för både männens och kvinnornas del motsvarar den i riket, i Umeå till och med en mer positiv (Se Tabell 3.8, Bilaga 1)

Källa: Se Figur 3.16.

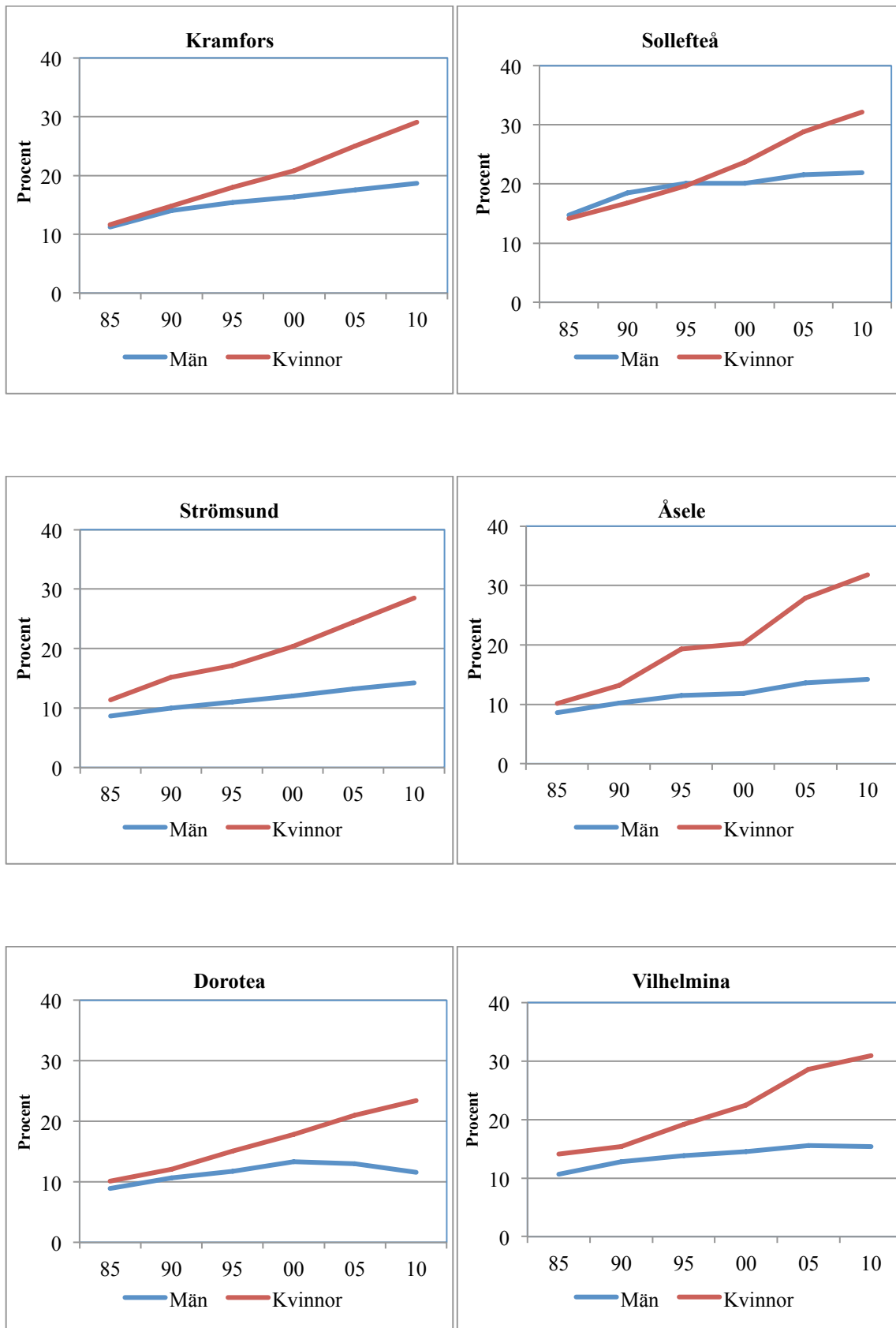
Figur 3.19. Ökningen av eftergymnasial utbildning bland befolkningen i åldern 25-64 år i de södra kommunerna i Akademi Norr, fördelat på kön. År 1985-2010. Procent.

Källa: Se Figur 3.16.

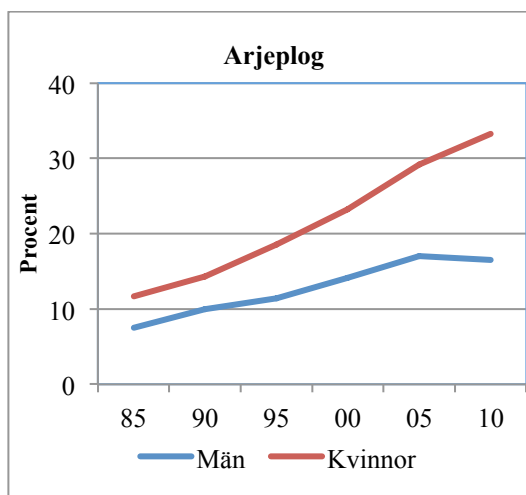
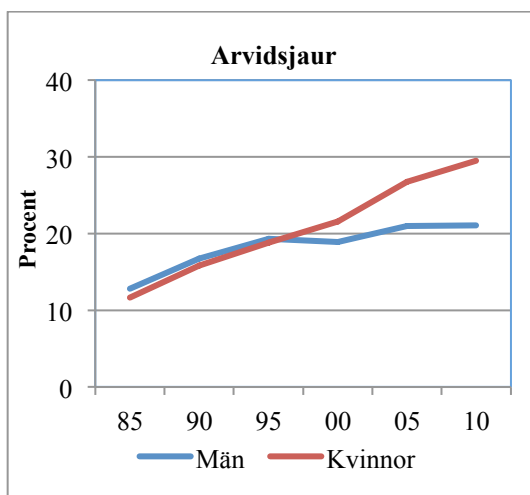
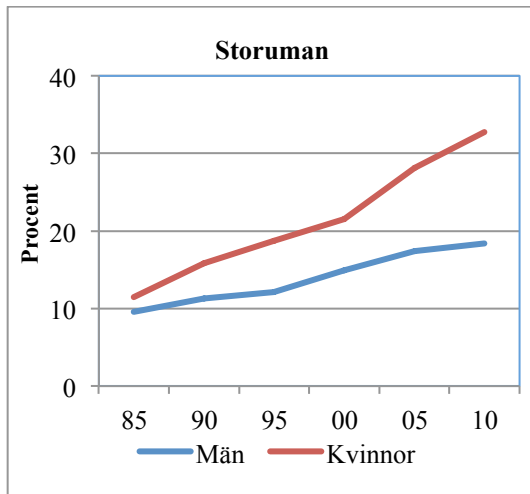
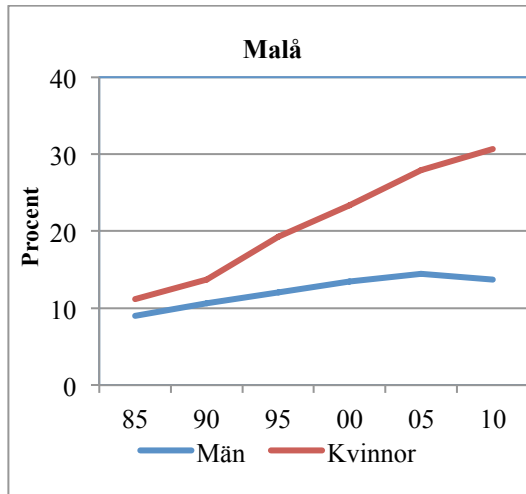
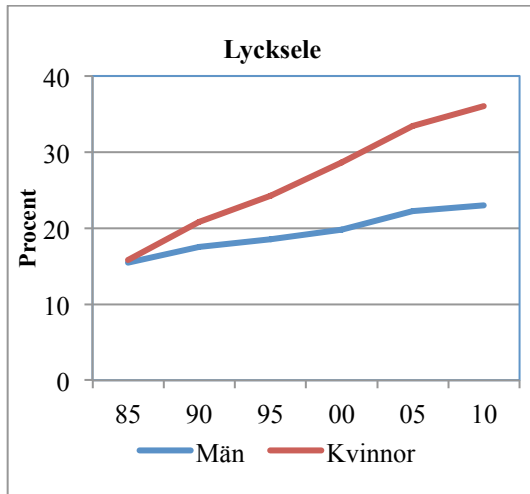
Figur 3.20. Ökningen av eftergymnasial utbildning bland befolkningen i åldern 25-64 år i de norra kommunerna i Akademi Norr, fördelat på kön. År 1985-2010. Procent.

Figurerna 3.21 och 3.22 visar hur utvecklingen sett ut år efter år från 1985 och vi kan konstatera att figurerna i princip talar för sig själva.

Källa: Se Figur 3.16.

Figur 3.21. Eftergymnasial utbildning år 1985-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 i kommunerna i den södra delen av Akademi norr, fördelat på kön. Procent.

Källa: Se Figur 3.16.

Figur 3.22. Eftergymnasial utbildning år 1985-2010 bland befolkningen i ålderns 25-64 år i kommunerna i den norra delen av Akademi norr, fördelat på kön. Procent.

I stort sett kan vi med vissa undantag säga att det främst är kvinnorna som stått för ökningen av den eftergymnasiala utbildningen i kommunerna medan männen endast har haft en marginell ökning. Det betyder att gapet mellan könen succesivt ökat från att år 1985 varit relativt marginellt till att vara av betydande omfattning år 2010.

Om vi först tittar närmare på den södra delen (Figur 3.21) framgår att i samtliga kommuner förefaller det som om det är kvinnorna som har satsat på en eftergymnasial utbildning medan männen i princip ligger kvar på samma nivå sedan 1985, om än med någon procents ökning under varje femårsperiod. Utvecklingen av den eftergymnasiala utbildningen hos män är således ytterst blygsam i samtliga kommuner i söder.

Ett liknande mönster för utvecklingen av eftergymnasial utbildning bland män och kvinnor de senaste 25 åren framträder i de norra kommunerna av Akademi Norr, med undantag för Sorsele där männen i stort sett följer kvinnornas utveckling men på en lägre nivå (se Figur 3.22). Liksom i de södra kommunerna blir avståndet mellan könen markant under 2000-talet.

I de norra kommunerna i Akademi Norr tycks emellertid männen i större utsträckning satsat på eftergymnasial utbildning än i den södra delen, med undantag för Malå. Men andel män med eftergymnasial utbildning ligger trots detta långt under riksnivån även i norr. (Se även Tabell 3.8 i Bilaga 1)

Sammantaget vad gäller eftergymnasial utbildning bland invånarna i Akademi Norrs kommuner kan vi konstatera att:

- Ingen av kommunerna når upp till genomsnittsnivån för riket år 2011. Sett till medianen är det bara Lycksele som överstiger den.
- Andelen män med eftergymnasial utbildning år 2011 är mycket låg i de flesta av Akademi Norrs kommuner.
- Särskilt kommunerna i den södra delen har inte kunnat följa med utvecklingen av den eftergymnasiala utbildningen på riksnivå under de senaste 25 åren utan avståndet till riket har succesivt ökat. I den norra delen har kommunerna följt utvecklingen på riksnivå men på en betydligt lägre nivå.
- Gapet mellan män och kvinnor vad gäller eftergymnasial utbildning har ökat de senaste 25 åren.
- Andelen män med eftergymnasial utbildning har nästan stått stilla under de senaste 25 åren eller bara ökat marginellt, särskilt i den södra delen av Akademi Norr

- Andelen kvinnor med eftergymnasial utbildning följer utvecklingen på riksnivå med några få undantag men i vissa kommuner på betydligt lägre nivå.

Högskolestuderande

Som vi såg ovan är andelen invånare med eftergymnasial utbildning låg och till och med mycket låg i ett flertal av kommunerna i Akademi Norr. I måttet eftergymnasial utbildning inbegrips alla utbildningar efter gymnasiet och inte bara högskoleutbildningar, t.ex. tidigare kvalificerade yrkesutbildningar [Ky] och nuvarande yrkeshögskoleutbildningar [Yh]. Yrkeshögskoleutbildningarna tillhör trots namnet inte högskolesektorn utan benämns eftergymnasial utbildning. Myndigheten för Yrkeshögskolan har på uppdrag av regeringen redovisat en översikt över Ky och Yh utbildningar med avslut 2011-2015 efter län och kommun (bilaga 2a) samt för åren 2012-2018 (bilaga 1b). Under perioden fanns 635 platser vid yrkeshögskoleutbildningar i Akademi Norrs kommuner: I Kramfors 260 st., Sollefteå 125 st., Strömsund 110 st., Storuman 90 st., och Vilhelmina 50 st. Många av dessa utbildningar riktar sig till industrin och de studerande domineras av män som liksom kvinnor inte finns med i den statistik som redovisas om högskolestuderande (se även Rapport 3).

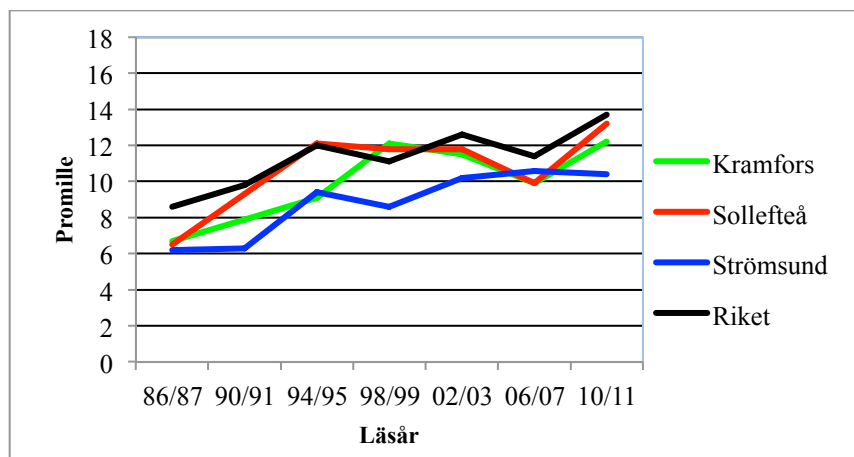
Då flera av kommunerna inom Akademi Norr är befolkningsmässigt små arbetar vi med *glidande medelvärden* å tre år. Det innebär att vi slår samman tre år och dividerar summan med tre (se inledningskapitlet). Trots att vi använt oss av glidande medelvärden framgår i den följande redovisningen att högskolenybörjare varierar från period till period särskilt i de små kommunerna. I en liten kommun befolkningsmässigt sett kan en utbildning vid ett lärcentra kraftigt påverka utfallet i positiv riktning.

Högskolenybörjare

Redovisningen av utvecklingen över tid av andelen högskolenybörjare sker för vart fjärde år, från läsåret 1985/86 till och med läsåret 2010/11. Variationerna från år till år gör att vi i figurerna redovisar högskolenybörjare för tre kommuner med början i söder. I Tabell 3.9. i Bilaga 1 finns uppgifter om högskolenybörjare i form av glidande medelvärden varje år från läsåret 1985/86 till och med 2010/11²⁹. Här finns även högskoleorternas värden redovisade.

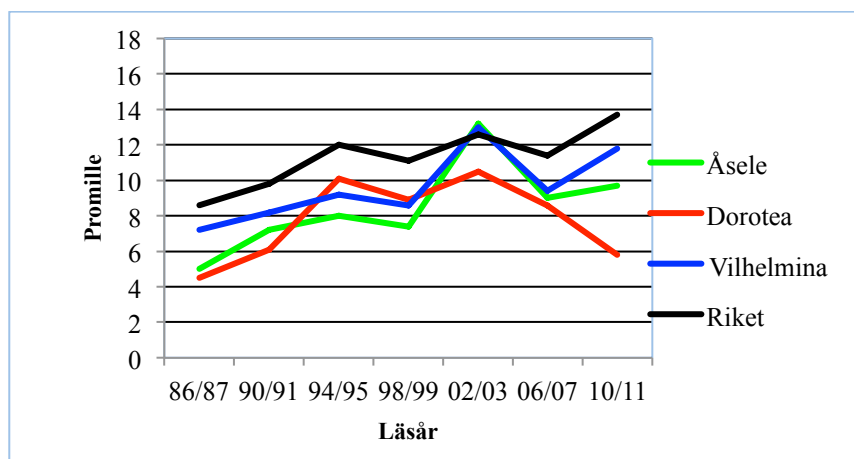
²⁹ Data till högskolenybörjare i ett längre tidsperspektiv har hämtats från en mängd olika källor från SCB. Mellan läsåren 1985/86 och 1996/97 är källorna en årligen utgiven rapport från SCB om "Studenter och examina i högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå" (U 20 SM 87 01- 97 01) där en tabell i bilagan visar

I stort sett kan vi konstatera att kommunerna i den södra delen av Akademi Norr följt utvecklingen på riksnivå. Kramfors och Sollefteå ligger under perioden i nivå med riket om än med några ”dippar”. Strömsund, Vilhelmina och Dorotea följer utvecklingen i riket men på en betydligt lägre nivå. Åsele visar en starkt uppåtgående trend under de sista 25 åren, särskilt under 2000-talet, och utvecklingen av andelen högskolenybörjare har här gått betydligt snabbare än i riket. (Se Figur 3.23 och 3.24)

Källa: Se fotnot 29.

Figur 3.23. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1985/86 – 2010/11 i Kramfors, Sollefteå och Strömsund samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

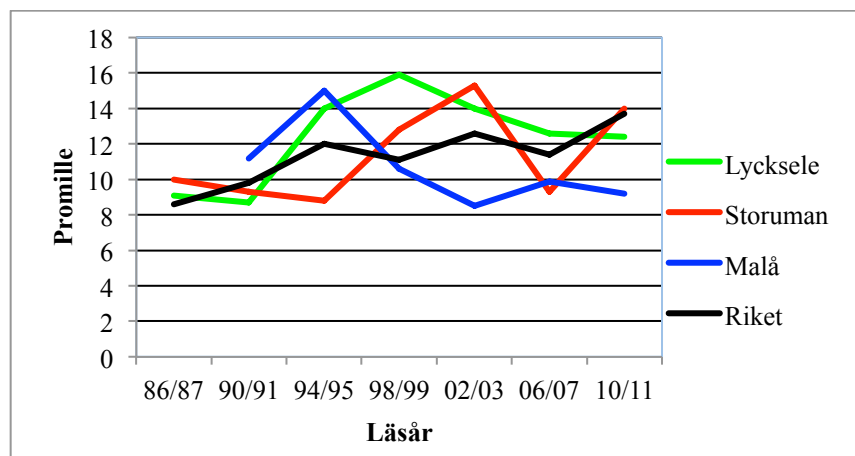
Källa: Se fotnot 29.

Figur 3.24. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1985/86 – 2010/11 i Åsele, Dorotea, Vilhelmina samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

I den norra delen av Akademi Norrs kommuner framstår Lycksele som den kommun som inte bara följt med utvecklingen för högskolenybörjare i riket utan tidvis eller rättare sagt under fram till slutet av perioden legat på en nivå över riket även om vi

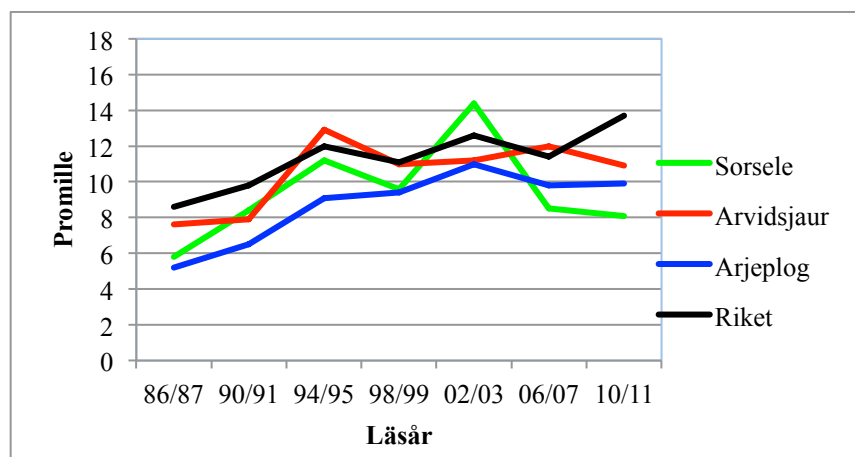
högskolenybörjare efter rekryteringskommun (se referenslista). För läsåren 1997/98-2010/11 har SCB publicerat en Tabell: Högskolenybörjare efter rekryteringskommun använts.

kan skönja en tydlig avmattning under 2000-talet. I Storuman och Arvidsjaur har andelen högskolenybörjare i stort sett legat på riksnivå. Arjeplog har även följt utvecklingen i riket men på en mycket lägre nivå. Trenden i Malå med sina toppar och dalar kan karakteriseras som stillastående och det gäller även för Sorsele. (Se Figurerna 3.25 och 3.26)

Källa: Se fotnot 29.

Figur 3.25. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1985/86 – 2010/11 i Lycksele, Storuman och Malå samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Källa: Se fotnot 29.

Figur 3.26. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1985/86 – 2010/11 i Sorsele, Arvidsjaur, Arjeplog samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Som vi tidigare visat så finns en markerad skillnad mellan könen vad gäller formell utbildningsnivå då andelen män med eftergymnasial utbildning är betydligt lägre än bland kvinnor. Det kan därför vara intressant att titta närmare hur högskolenybörjare ter sig för de båda könen. Liksom tidigare arbetar vi med glidande medelvärden à tre

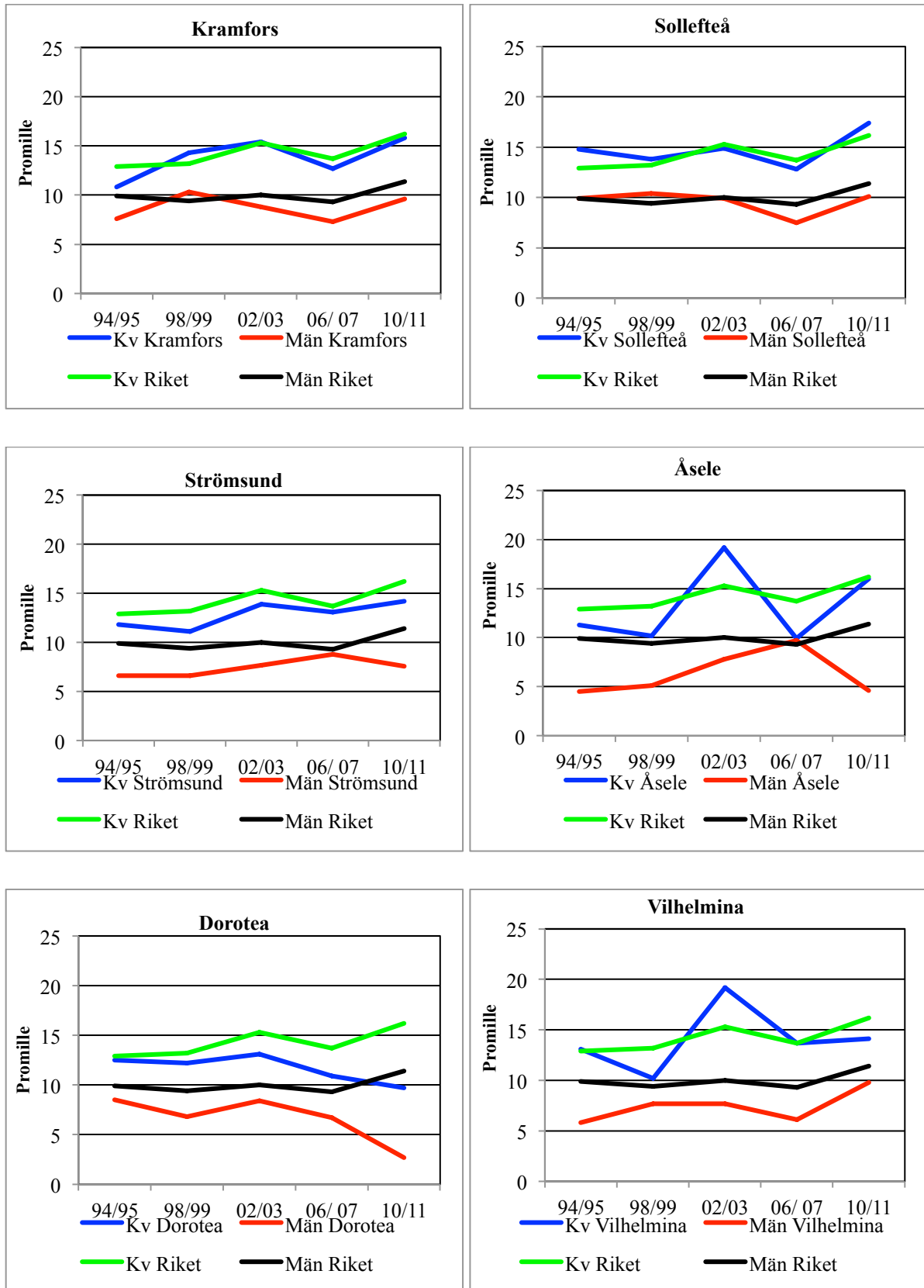
år och den period vi kunna följa sträcker sig bara bakåt i tiden till läsåret 1993/94 och avslutas med läsåret 2011/12 (Högskoleverkets Statistik). Vi gör också nedslag bara vart fjärde läsår. Det längre tidsperspektivet omfattar bara 19 år³⁰. (Se även Tabellerna 3.10 och 3.11 i Bilaga 1 där samtliga år finns redovisade)

Figurerna 3.27 och 3.28 illustrerar utvecklingen över tid för högskolenybörjarna i Akademi Norrs kommuner och i riket. Figurerna kan tolkas på olika sätt. Det är möjligt att se skillnader och likheter dels mellan könen, dels mellan de enskilda kommuner och även mellan kommunerna och riket.

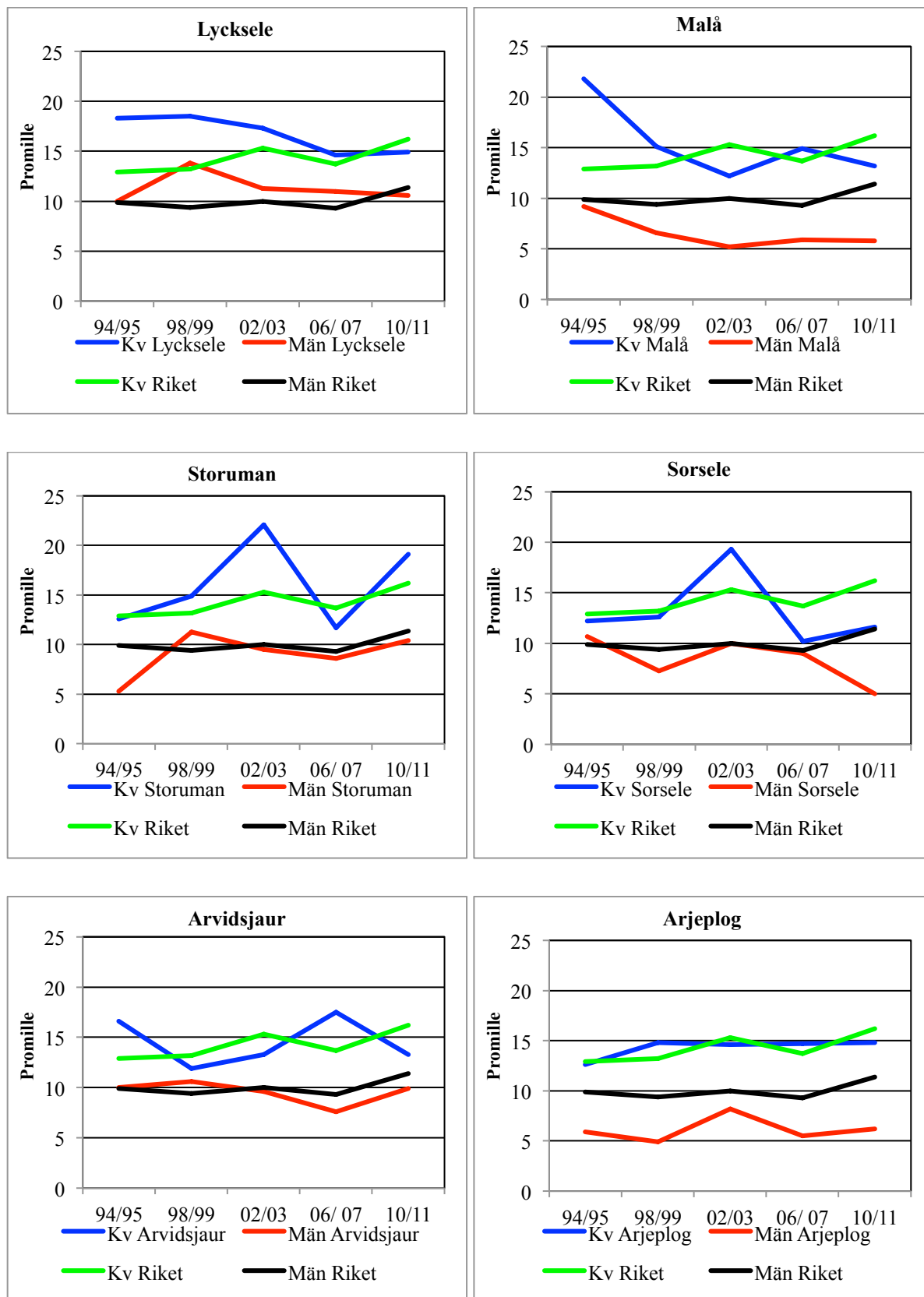
Om vi till att börja med jämför högskolenybörjande män och kvinnor kan vi konstatera att kvinnorna i samtliga Akademi Norrs kommuner, liksom i riket, i betydligt högre utsträckning påbörjar högre utbildning. Det är i och för sig inte förvånande med tanke på de könsskillnader som vi påvisat vad gäller eftergymnasial utbildning bland invånarna i de här kommunerna. I några kommuner har avståndet mellan könen ökat. Det gäller främst Kramfors, Sollefteå, Dorotea och Sorsele.

Nästa steg blir att se hur utvecklingen sett ut över tid för män och kvinnor, dvs. är trenden för högskolenybörjare ökande, minskande eller stillastående. I sju av kommunerna har kvinnornas andel ökat, nämligen i Kramfors, Sollefteå, Strömsund, Vilhelmina, Åsele, Storuman och Arjeplog. I Åsele har ökningen i det stora hela varit remarkabel för kvinnornas del till trots för upp- och nedgångar. I tre av kommunerna, Lycksele, Malå och Dorotea har däremot kvinnornas andel sjunkit under den aktuella tidsperioden och i de resterande tre har nivån varit konstant. För männens del kan man för majoriteten av kommunerna i det närmaste tala om stillastående eller nedgång med undantag för Storuman och Vilhelmina och i viss mån Åsele och Strömsund. I Malå, Sorsele, Dorotea och Lycksele är männen på kraftig tillbakagång.

³⁰ Att perioden inte omfattar 25 år som tidigare beror på brist på tillgång till statistik. Källa se Fotnot 31.

Figur 3.27. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1993/94 – 2011/12 i de södra kommunerna i Akademi Norr samt i riket, fördelat på kön. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Figur 3.28. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-64 år läsåren 1993/94 – 2011/12 i de norra kommunerna i Akademi Norr samt i riket, fördelat på kön. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

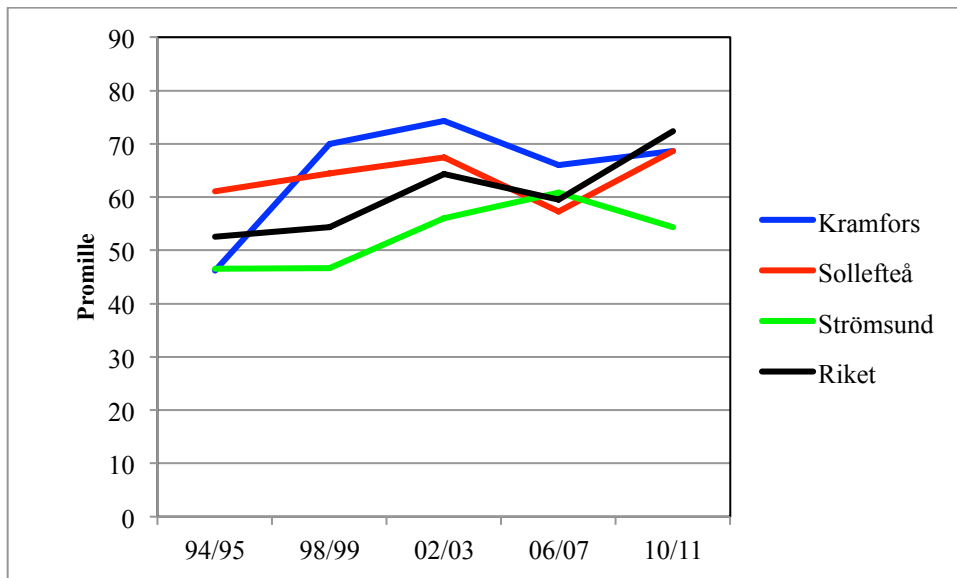
Slutligen ska vi granska hur utvecklingen av andelen högskolenybörjande män och kvinnor förhåller sig till riksnivån i de olika kommunerna.³¹ Den bild som framtonar för kvinnornas del är ljus i den bemärkelsen att de under den aktuella perioden har legat i nivå med riket eller över. I Sollefteå, Kramfors, Arjeplog och Arvidsjaur har kvinnorna följt utvecklingen i riket på en i det närmaste identisk nivå och i Strömsund likaså men på en något lägre nivå än riket. I Åsele och Vilhelmina är trenden för kvinnorna i stort sett likartad som i riket även om det inte framgår av figurerna med dess toppar och dalar. I fyra kommuner, Lycksele, Malå och Storuman och Sorsele har andelen högskolenybörjande kvinnor legat över riksnivån men som vi tidigare nämnt kan vi notera en klart nedåtgående tendens under 2000-talet. Om vi tittar på genomsnittsvärdet för kommunerna under perioden är det endast två kommuner där kvinnorna tydligt har legat under riksnivån, nämligen Strömsund och Dorotea medan kvinnorna i Sollefteå, Malå, Storuman Lycksele har ett klart högre värde.

Den överlag mycket positiva bild av de högskolenybörjande kvinnorna råder inte för männens del, förutom i ett fåtal kommuner. I Lycksele har männen legat över riksnivån under hela perioden ända till fram till slutet av perioden. I Kramfors, Sollefteå, Storuman, Arvidsjaur och Sorsele har männens andel kretsat kring riksnivån. Resterande sex kommuner ligger klart under riksnivån under större delen av perioden, i genomsnitt mellan två till fyra promilleenheter under rikets nivå.

Vi kan således sammanfattningsvis konstatera att andel högskolenybörjande män är låg och att det skett små förändringar under den aktuella perioden i de flesta av kommunerna. Den är så låg att vi vågar oss på att karaktärisera den som problematisk för halvparten av kommunerna.

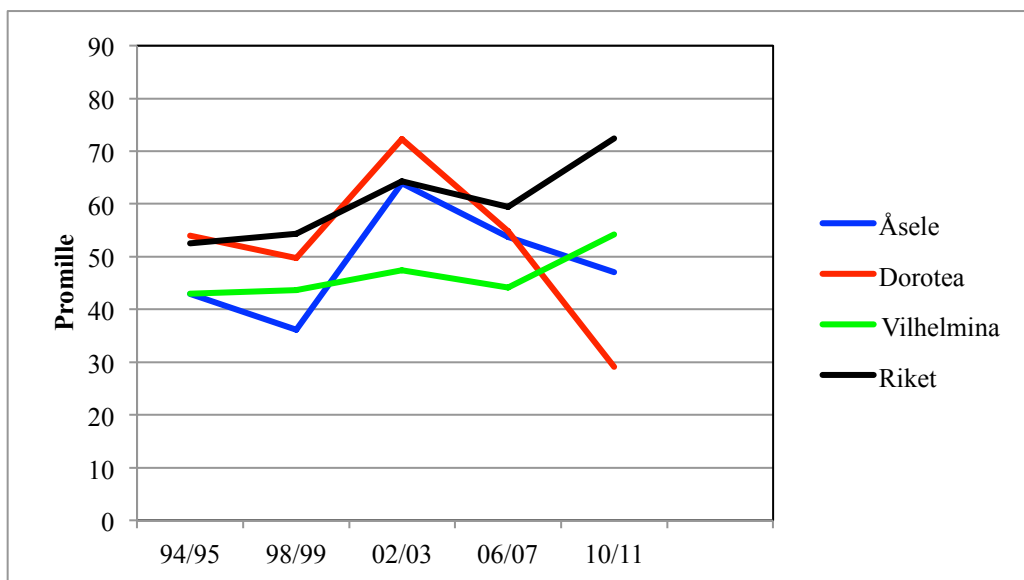
Vanligtvis är det som vi tidigare nämnt de yngre, dvs. de som är under 25 år, som i störst utsträckning brukar påbörja en högskoleutbildning. Vi ska granska utvecklingen över tid, från läsåren 1993/94 till 2010/11, för denna grupp för att sedan även granska hur situationen sett ut för de äldre, dvs. de som är mellan 25 och 64 år.

³¹ Källa: För såväl uppdelning av högskolenybörjare efter kön och ålder har två källor används. 1) Högskoleverket 2012: Statistik/Statistik om högskolan/Grund och avancerad nivå/Nybörjare/Högskolenybörjare per kommun. 2) SCB/Statistikdatabasen/befolkning/befolkningsstatistik. Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

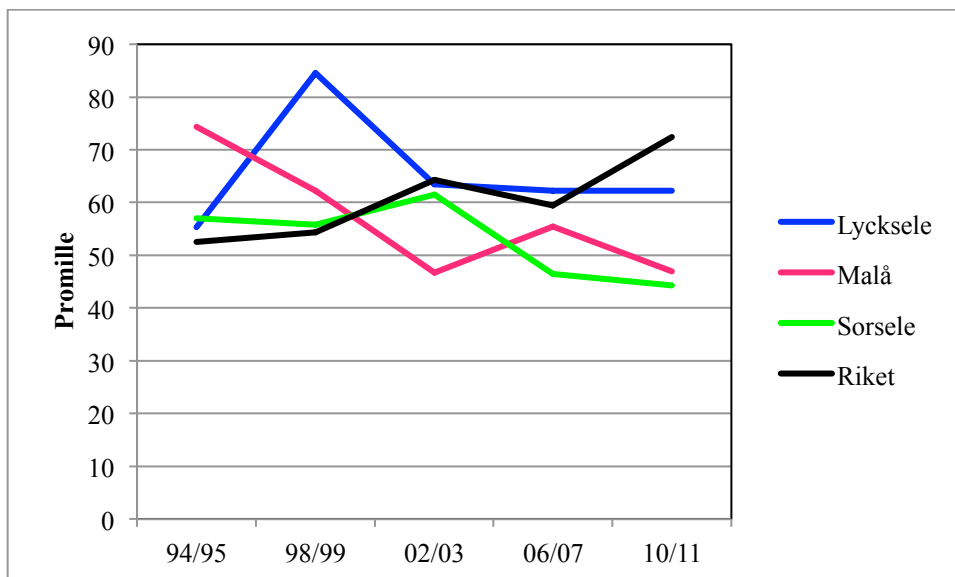
Källa: Se fotnot 31.

Figur 3.29. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-24 år läsåren 1994/95 – 2000/11 i de södra kommunerna i Akademi Norr samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

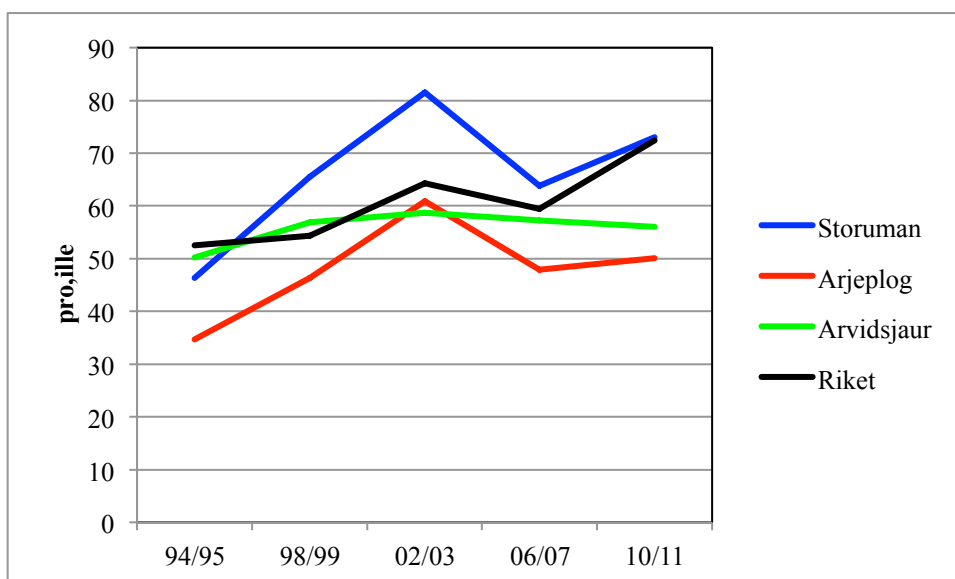
Källa: Se fotnot 31.

Figur 3.30. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-24 år läsåren 1994/95 – 2000/11 i de södra kommunerna i Akademi Norr samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Källa: Se fotnot 31.

Figur 3.31. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-24 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i de norra kommunerna i Akademi Norr samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Källa: Se fotnot 31.

Figur 3.32. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 18-24 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i de norra kommunerna i Akademi Norr samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Utvecklingen av högskolenybörjare bland de yngre har inte varit likartad i kommunerna i Akademi Norr. Men det mönster som framträder hos flesta kommuner och i riket är att andelen yngre högskolenybörjare ökade relativt markant under 1990-talet för att under 2000-talet minska eller plana ut. Det gäller främst kommunerna Kramfors, Strömsund, Åsele, Dorotea, Lycksele, Arvidsjaur och Arjeplog,

Storuman och i viss mån Sollefteå och Sorsele där ökningen i början av perioden emellertid har varit mer blygsam. Vilhelmina och Malå går här mot strömmen för i Vilhelmina har det skett en ökning av andelen yngre högskolenybörjare främst under 2000-talet och i Malå har minskningen skett under 1990-talet för att sedan stanna upp. (Se Figurerna 3.29–3.32)

Trots den utplaning eller minskning som vi kan spåra under 2000-talet är ändå trenden för de yngre högskolenybörjarna ökande under den aktuella perioden i majoriteten av kommunerna. Det är endast fyra kommuner där trenden är minskande, nämligen i Dorotea, Sorsele, Malå och i viss mån Lycksele.

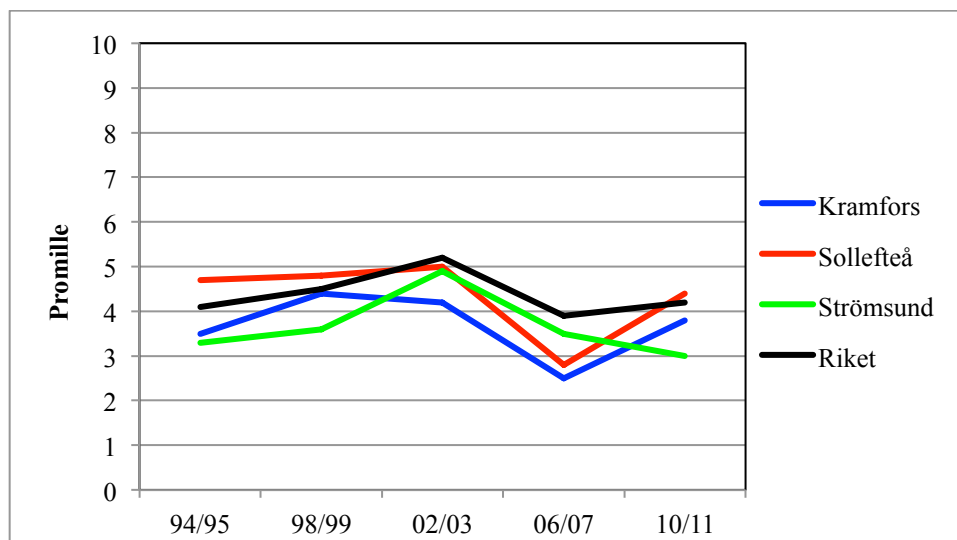
När vi jämför andelen högskolenybörjare i de olika kommunerna med varandra framgår att de kommuner som har haft den högsta andelen yngre högskolenybörjare är Kramfors och Storuman, följt av Sollefteå och Lycksele. De här fyra kommunerna har legat över eller omkring riksnivån större delen av tidsperioden. Den lägsta nivån återfinns i Vilhelmina och Arjeplog.

I riket har andelen yngre högskolenybörjare haft en relativt jämn och kontinuerlig tillväxt under den aktuella perioden undantaget början av 2000-talet. Det betyder därför att i flertalet av kommunerna i Akademi Norr har avståndet till riksnivån blivit allt större under 2000-talet.

När vi särskådar alla 19 åren (och inte som ovan vart fjärde år) är trenden vad gäller yngre högskolenybörjare i Akademi Norrs kommuner att i några kommuner liksom i riket har det varit en svag uppgång. Hit hör Strömsund, Dorotea, Vilhelmina, Arvidsjaur. I fyra andra kommuner, Kramfors, Åsele, Storuman och Arjeplog kan däremot uppgången karaktäriseras som stark, medan utvecklingen i de resterande fyra kommunerna Sollefteå, Lycksele, Malå och Sorsele är svagt nedåtgående. Här bör emellertid noteras att Lycksele, både när det gäller äldre och yngre högskolenybörjare legat långt över riksnivå under perioden, men trenden till nedgång kan av den anledningen inte förbises.

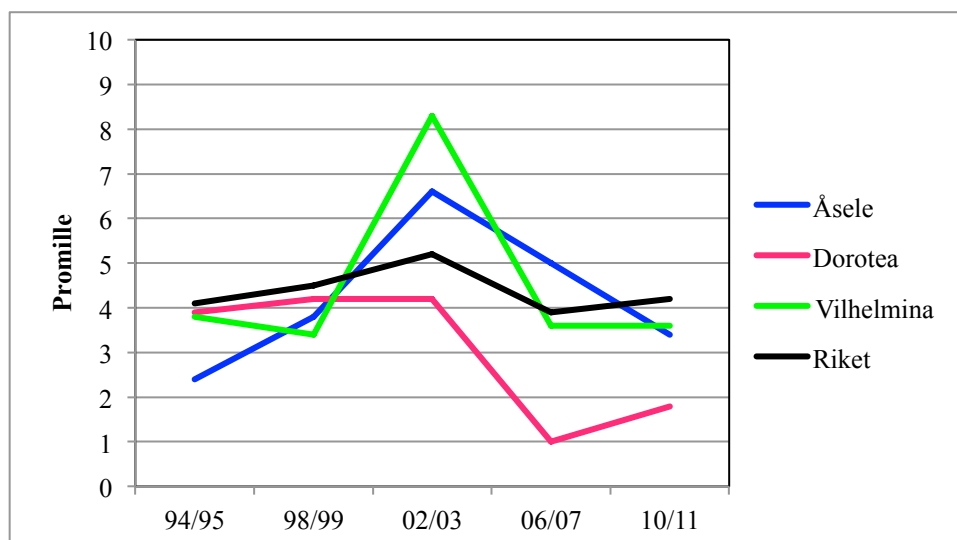
Vid en granskning av högskolenybörjarna i åldern 25-64 år har de på riksnivå ökat sin andel vilket bryts från läsåret 2004/05 då andelen sjunker för att senare ligga på en relativt konstant nivå. I Kramfors, Dorotea, Lycksele, Malå, Sorsele och Arjeplog visar andelen äldre högskolenybörjare en relativt riket stark nedgång under den aktuella perioden. I Arvidsjaur och Åsele har det skett en kraftig ökning av äldre högskolenybörjare medan det i de övriga kommunerna har varit en ytterst marginell ökning. Det är svårt att urskilja olika mönster bland de äldre högskolenybörjarna

annat än att det främst är under 2000-talets början som det sker en tydlig nedgång och att det sedan sker en viss återhämtning i slutet av perioden.

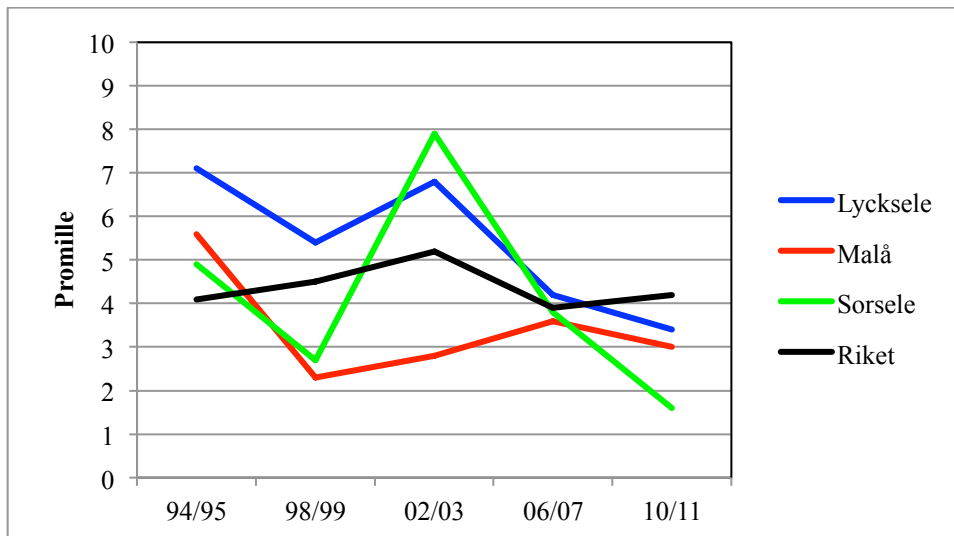
Källa: Se fotnot 31.

Figur 3.33. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 25-64 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i Kramfors, Sollefteå och Strömsund samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

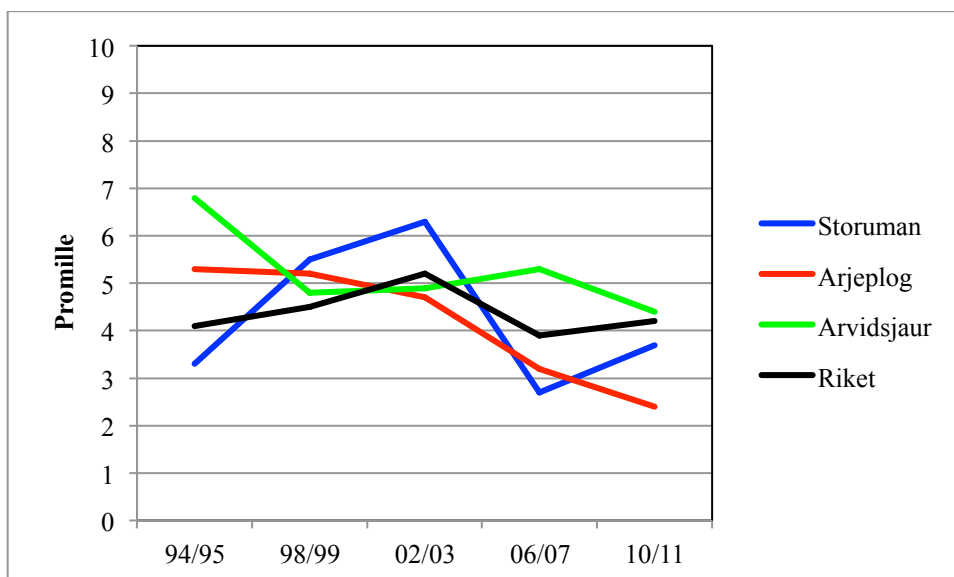
Källa: Se fotnot 31.

Figur 3.34. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 25-64 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i de Åsele, Dorotea, Vilhelmina samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Källa: Se fotnot 31.

Figur 3.35. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 25-64 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i Lycksele, Malå, Sorsele samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Källa: Se fotnot 31.

Figur 3.36. Högskolenybörjare bland befolkningen i åldern 25-64 år läsåren 1994/95 – 2010/11 i de Storuman, Arjeplog, Arvidsjaur samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

De kommuner som i genomsnitt har den lägsta andelen äldre högskolenybörjare är i tur och ordning Dorotea, Strömsund, Kramfors och Malå medan Lycksele, Åsele, Arvidsjaur, Sollefteå och Vilhelmina i genomsnitt legat på en högre nivå. (Se Figurerna 3.33 - 3.36)

Sammantaget kan vi konstatera att andelen äldre högskolenybörjare under den aktuella perioden har haft en högre nivå relativt riket än de yngre högskolenybörjarna. Det finns emellertid en tendens till nedgång i andelen äldre

högskolenybjörjare i flertalet av kommunerna i Akademi Norr, särskilt i början av 2000-talet, dvs. under Akademi Norrs existens.

Den relativt höga andelen äldre högskolenybjörjare i flertalet kommuner skulle kunna tyda på att Akademi Norrs aktiviteter har gett utslag i statistiken. Det motsägs emellertid av den nedgång som kan spåras under 2000-talet. Akademi Norrs verksamhet kan sannolikt ha gett utslag i enskilda kommuner vissa år. Utan att kunna leda detta resonemang i bevis kan vi ändå reflektera över de toppar för äldre högskolenybjörjare som vissa år blir särskilt tydliga i de befolkningsmässigt mindre kommunerna (se även Tabell 3.12 i Tabellbilaga 1). Den stora uppgång som skedde i Vilhelmina av äldre högskolenybjörjare läsåret 02/03, vilket representerar det glidande medelvärdet för läsåren 01/02 – 03/04 kan ha påverkats av att läsåret 02/03 antogs 35 studerande till olika utbildningar vid studiecentra och läsåret 03/04 tolv ytterligare 12 st. Ett liknande exempel är Sorsele som visar en stark uppgång läsåret 02/03. Då antogs 12 stycken till elektronik- och dataingenjörsprogrammet samt 17 stycken till socionomprogrammet.

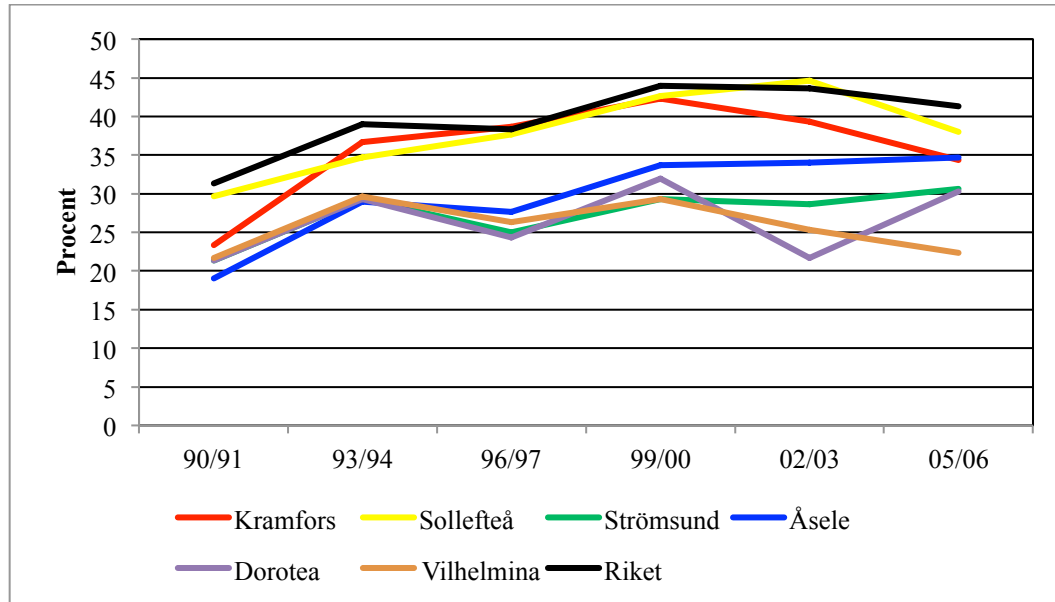
Sammanfattningsvis kan vi konstatera att:

- Relativt genomsnittet för riket har andelen högskolenybjörjare under de senaste 25 åren varit lägre i mer än hälften av kommunerna, högre i en kommun och i paritet med riket i de resterande.
- Det finns tecken på en nedåtgående trend i andelen högskolenybjörjare i nästan hälften av kommunerna .
- Andelen kvinnliga högskolenybjörjare är liksom i riket betydligt högre än männens i samtliga kommuner. Sett över ett 19-års perspektiv är det främst de kvinnliga högskolenybjörjarna som ökat sin andel medan männens andel har i stort sett varit stillastående eller nedåtgående.
- I och med att kvinnorna i ett antal kommuner ökat sin andel medan männen minskat eller stått stilla vad gäller högskolenybjörjare finns en tendens till att avståndet mellan könen ökat i ett flertal kommuner.
- I tre av kommunerna har andelen högskolenybjörjare minskat såväl bland män och kvinnor under 2000-talet.
- Det mönster som framträder vad gäller de yngre högskolenybjörjarna (18-24 år) i de flesta kommunerna är att andelen högskolenybjörjare ökade bland yngre fram till början av 2000-talet för att sedan plana ut eller minska. Trots detta är trenden uppåtgående under den aktuella perioden.
- Den nedgång som sker under 2000-talet av yngre högskolenybjörjare betyder att avståndet till riksnivån ökat i slutet av perioden.

- Trenden för äldre högstskolenybyrjare (25-64 år) är att den har minskat eller nästan stått stilla i majoriteten av kommunerna. Endast i två kommuner har det skett en kraftig ökning av äldre högstskolenybyrjare.
- De äldre högstskolenybyrjarna har i stort haft en relativt riket högre nivå än de yngre högstskolenybyrjarna.

Övergångsfrekvens

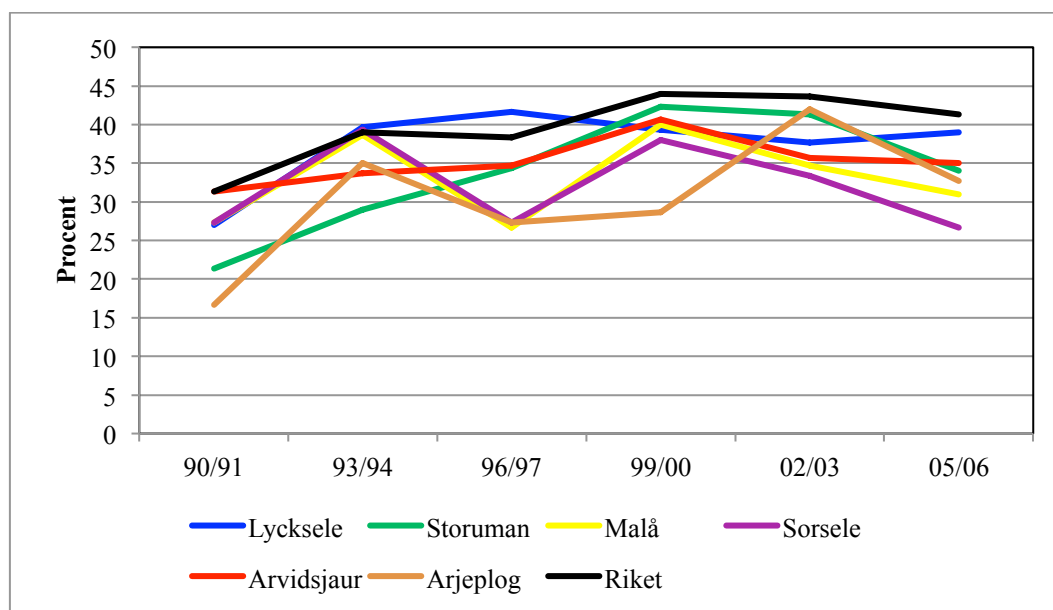
Övergångsfrekvensen är ett mått på de yngres övergång till högre utbildning (se Kapitel 1) och ett komplement till den tidigare redovisningen av de yngre högstskolenybyrjarna. Vi har granskat i vilken utsträckning de yngre invånarna i kommunerna i Akademi Norr har börjat vid högstskolan inom en period av tre år efter det att de avslutat gymnasiet. Liksom tidigare arbetar vi med glidande medelvärden à tre år. Eftersom den här gruppen är ännu mindre till antalet än antalet individer vid de tidigare analyserna varierar värdena mellan åren ännu mer. Därför är det viktigt att inte fokusera på ett år utan att se tendenser över tid. Övergången redovisas för vart tredje år de år man avslutade gymnasiet, från läsåret 1990/91 till läsåret 2006/07. Som tidigare redovisas värden för hela den aktuella tidsperioden i Bilaga 1, Tabell 3.13.

Källa³²

Figur. 3.37. Övergång till högstskolan inom tre år efter avslutat gymnasium för invånare i de södra kommunerna i Akademi Norr. Glidande medelvärden à tre år. Procent.

³² Mellan åren 1995 och 1998 hade rapporten titeln Skolan. Jämförelsetal för skolhuvudmän. Mellan 1999-2001 var titeln Barnomsorg och skola. Jämförelsetal för huvudmän. Från 2002 till 2003 har rapporten titeln. Barnomsorg, skola och vuxenutbildning. Jämförelsetal för huvudmän. Från och med 2004 är titeln Barn, elever och utbildningsresultat. Kommunnivå.

Källa. Se fotnot 32.

Figur 3.38. Övergång till högskolan inom tre år efter avslutat gymnasium för invånare i de norra kommunerna i Akademi Norr. Glidande medelvärden à tre år. Procent.

Som framgår av Figurerna 3.37 och 3.38 tenderar övergångsfrekvensen att ligga på en låg nivå relativt riket i flera av kommunerna under hela den aktuella perioden. Hit hör i främst kommuner i den södra delen som Strömsund, Dorotea, Åsele och Vilhelmina. Det gäller i viss mån även för Sorsele, Malå och Arvidsjaur i den norra delen även om det för Sorseles och Arjeplogs del handlar om toppar och dalar. I Malå har avståndet till riket ökat under främst 2000-talet. De tre kommuner som legat och kretsat kring riksnivån under perioden är Kramfors, Sollefteå och Lycksele, men för de två sistnämnda finns en tendens till ökat avstånd till riksnivån under 2000-talet.

I Högskoleverkets redovisning av övergångsfrekvensen påtalas återkommande att det finns stora regionala skillnader, såväl mellan länen som mellan kommunerna och där variationen mellan enskilda kommuner är större än mellan länen (Högskoleverket, 2006, 2008, 2011, 2012). Skillnaden mellan den kommun som har den högsta övergångsfrekvensen respektive den lägsta övergången till högskolan i riket har legat på mellan 45-57 procentenheter under den aktuella perioden, dvs. de som slutade gymnasiet 1990-2007. Ett bevis på skevheten är att medianen, dvs. där hälften av Sveriges kommuner ligger över respektive under detta värde, är lägre än det aritmetiska medelvärdet. Det rör sig om en skillnad på tre till sex procentenheter. Avståndet till riket för våra kommuner minskar därför om vi använder detta jämförelsemått men det är ändå betydande för ett antal kommuner.

Tabell 3.5. Övergångsfrekvensen i Akademi Norrs kommuner inom tre år efter avslutad gymnasieskola 1989/90-2006/2007, uppdelad i kvartiler. Glidande medelvärden à tre år. Procent.

	90/91	93/94	96/97	99/00	02/03	05/06
	%	%	%	%	%	%
Kramfors	2	3	4	3	2	2
Sollefteå	3	3	3	3	4	3
Strömsund	1	1	1	1	1	1
Åsele	1	1	1	2	2	2
Dorotea	1	1	1	1	1	1
Vilhelmina	1	2	1	1	1	1
Lycksele	2	3	4	2	2	3
Storuman	1	1	2	3	3	2
Malå	2	3	1	3	2	1
Sorsele	2	3	1	2	1	1
Arvidsjaur	3	2	3	3	2	2
Arjeplog	1	3	1	1	3	2

Källa: Högskoleverket 2006, 2008, 2011, 2012

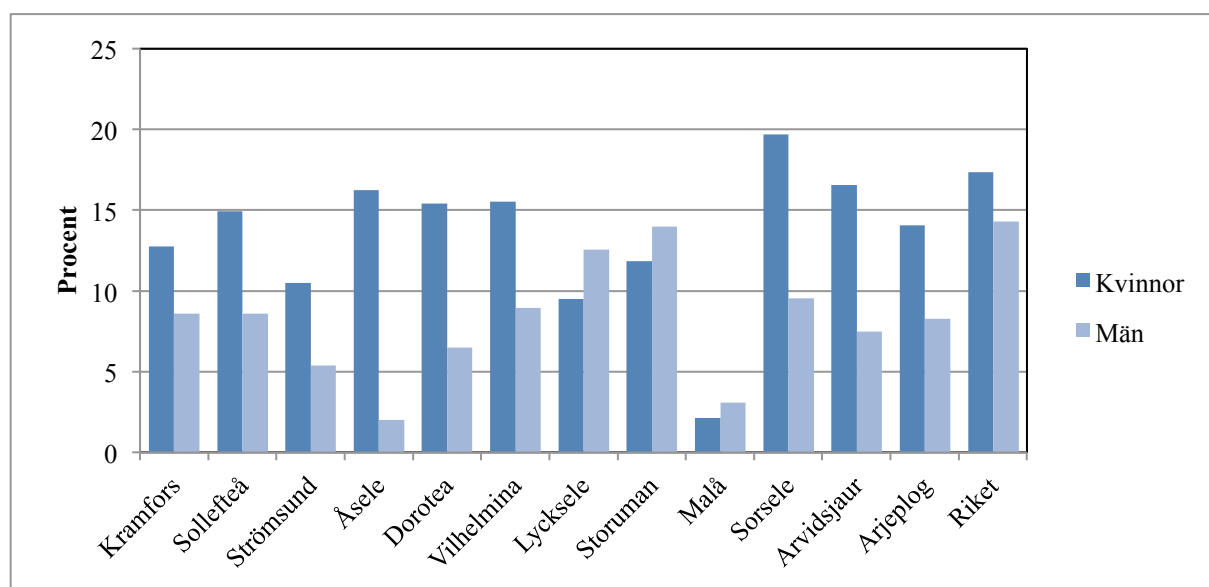
Under den aktuella tidsperioden har Dorotea och Strömsund tillhört första kvartilen, dvs. finns bland den fjärdedel av Sveriges kommuner som har den lägsta övergångsfrekvensen, under alla de år vi använt oss av vid mätningarna. Vilhelmina har placerat sig i första kvartilen fem av de sex mättillfällena och Åsele, Sorsele och Arjeplog vid hälften av tillfällena. Den enda kommun som under den hela perioden har ett värde över medianen, dvs. tillhört kvartil tre och fyra, är Sollefteå medan Kramfors, Lycksele och Arvidsjaur har placerat sig över medianen tre av de sex åren. (Se Tabell 3.5)

Det är således ingen ljus bild som målas upp när det gäller de yngre invånarnas övergång till högskolan i flertalet av Akademi Norrs kommuner. Men vi rör oss ju i kommuner med ett litet invånarantal och tendensen är att de större kommunerna har ett högre medianvärde än de mindre. Men även när vi ser på medianen för olika kommungruppsstorlekar och jämför med Akademi Norrs kommuner kvarstår mönstret att Strömsund, Dorotea och Vilhelmina och i viss mån Åsele ligger relativt långt under medianen i deras respektive storleksgrupp. Med detta mått blir utfallet bättre för Sorsele och Arjeplog som har en övergångsfrekvens som visserligen understiger kommungruppens men på en ganska blygsam nivå. Kramfors, som i de tidigare redovisningarna framstått som en kommun med relativt hög övergångsfrekvens, hamnar på minussidan när vi jämför relativt kommuner i samma storleksgrupp.

Med tanke på de låga siffrorna för högskolenybörjare för män kan det vara intressant att se hur könsfördelningen ser ut för övergångsfrekvensen. Är det så att det är männens låga nivå i vissa kommuner som drar ner det totala värdet i vissa

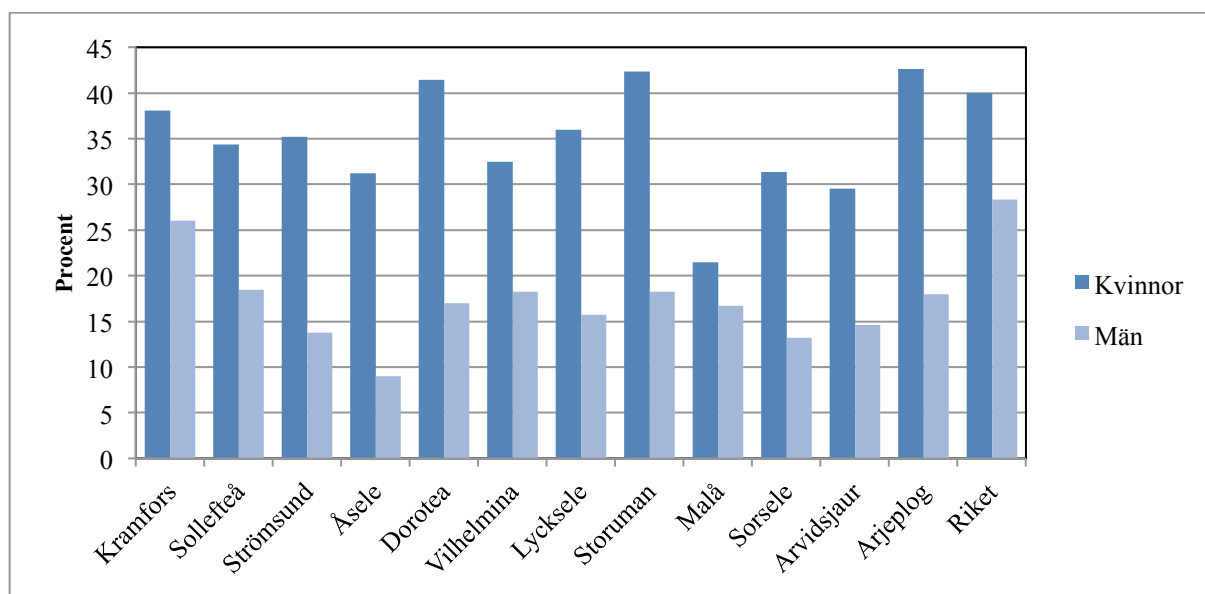
kommuner? Högskoleverket har i några rapporter redovisat övergångsfrekvensen fördelat på kön upp till och med 19-, 21-, 24 och 25 års ålder. I den följande redovisning presenteras först dem som påbörjat studier vid 19 års ålder, dvs. direktövergångarna till högskolan och som är födda åren 1991 och 1992. Därefter kommer vi att titta närmare på 21 åringarna födda 1989 och 1990. Med tanke på tidigare resonemang om behovet av longitudinella data får vi ta följande redovisning med en nya salt. Tanken är endast att se om tidigare tendenser till stora könsskillnader även kan spåras för övergångsfrekvens.

En granskning av övergången till högskolan för såväl 19 som 21 åringarna ger en bild som inte avviker från tidigare analyser. De yngre männens övergångsfrekvens måste karaktäriseras som mycket låg i flertalet av kommunerna. Även om männens övergångsfrekvens är betydligt lägre än kvinnornas även på riksnivå så är skillnaden mellan könen betydligt större i flertalet av Akademi Norrs kommuner för såväl 19- som 20-åringarna. Bland 19-åriga män är det endast i Lycksele och Storuman som övergångsfrekvensen tangerar nivån för riket medan de övriga kommunerna ligger på en mycket lägre nivå. Skillnaderna gentemot riket för männens del accentueras än mer för 21-åringarna men här med undantag för Kramfors. Kvinnornas övergångsfrekvens är betydligt högre i de flesta av kommunerna och skiljer sig i betydligt mindre grad från nivån för riket, förutom för 19 och 21 åringarna i Malå och 21 åringarna i Lycksele. (Se Figurerna 4.39. och 4.40.)

Källa: Högskoleverket 2011, 2012.

Figur 3.39. Andel av en årskull som påbörjat högskolestudier senast vid 19 års ålder födda 1991 och 1992 i Akademi Norrs kommuner, fördelat på kön. Glidande medelvärden à två år. Procent.

Källa: Högskoleverket 2011, 2012.

Figur 3.40. Andel av en årskull som påbörjat högskolestudier senast vid 21 års ålder födda 1989 och 1990 i Akademi Norrs kommuner, fördelat på kön. Glidande medelvärden à två år. Procent.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att:

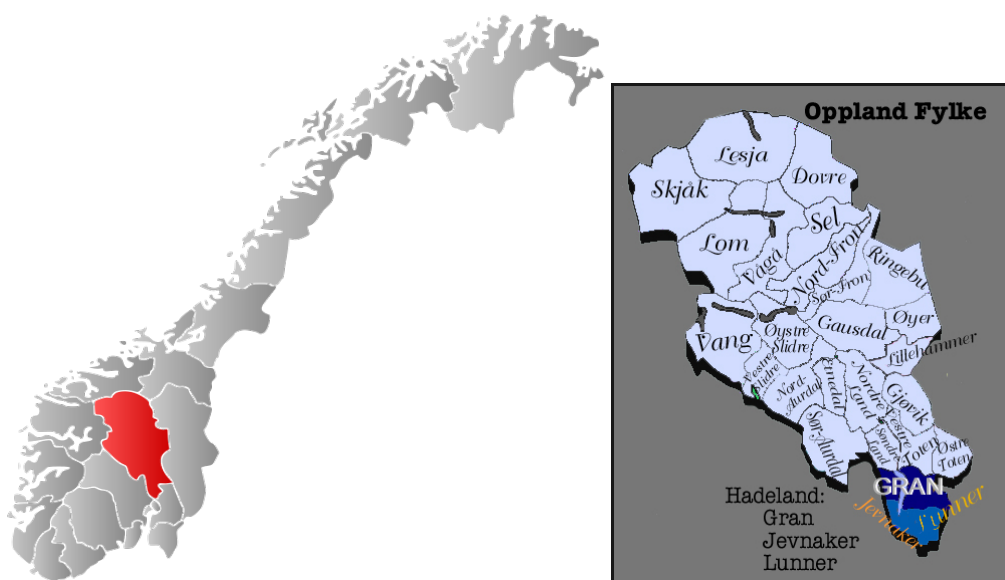
- Övergångsfrekvensen, dvs. de yngres övergång till högskoleutbildning, i stort bekräftar den bild vi tidigare gett av yngre högskolenybjörjare.
- Övergångsfrekvensen är låg relativt riket i flertalet kommuner oavsett om vi jämför med det aritmetiska medelvärdet eller medianen för riket. Flertalet kommuner har legat under eller mycket under riksnivån under de senaste 18 åren.
- Det finns en oroväckande tendens till nedgång av övergångsfrekvensen under 2000-talet i en majoritet av kommunerna.
- Data för mäns och kvinnors övergångsfrekvens finns inte redovisade i ett längre tidsperspektiv. De två år vi kunnat studera tyder på att män 19 och 21 år gamla i Akademi Norrs kommuner har en låg övergångsfrekvens relativt män i riket och relativt kvinnorna i kommunerna.

KAPITEL 4

Landskapet i Hadeland och Nord Troms

I den här delen av rapporten ska vi bege oss till Norge och de kommuner som ingår i projektet. De är, som vi tidigare nämnt nio till antalet, tre i regionen Hadeland i södra Norge i Opplands fylke och sex i den norra delen av Norge, i Nord-Troms i Troms fylke. De tre kommunerna i Hadeland är Jevnaker, Lunner och Gran och i Nord-Troms Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa och Kvænangen.

Hadeland är en region i den sydvästra delen av Opplands fylke inte så långt bort från huvudstaden Oslo. Beroende på i vilken kommun man bor och var i kommunen varierar avstånden till huvudstaden men det rör sig inte om långa avstånd utan cirka fem till tio mil. Den sydligaste kommunen är Lunner (som för övrigt är den sydligaste i fylket). Kommunen beskriver sig själva som en typisk pendlarkommun där den största av dagpendlingen går till Oslo. En gång i tiden var gruvnäringen en viktig del i kommunens näringsliv. Väster om Lunner ligger Jevnaker och i norr Gran som är den största av kommunerna såväl ytmässigt som befolkningsmässigt. Gran är också centrum i regionen och präglas av jordbruks- och skogsbruksnäringar.

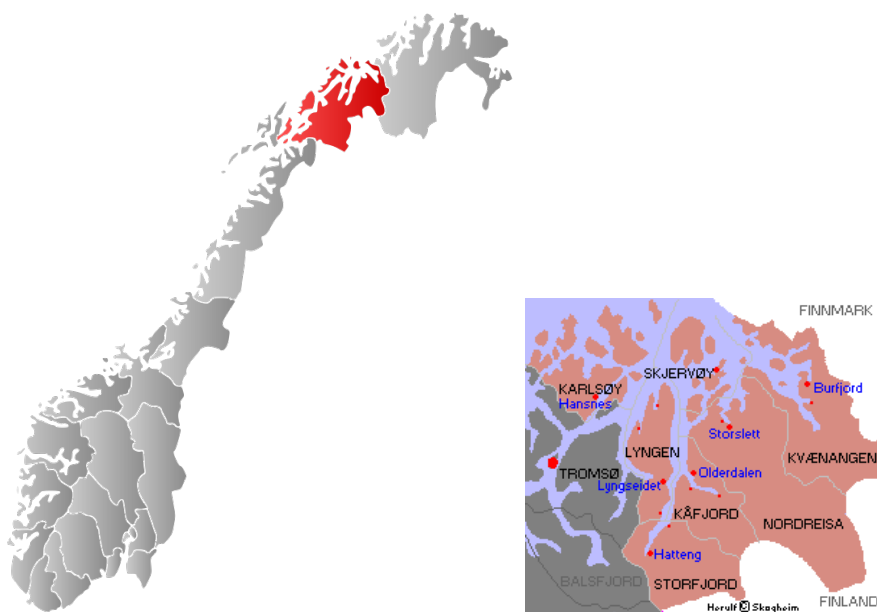

Figur 4.1. Karta över Hadeland.

Nord-Troms regionen ligger som namnet antyder i de nordligaste delarna av Troms fylke. Den sydligaste av de sex kommunerna är Storfjord. Norr om Storfjord ligger Kåfjord som i sin tur gränsar mot kommunerna Lyngen i väster och Nordreisa i norr. Norr om dessa två ligger Skjervøy kommun, den nordligaste av de sex. Den östligaste av de sex kommunerna är Kvænangen. Storfjord, Kåfjord och Nordreisa gränsar mot Finland och Nordreisa och Kvænangens kommuner gränsar mot Finnmarks fylke.

I den här regionen har primärnäringen jordbruk- och fiske och dess förgreningar till fiskeindustri och servicenäringar varit och i viss mån är än idag en central del av näringslivet. Turism- och reselivsnäringen har även fått en allt större betydelse i regionen.

Nordreisa är den till ytan och befolkningsmässigt största kommunen av de sex och här ligger det administrativa centret för regionen och dess regionsråd.

Figur 4.2. Karta över Nord-Troms.

Den här ytliga presentationen av regionen beskriver endast några få karaktäristika. Vi har t.ex. utelämnat den sagolikt vackra naturlandskapet med bl.a. dess fjäll och fjordar som ju lagt grund för den ovan nämna reselivsnäringen.

Liksom vid beskrivningen av Akademi Norrs kommuner börjar vi i söder i Hadeland för att sedan förflytta oss till norr och Nord Troms. Redovisningen börjar även här med av analys av demografiska förhållanden i form av invånarantal och befolkningstäthet för att sedan komma in på arbete och näringsliv och avsluta med olika faktorer som

rör utbildning. Vi vill påminna om (se Kapitel 1) att vi har en mer begränsad tillgång till data på kommunnivå i Norge jämfört med i Sverige, särskilt på utbildningssidan, vilket resulterar i att vi inte haft möjlighet att göra en analys av alla variabler som ingått i redovisningen av tillståndet i Akademi Norrs kommuner.

Demografi

Kommunerna i Hadeland är till ytan mindre än dem i Nord-Troms, med undantag för Skjervøy, och betydligt mer tätbefolkade (se Tabell 4.1). Lunner och Jevnakers kommuner har över 30 invånare per km², medan den mest tätbefolkade av Nord-Troms kommuner, Skjervøy, har cirka sex invånare km². En av kommunerna, Kvænangen, har mindre än en invånare per km² och Storfjord och Nordreisa har drygt en invånare/km². Dessa tre kommuner och Kåfjord tillhör den fjärdedel i riket som har den lägsta befolkningstätheten (kvartil 1). Sett till befolkningstätheten liknar kommunerna i Nord-Troms dem inom Akademi Norr.

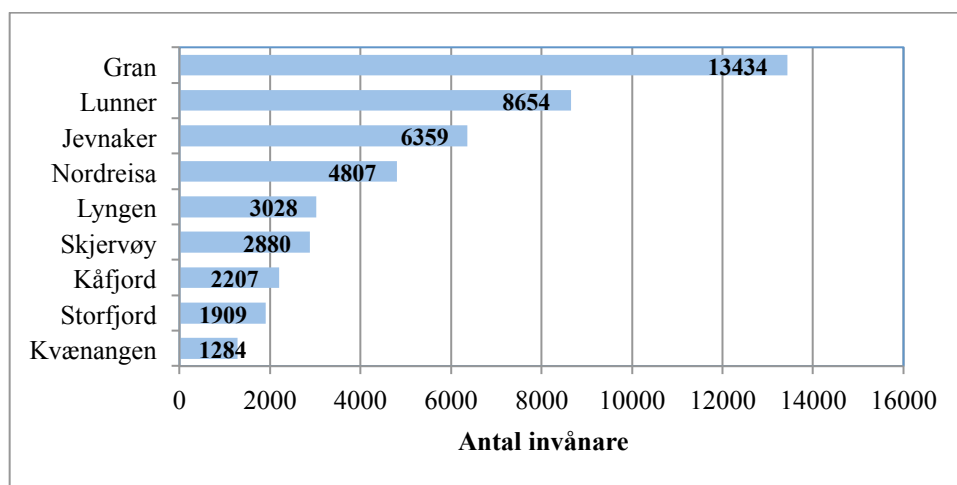
Tabell 4.1. Landareal³³ och invånare per kvadratkilometer år 2011 i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms.

Kommun	Landareal/km ²	Invånare/km ²
Lunner	272	31,6
Jevnaker	195	32,6
Gran	659	20,4
Storfjord	1478	1,3
Kåfjord	950	2,3
Nordreisa	3335	1,4
Lyngen	796	3,9
Kvænangen	2008	0,6
Skjervøy	464	6,2
Riket		16,0

Källa: SSB 2011. Kommunefakta: Tabell Folkemengd og areal etter kommune.

Befolkningstätheten hör ju samman med yta och invånarantal och förutom att kommunerna i Nord-Troms är ytmässigt större så har de ett lägre invånarantal än kommunerna i Hadeland. Den befolkningsrikaste kommunen är Gran med över 13000 invånare. Den minsta kommunen är Kvænangen i Nord-Troms med mindre än 1300 invånare vilket är cirka 10 gånger mindre än Gran kommun. Invånarantalet i kommunerna i Nord-Troms ligger på en nivå som i stort sett överensstämmer med de minsta kommunerna inom Akademi Norr.

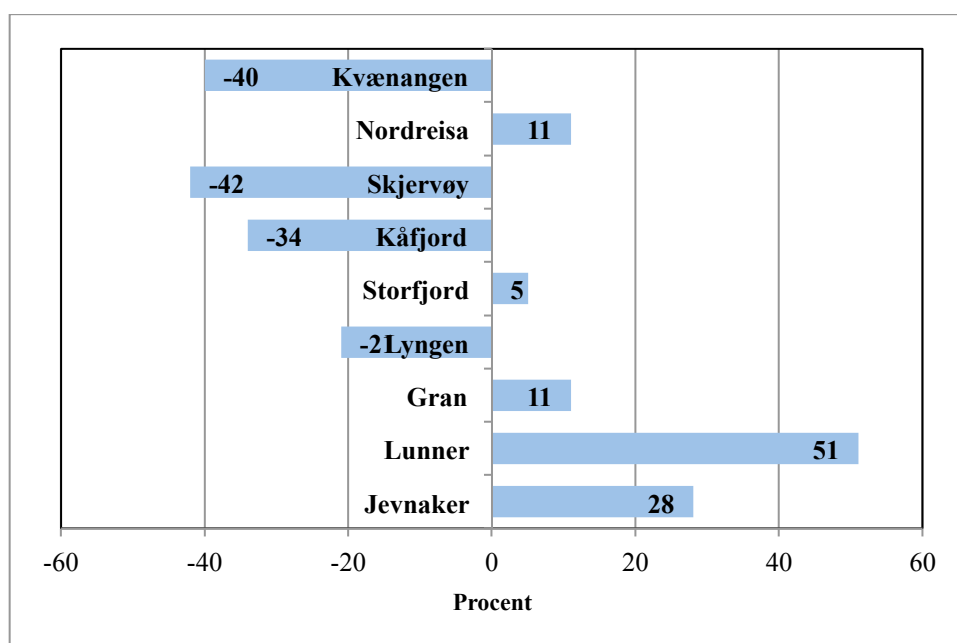
³³ I den norska statistiken ingår även sötvattenområde i landarealen.

Källa: SSB 2012: Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Befolkningsendringer i kommunene. Tabell 06913.

Figur 4.1. Antal invånare år 2011 i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms. Absoluta tal.

Sett i ett längre tidsperspektiv, från år 1970 till 2010, har de tre kommunerna i Hadeland ökat sitt invånarantal, Lunner med cirka 50 procentenheter, Jevnaker med cirka 30 och Gran med drygt 10 enheter. I Nord-Troms ser bilden annorlunda ut. Här har fyra av kommunerna, Lyngen, Kåfjord, Skjervøy och Kvænangen minskat sitt invånarantal under den senaste 40-års perioden. I Skjervøy och Kvænangen är minskningen så stor som cirka 40 procentenheter och i Kåfjord cirka 35. De två kommuner som ökat sitt invånarantal är Nordreisa³⁴ och Storfjord. (Se Figur 4.2).

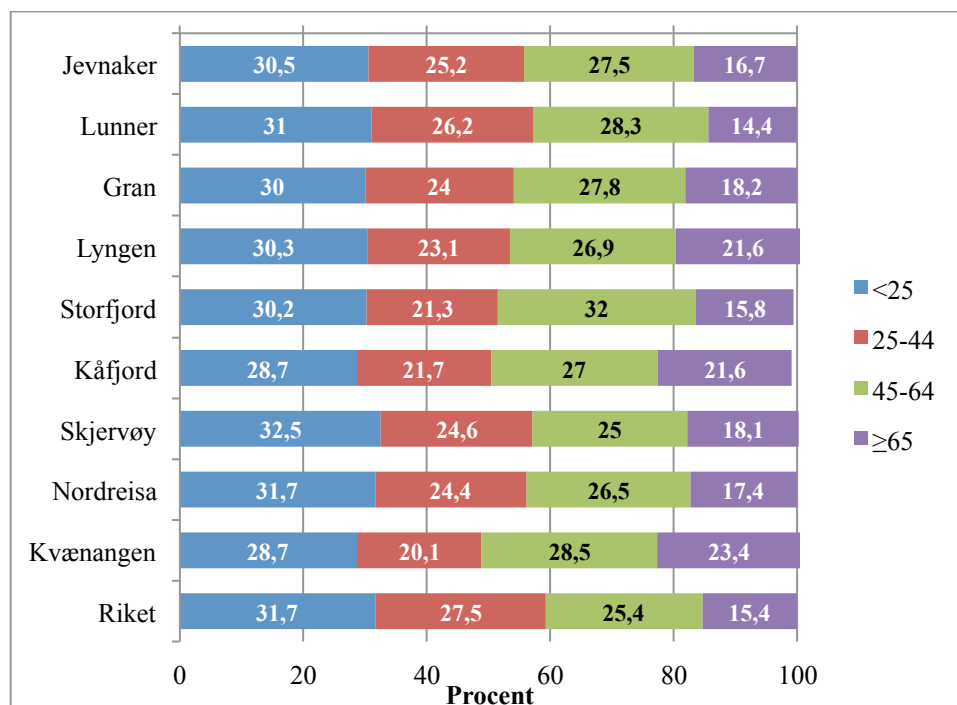
Källa: SSB 2012: Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Folkemengd 1. Januar og endringer i kalenderåret (K). Tabell 06913.

Figur 4.2. Befolkningsförändring från år 1970 till år 2010 i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms. Procent

³⁴ Nordresias tal är beräknad från 1972-2010.

Åldersfordelingen bland befolkningen har betydelse för den framtida utvecklingen i kommunerna. Som vi tidigare redovisat var åldersfordelingen skev i en majoritet av Akademi Norrs kommuner, med en allt större andel äldre invånare. En granskning av ålderssammansättningen i våra kommuner i Norge visar också på en sådan tendens, men inte i lika stor utsträckning som i Akademi Norrs kommuner. I tre av kommunerna i Nord-Troms, Kvænangen, Kåfjord och Lyngen, är emellertid andelen som är 65 år och äldre betydligt större än riksgenomsnittet. Skillnaden gentemot riket är mellan sex och åtta procentenheter. Det mönster som kan skönjas är att det relativt riket råder ett mer eller mindre underskott av invånare under 45 år, med något enstaka undantag, och följaktligen ett överskott av invånare som är 45 år och äldre. Underskottet är även här störst i åldersgruppen 25-44, dvs. den del av befolkningen som betraktas om den mest arbetsintensiva gruppen. (Se Figur 4.3)

Sett till hela Opplands fylke tillhör Hadelands kommuner vinnarna vad gäller befolkningstillväxt. Av de 24 kommuner som existerade både 1970 och 2010 har tio stycken, inklusive kommunerna i Hadeland, ökat sin befolkning. Av dessa har Lunner ökat mest följt av Lillehammer, Jevnaker, Øyer och Gjøvik. Två av dessa är högskoleorter, nämligen Gjøvik och Lillehammer.

Källa: SSB 2012: Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Folkemengd etter kjønn og ettårig alder. Tabell 06913.

Figur 4.3. Befolkningens ålderssammansättning år 2011 i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms. Procent.

Befolkningsutvecklingen i Troms fylke har de senaste 40 åren varit negativ i flertalet kommuner. Av 23 kommuner som fanns både 1970 och 2010 har förutom Nordreisa och Storfjord endast fyra kommuner ökat sin befolkning. De två som ökat mest är universitets- och högskoleorterna Tromsø och Harstad.

Sammanfattningsvis visar analysen av befolkningen att:

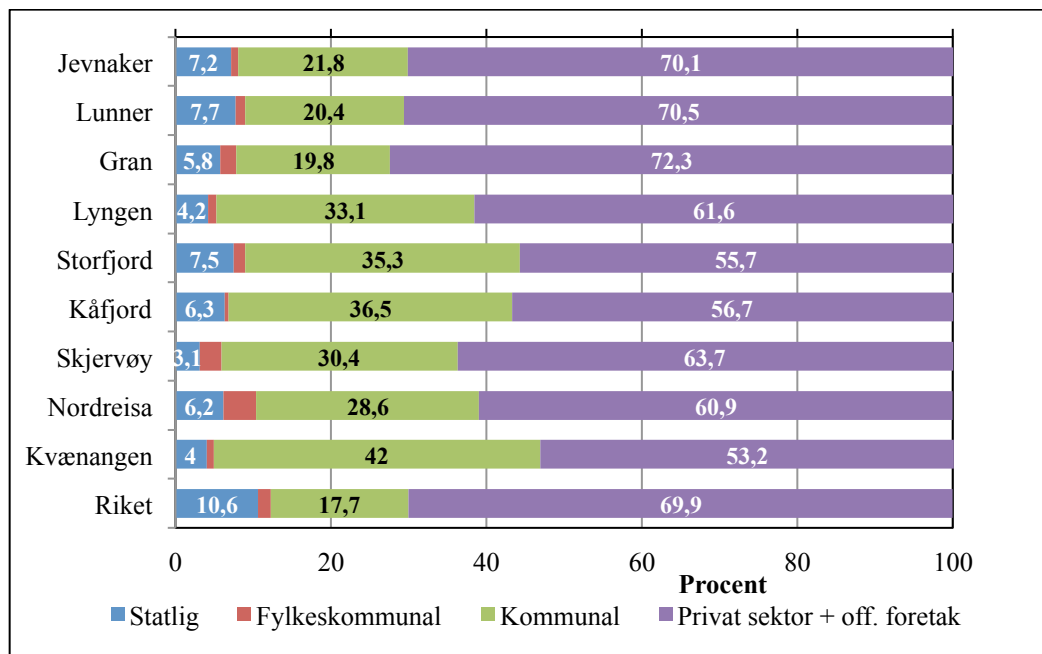
- Kommunerna i Hadeland är relativt tätbefolkade medan motsatsen råder i kommunerna i Nord-Troms. Här kan majoriteten av kommunerna karaktäriseras som glesbygdskommuner. Tre av dem har cirka en invånare per kvadratkilometer.
- Befolkningsmässigt sett är kommunerna i Hadeland relativt stora medan kommunerna i Nord-Troms kan måste betraktas som små med som mest cirka 5000 invånare i centrumet Nordreisa.
- Kommunerna i Hadeland har haft en positiv befolkningsutveckling sedan 1970-talet och en av dess kommuner, Lunner, är den kommun som ökat mest i Norge. I Nord-Troms har fyra av kommunerna haft en negativ befolkningsutveckling och i tre av dessa kan minskningen karaktäriseras som mycket stor då den uppgår till mellan 34 till 42 procentenheter.
- Invånarnas ålderssammansättning är skev i flertalet av kommunerna med en övervikt av invånare i åldern 45 år och mer. I nästan alla kommuner är andelen 65 år och äldre högre än i riket.
- Befolkningstillväxten i de fylken som kommunerna tillhör, Oppland och Tromsø, har varit störst i universitets- och högskolekommunerna.

Arbete och näringsliv

I det här avsnittet ska vi först försöka beskriva hur arbetsmarknaden ser ut för invånarna i de två regionerna i Norge genom att studera näringsstrukturen för att sedan granska dem som står utanför arbetskraften, dvs. de som är arbetslösa. Näringsstrukturen och möjligheten att få ett arbete är en av flera faktorer som påverkar människors förhållningssätt till utbildning i allmänhet och högre utbildning i synnerhet. Näringslivets krav styr med andra ord i stor utsträckning om och i så fall vilken typ av utbildning som invånare upplever som relevant.

Näringsliv

Vi kommer att börja med en grov uppdelning av de sysselsatta i sektorer för att sedan gå in på de olika näringsgrenarna.

Källa: SSB 2012: Statistikkbanken/Arbeid og lønn/Syssetning registerbasert/Syssette per 4. Kvartal etter bosted, arbeidssted, næring (SN 2007) og sektor (K). Tabell 07079.

Figur 4.4.. Sysselsatta per 4 kvartal år 2011 efter sektorer i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms. Procent.

Av Figur 4.4. framgår att kommunerna i Hadeland har ett större antal sysselsatta inom privat verksamhet och offentliga företag än kommunerna i Nord-Troms. Andelen ligger i Hadeland på omkring 70 procent och i nivå med riket medan nivån i kommunerna i Nord-Troms varierar mellan cirka 60-63 procent. I Nord-Troms är i stället betydligt fler sysselsatta inom kommunal verksamhet. Fyra av kommunerna, Kvænangen, Kåfjord, Storfjord och Lyngen har en tredjedel eller mer sysselsatta inom denna sektor, vilket är ungefär dubbelt så hög andel som riksgenomsnittet. Motsvarande nivå i Hadelands kommuner är omkring 20 procent som är ungefär i nivå med rikets. Då sektorindelningen inte är jämförbar med den svenska kan vi i det här fallet inte jämföra de norska och svenska kommunerna.

Vi ska nu gå närmare arbetsmarknaden i kommunerna och granska inom vilka näringsgrenar den arbetande befolkningen återfinns. För att bättre åskådliggöra detta redovisas data i två tabeller, Tabell 4.2 för kommunerna i Hadeland och i den följande Tabell 4.3 för kommunerna i Nord-Troms.

Det första intrycket av näringsstrukturen är att den i de tre kommunerna i Hadeland i stort stämmer överens med näringsstrukturen i riket, medan större avvikelser finns i kommunerna i Nord-Troms. I samtliga kommuner liksom i riket dominerar de sysselsatta inom hälso- och sociala tjänster. I tre kommuner i Nord-Troms är denna

övervikt tydlig, nämligen i Kvænangen, Storfjord och i viss mån i Lyngen där nivån relativt riket är mellan åtta till 13 procentenheter högre.

Tabell 4.2. *Sysselsatta per 4 kvartal 2011 med bostad i kommunerna i Hadeland efter næringsgren. Procent.*

Verksamheter	Kommun			
	Jevnaker	Lunner	Gran	Riket
	%	%	%	%
Jord, skog, fiske	2,3	2,2	4,2	2,6
Bergverksdrift, utvinning	0,2	0,3	0,3	2,2
Industri	11,8	5,2	7,1	9,0
El., vatten, renovering	0,9	1,1	1,5	1,1
Bygg, anleggning	10,7	10,2	10,5	7,7
Varuhandel, motorvagnsrep.	15,8	17,7	14,7	14,3
Transport, lagring	4,3	6,5	5,6	5,5
Övernattning- o. servering	3,3	2,2	3,1	3,2
Information, kommunikation	1,4	4,0	3,1	3,4
Finansiering, forsäkring	1,7	2,0	1,4	1,9
Tekniske tjenester, egendomsdrift	5,0	4,4	3,8	6,0
Företagstjenster	4,4	4,0	3,4	5,0
Off. Adm., forsvar, socialforsäkring	6,2	6,4	5,6	6,0
Undervisning	5,8	7,7	7,2	7,9
Hälso- o.soc.tjenster	22,3	21,9	25,1	19,9
Personlige tjenester	3,3	3,7	2,9	3,7
Okänd	0,6	0,5	0,7	0,5

Källa: SSB 2012: Statistikkbanken/Arbeid og lønn/Sysselsætning registerbasert/Sysselsatte per 4. Kvartal etter bosted, arbeidssted, næring (SN 2007) og sektor (K). Tabell 07979.

Tabell 4.3. *Sysselsatta per 4 kvartal 2011 med bostad i kommunerna i Nord-Troms efter næringsgren. Procent.*

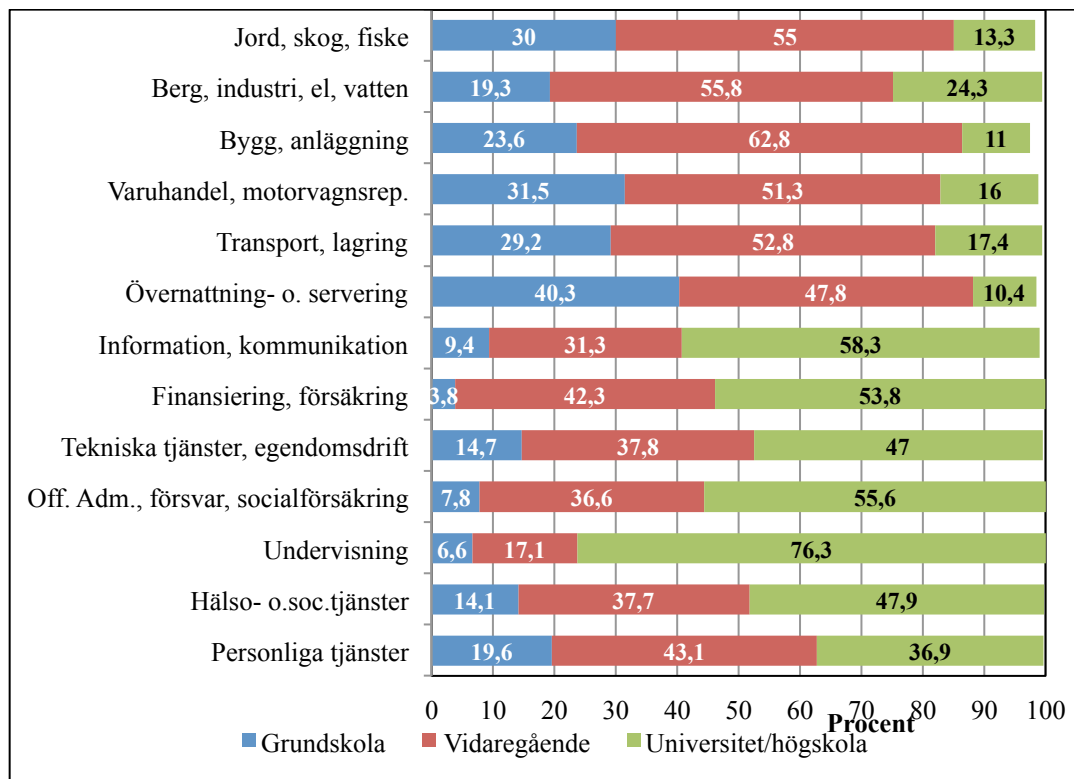
Verksamheter	Kommun						
	Lyngen	Storfjord	Kåfjord	Skjervøy	Nordreisa	Kvænangen	Riket
	%	%	%	%	%	%	%
Jord, skog, fiske	9,1	5,2	12,1	18,0	7,1	13,6	2,6
Bergverksdrift, utvinning	1,0	0,5	0,8	1,4	1,3	1,5	2,2
Industri	8,9	5,7	2,8	3,7	2,1	1,2	9,0
El., vatten, renovering	0,2	1,7	0,6	0,8	3,0	2,8	1,1
Bygg, anleggning	9,4	10,4	12,9	8,0	9,3	7,2	7,7
Varuhandel, motorvagnsrep.	9,3	9,3	10,3	9,7	13,4	9,0	14,3
Transport, lagring	8,9	5,7	5,6	7,1	7,4	5,9	5,5
Övernattning- o. servering	3,1	3,0	1,6	2,7	3,1	2,1	3,2
Information, kommunikation	0,4	0,3	1,1	0,6	0,6	0,2	3,4
Finansiering, forsäkring	0,7	0,4	0,2	0,3	0,9	0,7	1,9
Tekniske tjenester, egendomsdrift	2,9	1,1	1,8	2,4	3,6	0,7	6,0
Företagstjenster	3,8	1,1	1,8	6,9	2,3	3,3	5,0
Off. Adm., forsvar, socialforsäkring	4,2	11,9	8,2	3,8	7,1	7,4	6,0
Undervisning	7,9	9,9	8,9	9,6	11,1	9,3	7,9
Hälso- o.soc.tjenster	27,6	29,2	25,5	22,9	25,2	32,4	19,9
Personlige tjenester	2,3	4,3	5,2	1,9	2,4	2,1	3,7
Okänd	0,3	0,3	0,4	0,3	0,2	0,9	0,5

Källa: Se Tabell 4.2.

Ett gemensamt drag mellan kommunerna i söder och i norr är att byggsektorn i alla kommuner förutom Kvænangen har större andel sysselsatta än i riket i stort medan det motsatta råder för industrinäringar med undantag för Jevnaker och Lyngen.

Kommunerna i Nord-Troms har en betydligt större andel sysselsatta inom jord-skog- och fiskenäringarna än riksgenomsnittet, vilket främst handlar om sysselsatta inom fiske- och jordbruksnäringarna. I samtliga kommuner i Nord-Troms är också andelen sysselsatta mindre inom varuhandel- och motorvagnsreparationer än i riket medan motsatsen råder i kommunerna i Hadeland. Ett annat mönster slutligen är att försäkring och olika tjänstenäringar överlag har en mindre andel sysselsatta än i riket i stort sett i båda regionerna.

Olika näringar har olika krav på formell utbildningsnivå eller rättare sagt längd på utbildning. Som framgår av Figur 4.6. kan vi konstatera att sysselsättning inom näringarna inom den första halvan av figuren är dem som kräver kortast formell utbildning i form av grundskola och/eller vidaregående skola som högsta avslutade utbildning. Mellan 41 och 51 procent av sysselsatta i Nord-Troms och mellan 45-47 procent i Hadelands kommuner återfinns inom näringsgrenar som kräver kort formell utbildning. De näringar som vi övergripande skulle kunna beskriva som olika typer av tjänster, administration, försvar och undervisning har sysselsatta med en betydligt mindre andel med kortare utbildning. Sysselsatta som har den längsta formella utbildningen i form av universitets- och högskoleutbildning är näringarna undervisnings-informations och offentlig administration och försvar. Vi kan ha det i minnet när vi senare kommer att granska den formella utbildningsnivån och högskolenybörjarna.

Källa: SSB 2012: Statistikkbanken/Arbeid og lønn/Sysselsetning /Arbeidskraftundersøkelsen/Sysselsatte, etter kjønn, næring (SN2007) og utdanningsnivå (1 000 personer). Tabell: 08416.

Figur 4.5. Formell utdanningsnivå år 2011 blant sysselsatta inom olika näringar i Norge. Procent.

Sammanfattningsvis visar analysen att:

- En majoritet av de sysselsatta arbetar inom privat sektor och offentliga företag.
- Sysselsatta inom olika sektorer i Hadeland överensstämmer i stort med de sysselsatta på riksnivå medan kommunerna i Nord-Troms har en större andel sysselsatta inom kommunal sektor. I hälften av kommunerna i Nord-Troms är andelen kommunalt sysselsatta ungefär dubbelt så hög som riksgenomsnittet.
- Liksom i riket arbetar majoriteten av de förvärvsarbetade i våra kommuner inom näringsgrenen hälso- och sociala tjänster, men i högre grad.
- Sysselsatta inom industrin relativt riksgenomsnittet är lägre i flertalet kommuner, medan majoriteten av kommunerna har en större andel sysselsatta inom byggsektorn.
- Majoriteten av kommunerna i Nord-Troms har en betydligt större andel sysselsatta inom fiske och jordbruksnäringarna än i riksgenomsnittet.
- Olika tjänstenäringar har överlag mindre andel sysselsatta än i riket.

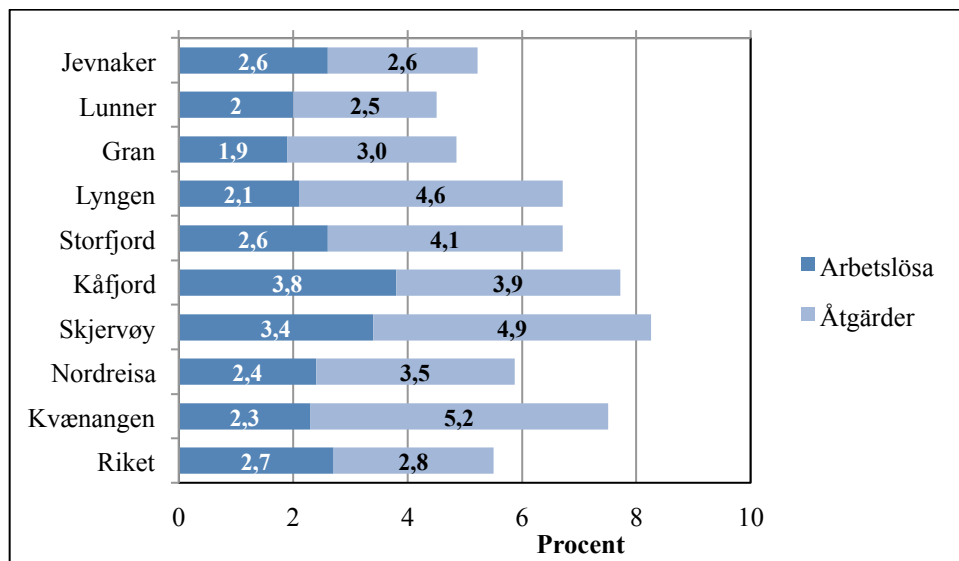
Arbetslöshet

Även när det gäller arbetslöshet, eller som man i Norge säger arbetsledige, kan den statistik som vi har tillgänglig i de båda länderna inte jämföras med varandra. Redovisning av människor i olika åtgärdsprogram finns t.ex. inte tillgängligt på kommunnivå i Norge utan bara helt arbetslösa och det som redovisas här om denna grupp har tagits fram genom data från olika databaser. Vidare finns inte heller statistik över ungdomsarbetslösheten på kommunnivå utan endast för åldergruppen 15-29 år och det inte möjligt att koppla samman databaser då de har olika indelningar i åldersgrupper.³⁵ Men vi kan ändå erinra oss att arbetslösheten var stor i flertalet av Akademi Norrs kommuner och hade varit det under en lång period och det också för dem som kallas öppet arbetslösa. I Norge ser situationen något ljusare ut även om vi bara håller oss till den sistnämnda gruppen.

Högst andel helt arbetslösa har Kåfjord och Skjervøy i Nord-Troms som överskrider nivån för riket. I de övriga kommunerna ligger helt arbetslösa på mellan cirka två till två och en halv procent, alla under riksnivån.³⁶ Om vi till det lägger andelen individer i åtgärder framträder mönstret att det främst är kommunerna i Nord-Troms som har en högre arbetslöshet än genomsnittet för riket, med undantag för Nordreisa, medan alla tre Hadelandskommuner ligger på en lägre nivå. En indelning av samtliga kommuner i riket i fjärdedelar, från den högsta till den lägsta öppna arbetslösheten, visar att Skjervøy och Kåfjord tillhör den fjärdedel av landets kommuner som har den högsta arbetslösheten, dvs. första kvartilen. Kvænangen, Nordreisa, Storfjord och Jevnaker tillhör andra kvartilen och placerar sig därmed under medianvärdet för riket (2,3 %). De tre resterande kommunerna, Lunner, Lyngen och Gran placerar sig följaktligen över medianvärdet, dvs. tillhör de fjärdedel av landets kommuner som har den lägsta arbetslösheten. (Se Figur 4.6)

³⁵ Statistiken grundar sig på NAV:s tal för registrerade arbetslediga. Arbetskraftsundersökningen som inbegriper även arbetslösa som registrerar sig vid arbetsförmedlingen och redovisar något högre siffror på riksnivå. Den statistiken finns dessvärre inte tillgänglig på kommunnivå. Statistik om arbetsmarknadsåtgärder baserar sig på antalet i åtgärder dividerat med antalet i arbetskraften (summan av sysselsatta och arbetslösa).

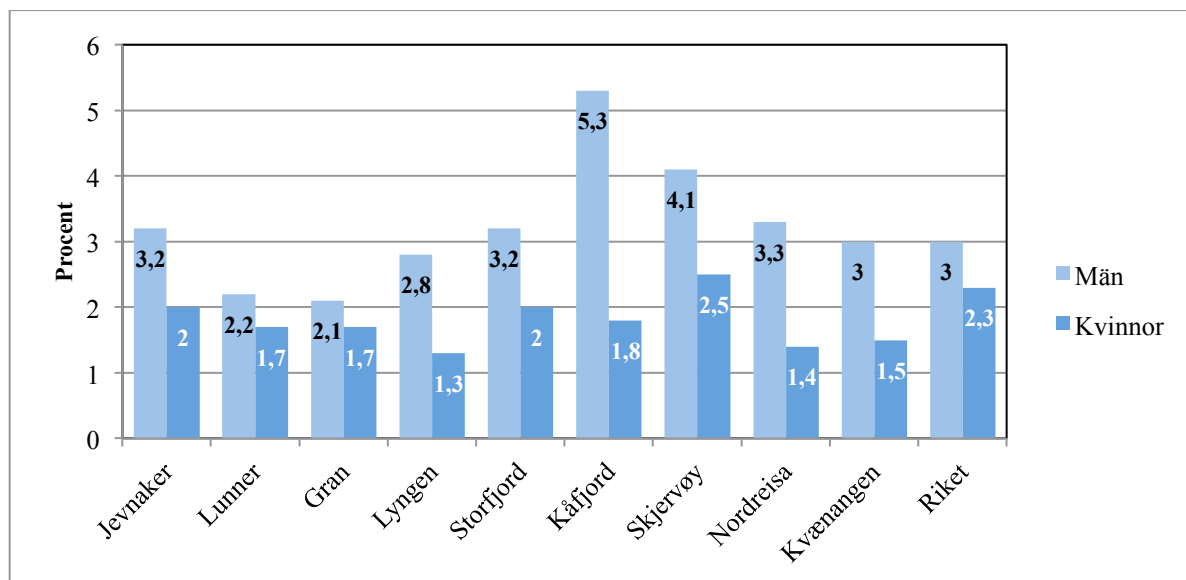
³⁶ Arbetslösheten på riksnivån enligt Arbetskraftsundersökningarna är för år 2011 totalt 3,3 % för kvinnor 3,1 % och för män 3,5 %.

Källa: SSB 2012: Statistikkbanken/Arbeid og lønn. 1) Registrerte arbeidsledige etter kjønn. Årsgjennomsnitt (prosent) (K). Tabell 06900; 2) Personer på arbeidsmarkeditak, etter kjønn og alder. Tabell 06268; 3) Sysselsetning registerbasert/Sysselsatte per 4. Kvartal etter bosted, arbeidssted, næring. Tabell 08536.

Figur 4.6. Helt arbeidslediga och i arbetsmarknadsåtgärder år 2011 i kommunerna Hadeland och Nord-Troms. Procent.

Vi kan erinra oss att arbetslösheten i de svenska kommunerna var högre bland männen än bland kvinnorna. De norska kommunerna uppvisar ett liknande mönster (Se Figur 4.7).

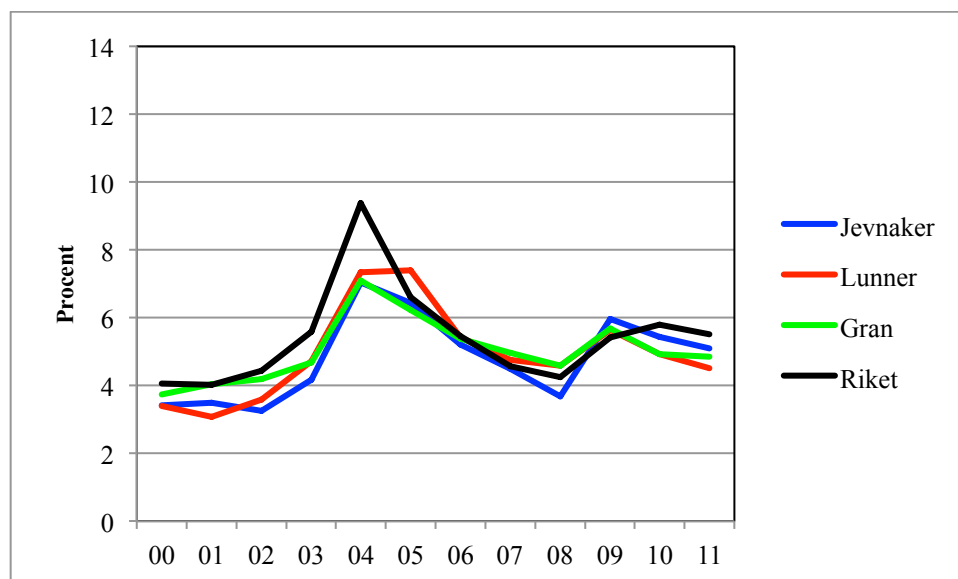

Källa: SSB 2012: Statistikkbanken/Arbeid og lønn. 1) Registrerte arbeidsledige etter kjønn. Årsgjennomsnitt (prosent) (K). Tabell 06900.

Figur 4.7. Helt arbeidslediga år 2011 i kommunerna Hadeland och Nord-Troms, fördelat på kön. Procent.

En større andel män än kvinnor är arbetslösa i samtliga kommuner i Nord-Troms och Hadeland och skillnaden mellan könen är betydande i ett flertal av kommunerna. I Kåfjord, Lyngen, Nordreisa och Kvænangen är andelen arbetslösa män dubbelt så hög och mer än för kvinnor. Minst skillnad mellan könen återfinns i Lunner och Gran i Hadeland. På riksnivå är andelen arbetslösa män cirka 23 procent högre än kvinnornas.

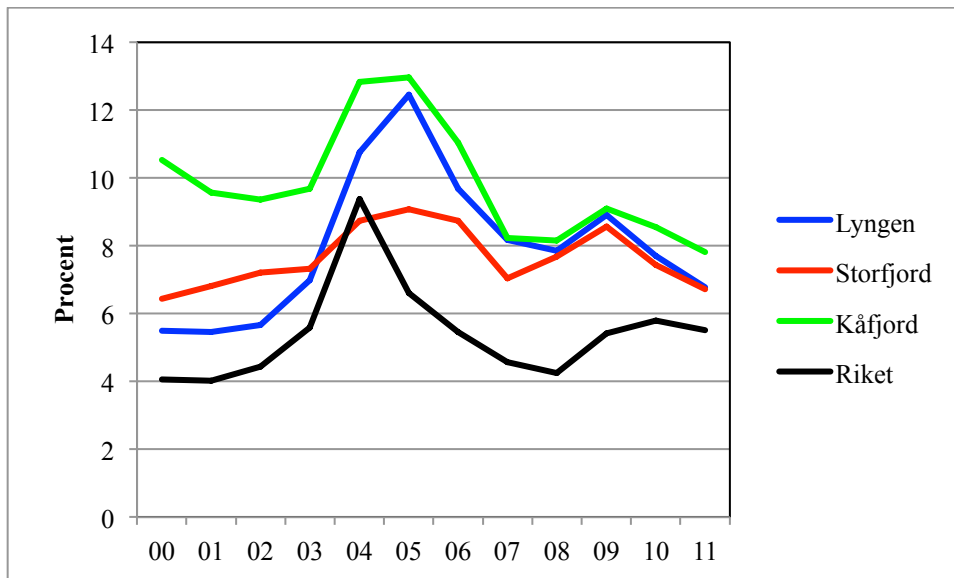
De data som finns att tillgå om arbetslöshet på längre sikt sträcker sig tillbaka till år 2000.³⁷ Utvecklingen av arbetslösheten i kommunerna uppvisar ett likartat mönster som den i riket, med toppar och dalar beroende på konjunkturläget. Av de nio kommunerna är det de tre i Hadeland som under den aktuella 12-års perioden haft den lägsta arbetslösheten och kretsar kring riksnivå, vanligtvis under, medan samtliga kommuner i Nord-Troms ligger långt eller till och med mycket långt över riksnivå under hela perioden. Den kommun som har haft den högsta arbetslösheten under i stort sett hela perioden är Kåfjord som i genomsnitt legat på nästan dubbla riksnivån (87 % över). De övriga kommunerna har även de haft en hög nivå relativt riksnivån. (Se Figur 4.8 - 4.10)

Källa: SSB 2012: 1)Statistikkbanken/Arbeid og lønn/Syssettning registerbasert/Sysselsatte per 4. Kvartal etter bosted, arbeidssted, kjønn, fagfelt og utdanningsnivå (K), Tabell 03877; 2)Registrerte arbeidsledige etter kjønn. Årsgjennomsnitt (K), Tabell 01603; 3)Registrerte arbeidsledige/ Personer på arbeidsmarkedstiltak, etter kjønn og alder. Årsgjennomsnitt, Tabell 06268 og Tabell 01855.

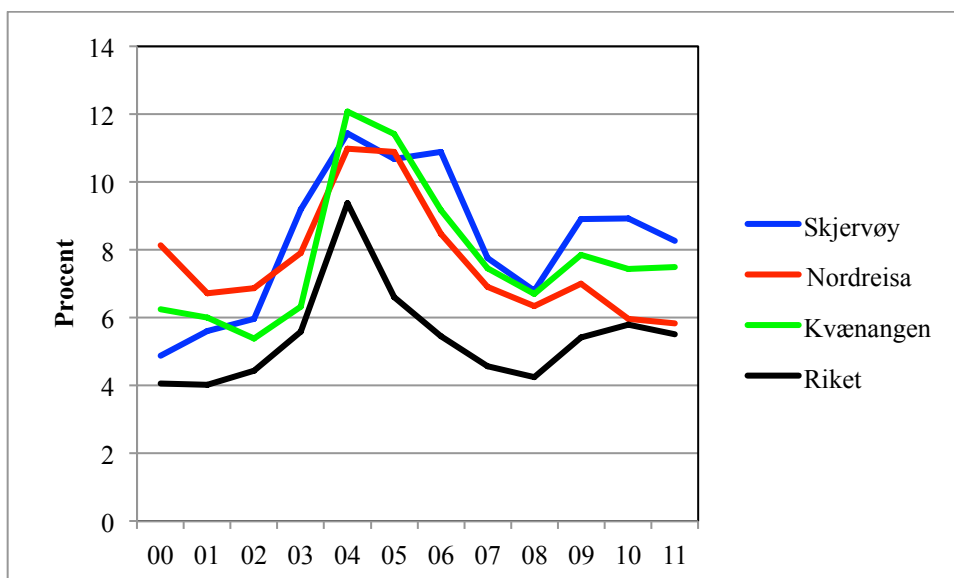
Figur 4.8. Helt arbeidslösa samt i åtgärder i kommunerna i Hadeland, år 2000-2011. Procent.

³⁷ Data baserar sig på en kombination av registerbaserad sysselsättningsstatistik och arbetslediga + inidvider i åtgärdsprogram från Statistikkbanken vid SSB.

Källa: Se Tabell 5.9.

Figur 4.9. Helt arbetslösa samt i åtgärder i Lyngen, Storfjord och Kåfjord, år 2000-2011. Procent.

Källa: Se Tabell 5.9.

Figur 4.10. Helt arbetslösa samt i åtgärder i Skjervøy, Nordreisa och Kvænangen, år 2000-2011. Procent.

De tendenser som kan spåras under 12-års perioden i kommunerna i Nord-Troms är att även om arbetslösheten i Kåfjord ligger på en hög nivå så har den minskat och har tillsammans med Nordreisa haft en nedåtgående arbetslöshetstrend. I de övriga kommunerna visar arbetslösheten liksom i riket en svagt uppåtgående trend, men som sagt på en betydligt högre nivå.

Det är som vi tidigare nämnt inte möjligt att med hjälp av SSB:s databaser få fram uppgifter om ungdomarbetslösheten då de olika registren på kommunnivå använder sig av olika åldersindelning. På riksnivå uppgår arbetslösheten för ungdomar i åldern 20 till 24 år till 8,6 procentår 2011. I en rapport från NAV (2012) uppger man att ungdomarbetslösheten, dvs. de som är mellan 20 och 24 år, är betydligt högre jämfört med arbetslösheten för alla åldersgrupper och att den svänger mer med konjunkturen än för andra åldersgrupper.

Sammanfattningsvis visar analysen att:

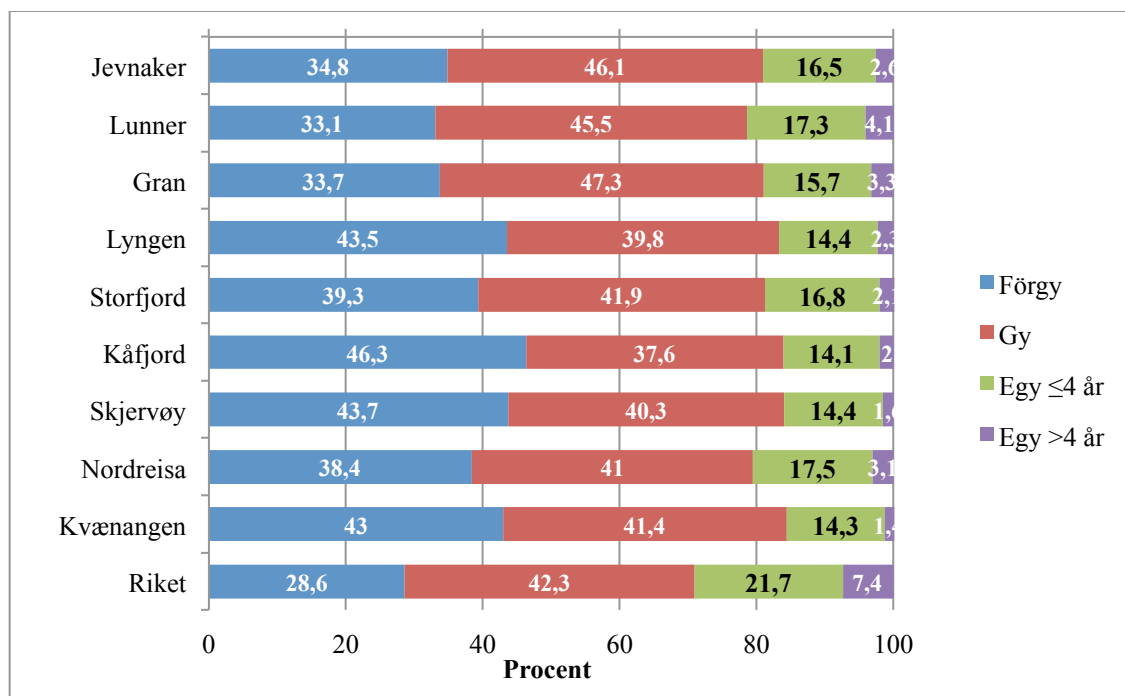
- Arbetslösheten i form av öppet arbetslösa samt dem i åtgärder år 2011 är högre än i riket i kommunerna i Nord-Troms, medan den i kommunerna i Hadeland ligger på riksnivå eller under.
- I samtliga kommuner liksom i riket är en betydligt högre andel män än kvinnor arbetslösa år 2011. Skillnaderna mellan könen till kvinnornas fördel är främst påtaglig i kommunerna i Nord-Troms.
- Arbetslösheten i kommunerna i Hadeland har under det senaste decenniet legat i nivå med riksgenomsnittet medan den varit betydligt högre i kommunerna i Nord-Troms.

Formell utbildningsnivå

Formell utbildningsnivå mäter som vi sa inledningsvis befolkningens högsta utbildning som man genomgått inom det *formella utbildningssystemet*. Formell utbildningsnivå säger således inte allt om den utbildning invånarna har i de aktuella kommunerna. Vi vill påminna om att norsk och svensk statistik inte är helt jämförbar med varandra, vilket gör att det inte är möjligt att jämföra Sverige och Norge (se Kapitel 1).

Vi börjar med att redovisa den formella utbildningsnivån i kommunerna år 2011, först totalt och sedan uppdelat på kön. Avsnittet avslutas med att se på utvecklingen i ett längre tidsperspektiv.

Av Figur 4.11 framgår att i såväl kommunerna i Hadeland som i Nord-Troms har en större andel av befolkningen grundskola som högsta avslutade utbildning och en mindre andel med utbildning på högskole- och universitetsnivå jämfört med riksgenomsnittet. I fem av kommunerna i Nord-Troms, Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Skjervøy och Kvænangen har cirka 40 procent och mer av befolkningen grundskola som högsta avslutade formella utbildning och Nordreisa kommer inte långt ifrån med ca 38 procent. Skillnaden gentemot riksnivån vad gäller grundskolenivån är betydligt mindre i kommunerna i Hadeland än i Nord-Troms.

Källa: SSB 2012. Statistikk/Utdanning/Utdanningsnivå: Tabell Personer 16 år og over, etter utdanningsnivå og bostedskommunen 2011.

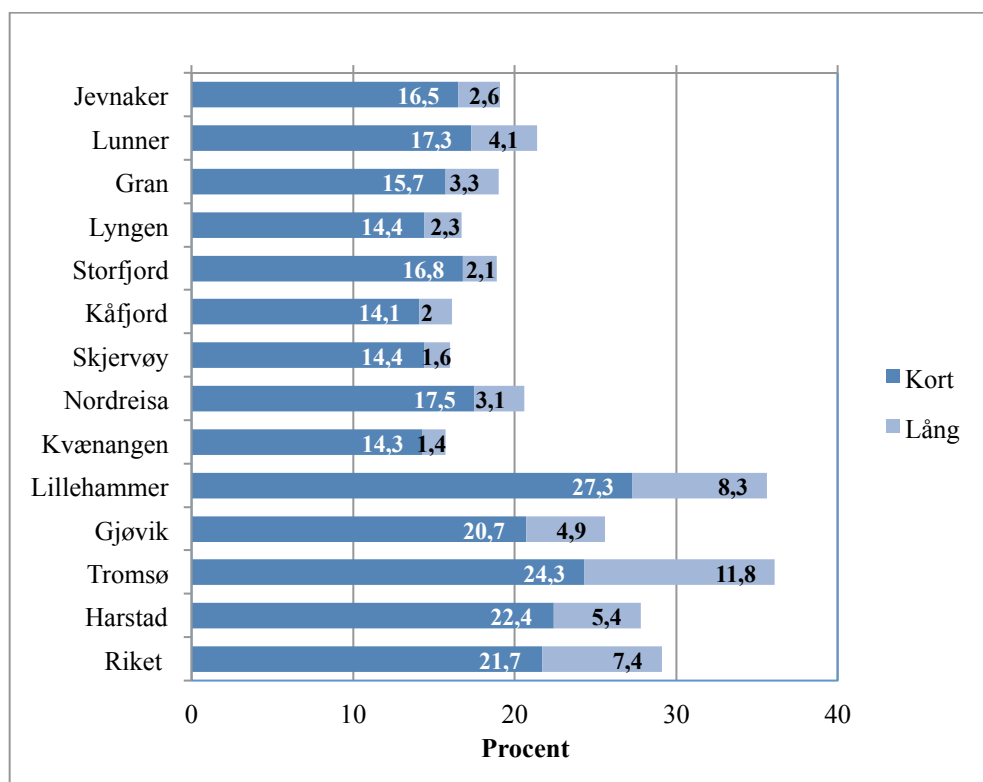
Figur 4.11. Formell utbildningsnivå år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och uppåt i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms. Procent.

Den del av befolkningen som har utbildning på vidarekolenivån överensstämmer i stort med riket. Men sammantaget betyder det ändå att 80-85 procent av befolkningen i såväl Hadeland som i Nord-Troms har som högsta avslutade utbildning grundskola eller vidaregående skola där motsvarande andel i riket är cirka 70 procent.

Högskole- och universitetsutbildning

Redovisningen av andelen invånare med eftergymnasial utbildning börjar med ett nedslag i år 2011 för att sedan gå över i ett längre tidsperspektiv.

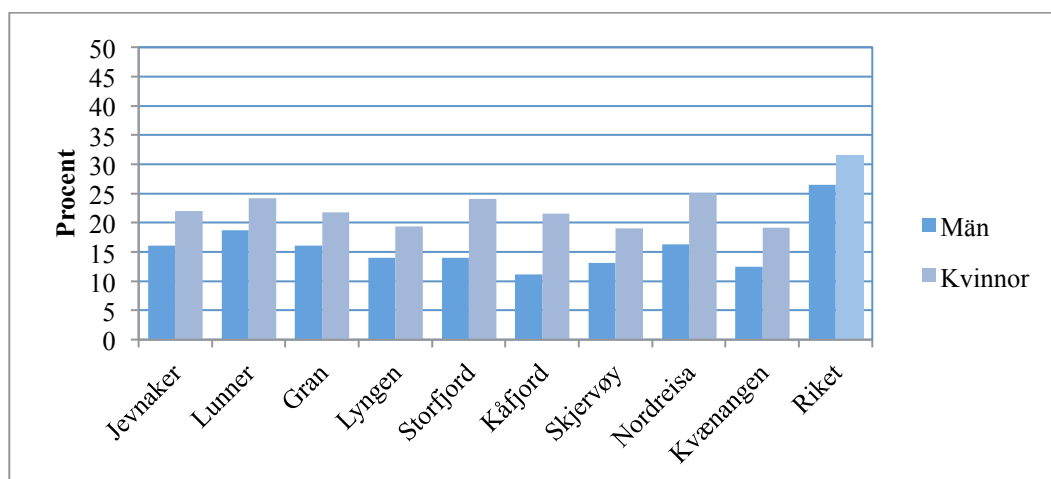
I alla kommuner förutom Lunner i Hadeland och Nordreisa i Nord-Troms understiger den eftergymnasiala utbildningen bland befolkningen rikets nivå med 10 procentenheter eller mer. I Kåfjord, Skjervøy och Kvænangen är differensen mot riket omkring 13 procentenheter vilket i det närmaste betyder att andelen av befolkningen med universitets- och högskoleutbildning i dessa kommuner når upp till drygt hälften av rikets nivå. (Se Figur 4.12)

Källa: SSB 2012. Statistikk/Statistikbanken/Utdanning/Utdanningsnivå: Personer 16 år og over, etter kjønn og utdanningsnivå. Absolutte tall og prosent (K). Tabell 09429.

Figur 4.12. Universitets- och högskoleutbildning bland befolkningen år 2011 i åldern 16 år och uppåt i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms samt högskole- och universitetskommunerna i respektive region. Procent

I kommunerna inom Akademi Norr finns stora skillnader mellan könen vad gäller eftergymnasial utbildning, till kvinnornas fördel. Vi ska nu titta närmare på hur det ser ut i våra norska kommuner. Det första som slår oss är att resultatet överlag förefaller vara nästan likartat som i de svenska kommunerna när män och kvinnor jämförs med respektive lands genomsnittsnivå. I Storfjord och Kåfjord är skillnaden mellan könen ca tio procentenheter. Uttryckt på ett annat sätt så är männens andel drygt hälften av kvinnornas. I Skjervøy, Nordreisa och Kvæningen når männen upp till två tredjedelar av kvinnornas nivå och i de resterande Jevnaker, Lunner, Gran och Lyngen är männens andel cirka tre fjärdedelar av kvinnornas. Sammantaget betyder detta att skillnaden mellan könen för dem som har universitets- och högskoleutbildning är mer tydliga i Nord-Troms än i Hadeland. (Se Figur 4.13)

Källa: Se Tabell 4.12.

Figur 4.13. Universitets- och högscoleutbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms, fördelat på kön. Procent.

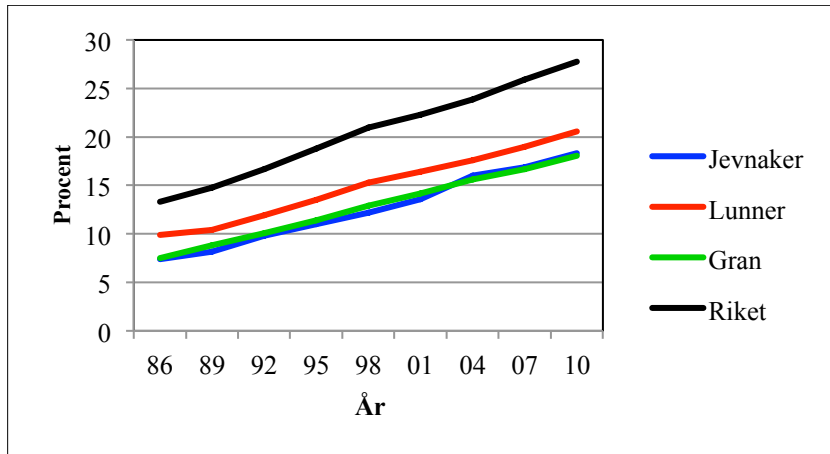
Som vi påvisat är det stora regionala skillnader i Sverige när det gäller eftergymnasial utbildning bland befolkningen och vi kan väl nästan utgå från att det är detsamma i Norge. Liksom i Sverige är medianen i Norge för universitets- och högscoleutbildning nästan 10 procentenheter lägre än det aritmetiska medelvärdet (medianen 19,9, aritmetiskt medelvärde 29,1) vilket tyder på att det är en större andel av kommunerna som har låga värden än dem som har höga, eller att det är några som har extremt höga värden. När vi placerar de kommuner vi studerar i kvartiler så kan vi konstatera att alla utom Lyngen och Nordreisa understiger även medianvärdet. Fyra kommuner placerar sig i kvartil ett dvs. den fjärdedel av Norges kommuner som har de lägsta värdena på eftergymnasial utbildning medan tre kommuner placerar sig i kvartil två. (Se Tabell 4.4)

Tabell 4.4. Universitets och högscoleutbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms, fördelade på kvartiler. Procent.

Kvartiler			
1 (9,9-16,9 %)	2 (17-19,9 %)	3 (20-23,3 %)	4 (23,4-47,9 %)
Lyngen Kåfjord Skjervøy Kvænangen	Jevnaker Gran Storfjord	Lunner Nordreisa	

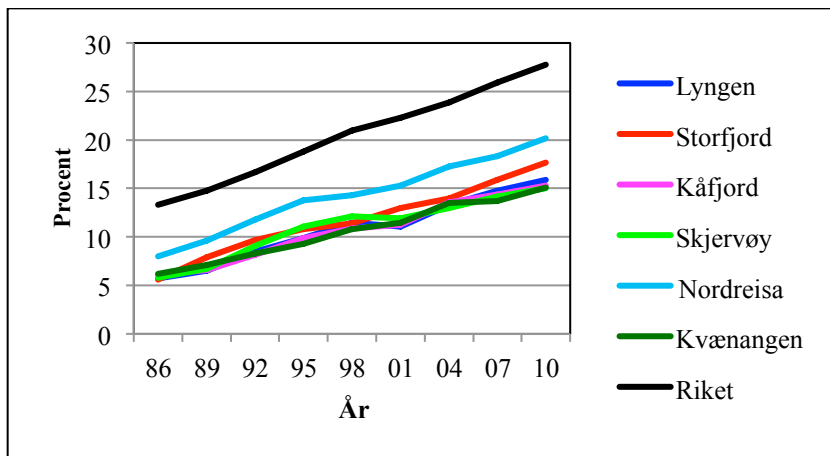
Vi ska nu titta närmare på hur universitets och högscoleutbildning bland befolkningen utvecklats över tid. Data sträcker sig tillbaka till 1986 vilket betyder att vi kan granska utvecklingen cirka 25 år tillbaka. Andelen redovisas för vart tredje år och vi börjar som vanligt i söder, i Hadelands kommuner.

Som framgår av Figurerna 4.14 och 4.15 har andelen invånare med universitets- och högskoleutbildning succesivt stigit men legat under riksnivån och det ganska rejält under hela den aktuella tidsperioden.

Källa: 1)SSB 2006: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning og kjønn. 1 oktober år 1986-1998. (inkjøpt statistikk). 2) SSB 2002-2011: Statistikk/Utdanning/Utdanningsnivå: Tabell Personer 16 år og over, etter utdanningsnivå og bostedskommunen.

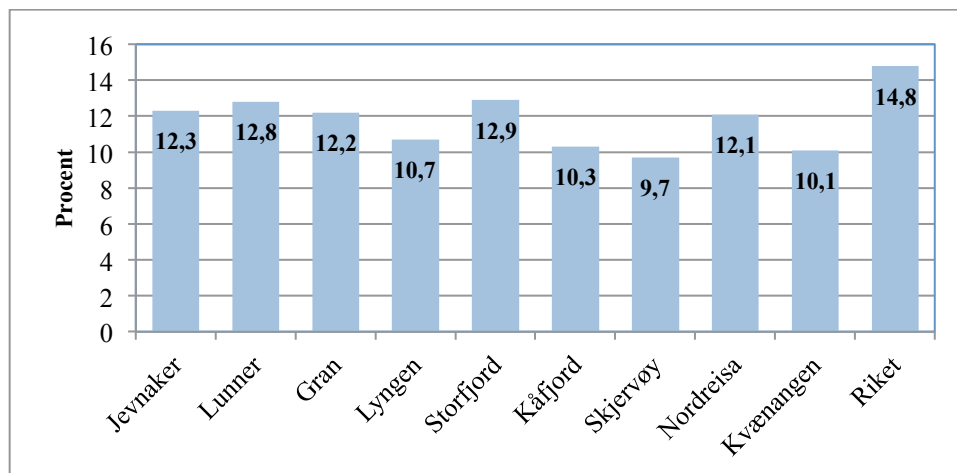
Figur 4.14. Universitets- og högskoleutbildning år 1986-2010 bland befolkningen 16 år och äldre i kommunerna i Hadeland. Procent.

Källa: Se Figur 4.14.

Figur 4.15. Universitets- och högskoleutbildning år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Nord-Troms. Procent.

Trots ökningen av andelen invånare med eftergymnasial utbildning har den inte skett i samma takt som i riket. Gapet till riksnivån har med andra ord ökat något i samtliga kommuner, men inte alls i samma utsträckning som i kommunerna i Akademi Norr (se Figur 4.16). I fyra av kommunerna i Nord-Troms, Lyngen, Kåfjord, Skjervøy och Kvænangen, har utvecklingen sackat efter mest relativt riksnivån.

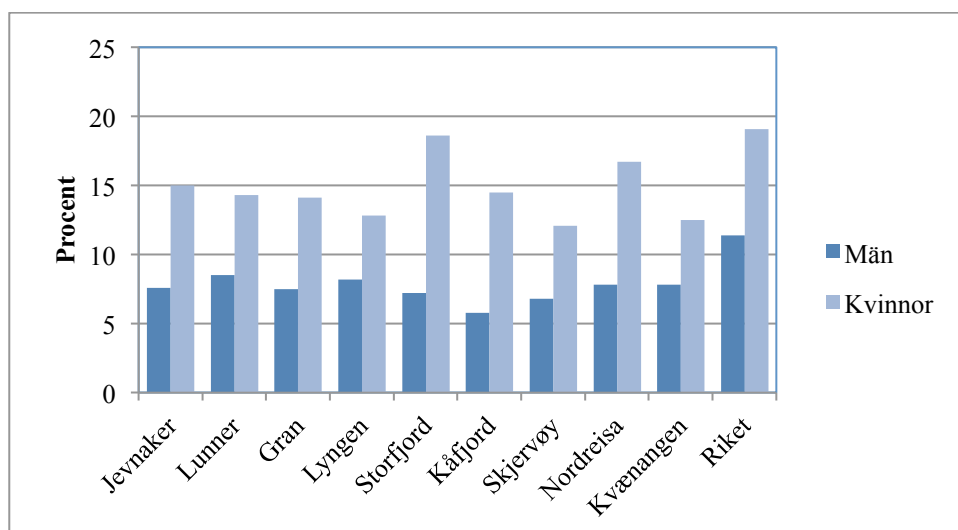

Källa: Se Figur 4.14.

Figur 4.16. Ökningen av universitets och högskoleutbildning år 1985-2010, bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms. Procent.

Med anledning av tidigare redovisade skillnader i formell utbildningsnivå mellan könen år 2011 kan det vara på sin plats att se på eventuella skillnader mellan mäns och kvinnors universitets- och högskoleutbildning under en längre tidsperiod. Men först ska vi granska hur mycket männen och kvinnorna ökat sin andel under de senaste 25 åren.

Som framgår av Figur 4.17 är det relativt stora skillnader mellan hur mycket män och kvinnor med universitets och högskoleutbildning ökat sin nivå i samtliga våra kommuner och även på riksnivå, till kvinnornas fördel. På riksnivå har andelen kvinnor med universitets- och högskoleutbildning ökat under den senaste 25 årsperioden med 19 procentenheter medan motsvarande ökning för männen är elva, en differens på åtta procentenheter. Tre av våra kommuner har en större differens mellan könen än på riksnivå vad gäller ökningen av universitets och högskoleutbildning under den aktuella perioden, nämligen Storfjord, Kåfjord och Nordreisa.

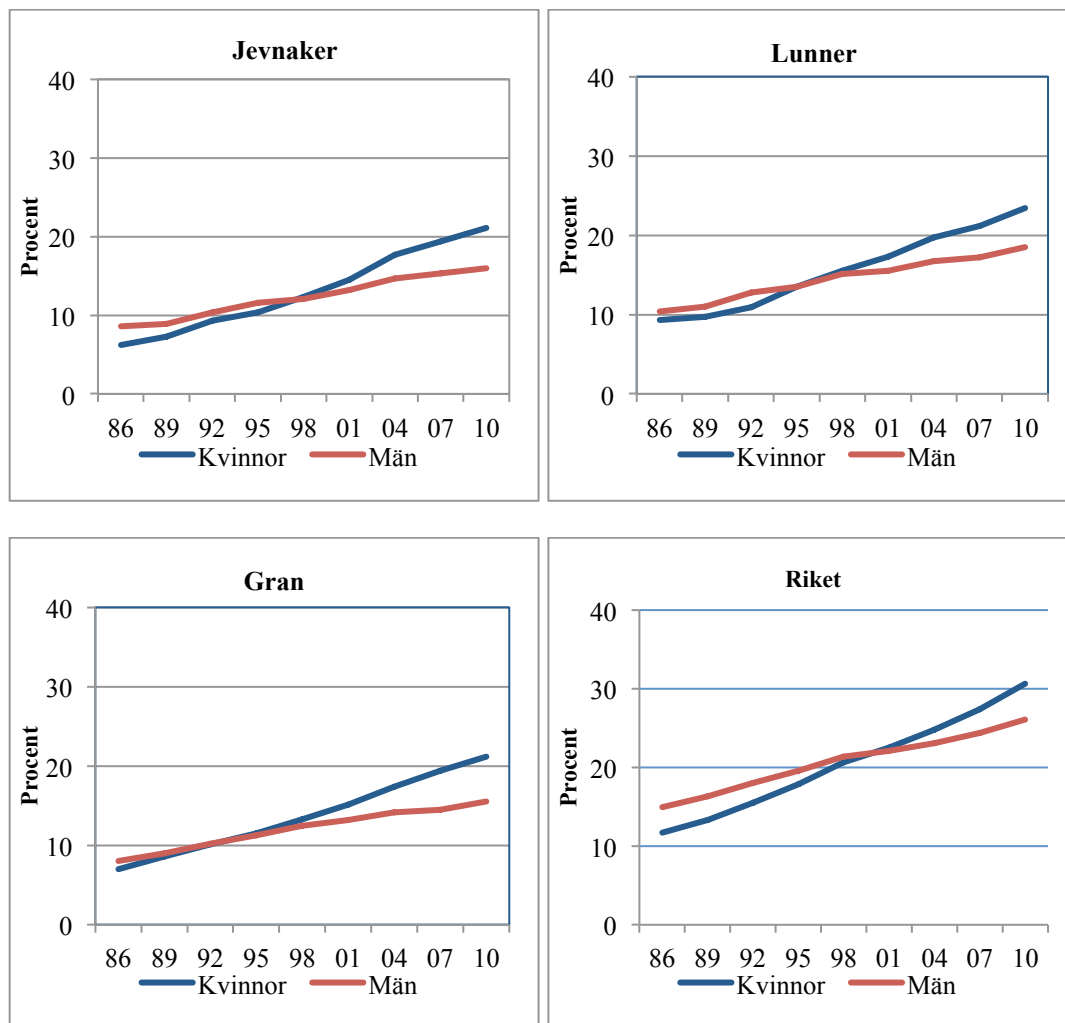
Källa: 1) SSB 2006: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning og kjønn. 1 oktober år 1986-1998. (inkjøpt statistikk); 2) Statistikkbanken/Utdanning/Utdanningsnivå/Personer 16 år og over, etter kjønn og utdanningsnivå. Absolutte tall og prosent (K). Tabell 09429).³⁸

Figur 4.17. Ökningen av universitets och högskoleutbildning år 1985-2010 bland befolkningen 16 år och äldre i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms. Procent.

Vi ska titta närmare på när skillnaderna mellan könen som påvisas 2011 och som visar sig ha accentueras från år 1985 har inträffat, om det är något som skett i sakta mak eller om det skett i och med expansionen av högre utbildning under senare tid.

Alla tre kommuner i Hadeland uppvisar ett likartat mönster, nämligen att andelen kvinnor och män med eftergymnasial utbildning ligger i nivå med varandra fram till slutet av 1990-talet. I riket inträffar denna separation något senare. (Se Figur 4.18)

³⁸ Data är fram till 2001 statistik som levererats från SSB. Därefter har statistikbanken vid SSB utnyttjats. En jämförelse mellan dessa två datakällor visar en liten differens på några tiondelar vilket sannolikt beror på att statistikbanken delar upp högskole- och universitetsutbildning i längre och kortare utbildning, vilket här har sammanslagits.

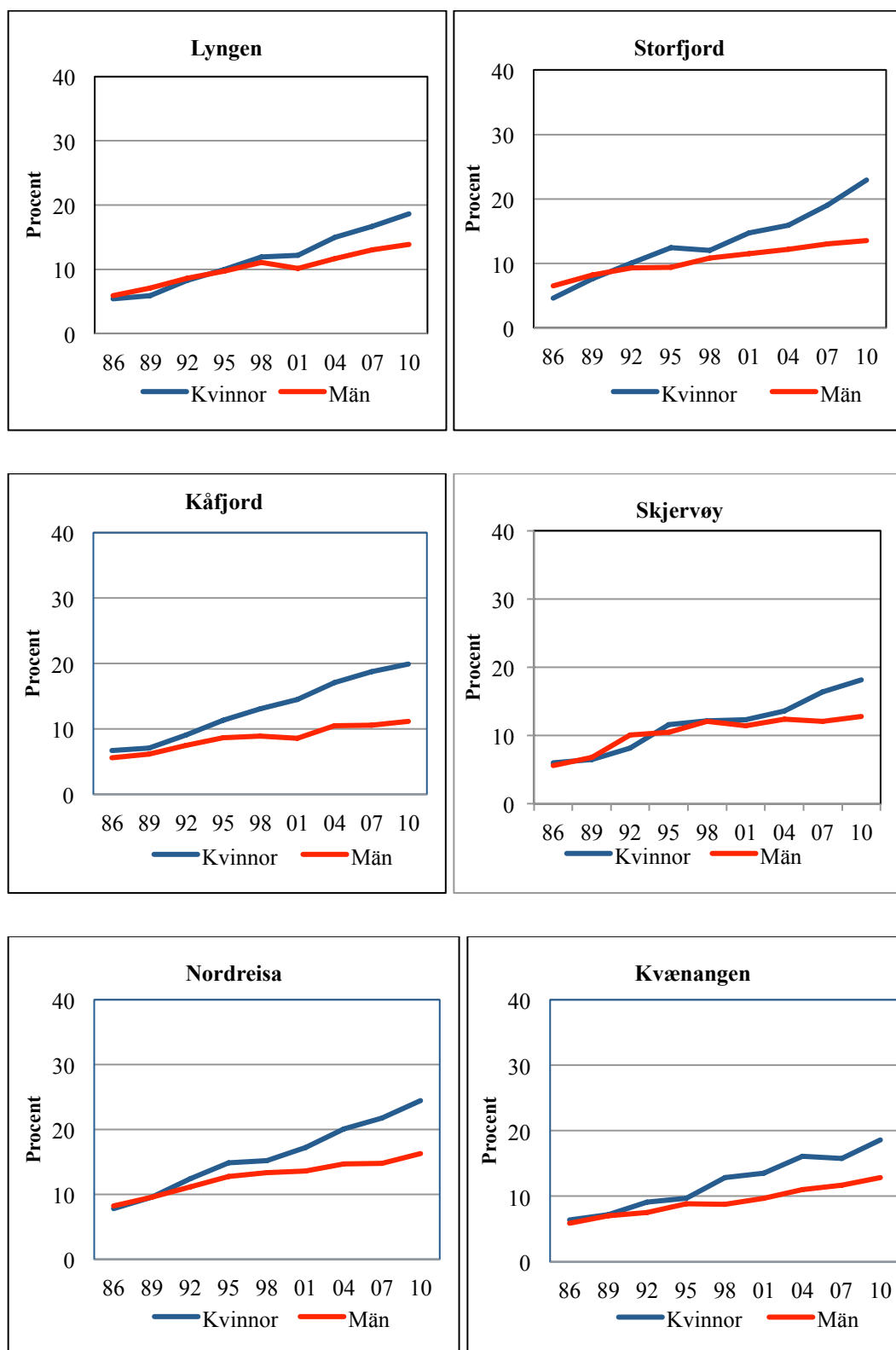

Källa: Se Figur 4.17.

Figur 4.18. Universitets- och högskoleutbildning år 1986-2010 bland befolkningen 16 år och äldre i kommunerna i Hadeland, fördelat på kön. Procent.

Andelen män och kvinnor i kommunerna i Nord-Troms uppvisar ett liknande mönster som kommunerna i Hadeland, med undantag från Skjervøy. I början av mätperioden ligger män och kvinnor på ungefär samma nivå för att sedan glida isär då kvinnorna i betydligt högre utsträckning har universitets och högskoleutbildning. Jämfört med kommunerna i Hadeland sker här separationen mellan könen något tidigare i fyra av de sex kommunerna, nämligen i Storfjord, Kåfjord, Nordreisa och Kvænangen. (Se Figur 4.19)

Som vi tidigare nämnt är de mått vi använder för kommunerna i Sverige och i Norge inte jämförbara men det kan finnas anledning att se om mönstren under den aktuella perioden liknar varandra. Den övergripande tendensen är att i majoriteten av kommunerna i Akademi Norr börjar kvinnornas högre andel med eftergymnasial utbildning visa sig tidigare, redan under början av 1990-talet.

Källa: Se Figur 4.17

Figur 4.19. Universitets- och högskoleutbildning år 1986-2010 bland befolkningen 16 år och äldre i kommunerna i Nord-Troms, fördelat på kön. Procent.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att:

- En större andel av befolkningen i kommunerna i Nord-Troms än genomsnittet i riket har år 2011 förgymnasial utbildning som högsta formella utbildning.
- Andelen med universitets- och högskoleutbildning ligger på en lägre eller mycket lägre nivå än i riket i samtliga kommuner i såväl Hadeland som Nord-Troms. Skillnaderna är särskilt stora relativt riket för de längre universitets- och högskoleutbildningarna
- Under de senaste 25 åren har andelen invånare med universitets- och högskoleutbildning ökat i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms men inte i samma takt som i riket. Gapet till rikets nivå har därför ökat.
- Skillnaderna mellan andelen män och kvinnor som har universitets- och högskoleutbildning är stora i majoriteten av kommunerna till kvinnornas fördel och skillnaderna mellan könen har ökat under de senaste 25 åren. I de flesta av kommunerna börjar skillnaderna mellan könen att tydligt framträda runt millennieskiftet.

Högskolestuderande

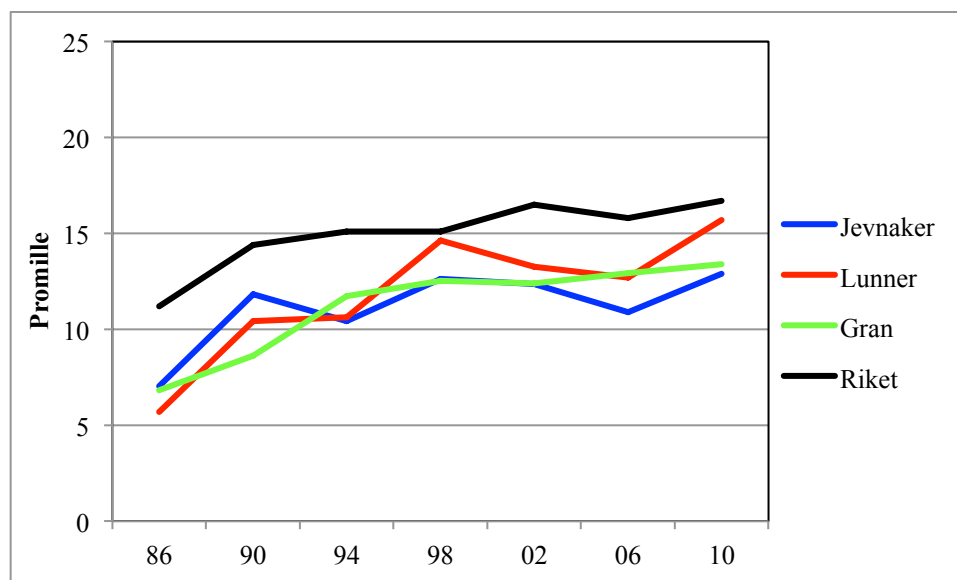
Vi kommer i det här kapitlet att beskriva det formella utbildningslandskapet i de norska kommunerna med fokus på högskolenybörjare. När vi arbetar på kommunnivå har vi dessvärre inte tillgång till officiell statistik om högskolestuderande i samma omfattning som i Sverige, t.ex. för övergångsfrekvens.

Högskolenybörjare

Med högskolenybörjare menas studerande som för första gången påbörjar högre utbildning (se Kapitel 1). Som vi tidigare påpekat kan ett enstaka år vara mycket missvisande även om det som i det här fallet är ett glidande medelvärde om tre år. Vi ska därför se på utvecklingen vart fjärde år sedan år 1985 och jämföra det med utvecklingen i riket och vi börjar som tidigare längst i söder i kommunerna i Hadeland (Figur 4.20).

Det första vi kan konstatera är att andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år under de sista 25 åren har legat under riksnivå i alla tre kommuner även om Lunner var uppe och nosade på riksvärdet i slutet av 1990-talet samt det sista mätåret. Andelen högskolenybörjare i Gran och Jevnaker visar en uppåtgående trend liknande den i riket men på en betydligt lägre nivå, medan den uppåtgående trenden är starkare i Lunner.

Lunner är också den kommun av de tre som har högsta andelen högskolenybörjare sedan mitten av 1990-talet. Om vi ser på genomsnittsvärdet för de senaste 25 åren har Lunner legat cirka 3 promilleenheter under riksnivån medan de två övriga kommunerna närmare fyra enheter under.

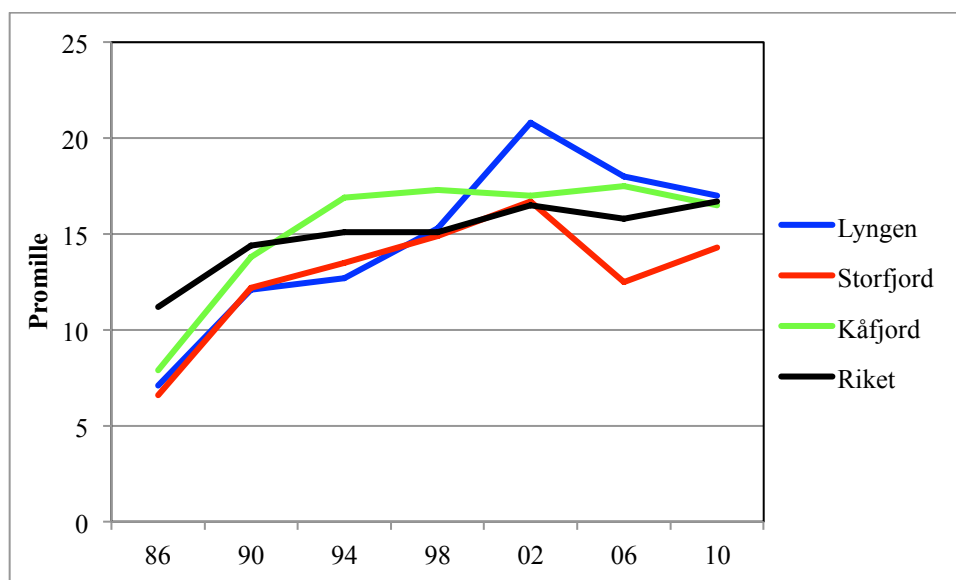

Källa: SSB 2012: 1) Nye studenter etter bostedskommune ved 16 år. Oppland fylke, Troms fylke (inkjøpt statistikk); 2) Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Folkemengd etter kjønn og ettårig alder. Tabell 06913.

Figur 4.20. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-64 år i kommunerna i Hadeland samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden á tre år. Promille.

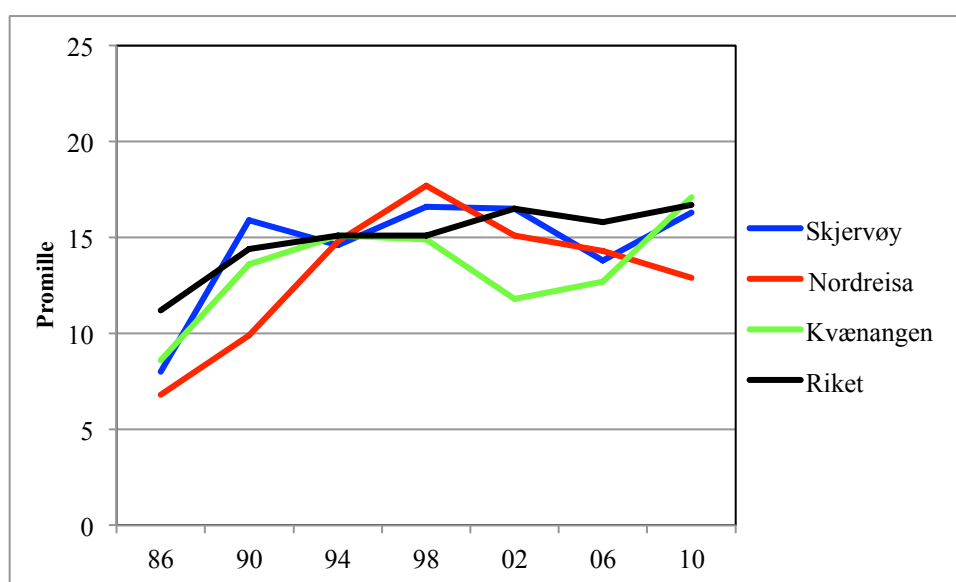
Den bild som framträder vid studiet av de sex kommunerna i Nord-Troms regionen är något mer positiv än den i Hadeland (se Figurerna 4.21 och 4.22). Här har kommunerna haft en mer expansiv utveckling av högskolenybörjare i åldern 18-64 år. I alla kommuner har det skett en positiv utveckling under perioden. Samtliga kommuner kretsar kring riksnivån under tidsperioden och tidvis även över. I Kåfjord har andelen högskolenybörjare legat över riksnivå sedan mitten av 1990-talet och likaså i Lyngen sedan början av seklet. I Skjervøy har andelen högskolenybörjare i stort sett legat på riksnivå under hela tidsperioden. I Storfjord, Nordreisa och Kvænangen ligger andelen under riksnivå. I kommunerna, Lyngen, Storfjord och Nordreisa har det skett en nedgång under 2000-talet och även i Kvænangen men här har det skett en återhämtning i slutet av perioden.

I Kåfjord, Skjervøy och Lyngen har den genomsnittliga andelen högskolenybörjare under perioden legat omkring riksnivå medan de tre övriga kommunerna har legat cirka en och en halv promilleenhet under.

Källa: Se Figur 4.20

Figur 4.21. Högskolenybörjare år 1986 -2010 bland befolkningen i åldern 18-64 i kommunerna Lyngen, Storfjord och Kåfjord samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden á tre år. Promille.

Källa: Se Figur 4.20

Figur 4.22. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-64 i kommunerna Skjervøy, Nordreisa och Kvænangen samt i riket. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden á tre år. Promille.

I Akademi Norrs region kunde vi se en centraliseringstendens av högskolenybörjare till universitetskommunerna som hade en mycket högre andel än de kommuner som ingår i Akademi Norr. I våra två regioner i Norge finns inga sådana tydliga centraliseringstendenser till universitets- och högskolekommunerna. I Hadeland når ingen av ingen av högskoleorterna upp till rikets nivå för högskolenybörjare de

senaste 25 åren med undantag för Lillehammer i början av perioden. Andelen högskolenyborjare i de tre kommunerna i Hadeland ligger på ungefär samma nivå som i Gjøvik, men på en lägre nivå än i Lillehammer. I de norra kommunerna är andelen nyborjare lägst i universitetkommunen Tromsø, lägre än i riket samt lägre än i alla Nord-Troms kommuner. Nyborjarna i Harstad kommun har däremot legat i nivå med samt följt utvecklingen på riksnivå men avviker därmed inte så mycket från kommunerna i Nord-Troms (se Tabell 4.6 i Bilaga 2).

Med tanke på de skillnader som kunde noteras mellan mäns och kvinnors formella utbildningsnivå, särskilt under 2000-talet, och till kvinnornas fördel, finns det skäl att anta att samma mönster framträder för högskolenyborjare. I flertalet av kommunerna blir antalet högskolenyborjare vid en könsuppdelning mycket litet trots att vi arbetar med glidande medelvärden (se även Tabell 4.7. i Bilaga 2) och variationerna år från år gör att vi endast studerar det längre tidsperspektivet.

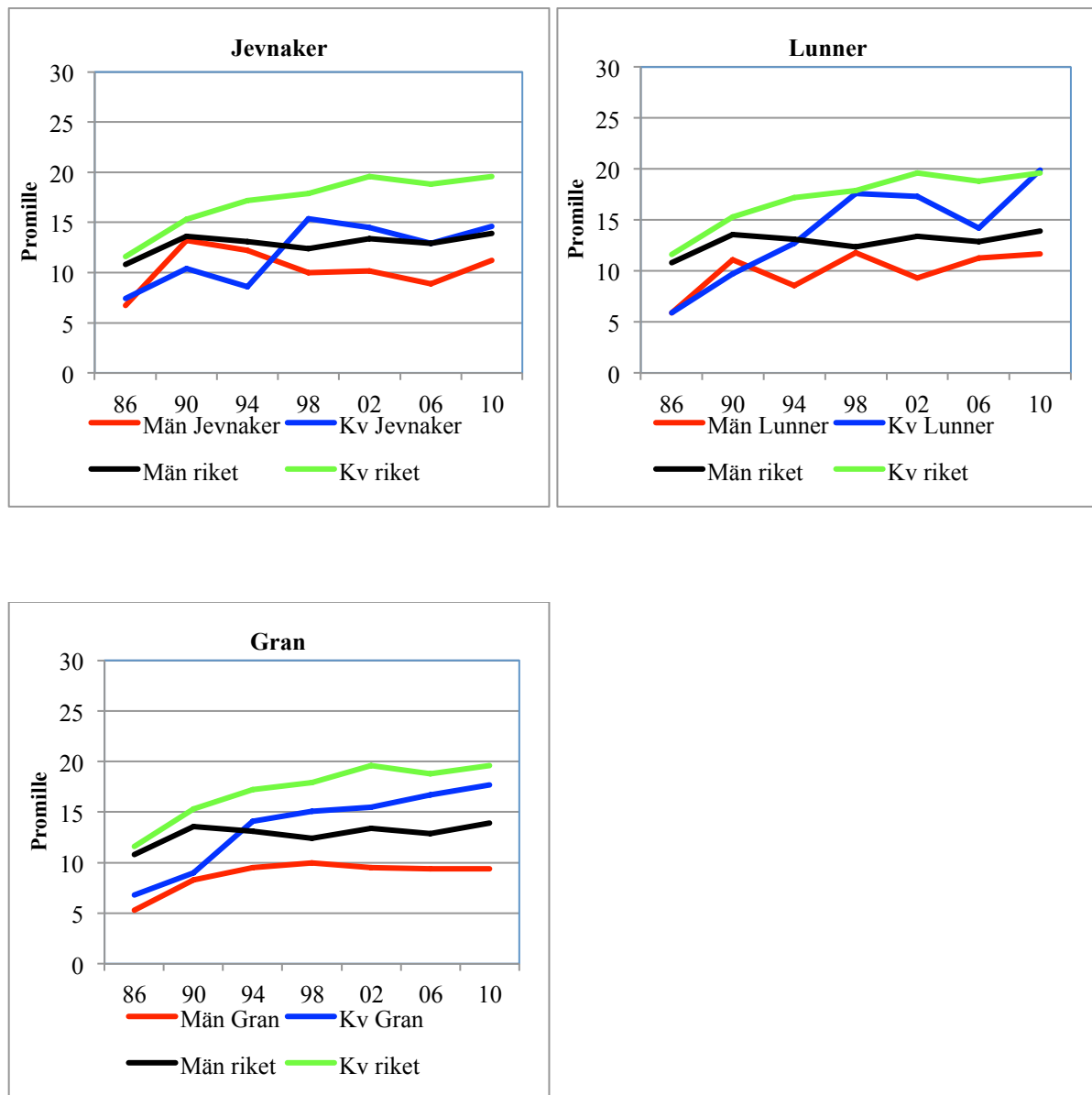
Som tidigare börjar vi i söder, i kommunerna i Hadeland. Vi kan erinra oss att i Akademi Norrs kommuner var i stort sett mönstret att kvinnornas andel ökade i de flesta kommuner medan männens andel var mer eller mindre stillastående sedan läsåret 1993/94.

Kommunerna i Hadeland uppvisar ett liknande mönster. Andelen högskolenyborjade kvinnor har ökat i alla tre kommuner. Tendensen för kvinnorna i Jevnaker är att de under perioden ökat något snabbare än i riket men även här på en betydligt lägre nivå medan Gran följer i stort sett rikets utveckling på en konstant lägre nivå. Kvinnorna i Lunner är de som ökat mest och visar ett succesivt minskande avstånd till riket vilket betyder att avståndet till riksnivån har krympt och är mindre i slutet av perioden än i början. Även om avståndet krympt har andelen högskolenyborjande kvinnor i de tre kommunerna i genomsnitt legat på mellan 70-80 av riksnivån under den aktuella perioden. (Se Figur 4.23)

Andelen män som påbörjat högre utbildning i Gran följer utvecklingen i riket med en mycket svag uppgång och på en lägre nivå. I Lunner som också ligger långt under riksnivå har männen haft en starkare ökning medan tendensen är svagt nedåtgående i Jevnaker. Sammantaget betyder detta att avståndet mellan könen har ökat under perioden och det ganska rejält. Liksom kvinnorna har männen i genomsnitt nått upp till mellan 70-80 procent av rikets nivå.

En inbördes jämförelse mellan kommunerna visar att andelen högskolenyborjande män i de tre kommunerna kretsat kring 10 promillesnivån sedan början av 1990-talet och att skillnaderna mellan kommunerna inte är särskilt markerade. Vad kvinnorna

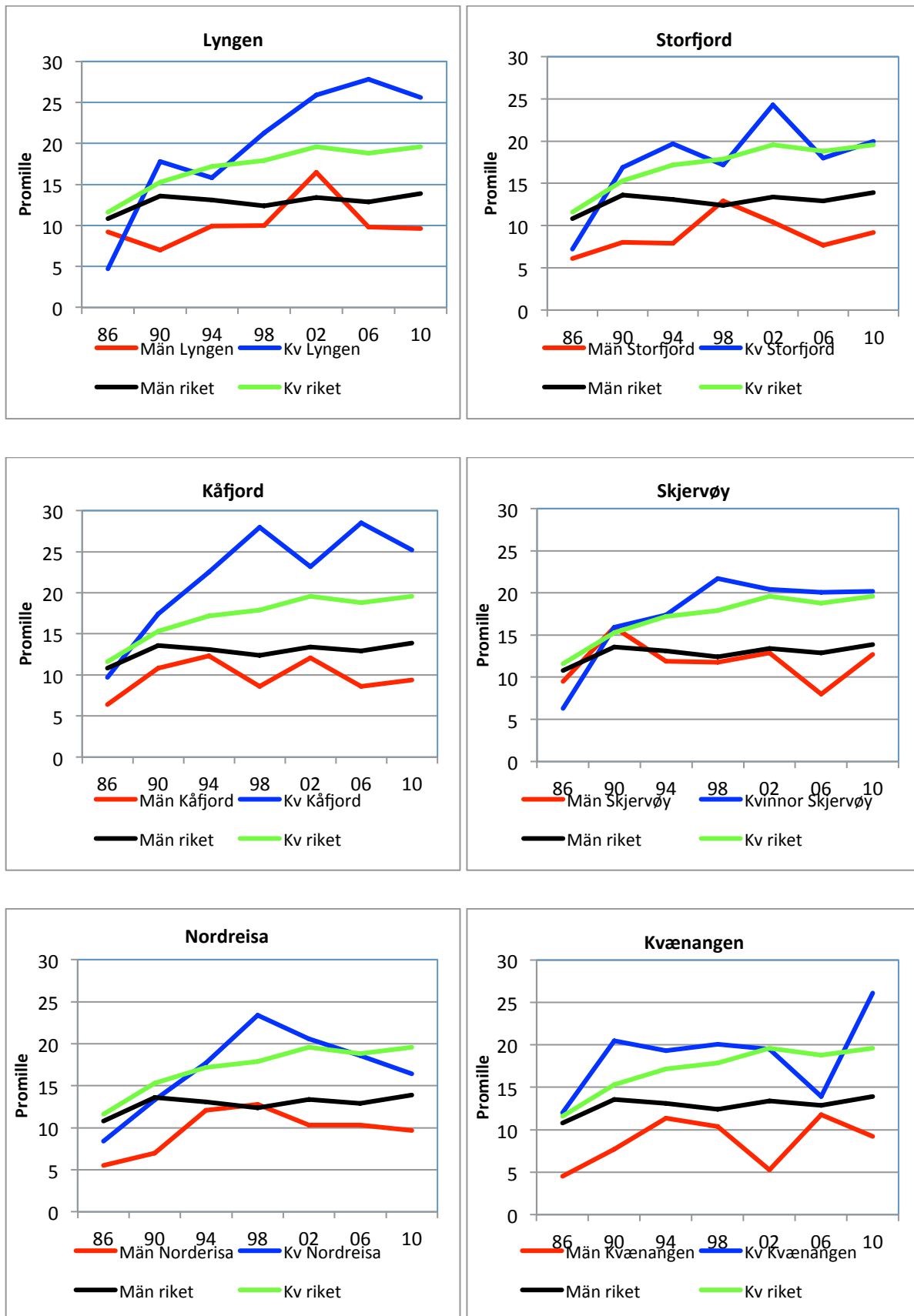
beträffar har Gran och Lunner haft en högre nivå än Jevnaker under större delen av perioden.

Källa: Se Figur 4.20.

Figur 4.23. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-64 år i kommunerna i Hadeland, fördelat på kön. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Så är det dags att se närmare på utvecklingen i de sex nordliga kommunerna i Nord-Troms. (Se Figur 4.24)

Källa: Se Figur 4.20.

Figur 4.24. Högskolenyborjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-64 år i kommunerna i Nord-Troms, fördelat på kön. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Det mest iögonfallande i Figur 4.24 är den höga andelen högskolenybörjande kvinnor i Nord-Troms kommuner jämfört med i Hadeland och riket. Kvinnorna i samtliga kommuner ligger mer eller mindre över riksgenomsnittet under större delen av perioden. I Lyngen, Kåjord och Skjervøy är andelen högskolenybörjare bland kvinnorna mycket över riksgenomsnittet och har ökat starkt under perioden. I två kommuner, Storfjord och Nordreisa följer kvinnorna utvecklingen på riksnivå och ligger något över denna. Kvinnorna i Kvæningen har från ett svagt utgångsläge ökat markant och når riksnivån i slutet av perioden.

För männens del har utvecklingen inte varit lika positiv. I de flesta kommunerna kretsar andelen högskolenybörjande män runt tio promille, medan riksnivån ligger runt 13 promille under perioden. I Lyngen, Storfjord och Kåjord är tendensen stillastående medan det i Nordreisa och Kvæningen kan spåras en svag ökning. Skjervøy har efter en stark inledning en nedåtgående trend och hamnar liksom de andra kommunerna på tio promillenivån i slutet av perioden men är ändå den kommun där andelen män haft det högsta värdet av den sex kommunerna.

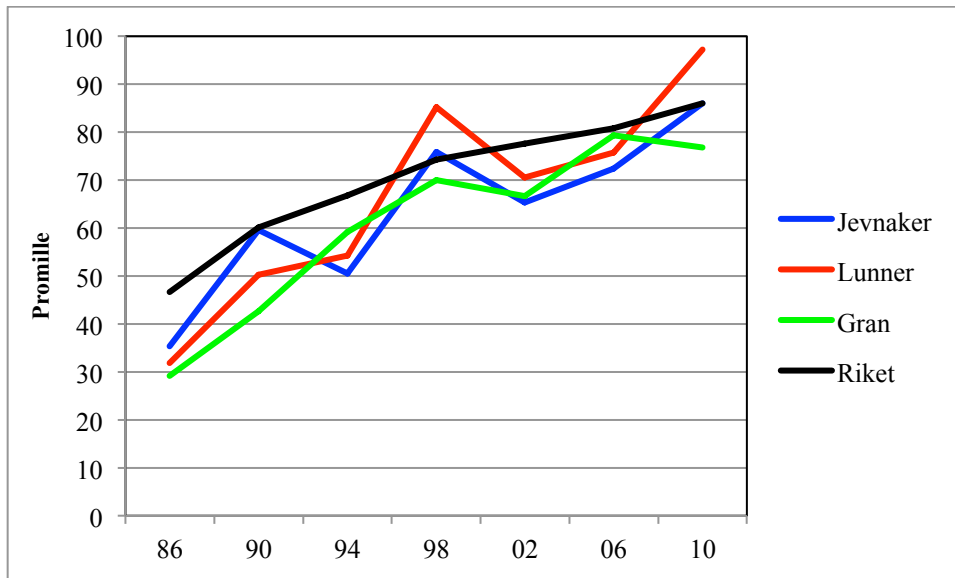
Det betyder att skillnaderna mellan andelen män och kvinnor som påbörjar högskoleutbildning har ökat under perioden och avståndet måste betraktas som stort, större än i Hadeland på grund av att kvinnorna haft sådan stark uppgång i Nord-Troms. Männerna har under perioden ett genomsnittsvärde som legat omkring hälften av kvinnornas nivå, med undantag för Skjervøy som når upp till drygt 60 procent.

Utvecklingen av högskolenybörjande män i Hadeland och Nord-Troms har således haft en likartad utveckling och har legat på ungefär samma nivå, omkring 10 promille. Andelen nybörjande kvinnor i Nord-Troms ligger däremot på en betydligt högre nivå än kvinnorna i Hadeland (trots Hadelands närhet till Oslo och ett universitet som funnits mycket längre än Tromsø Universitet). Är det Tromsø universitets aktivitet på distansutbildningsområdet som gett effekt? Vi vet av tidigare forskning av det främst är kvinnor som påbörjar distansutbildningar och det distansutbud som funnits vid Tromsø universitet har i stor utsträckning varit utbildningar som attraherar kvinnor, t.ex. sjuksköterske- och lärarutbildningar.

Som vi tidigare nämnt är det ett stort åldersspann vi arbetat med, högskolenybörjare från 18 till 64 år. Vi har därför delat upp högskolenybörjarna i yngre (18-24 år) och äldre (25-64 år). Det kan tyckas att de äldre omfattar alltför många år, men en finare fördelning låter sig inte göras på grund av de små talen i vissa kommuner.

Vi börjar med de yngre högskolenybörjarna vilka brukar vara de som i störst utsträckning påbörjar högre utbildning. I Hadeland är det i en av kommunerna som

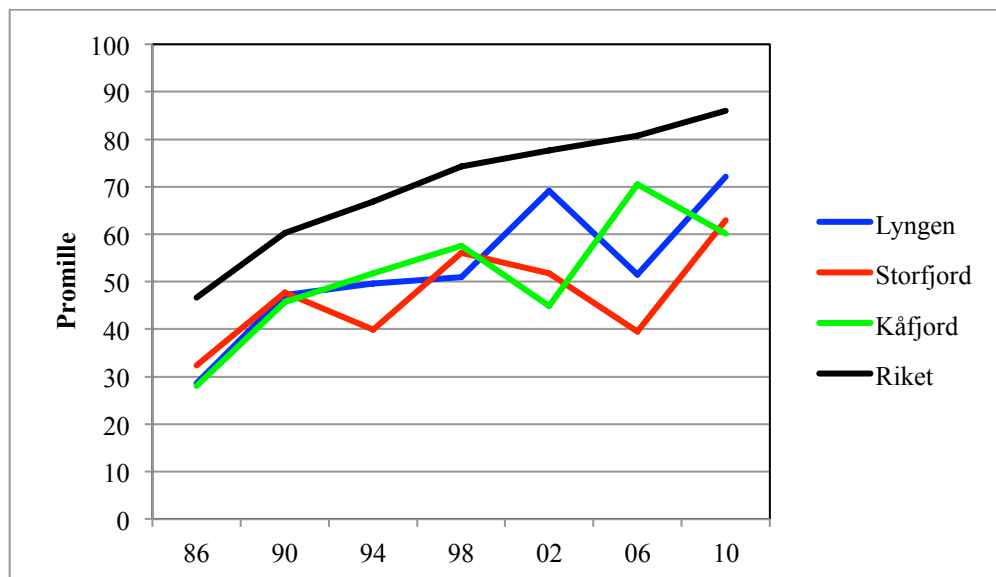
yngre högskolenybörjare når upp till rikets nivå i slutet av perioden, nämligen i Lunner. De yngre högskolenybörjarna i de två övriga kommunerna, Jevnaker och Gran, följer utvecklingsmönstret i riket men på en lägre nivå. Men andelen yngre högskolenybörjare har under de senaste 26 åren i genomsnitt legat på 85 till 90 procent av riksnivån. (Se Figur 4.25)

Källa: Se Figur 4.20.

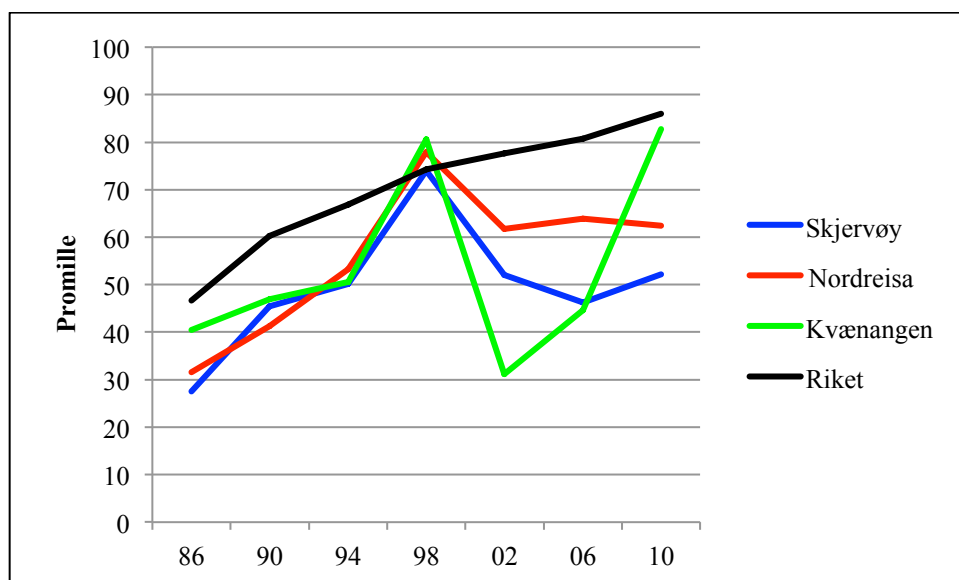
Figur 4.25. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-24 år i kommunerna i Hadeland. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Överlag är andelen yngre högskolenybörjare lägre i samtliga kommuner i Nord-Troms jämfört med dem i Hadeland och i riket (se Figurerna 4.26 och 4.27). I fyra av kommunerna, Lyngen, Storfjord, Skjervøy och Kvænangen följer inte heller andelen yngre högskolenybörjare utvecklingstendensen i riket utan sackar efter. Nordreisa och Kåfjord uppvisar däremot samma utvecklingsmönster som riket men på en lägre nivå. Den lägre nivån avspeglar sig i att det genomsnittliga värdet för yngre högskolenybörjare legat på mellan cirka 70 till 80 procent av riksnivån.

Källa: Se Figur 4.20.

Figur 4.26. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-24 år i kommunerna Lyngen, Storfjord och Kåfjord i Nord-Troms. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

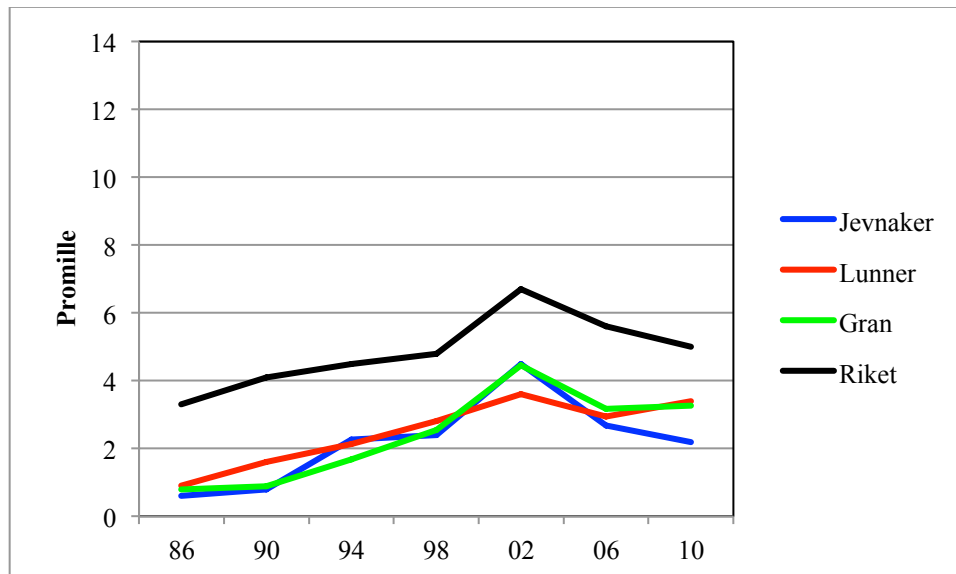

Källa: Se Figur 4.20.

Figur 4.27. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 18-24 år i kommunerna Skjervøy, Nordreisa och Kvænangen i Nord-Troms. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

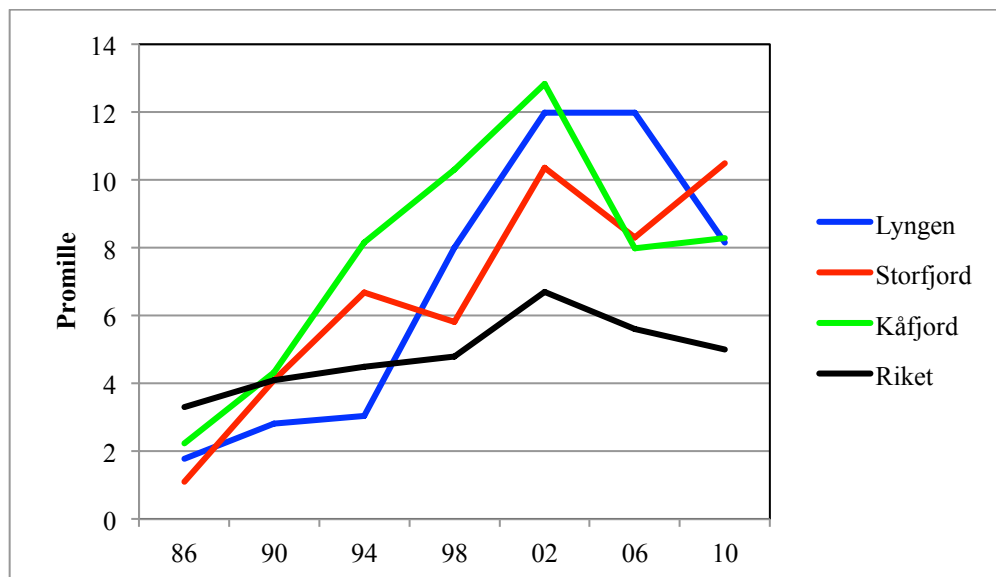
När det gäller de äldre högskolenybörjarna i Hadeland, dvs. de mellan 25 och 64 år, är bilden inte lika ljus som för de yngre nybörjarna. Alla tre kommuner har visserligen följt utvecklingen på riksnivå men långt under denna. I stort skulle man kunna beskriva det som att de genomsnittligt nått upp till hälften av riksnivån de senaste 25 åren. (Se Figur 4.28)

En granskning av andelen äldre högstskolenybörjarna i Nord-Troms uppvisar däremot ett överraskande mönster. Här ligger samtliga kommuner över riksnivå förutom Nordreisa och vissa kommuner till och med ganska mycket över. Andelen nybörjare i Lyngen, Storfjord, Kåfjord och Kvænangen har under större delen av perioden legat över riksnivån och har haft en betydligt gynnsammare utveckling än i riket. Detsamma gäller för nybörjarna i Kvænangen men här har ökningen inte varit lika stor. Nordreisa är den kommun som följer utvecklingen på riksnivå, vare sig mer eller mindre. När det gäller de fem kommuner med positiv utveckling kan vi vända på resonemanget och säga att de äldre nybörjarna i riket i genomsnitt de sista 25 åren bara når upp till mellan cirka 60 till 80 procent av kommunerna i Nord-Troms. (Se Figurerna 4.29 och 4.30)

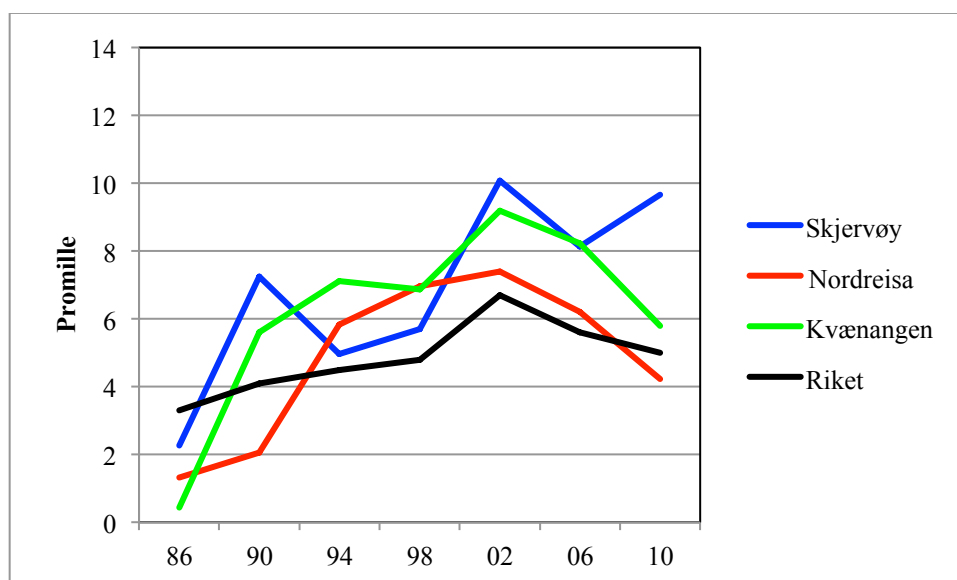
Källa: Se Figur 4.20.

Figur 4.28. Högstskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna i Hadeland. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Källa: Se Figur 4.20.

Figur 4.29. Högskolenybörjare år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna Lyngen, Storfjord och Kåfjord i Nord-Troms. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Källa: Se Figur 4.20.

Figur 4.30. Högskolenybörjare år 1985-2011 bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna Skjervøy, Nordreisa och Kvænangen i Nord-Troms. Fyra års intervaller. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att:

- Andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år har de senaste 25 åren legat under riksnivå i alla tre kommuner i Hadeland.
- Andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år har de senaste 25 åren kretsat kring eller över nivån för riket i majoriteten av kommunerna i Nord-Troms.

- Andelen högskolenybörjare i åldern 18-64 år i universitets- och högskolekommunerna är lägre än riksnivån i stort sett under hela 25-års perioden med undantag för i Harstad. I Tromsø kommun är andelen högskolenybörjare mycket låg relativt såväl riket som kommunerna i Nord-Troms. I Lillehammer är andelen högskolenybörjare lägre än i riket men högre än i kommunerna i Hadeland.
- Andelen kvinnor i åldern 18-64 år som påbörjat högre utbildning är högre än för män i såväl Hadeland som i Nord-Troms och i båda regionerna har skillnaderna mellan könen vuxit sig allt starkare, särskilt i Nord-Troms.
- Andelen högskolenybörjare bland kvinnorna i kommunerna i Nord-Troms har under perioden legat över såväl nivån i riket som i kommunerna i Hadeland.
- Andelen högskolenybörjare bland män kan under perioden karaktäriseras om stillastående eller mycket svagt uppåtgående.
- Andelen yngre högskolenybörjare ligger omkring riksnivå i kommunerna i Hadeland medan den ligger långt under riksnivån i kommunerna i Nord-Troms. Motsatsen gäller för de äldre högskolenybörjarna som i Nord-Troms ligger långt över genomsnittet för riket medan Hadeland ligger långt under riksgenomsnittet.

Centralisering, kön och de unga – tre utmaningar för glesbygden

I det här avslutande kapitlet kommer vi att teckna några centrala drag i det utbildningslandskap där våra studie- och lärcentra i såväl Norge som Sverige är belägna. Det handlar på sätt och vis om de ramar som SLC måste hantera och förhålla sig till i deras arbete som kompetensaktör för att utveckla regionen. Som vi ser det så står SLC inför många och relativt komplicerade utmaningar, utmaningar som de sannolikt inte är i stånd att själva hantera. De är av sådan art att vissa av dem kräver krafttag i stora delar av den kommunala sfären samt även av universitet- och högskolor. I många fall krävs även en annan och mer konsistent hållning och ett engagemang från det statliga etablissemanget. En del av de aspekter som lyfts fram här behandlas även i de två andra rapporterna, särskilt i rapporten "Levende studie – og læringssentra? Utviklingstrekk og utfordringer" (Rapport 3).

Det är i stora stycken ingen ljus bild som har presenterats när vi med hjälp av statistik försökt måla SLS:s landskap, med tonvikt på utbildning. En invändning som man med rätta kan göra mot den något mörktonade landskapsbilden är att den bara innehåller några få dimensioner av det som utgör en kommuns liv och leverne, nämligen demografi, näringsliv och arbetsmarknad och framför allt formell utbildning med särskilt fokus på högre utbildning. Den bild som kommunerna tecknar av sig själva på hemsidor och liknande handlar om helt andra centrala dimensioner i människors liv och som vi inte studerat, såsom den vackra och rika naturen, fridfull och avstressande miljö, inga bilköer, ett aktivt småskaligt näringsliv etc. En sådan bild är givetvis mycket mer positiv och betydligt lättare att ta till sig. Men bilden är inte enbart mörk utan den innehåller även en hel del ljusa toner som är värda att lyfta fram.

Vår studie omfattar kommuner belägna i områden som kan karaktäriseras som glesbygd eller rurala (utkantsstrøk), med visst undantag för kommunerna i Hadeland. Vanligtvis framställs rurala eller perifera områden i negativa ordalag, särskilt i Sverige. I en avhandling av Madelene Eriksson (2010) presenteras en bild, eller som hon säger representationer av Norrland, som hon funnit i media och motsvarande, i överlag negativa ordalag. Norrland beskrivs som ett problemområde som kännetecknas av avfolkning, utflyttning, arbetslöshet, bakåtsträvande och till och med som tärande (trots de rika naturresurserna i form av skog och malm), en bild som även Po Tidholm

(2012) tar avstånd ifrån i kraftfulla ordalag. Eriksson (2010) menar att Norrland vanligtvis ställs mot eller jämförs med urbana områden och främst Stockholm som beskrivs som modernt, produktivt och kreativt, dvs. med neoliberala förtecken. Med andra ord befinner sig, enligt Eriksson, Stockholm högst upp i en geografisk hierarki och Norrland lägst ner, "Norrland blir allt som Stockholm inte är" (s. 148). Hon menar att:

Forskare med fokus på regional tillväxt har pekat ut staden som motorn... Detta kan ses som en neoliberal diskurs med ideal endast i den produktiva individen. Denna diskurs reproducerar bilden av `de andra`, de som inte uppfyller idealen; de oproduktiva, de som bor på fel plats eller kommer från fel plats.

Fixeringen vid det negativa utifrån en Stockholmsnorm innebär att t.ex. reportage och rapporteringar från rurala områden fortsätter att reproducera en eländesbild som är ganska ensidig. I ett radioprogram, "Kluset land" påpekade en ortsbo i Jörn i Västerbotten för reportern att denne genast hade kommenterat ett hus där färgen flagnat men inte de nymålade husen ³⁹.

Detta är den negativa bild som dominerar agendan utifrån ett uppifrån-perspektiv. Det finns också en positiv representation av rurala samhällen och ruralt liv, det som kan benämnas rural idyll. Rye (2006) har analyserat en stor mängd forskning om rurala bilder och pekar på tre positiva representationer som framträder av ruralt liv. Den mest dominerande bilden är tillgång till natur och att livet i rurala områden ter sig mer naturligt än i städerna. För det andra uppfattas gemenskapen mellan människor vara större i rurala områden, alla känner alla och ställer upp för varandra, dvs. det kollektiva tänkandet dominerar över det individuella. Det tredje elementet i rural liv består av en mer hälsosam och vacker miljö med lugn och ro jämfört med det stressiga och ohälsosamma urbana livet. Beroende på perspektiv kan en del av ingredienserna i den rurala idyllen upplevas positivt av vissa och negativt av andra, t.ex. det som uppfattas som trygghet av vissa kan av andra upplevas som social kontroll.

Dominansen av den negativa och delvis mörka bilden av rurala områden som brukar exponeras i Sverige har, enligt Rye (a.a.), inte samma giltighet i Norge, där klyftan urban/ruralt inte är lika uttalad. Han poängterar också att bilderna inte är varandra uteslutande: "There is no intrinsic contradiction in viewing the rural as an idyllic place and at the same time as a very dull place" (s. 419-420).

Vi har i vår studie kanske ramlat i den fallgrop som Eriksson kritiserar. Vi har visserligen inte jämfört våra kommuner med Stockholm, men med respektive

³⁹ Sveriges Radio, P1, Kluset Land 26 juli 2012, kl. 14.30: Här var det nymålat.

lands riksgenomsnitt, oftast det aritmetiska medelvärdet. Där det varit möjligt har vi jämfört kommunernas värden med medianvärden för riket, vilket är ett mer rättvisande mått då det är mer känsligt för de regionala skillnader som finns i respektive land. Men det har inte alltid låtit sig göras då vi inte haft tillgång till det. Ett ännu mer rättvisande mått skulle ha varit att dela in landet i kommuntyper, enligt någon officiell indelning, och jämfört våra kommuner med aktuell grupp. Detta har inte heller varit möjligt inte bara på grund av brist på statistik, utan också på grund av projektets ramar.

Med denna brasklapp vill vi särskilt lyfta fram tre förhållanden som är mycket tydliga i vår spegling av våra utbildningslandskap i Norge och Sverige, nämligen centralisering, könsskillnader samt de yngres plats i såväl utbildningssfären som i lokalsamhället.

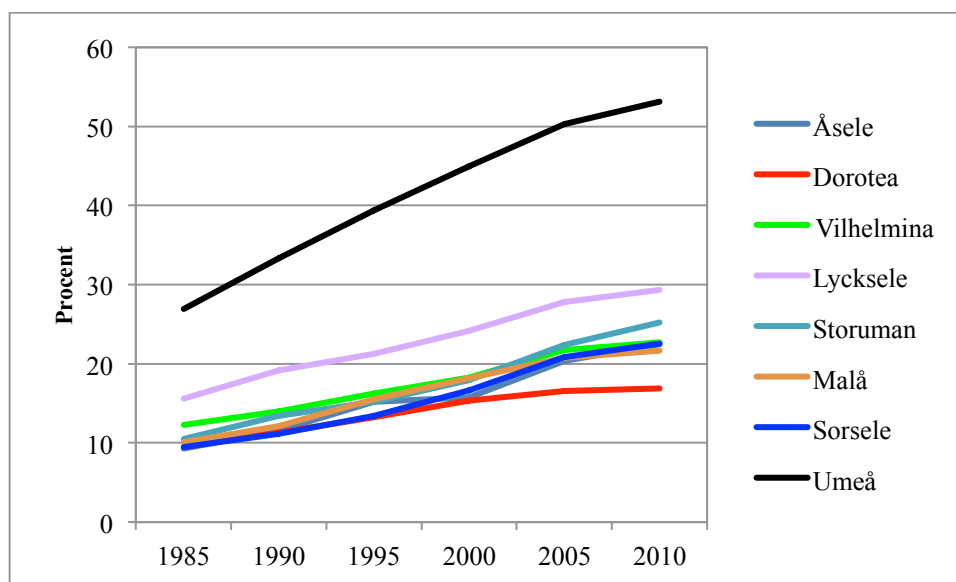
Centralisering och regional stratifiering

Som tidigare forskning om regional utveckling visat (se t.ex. Olsson & Wiberg, 2003; Sörlin, 1996; Sörlin & Törnqvist, 2000; Wikhall, 2001) har det skett en *koncentration av befolkningen till regionala centra* och inte minst till universitets- och högskoleorter. Flytten från landsbygden till städerna, särskilt de större städerna, har pågått länge i de kommuner som ingår i den här studien, med undantag för i kommunerna i Hadeland och i regioncentret Nordreisa i Nord-Troms. En relativt mycket stor befolkningsminskning har inte bara drabbat de små kommunerna, utan även de något större. De stora vinnarna i befolkningstillväxt, är förutom Jevnaker och Lunner i Hadeland, universitets- och högskoleorterna i de tre regionerna. Universitets och högskoleorternas s.k. magneteffekt är tydlig, däremot är det svårt att se någon form av spridningseffekt.

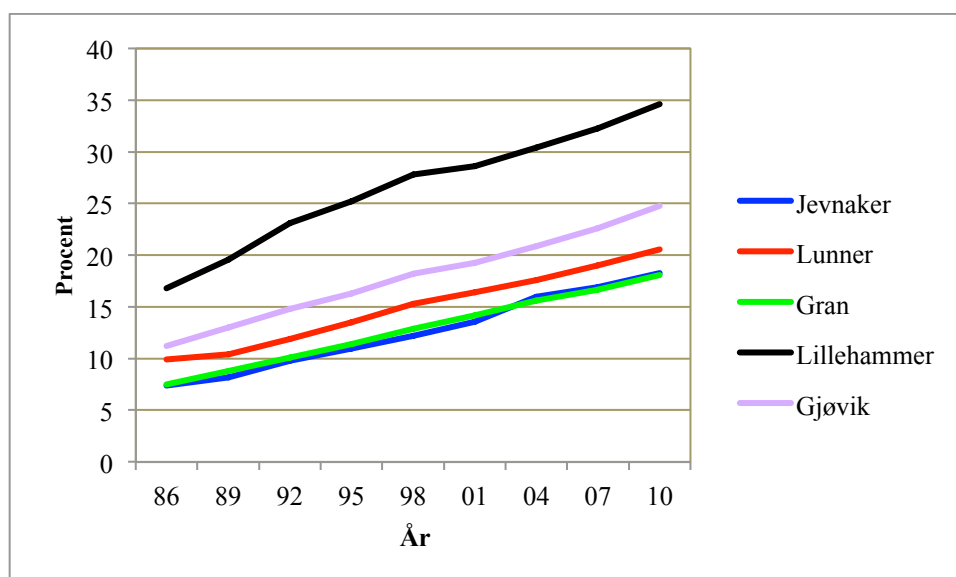
En centraliseringstendens som är mycket påtaglig i alla tre regionerna är att andelen *invånare med lång formell utbildning, dvs. högskoleutbildning, är betydligt högre i högskole- och universitetsorterna*. I Statistiska Centralbyråns årliga rapportering om befolkningens utbildning upprepas år efter år att Stockholmskommuner, residensstäder i respektive län och universitetsorter har en mycket hög utbildningsnivå medan små glesbygdskommuner har låga andelar högutbildade (se t.ex. SCB, 2010a, 2011). De regionala skillnaderna lyfts också fram år efter år i Högskoleverkets [HSV] redovisning av övergång till högskolan. Ett typexempel på rubrik är "Hälften av er årsklass börjar vid

universitet eller högskola – men könsskillnaderna och de regionala skillnaderna är stora” (HSV, 2004). Liknande formuleringar om regionala skillnader återkommer t.ex. åren 2005, 2006, 2008 och hos universitetskanslersämbetet 2013, men det är bara ett konstaterade som, trots en papegojliknande upprepning, tycks ha gått statsmakten förbi eftersom det inte resulterat i några konkreta åtgärder för att ändra detta faktum.

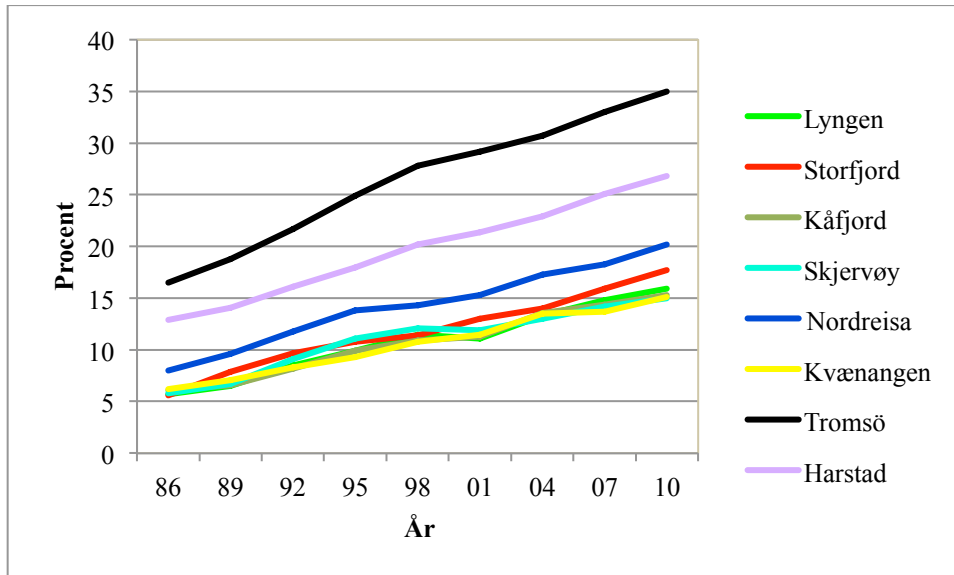
Vi har på olika sätt försökt illustrera detta i rapporten och här exemplifierar vi genom att exemplifiera centraliseringstendenserna i Västerbottens län, Hadeland och Nord-Troms gällande eftergymnasial utbildning (Sverige) eller högskole- och universitetsutbildning (Norge).

Figur 5.1. Andel invånare med eftergymnasial utbildning år 1985-2010 i åldern 25-64 år i kommuner i Västerbotten och i länets universitet. Procent.

Figur 5.2. Andel invånare med universitets- och högskoleutbildning år 1986-2010 i åldern 16 år och äldre år i kommunerna i Hadeland och högskolekommunerna i fylket. Procent.

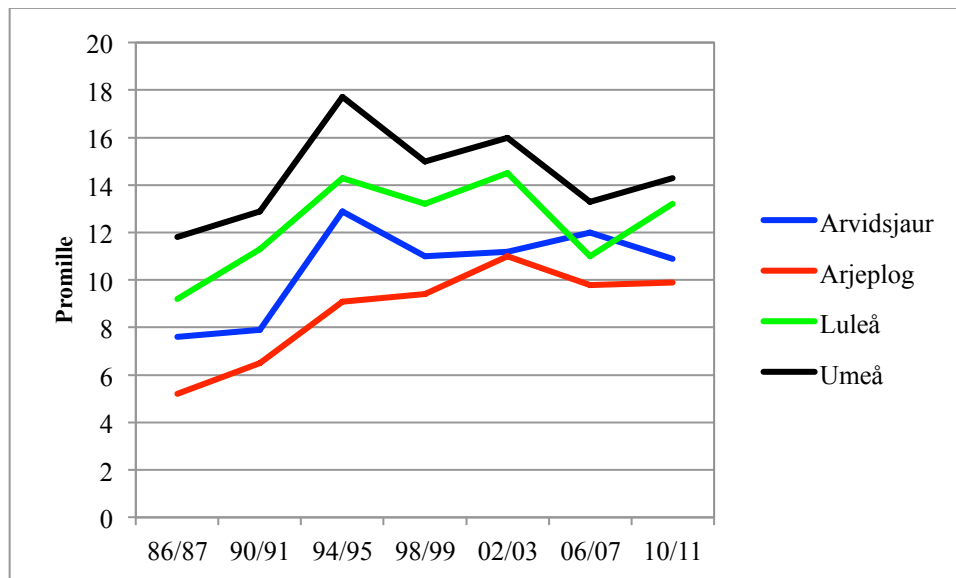
Figur 5.3. Andel invånare med universitets- och högskoleutbildning år 1986-2010 i åldern 16 år och äldre år i kommunerna i Nord-Troms och högskole- och universitetskommunerna i fylket. Procent.

Den relativt stora skillnaden mellan högskole- och universitetsorterna och kommunerna i de aktuella regionerna angående invånare med eftergymnasial utbildning måste ses som ett problem, inte bara för kommunerna utan särskilt för de högre utbildningsinstitutionerna. Grepperud (2007, s. 106-107) menar att:

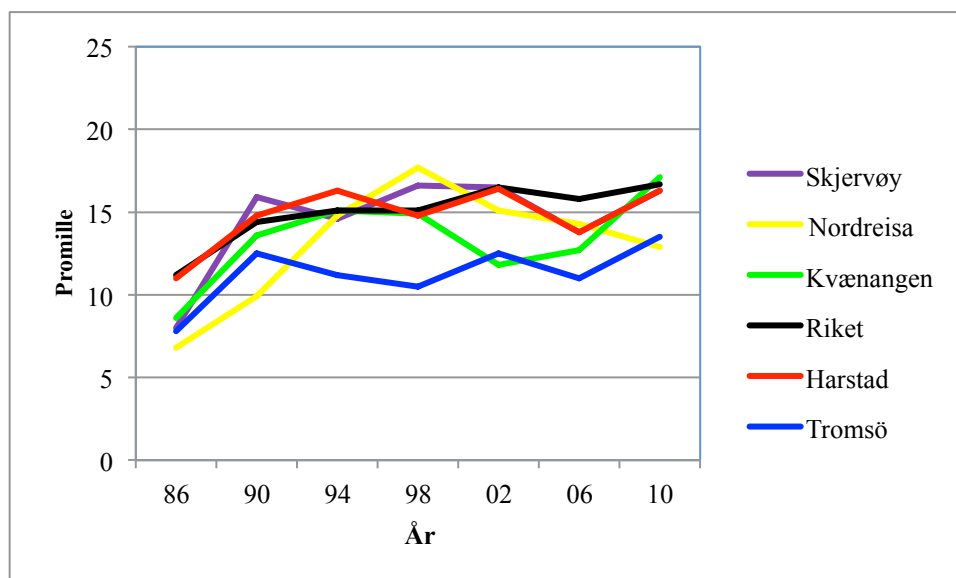
Det er helt åpenbart en tankevekker, og et dilemma, for universitet og høyskoler at regioner og kommuner som så å si ligger like utenfor institusjonenes inngangsdører, fremdeles befinner sig på nedre halvdel i de nasjonale kompetanseliganer, med større muligheter for å rykke ned enn å rykke opp», for å holde oss til sportsterminologin. Til tross for en storstilt utbygging av de norske og svenske høyskolesystemet viser det seg altså att til dels store, og næringsmessig sett viktige, geografiske områder utenfor universitets- og høyskolebyerna relativt sett sakker noe akterut, både i forhold til bykommunene og i forhold til landsgjenomsnittet.

Andelen *högskolenybjörjare* från 1985 och framåt visar också på centraliseringstendenser i två av våra tre regioner. Skillnaderna är stora mellan högskoleorterna och våra kommuner i Hadeland och i Akademi Norrs kommuner. I Nord-Troms har däremot andelen högskolenybjörjare i flertalet kommuner varit högre än i universitetsstaden Tromsø. I Figur 5.4 illustreras detta med våra två kommuner i Norrbotten och deras närmaste

universitetskommuner samt i Figur 5.5. tre av kommunerna i Nord-Troms och deras tillika universitets- och högskolekommuner. En liknande bild framträder för de tre resterande kommunerna i Nord-Troms.

Figur 5.4. Andelen högskolenybörjare läsåren 1986/87-10/11 i kommunerna Arjeplog och Arvidsjaur och universitetskommunerna i regionen. Promille.

Figur 5.5. Andelen högskolenybörjare år 1986-2010 i kommunerna Skjervøy, Nordreisa, Kvænangen och högskole- och universitetskommunerna i fylket. Promille.

Vi bör här också påminna oss att Umeå universitet redan vid tillkomsten hade ett tydligt uttalat regionalt utbildningsansvar för hela regionen, något som sedermera även högskolorna fick (se Rapport 1). Om vi ska fortsätta och ta

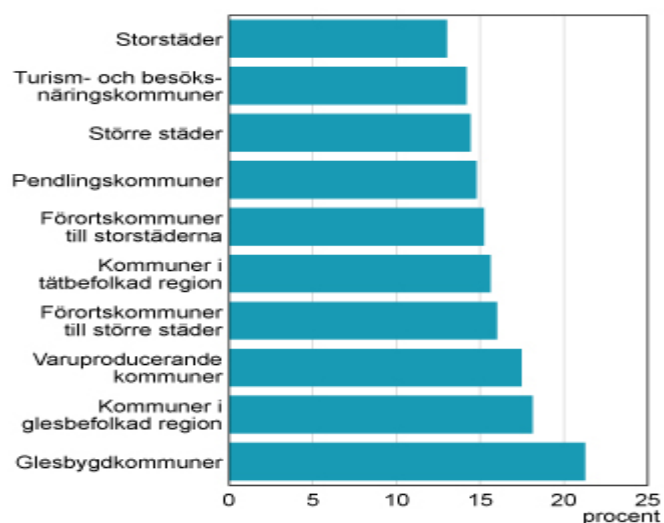
Umeå som exempel har man nu haft cirka 50 år på sig att utbilda invånarna i regionen och resultatet är minst sagt "klent". Det går inte med bästa vilja i världen att säga att universitetet förvaltat sitt regionala mandat särskilt väl. Detsamma kan nog sägas om Tromsø universitet sett till befolkningens formella utbildningsnivå, men här tycks det hända något i form av den stora andelen högskolenybörjare.

Eriksson (2010) menar att Norrland som rymmer en tredjedel av Sverige buntas samman till en enhet. Som framgått av den tidigare redovisningen har vi kunnat konstatera stora interregionala skillnader mellan kommuner i de tre regioner som vi rört oss. Skillnaden mellan två närliggande kommuner, som t.ex. Dorotea och Lycksele är stora när det gäller t.ex. högskolenybörjare. Dorotea har säkerligen mer gemensamt med Bjuv i Skåne än med Lycksele och Kvænangen mer gemensamt med Sel i Nord-Guldbrandsdal i Opplands fylke än med Nordreisa.

Det har således skett inte bara en centralisering till vissa orter utan även en *regional stratifiering*. Några kommuner minskar mer i invånarantal än andra och har en mindre andel invånare med eftergymnasial utbildning och har inte haft en gynnsam utveckling. Om vi haft tillgång till data på tätortsnivå i kommunerna skulle vi sannolikt även upptäcka att det även finns en lokal stratifiering, dvs. skillnader mellan olika delar av en kommun.

Könsskillnader

Oavsett vilka utbildningsvariabler vi arbetat med framträder stora skillnader mellan män och kvinnor i samtliga tre regioner, där kvinnorna måste anses vara mer välutbildade än män, dvs. flera har en längre utbildning än männen och söker sig också i högre grad till högskole- och universitetsutbildning. Skillnaderna kan betraktas som anmärkningsvärt stora i våra kommuner, betydligt större än på riksnivå. Andelen kvinnor som deltar i utbildningsaktiviteter är också betydligt högre än för män inom den kommunala vuxenutbildning, vid studieförbunden samt vid det lokala studie- och lärcentra (Se t.ex. Roos & Grepperud, 2007, 2010; SCB 2012b; Skolverket, 2014a). I en nyligen publicerad artikel (Nilsson, 2013) tas denna problematik upp. Artikeln har rubriken "Störst utbildningsgap mellan könen i glesbygd". Här redovisas följande figur:

Figur 5.6. Skillnaden i procentenheter mellan andelen män och kvinnor födda 1988 som påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder efter SKL:s kommungruppsindelning. Procent.

I kommuner som liksom våra är glesbygdskommuner är det störst skillnad mellan könen bland de unga när det gäller att påbörja högskoleutbildning och minst är skillnaderna i storstäder (se Figur 5.6). Männen låga deltagande i högre utbildning är således inte något som är utmärkande bara för de kommuner vi studerat utan något som kännetecknar liknande kommuner i Sverige och sannolikt även i Norge.

Ett sätt att närma sig mäns relativt "svala" attityd till högre utbildning i våra regioner och att hitta några ledtrådar till en rimlig förståelse är att titta bakåt på deras utbildningskarriär och försöka följa deras utbildningsvägar från och med att de börjar gymnasiet för⁴⁰. Gymnasieskolan eller vidaregåendeskola är ju för de flesta så att säga en tröskel som måste passeras för att kunna söka till högre utbildning.

Gymnasieskolan i Akademi Norrs kommuner är i vissa avseenden könsuppdelad då män i mindre utsträckning än kvinnorna år 2012 går högskoleförberedande program, en skillnad som är betydligt större i 10 av Akademi Norrs 12 kommuner än i riket i stort (Skolverket, 2014b). De som går yrkesinriktade linjer är naturligt nog kanske inställda på ett arbete efter gymnasieskolan och inte studier vid universitet eller högskolan. För att ge några exempel från dem som avslutat gymnasiet 2008/2009 så hade 3 procent av de studerande från fordonsprogrammet och 5 procent från byggprogrammet påbörjat högre

⁴⁰ Vi har som vanligt inte haft tillgång till motsvarande statistik på kommunnivå i Norge.

utbildning inom tre år. Motsvarande andel för de studieförberedande samhälls- och naturvetenskapliga programmen var 63 respektive 84 procent (SCB, 2014a).

Män har också lägre betyg än kvinnorna vilket för övrigt gäller för riket i stort. I dag uppmärksammas pojkars lägre prestationer i skolan som ett problem eftersom dagens och den framtida arbetsmarknaden kräver allt mer utbildning, inte minst högre utbildning (SOU 2014:6). I flertalet av Akademi Norrs kommunerna deltar en betydligt större andel män också i introduktionsprogram till gymnasieskolan, dvs. de är inte behöriga att gå vare sig yrkes- eller högskoleförberedande program. Deras andel i det här programmet är också högre än i riket i stort. Det tycks också vara dessa män som blir kvar i kommunerna då flyttbenägenheten bland män som har förgymnasial eller gymnasial utbildning är mindre än bland kvinnor. Men vi kan inte dra slutsatsen att många män saknar behörighet att söka till högskolan då totala andelen elever med sådan behörighet med några få undantag inte avviker från riksgenomsnittet vare sig för yrkes- eller högskoleförberedande program (Sveriges kommuner och landsting, 2012).

Vi har som sagt inte tillgång till statistik om gymnasieskolan på kommunnivå i Norge. Vissa uppgifter finns att tillgå på fylkesnivå. Några rapporter från Norsk institutt for studier av forskning og utdanning [NIFU] och artiklar från SSB och forskarsamhället visar emellertid att de skillnader mellan könen som vi kan se i Sverige vad gäller gymnasieskolan förefaller även gälla för vidaregående skola i Norge. Jämfört med kvinnorna har även här de manliga eleverna lägre betyg från grundskolan, söker sig i högre grad till yrkesprogram, har lägre betyg i såväl studieinriktade som yrkesinriktade program i vidaregående skola och fullföljer i mindre grad utbildningen (se t.ex. Bjørkeng, 2013; Chaudhary, 2011; Helland & Støren, 2011; Markussen, 2009; NOU 2012:15; Støren, Helland & Grøgaard, 2007; Tuhus, 2010; Vogt, 2008). Det finns en tendens till att fler pojkar än flickor icke uppnår studie- eller yrkeskompetens. Andel elever som fullföljt vidaregående skola är lägst i landet i de norra fylkena där Troms ingår. Det betyder att många män i Troms fylke och därmed NordTroms saknar behörighet till högre studier.⁴¹

En övervikt av män i våra kommuner väljer som sagt att gå en gymnasielinje som leder till en yrkesexamen vilket ger en indikation på att de efter avslutad gymnasieskola hellre vill ut i arbetslivet än in i högskolan. Möjligheterna för män

⁴¹ En skillnad Sverige och Norge är att examen från yrkesinriktade program i gymnasieskolan gav behörighet till högre utbildning fram till gymnasireformen 2011 vilket inte varit fallet i Norge. Här har det krävts att yrkesexamen kompletteras med en studieförberedande kurs.

att få arbete efter att ha avslutat en yrkesinriktad utbildning är också större än för kvinnor då de kvinnodominerade yrkena inom vård, omsorg och skola vanligtvis kräver en påbyggnad av en eftergymnasial utbildning. Betygsnivåerna är lägre för de yrkesinriktade linjerna än för de studieförberedande vilket sannolikt betyder att valmöjligheterna är mycket större för de som går studieinriktade program, där kvinnorna är i majoritet.

Män har även lyckats relativt väl med att etablera sig på arbetsmarknaden efter avslutad gymnasieskola. I den ovan nämnda svenska utredningen om män och jämställdhet (SOU 2014:6, s. 22) anges att:

...Pojkar kan påverkas av det mönster på arbetsmarknaden som signalerar att män fortfarande kan klara sig bättre i arbetslivet trots att de generellt har sämre resultat i skolan. Dessa mönster förändras, exempelvis genom strukturomvandling och kvinnors inbrytningar i traditionellt manliga högskoleutbildningar och yrkeskategorier. Många pojkar behöver därför tydligt förberedas mer på ett framtida yrkesliv i omvandling och på att kraven på utbildning fortsatt kommer att öka.

Tiden anses således snart vara förbi för mäns föreställning om att "det ordnar sig ändå" trots bristande engagemang i studierna (a.a).

Man har i internationella sammanhang allt mer börjat uppmärksamma männens låga utbildningsdeltagande jämfört med kvinnor och försökt hitta orsaker till detta. En viss panik börjar även göra gällande i Sverige där regeringen nyligen lagt fram den utredning (kunskapsöversikt) som nämnts ovan (SOU 2014:6) där mäns öden och äventyr kartläggs in i minsta detalj. Liknande tendenser finns i Norge som presenterade en utredning för ett par år sedan med titeln "Politikk for likestilling" (NOU 2012:15). I Norge har det också ägnats stor uppmärksamhet på studerande och särskilt män som avbryter vidaregående skola (se t.ex. Helland & Støren, 2011; Markussen, 2009; Makussen, Lødding & Holen, 2012; Støren, Helland & Grøgaard, 2007; Vogt, 2008). På Europeisk nivå har EU-kommissionen även fokuserat män i en stor undersökning som publicerades 2012 med titeln "The Role of Men in Gender Equality – European strategies & insights" och där mäns sämre prestationer inom utbildning tas upp som ett problem bland många andra. Projektet innefattade ett 20-tal forskare och fler än 40 nationella experter från EU:s alla länder.

Nu ska vi låta det vara osagt om paniken grundar sig i mäns problem i utbildningssammanhang eller om det beror på att kvinnor allt mer börjar ta plats inom olika delar av utbildningssystemet. I den svenska utredningen om män (SOU 2014:6) anges att en orsak till att man börjar uppleva mäns sämre prestationer inom

utbildning som ett problem beror främst på förändringar i arbetlivet med ökad efterfrågan på högre utbildning.

En av de första och mycket omtalade "larmrapporterna" kom från Storbritannien i början av 1990-talet i och med Paul Willis bok "Learning to labour: how working class kids get working class" (1993) och sedan har rapporter följt i en strid ström. Willis beskriver ett gäng pojkar (the lads) som på olika sätt gjorde motstånd mot skolan genom t.ex. allmänt "stökigt" beteende, skolk och en ovilja att satsa på skolarbetet. Man kanske kan se Willis bok som startskottet till ett ökat intresse för män och deras relation till utbildning bland såväl makthavare som forskare. I t.ex. Storbritannien togs många initiativ till olika åtgärder för att locka män till utbildning och det var främst arbetarklassens män som stod i fokus. Det är således "icke-traditionella" studerande män som varit i centrum för uppmärksamheten. Sammanfattningsvis har den internationella forskningen pekat på följande orsaker till mäns låga utbildningsaktivitet.

- *Negativa skolerfarenheter* (se t.ex. Archer, Pratt & Phillips, 2001; McGivney, 2004). Undersökningar av gymnasieungdomars studieintresse som genomförs med jämna mellanrum visar att pojkar i något större utsträckning ger uttryck för *skoltrötthet* än kvinnorna (se t.ex. SCB 2010, 2014)
- *Rädsla för att misslyckas*, särskilt om du är en "icke-traditionell" studerande (se t.ex. Christie, Munro & Fisher, 2004; McGivney, 2004; Mercer, 2007; Mercer & Saunders, 2004; Trondman, 1994).
- *Arbete värderas högt*, och om det finns arbete väljer man hellre det. Här handlar det också om åsikter om vad som är ett riktigt arbete eller inte (McGivney, 2004), som i sin tur hör samman med det som kallas:
- *Maskulinitetskultur*, särskilt bland arbetarklassens män, en sorts *antilärande kultur*, *antipluggkultur* där utbildning associeras med femininitet och något som är medelklassens arena (Archer, Pratt & Phillips, 2001; McGivney, 2004; SOU 2014:6;).

Många av de studier som refererats till ovan har genomförts i olika Europeiska länder, särskilt Storbritannien, och har som sagt oftast fokuserat "icke-traditionella" studenter. Den genusstruktur som finns i dessa länder är inte helt jämförbar med den som råder i de nordiska länderna. Exempelvis har kvinnor sedan lång tid tillbaka varit förvärvsarbetande i långt större utsträckning i de

nordiska länderna än i många andra europeiska länder. Så uttrycket "men earn and women learn" har sannolikt mindre giltighet i våra kommuner.

Något som däremot uppmärksammats i på sistone är en s.k. maskulinitetskultur där en negativ attityd till utbildning betraktas som en central ingrediens. Den beskrivs som en antipluggkultur som präglas av att visa tuffhet och distans till skolarbetet för att inte uppfattas som "plugghäst" (SOU 2014:6). Trots att man i nämnda utredning om "Män och jämliket" betonar detta med antipluggkultur så lyfts ett varningens finger för att i alltför hög grad generalisera till hela gruppen pojkar då denna kultur även kan finnas hos flickor.

Maskulinitetskulturen i negativ bemärkelse tillskrivs särskilt män på landsbygden och i glesbygd medan den positiva maskulinitetskulturen finns i de urbana miljöerna. Stenbacka (2014) menar i en rapport att detta synsätt handlar om stereotyper som gränsar till en stigmatisering av såväl hela regioner som de män som lever och verkar i dessa. Man ska som hon säger undvika "rumsdeterministiska antaganden" (a.a. s., 32). Att åberopa en maskulinitetskultur som inbegriper en negativ attityd till utbildning innebär att man i alltför hög grad ser den individuella, särskilt glesbygdsmannen, som problem och bortser ifrån att det i grunden handlar om ett institutionellt och strukturellt problem. Förklaringar måste således sökas inte bara på individnivå utan även på institutions- och samhällsnivå.

De unga

Målgruppen för studie- och lärcentras verksamhet har, som vi tidigare påtalat (se Rapport 1 och 3), varit vuxna studerande. Med vuxen menar vi här dem som är 25 år och äldre. Men våra data om ungdomarna och deras relation till såväl arbetsmarknad som utbildning tyder på att SLC i sitt arbete även borde rikta uppmärksamhet på de ungdomar som ändå finns kvar i kommunerna. Alla ungdomar flyttar inte även om debatten i media oftast ger intrycket av att alla ungdomar flyr glesbygden till ett "bättre" liv i mer centrala områden. Trots att utflyttningen från kommunerna är stor bland de yngre i åldersgruppen 20-24 år, så blir många kvar i kommunen och det sker också en inflyttning av ungdomar i Akademi Norrs kommuner även om det i slutändan är ett negativt flyttnetto (SCB, 2014b).

I Akademi Norrs kommuner är *ungdomsarbetslösheten* extremt hög, så hög att några kommuner nu fått EU-bidrag för att vidta åtgärder för att komma till rätta med

problematiken. I våra norska kommuner har vi inte haft tillgång till uppgifter om ungdomsarbetslösheten på kommunnivå men vi kan av rikssiffor dra slutsatsen att den sannolikt är högre bland ungdomar än bland vuxna, men långt ifrån på samma höga nivå som i de svenska kommunerna.

I flertalet kommunerna i Nord-Norge och i Akademi Norrs kommuner är andelen *högskolenyborjare* bland de yngre (18-24 år) långt under riksnivån. Samma mönster framträder i de svenska kommunerna när vi studerat övergångsfrekvensen, dvs. de som inte påbörjat en högre utbildning inom tre år efter avslutad gymnasieskola. Det betyder givetvis inte att alla de som inte påbörjar högre utbildning bor kvar i kommunen, men det går inte heller att utesluta att en del av dessa återfinns i kommunerna och som med ett relevant utbildningsutbud skulle kunna lockas till studier vid SLC. De studier som gjorts i såväl Norge som i Sverige över vilka som studerar vid SLC har visat att en relativt stor grupp utgörs av studerande som är 25 år eller yngre (Roos & Grepperud, 2007, 2010).

Som vi visade i förra avsnittet så är det många män men även kvinnor som söker sig till yrkesförberedande program i gymnasieskolan i både Sverige och Norge. Många av dessa, till och med männen, har man kunna nå till fortsatt utbildning genom att i kommunerna erbjuda yrkeshögskoleutbildning i Sverige och Fagskole i Norge. En fortsatt breddad satsning på den här typen av utbildningar skulle kanske kunna fånga upp fler studerande till eftergymnasial utbildning, en utmaning för SLC som utvecklas mer i Rapport 3.

Men det räcker inte med att satsa på utbildning för att stödja de unga som blir kvar i kommunen utan de måste också uppfattas som en resurs i kommunen. Ett flertal studier har visat att synen på unga som blir kvar i kommunerna inte är särskilt positiv från lokalsamhällets sida (Kåks, 2007; Stenbacka 2014; Svensson, 2006), något som även smittar av sig och påverkar identiteten hos dem som blir kvar. Kåks (2007) har i en livsberättelsestudie av ungdomar i en mindre kommun i Mellansverige visat att två livsmanus (life-scripts) framträder i ungdomarnas berättelser om hur livet kommer att gestalta sig, varav det ena är positivt laddat och det andra negativt. Det positiva livsmanuset handlar om att lämna orten, se sig om i världen, skaffa sig en utbildning och när det är klart någon gång i framtiden är det dags att bilda familj. Ett negativt livsmanus inbegriper att stanna kvar på orten, få ett arbete som inte kräver högre utbildning och bilda familj. Det betraktas som mindre ambitiöst och de ungdomar som identifierar sig med detta livsmanus är väl medvetna om att andra tycker att det är ett negativt val. Kåks menar att det negativa livsmanuset dominerar bland de unga i Sverige medan Rye (2006) visat att det motsatta råder bland ungdomar i Norge.

Svensson (2007) som gjort studier av ungdomar i Söderhamns kommun i Hälsingland kommer fram till liknande resultat som Kåks (2006, 2007) och båda menar att dessa båda livsmanus är könskodade och klassbestämda. Kåks (2007, s. 284) anser att: "Ungdomarnas berättelser om exempelvis utbildning, arbete, boende och föräldraskap speglar deras varierande tillgång till ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital".

Ungdomarna som har stor tillgång till ekonomisk, socialt och kulturellt kapital kan kosta på sig att skjuta vuxenblivande på framtiden, dvs. omfatta det positiva livsmanuset medan mindre resursstarka ungdomar inte har samma möjligheter välja det alternativet.

Det negativa livsmanuset knyts i vanlig ordning ofta till mindre orter och särskilt till glesbygd som sätts i motsats till storstaden som representerar det positiva manuset. Kåks (2007, s. 286-287) menar att:

Storstaden blir synonym med rörlighet och utveckling, medan mindre orter omvänt får representera om inte det oföränderliga så i alla fall det trögrörliga... Det negativt laddade scriptet förknippas med mindre orter, en lågutbildad befolkning och traditionell könsordning, medan det positivt laddade scriptet associeras med motsatsen.

Den här positivt laddade synen på ungdomar som lämnar hemorten för att se sig om i världen och/eller för att studera finns inte bara hos ungdomarna själva (hos både de som omfattar såväl det positiva som det negativa), utan även hos makthavare i storsamhället och lokalsamhället. Det kanske inte är så anmärkningsvärt då vi lever i en tidsålder där globalisering har blivit ett ledord för utveckling och därmed även mobilitet. Men det kan ändå finnas anledning att stanna upp och reflektera över hur man ska kunna stödja de ungdomar som blir kvar i kommunen och ta tillvara och utveckla deras resurser och inte se dem som förlorare.

Avslutning

Huvudresultatet är att det finns mycket att önska vad gäller högre utbildning i de kommuner vi studerat som har kort formell utbildning och relativt låga övergångar till högskolan, även om det finns stora inomregionala skillnader. Vi vill vara omoderna nog och lyfta blicken bort från den enskilde individen och försöka sätta de resultat som rapporten visar i ett vidare sammanhang. Bakom alla dessa siffror döljer sig en mängd förhållanden som påverkat människor och deras sätt att leva och verka som vi inte kunnat fånga med den här studien. Det som påverkar och formar människors liv och leverne och förhållningssätt till t.ex. utbildning finns till stor del utanför individen. En del av dessa faktorer kan individen rå på och förändra medan andra är mer opåverkbara.

En faktor som vi avslutningsvis vill lyfta fram är individernas klasstillhörighet och klassbakgrund även om begreppet mer eller mindre försvunnit från den politiska och vetenskapliga arenan.⁴² I stället för att tala om klasskillnader när man ska beskriva olikhet används begrepp som t.ex. skillnader i utbildningsbakgrund, sociala skillnader, socio-ekonomiska skillnader, skillnader i olika sorters kapital, utsatta grupper och icke-traditionella grupper. I offentlig statistik används oftast hemmets utbildningsnivå som en förklaringsvariabel för skillnader inom utbildningssystemet. Det svala intresset för klassvariabeln kan enligt Nesbit (2006) metaforiskt liknas vid att ignorera elefanten i rummet. För när vi går igenom ett antal studier om ojämlikheten i utbildningssystemet skiner klassvariabeln alltid igenom och det gäller för alla nivåer i systemet och inte bara högre utbildning, även om den terminologi som används inte specifikt pekar på klass.

Om vi går tillbaka till prestationer i skolan i form av betygsnivå så finns ett antal studier i som visar att betygen hänger samman med föräldrarnas utbildningsnivå, och där pojkar med föräldrar med kort formell utbildning har den lägsta nivån följt av flickor med från samma grupp (se t.ex. NOU 2012:15; SOU 2014:6; SSB, 2011). Likaså påverkas val av gymnasieutbildning av föräldrarnas utbildningsnivå där elever ofta väljer en yrkesinriktad utbildning som ligger i linje med föräldrarnas (se t.ex. Markussen, 2009; Støren, Helland & Grøgaard, 2007). Helland & Støren (2011) som studerat yrkesfagelever talar om en social reproduktion och menar att eleverna i yrkesinriktad vidaregående utbildning går i sina föräldrars fotspår. Huruvida elever i vidaregående skola i Norge fullföljer sin utbildning eller inte förklaras även av föräldrarnas utbildningsnivå (a.a). Enligt Statistisk Sentralbyrå (2013) genomför 88

⁴² Ett undantag på den politiska arenan är den norska utredningen Politikk for likestilling (NOU 2012:15) där klassbegreppet är centralt.

procent av elever med föräldrar som har lång högre utbildning sina gymnasiestudier medan motsvarande nivå för elever med föräldrar med gymnasieutbildning är 65 procent. Lägst genomförandegrad på 45 procent hade elever med föräldrar som har grundskoleutbildning.

Om vi lämnar gymnasieskolan och går vidare till högre utbildning tonar samma bild fram, nämligen att den sociala snedrekryteringen varit och är påtaglig och förändringarna är små eller i det närmaste obefintliga. Detta är något som uppmärksammas i de flesta Europeiska länder. Såväl Europeiska Unionen som OECD är bekymrade över den ojämlika fördelningen av högre utbildning bland befolkningen. Forskarsamhället har i ett stort antal larmrapporter påvisat att den sociala snedrekryteringen i många länder inte bara består utan i vissa fall även har förstärkts (se t.ex. Ball, Davies, David & Reay, 2002; Becker & Hencken, 2008; Cooke, Barkham, Audin & Bradley, 2004; Clancy & Goastellec, 2007; Field, 2003; Nesbit, 2006; Slowey & Watson, 2003; Wakeling, 2005).

I ett Europeiskt sammanhang brukar emellertid de nordiska länderna, däribland Sverige och Norge, utges för och ser även sig själva som framgångsrika i att minska den sociala snedrekryteringen till högre utbildning. Detta är emellertid en sanning med modifikation. Trots ambitiösa politiska åtgärder för att bredda rekryteringen till högre utbildning (såsom expansion av högre utbildning, förändringar i studiestöd och behörighets- och tillträdesregler samt etablerandet av regionala högskolor) har den sociala snedrekryteringen inte minskat i den utsträckning som förväntats. I en omfattande och gedigen statlig utredning av Eriksson och Jonsson (1994) konstaterades att det trots att skett vissa förändringar, sett hundra år tillbaka i tiden, kan man ändå tala om den sociala skiktningens konstans där samma mönster i snedrekryteringen uppträder. Liknande resonemang förs om den sociala snedrekryteringen av studenter i Norge (se t.ex. Næss & Støren, 2006; Opheim, 2004).

Vi har dessvärre inte jämförbara mått mellan Norge och Sverige för rekryteringen till högre utbildning utifrån föräldrarnas utbildningsnivå men vill ändå ge några talande exempel på den sociala snedrekryteringen. Statistisk Sentralbyrå i Norge visar att 58,2 procent av studenterna i åldern 19-24 år som har föräldrar med lång högre utbildning studerade vid universitet eller högskola 2011. Motsvarande andel för de studenter där far eller mor hade grundskoleutbildning var 14,2 procent. Statistiska Centralbyrån i Sverige gjorde vartannat år en studie av den sociala bakgrunden bland högskolenybjörjare för att därefter övergå till att mäta föräldrarnas utbildningsnivå. För läsåret

2011/12 hade 36 procent av högskolenybjörjarna under 35 år föräldrar med längre eftergymnasial utbildning medan motsvarande andel med förgymnasial utbildning var fyra procent. År efter år upprepar såväl Statistiska Centralbyrån som Högskoleverket att den sociala snedrekryteringen består och att föräldrars utbildningsnivå påverkar högskolestudier. Högskoleverket utger årligen en årsrapport som baserar sig på SCB:s statistik och konstaterar att föräldrarnas utbildningsnivå kan ses som ett översiktligt mått på social snedrekrytering och konstaterar att den består och i den sista i den sista rapporten för år 2013 konstateras att den ökat de senaste tio åren (Högskoleverket, 2011, 2012; Universitetskanslerämbetet, 2013).

Trots olika åtgärder och trots den expansion som skett inom utbildningsväsendet med en kraftig utbyggnad av antalet högskoleplatser har det inte skett några större förändringar av den sociala rekryteringen till högre utbildning, vare sig i Norge, Sverige eller stora delar av Europa.

Avslutningsvis kan man fråga sig om det är realistiskt att tänka sig att SLC:s verksamhet kan ändra på den orättvisa fördelningen av högre utbildning och den sociala snedrekryteringen, något som man inte rått på genom utbildningspolitik? Sannolikt behövs många åtgärder på flera olika nivåer, inte minst från statligt håll, där man i stort sett har ignorerat förekomsten av SLC, trots att Glesbygdverket uppmanat staten till ett större engagemang redan år 2002. Studier av studerade vid SLC i såväl Norge som Sverige (Glesbygdsverket, 2004; Roos & Grepperud, 2007, 2010), visar att den sociala rekryteringen till studier vid SLC bryter mot det gängse rekryteringsmönstret vid högskolor och universitet genom att de i huvudsak rekryterar studenter från arbetarklassen.

Förutsättningarna till förändring av utbildningslandskapet finns hos SLC eftersom de väl känner till förhållanden på lokal nivå. Men då måste man tänka nytt och alternativt relativt högskolor och universitet och inte sträva efter att bli en "minihögskola". Historien visar ju med all tydlighet att de högre utbildningsinstitutionerna misslyckats med att locka studerande från rurala områden trots retoriken om deras betydelse för regional utveckling.

Referenser

Tryckta källor

- Arbetsförmedlingen (2013a). *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2013. Västerbottens län. Prognos för arbetsmarknaden 2013-2014.*
- Arbetsförmedlingen (2013b). *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2013. Västernorrlands län. Prognos för arbetsmarknaden 2013-2014.*
- Arbetsförmedlingen (2013c). *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2013. Jämtlands län. Prognos för arbetsmarknaden 2013-2014.*
- Arbetsförmedlingen (2013d). *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2013. Norrbottens län. Prognos för arbetsmarknaden 2013-2014.*
- Archer, L. Pratt, S. D. & Phillips, D. (2001). Working-class men's constructions of masculinity and negotiations of (non)participation in higher education. *Gender and Education*, 13(4), 431-449. <http://dx.doi.org/10.1080/09540250120081779>
- Ball, S., Davies, J., David, M. & Reay, D. (2002). 'Classification' and 'Judgement': social class and the 'cognitive structures' of choice of Higher Education. *British Journal of Sociology of Education*, 23(1), 51-71. <http://dx.doi.org/10.1080/01425690120102854>
- Becker, R. & Hecken A. E. (2008). Why are working-class children diverted from universities? – An empirical assessment of the diversion thesis. *European Sociological Review* (<http://esr.oxfordsjournals.org/cgi/content/full/jcn039v1>) <http://dx.doi.org/10.1093/esr/jcn039>
- Bjørkeng, B. 2013. *Vidaregående opplæring – yrkesfag og fullføring. Yrkesfag – lengre vei til målet* (Samfunnsspeilet 1/2013). Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Chaudhary, M. 2011. *Utdanning. Sju av ti fullfører vidaregående opplæring* (Samfunnsspeilet 2011/5-6). Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Clancy, P., Goastellec, G. (2007). Exploring access and equity in higher Education: Policy and performance in a comparative perspective. *Higher Education Quarterly*, 6(2), 136-154. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2273.2007.00343.x>
- Christie, H., Munro, M & Fisher, T. (2004). Leaving university early: Exploring the differences between continuing and non-continuing students. *Studies in Higher Education*, 29(5), 617-636. <http://dx.doi.org/10.1080/0307507042000261580>
- Cooke, R., Barkman, M., Audin, K. Bradley, M. & Davy, J. (2004). How social class Differences Affect Students' Experience of University. *Journal of Further and Higher Education*, 28(4), 408-421. <http://dx.doi.org/10.1080/0309877042000298894>
- Dahllöf, U. (1994). Comparing regional universities and analysing comparable regions. Outlines of a projekt on regional enrollments. In U. Dahllöf & S. Selander (Red.),

- New universities and regional context* (s. 273-280). Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis/Almqvist & Wiksell international.
- Danielsen, Ådne (2011). *Rundt neste sving? En organisasjonsteoretisk analyse av studiesentre som ide og praksis*. Universitetet i Tromsø, Uvett.
- Eriksson, M. (2010). *(Re)producing a periphery. Popular representations of the Swedish North* (Kungliga Skytteanska Samfundets handlingar, nr. 66). Umeå universitet, Department of Social and Economic Geography. Elektronisk versjon <http://umu.diva-portal.org/>.
- Erikson, R. & Jonsson, J. O. (Red) (1994). *Sorteringen i skolan*. Stockholm: Carlssons
- European Commission (2012). *The role of men in gender equality – European strategies & insights*. Luxembourg. Publications office of the European Union.
- European Council (2000). *The Lisbon European Council: Presidency conclusions*, Stockholm European Council 23-24 March 2001.
- Field, J. (2003). Getting real: evidence on access and achievement? I M. Slowey & D. Watson (Eds.), *Higher education and the lifecourse* (s. 20-35). Berkshire: Open University Press.
- Glesbygdverket (2002). *Kartläggning av lärcentra i Sverige 2001*. Östersund: Glesbygdverket.
- Glesbygdverket (2004). *Mot minskad social snedrekrytering. Lärventra och deras betydelse for arbeid, försörjning av personlig utveckling*. Östersund: Glesbygdverket.
- Gorard, S. & Rees, G. (2002). *Creating a learning society. Learning careers and policies for lifelong learning*. Bristol: The Policy press.
- Grepperud, G. (2005a). *Fleksibel utdanning på universitets- og høgskolenivå; forventninger, praksis og utfordringer. Bakgrunn, begrep og utviklingstrekk* (Del 1). Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Grepperud, G. (2005b). *Fleksibel utdanning på universitets- og høgskolenivå; forventninger, praksis og utfordringer. Flexibel utdanning som praksis* (Del 2). Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Grepperud, G. (2007). *Kunnskap skal styra rike og land. Livslang læring i høyere utdanning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Helland, H & Stören L. A. (2011). Social reproduksjon i yrkesfagene. Hvordan påvirker bakgrunnsfaktorer hvilken type kompetanse yrkesfagelever oppnår? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 52 (2), 151-180.
- Hollås, H. A. (2007). *Utdanning. Kvinner dominerer på nesten alla nivåer* (Samfunnsspeilet 2007/56). Oslo: SSB.
- Högskoleverket (2004). *Hälften av en årsklass börjar vid universitet eller högskola – men könsskillnaderna och de regionala skillnaderna är stora* (Statistik & Analys 2004-02-26). Stockholm: Högskoleverket.

- Högskoleverket (2005). *Fortsatt hög övergång till högskoleutbildning – men stora skillnader mellan män och kvinnor och mellan regioner* (Statistik & Analys 2005-03-22). Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2006). *Stor variation i övergång från gymnasieskola till högskola* (Statistisk analys 2006/6). Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2008). *Stora regionala skillnader i övergång till högskolan* (Statistisk analys 2008/1). Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2011). *Stora skillnader i högskolestart bland ungdomar* (Statistisk analys 2011/8). Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2012). *44 procent av en årskull har påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder* (Statistisk analys 2012/10). Stockholm: Högskoleverket.
- Kåks, H & Westholm, E. (2006). *När långt borta blir nära. Om rörlighet och lokalsamhällets framtid*. Stockholm: Gidlunds förlag.
- Kåks, H (2007). *Mellan erfarenhet och förväntan. Betydelser av att bli vuxen i ungdomars livsberättelser* (Linköpings Studies in Arts and Science no. 408). Linköpings universitet, Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur.
- Länsstyrelsen i Norrbotten (2010). *Fakta om Norrbottens län*. Luleå, länsstyrelsen.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län (2012). *Fakta om Västerbottens län 2011*. Umeå, Länsstyrelsen.
- Markussen, E. (red) (2009). *Vidaregående opplæring for (nesten) alle*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Markussen, E., Lødding, B. & Holen, S. (2012). *Dé hær ékke nokka for mæ. Om bortvalg, gjennomføring og kompetanseoppnåelse i vidaregående skole i Finnmark skoleåret 2010-2011* (Rapport 10/2012). Oslo: NIFU.
- McGivney, V. (2004). *Men earn – women learn: bridging the gender divide in education and training*. Leicester: National Institute of Adult Continuing Education.
- Mercer, J. (2007). Re-negotiating the self through educational development: mature students' experiences. *Research in Post-Compulsory Education*, 12(1), 19-32. <http://dx.doi.org/10.1080/13596740601155314>
- Mercer, J. & Saunders, D. (2004). Accomodating change: the process of growth and development amongst a mature student population. *Research in Post-Compulsory Education*, 9(2), 283-299. <http://dx.doi.org/10.1080/13596740400200171>
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2012). *Utbildningar inom yrkeshögskolan- utbildningsplatser som avslutas 2011-2015 (bilaga 2a)*. Stockholm: Yh-myndigeten.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2012). *Utbildningar inom yrkeshögskolan- utbildningsplatser som avslutas 2012-2018 (bilaga 1b)*. Stockholm: Yh-myndigeten.
- Nesbit, T. (2006). What's the matter with social class? *Adult Education Quarterly*, 56(3), 171-187. <http://dx.doi.org/10.1177/0741713605286173>

- Nilsson, S. (2013). Störst utbildningsgap mellan könen i glesbygd. *Välfärd*, 4, 2.
- Norrländsk Uppslagsbok [NU]. (2004). Umeå: Norrlands Universitetsförlag.
- Norske Arbetids- og velferdsdirektoratet [NAV] (2012). *Arbeid og velferd* (1//2012). Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet.
- NOU 2012:15. *Politikk for likestilling*. Oslo: Barne-Likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Næss, T. & Støren, A. (2006). *Hvem er de nye studentene? Bakgrunn og studievalg* (Arbeidsnotat 3). Oslo, NIFU STEP.
- OECD (1999). *The response of higher education institutions to regional needs*. OECD-publications.
- OECD (2007a) *Higher Education and Regions. Globally competitive, locally engaged*. Paris: OECD/Secretary-General of OECD.
- OECD (2007b). *Supporting the Contribution of Higher Education Institutions to Regional Development*. Paris: OECD/IMHE.
- OECD (2008). *Tertiary education for the knowledge society. Volume 2: Special features: Equity, innovation, labour market, internationalisation*. Paris: Directorate for Education. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264046535-en>
- Olsson, B. & Wiberg, U. (red.) (2003). *Universitetet och den regionala utmaningen* (Swedish Institute for Studies in Education and Research, Skrifter 7). Stockholm: Nya Doxa.
- Opheim, V. (2004). *Equity in Education*. Country analytical report Norway Rapport 7). Oslo: NIFU STEP.
- Regeringens proposition 1997/98: 62: *Regional tillväxt – för arbete och välfärd*. Stockholm: Närings- och Handelsdepartementet.
- Regeringens proposition 2001/02:4. *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet*. Stockholm: Näringsdepartementet.
- Regeringens proposition 2001/02:15. *Den öppna högskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Roos, G., Dahllöf, U. & Baumgarten, M. (2000). *Studiecentra i samverkan om högre utbildning i Hälsingland. En studie om tillgänglighet i kommunalt perspektiv* (Rapport 3). Bollnäs: Studiecentra i samverkan.
- Roos, G., & Grepperud, G. (2007). *Leva och lära i Hälsingland (Rapport 7)*. Bollnäs: Studiecentra i Hälsingland.
- Roos, G., & Grepperud, G. (2010). *Tredje vågens studerande- en casestudie av studerande vid studiecentra i Norge*. Universitetet i Tromsø, U-vett.
- Roos, G. & Rydningen, A. (2007). *Samarbeid om stabil tilgang til høgere utdanning i Øst-Finnmark* (utredning for styret ved Universitetet i Tromsø). Universitetet i Tromsø, U-vett.

Rye, J. F. (2006). Rural youths`images of the rural. *Journal of Rural Studies*, 22, s. 409-421.

<http://dx.doi.org/10.1016/j.jrurstud.2006.01.005>

- SCB (2012). Befolkningens utbildning version 2012-01-01: Tabell: Population
Befolkning 2011, 25-64 år. Fördelning kommun och kön i kombination med
utbildningsnivå.
- Skolverket (1994). *Skolan. Jämförelsetal för skolhuvudmän. Organisation-resurser-
resultat* (Skolverkets rapport nr 46). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (1995). *Skolan. Jämförelsetal för skolhuvudmän. Organisation-resurser-
resultat* (Skolverkets rapport nr 73). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (1996). *Skolan. Jämförelsetal för skolhuvudmän. Organisation-resurser-
resultat* (Skolverkets rapport nr 97). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (1997). *Skolan. Jämförelsetal för skolhuvudmän. Organisation-resurser-
resultat* (Skolverkets rapport nr 129). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (1998). *Skolan. Jämförelsetal för skolhuvudmän. Organisation-resurser-
resultat* (Skolverkets rapport nr 146). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (1999). *Barnomsorg och skola. Jämförelsetal för huvudmän. Organisation-
personal-resultat* (Skolverkets rapport nr 165). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2000). *Barnomsorg och skola. Jämförelsetal för huvudmän. Organisation-
personal-resultat* (Skolverkets rapport nr 183). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2001). *Barnomsorg och skola. Jämförelsetal för huvudmän. Organisation-
personal-resultat* (Skolverkets rapport nr 196). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2002). *Barnomsorg, skola och vuxenutbildning. Jämförelsetal för
huvudmän. Organisation-personal-resultat* (Skolverkets rapport nr 215).
Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2003). *Barnomsorg, skola och vuxenutbildning. Jämförelsetal för
huvudmän. Organisation-personal-resultat* (Skolverkets rapport nr 236).
Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2004). *Barn, elever, personal och utbildningsresultat. Kommunal nivå.
Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning*
(Skolverkets rapport nr 241). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2005). *Barn, elever, personal och utbildningsresultat. Kommunal nivå.
Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning*
(Skolverkets rapport nr 259). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2006). *Barn, elever, personal och utbildningsresultat. Kommunal nivå.
Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning*
(Skolverkets rapport nr 276). Stockholm: Skolverket.

- Skolverket (2007). *Barn, elever, personal och utbildningsresultat. Kommunal nivå. Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning* (Skolverkets rapport nr 296). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2008). *Barn, elever, personal och utbildningsresultat. Kommunnivå. Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning* (Skolverkets rapport nr 312). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2009). *Barn, elever, personal och utbildningsresultat. Kommunnivå. Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning* (Skolverkets rapport nr 328). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010). *Barn, elever, personal och utbildningsresultat. Kommunnivå. Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning* (Skolverkets rapport nr 343). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2011). *Barn, elever, personal och utbildningsresultat. Kommunnivå. Jämförelsetal om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning* (Skolverkets rapport nr 359). Stockholm: Skolverket.
- Slowey, M. & Watson, D. (Eds.).(2003). *Higher Education and the Lifecourse*. Berkshire: Open University Press.
- SOU 2014:6. *Män och jämställdhet*. Betänkande utgivet av utredningen om män och jämställdhet. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Statistiska Centralbyrån (1988). *Högskolan 1985/86-1986/87. Grundutbildning: Regional rekrytering till högskolan* (U20 SM 8803). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (1989). *Högskolan 1987/88. Grundutbildning: Regional rekrytering till högskolan* (U20 SM 8903). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (1991). *Högskolan 1989/90. Grundutbildning: Nybörjare läsåret 1989/90* (U20 SM 9102). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (1992). *Regional rekrytering till högskolan* (Bakgrundsmaterial om högskolan 1992:4). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (1992). *Regional rekrytering till högskolan läsåret 1990/91* (Bakgrundsmaterial om högskolan 1992:4). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (1993). *Regional rekrytering till högskolan läsåret 1991/92* (Bakgrundsmaterial om högskolan 1993:7). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (1994). *Regional rekrytering till universitet och högskolor läsåret 1992/93* (Bakgrundsmaterial om högskolan 1994:5). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (1995). *Universitet och högskolor. Grundutbildning: Nybörjare, registrerade och examina läsåret 1993/94* (U20 SM 9501). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

- Statistiska Centralbyrån (1996). *Universitet och högskolor. Grundutbildning: Nybörjare, registrerade och examina läsåret 1994/95* (U20 SM 9601). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (1997). *Universitet och högskolor. Grundutbildning: Nybörjare, registrerade och examina läsåret 1995/96* (U20 SM 9701). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (1998). *Universitet och högskolor. Grundutbildning: Nybörjare, registrerade och examina läsåret 1996/97* (U20 SM 9801). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (2001). *Nybörjare, registrerade och examina 1999/2000* (UF 20 SM 0101). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (2008). Förteckning över verksamheter enligt Svensk näringsgrensindelning (SNI2007) på 5-siffernivå. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (2010). *Gymnasieungdomars studieintresse läsåret 2009/10* (Temarapport 2010:2). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (2011). *Universitet och högskolor. Studenter och examina på grundnivå och avancerad nivå 2009/10. examina 1999/2000* (UF 20 SM 1102). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (2012a). *Universitet och högskolor. Studenter och examina på grundnivå och avancerad nivå 2009/10. examina 2010/11* (UF 20 SM 1202). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (2012b). *Kvinna i glesbygd typisk hos studieförbunden* (Artikel 2012:95). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Statistiska Centralbyrån (2014). *Gymnasieungdomars studieintresse läsåret 2009/10* (Temarapport 2014:5). Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Stenbacka, S. (2014). Män utanför städerna – om konstruktionen av rurala maskuliniteter och identiteter under förändring. I SOU 2014:6. *Män och jämställdhet*, bilaga 12. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- St.meld nr 25 (2008-2009). *Lokal vekstkraft og framtidstru. Om distrikts- og regionalpolitikken*. Oslo. Det kongelige kommunal- og regionaldepartementet.
- Støren, L. A., Helland, H. & Grøgaard, J. B. (2007). *Og hvem stod igjen...?* (Rapport 14). Oslo: NIFU STEP.
- Svensson, L. (2006). *Vinna och försvinna. Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter* (Linköping Studies in Education and Psychology, Dissertation No. 109). Linköpings universitet, institutionen för beteendevetenskap.
- Sveriges kommuner och landsting (2012). *Gymnasieskola 2012. Öppna jämförelser*. Stockholm: SKL.

- Sveriges kommuner och landsting (2010). Kommungruppsindelning 2011. Revidering av Sveriges kommuners och landstings kommungruppsindelning. Stockholm: SKL.
- Sörlin, S. (1996). *Universiteten som drivkrafter. Globalisering, kunskapspolitik och den nya intellektuella geografin*. Stockholm: SNS Förlag.
- Sörlin, S. & Törnqvist, G. (2000). *Kunskap för välbefinnande. Universiteten och omvandlingen av Sverige*. Stockholm: SNS Förlag.
- Tidholm, P. (2012). *Norrland. Essäer & Reportage*. Luleå: Teg Publishing.
- Tuhus, P. T. (2010). *En av tre tar høyere utdanning (Samfunnsspeilet, 2010/5-6)*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Trondman, M. (1994). *Bilden av en klassresa: sexton arbetarklassbarn på väg till och i högskolan*. Stockholm: Carlssons.
- Universitetskanslerämbetet (2013). *Stora regionala skillnader i andelen ungdomar som påbörjat högskoleutbildning (Statistisk analys 2013-09-24/8)*. Stockholm: Universitetskanslerämbetet.
- Wakeling, P. (2005). La noblesse d'état anglaise? Social class and progression to postgraduate study. *British Journal of Sociology of Education*, 26(4), 505-532.
- Wikhall, M. (2001). *Universiteten och kompetenslandskapet. Effekter av den högre utbildningens tillväxt och regionala spridning i Sverige (Swedish Institute for Studies in Education and Research, Rapport 3)*. Stockholm: SISTER.
<http://dx.doi.org/10.1080/01425690500200020>
- Willis, P.E. (1993). *Learning to labour: how working class kids get working class*. Hampshire: Ashgate.
- Vogt, K. C. (2008). Er frafall i vidaregående opplæring et kjønnsproblem. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 4, 517-534.

Statistik i databaser

- Högskoleverket (2012): Statistik/Statistik om högskolan/Grund och avancerad nivå/Nyborjare/Högskolenyborjare per kommun.
- Arbetsförmedlingen 2011: Tabell Öppet arbetslösa och sökande i program med aktivitetsstöd i % av befolkningen.
- SCB (2012).
SCB/Statistikdatabasen/Befolkning/Befolkningsstatistik/Befolkningstäthet. Tabell: Befolkningstäthet (invånare per kvadratkilometer), folkmängd och landareal efter region och kön. År 1991-2011.
- SCB (2012): SCB/ Hitta statistik/Statistik efter ämne/Befolkning/Befolkningsstatistik: Tabell: Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2011 och befolkningsförändringar 2011.

SCB (2012): SCB/Statistikdatabasen/Befolkning/Befolkningsstatistik/Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

SCB (2012): SCB/Statistikdatabasen/Befolkning/Befolkningsstatistik/Befolkningens medelålder efter region och kön. År 1968-2011.

SCB (2012): SCB/Statistikbanken/Arbetsmarknad/ Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i regionen (nattbefolkning) (RAMS) efter region, arbetsställets sektortillhörighet och tid.

SCB (2012): SCB: Statistikbanken/Arbetsmarknad/Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik: Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i regionen (nattbefolkning) (Rams) efter region, näringsgren SNI 2007. År 2008-2011.

SCB (2012). Befolkningens utbildning version 2012-01-01: Tabell: Population Befolkning 2011, 16 år och äldre. Fördelning kommun och kön i kombination med utbildningsnivå.

SCB (2012). Befolkningens utbildning version 2012-01-01: Tabell: Population Befolkning 2011, 16 år och äldre. Fördelning kommun och kön i kombination med utbildningsnivå.

SCB (2012). Statistikdatabasen/Utbildning och forskning: Befolkningens utbildning: Befolkning 16-74 år efter region, utbildningsnivå, ålder och kön. År 1985-2011.

SCB (2012). Befolkningens utbildning version 2012-01-01: Tabell: Population Befolkning 2011, 25-64 år. Fördelning kommun och kön i kombination med utbildningsnivå.

SCB (2012): Hitta statistik/Statistik efter ämne/ Forskning och utbildning/ Studenter och examina i högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå: Tabell: Högskolenybörjare läsåret 1997/98-2010/11 efter rekryteringskommun.

SCB (2014a). Hitta statistik/Utbildning och forskning/Högskoleväsendet/Övergång gymnasieskola-högskola/ Påbörjat högskolestudier inom tre år för avgångna från gymnasieskolans linjer/program 1989/90–2008/09. Andel i procent av antalet avgångna på respektive linjer/program och avgångsår. Båda könen.

SCB (2014b). Hitta statistik/Statistikdatabasen/Befolkningsstatistik/Flyttningar inrikes och utrikes/Flyttningar efter region, ålder och kön. År 1997-2013.

Skolverket (2014a). Statistik-och-utvärdering/Statistik-i-tabeller/Komvux/Elever-och-kursdeltagare, Tabell 3C.

Skolverket (2014 b). <http://www.skolverket.se/Statistik-och-utvärdering/Statistik/Gymnasieskolan/Skolor-och-elever/Jämförelsetal-kommunnivå>.

SSB (2006). Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning og kjønn. 1 oktober år 1986-1998. (inköpt statistik).

SSB (2011). Kommunefakta: Tabell Folkemengd og areal etter kommune.

SSB (2012). Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Befolkningsendringer i kommunene. Tabell 06913.

SSB 2012: Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Folkemengd 1. Januar og endringer i kalenderåret (K). Tabell 06913.

SSB (2012). Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Folkemengd etter kjønn og ettårig alder. Tabell 06913.

SSB (2012). Statistikkbanken/Arbeid og lønn/Syssetning registerbasert/Syssette per 4. Kvartal etter bosted, arbeidssted, næring (SN 2007) og sektor (K). Tabell 07979.

SSB (2012). Statistikkbanken/Arbeid og lønn/Syssetning /Arbeidskraftundersøkelsen/Syssette, etter kjønn, næring (SN2007) og utdanningsnivå (1 000 personer). Tabell: 08416.

SSB (2012). Statistikkbanken/Arbeid og lønn. 1)Registrerte arbeidsledige etter kjønn. Årsgjennomsnitt (prosent) (K). Tabell 06900.

SSB (2012). Statistikkbanken/Personer på arbeidsmarkedstiltak, etter kjønn og alder. Tabell 06268.

SSB (2012). Statistikkbanken /Syssetning registerbasert/Syssette per 4. Kvartal etter bosted, arbeidssted, næring. Tabell 08536.

SSB (2012). Statistikkbanken/Arbeid og lønn. Registrerte arbeidsledige etter kjønn. Årsgjennomsnitt (prosent) (K). Tabell 06900.

SSB (2012). Statistikkbanken/Arbeid og lønn/Syssetning registerbasert/Syssette per 4. Kvartal etter bosted, arbeidssted, kjønn, fagfelt og utdanningsnivå (K), Tabell 03877-

SSB (2012). Statistikkbanken/Arbeid og lønn /Registrerte arbeidsledige etter kjønn. Årsgjennomsnitt (K), Tabell 01603.

SSB (2012). Statistikkbanken/Arbeid og lønn /Registrerte arbeidsledige/ Personer på arbeidsmarkedstiltak, etter kjønn og alder. Årsgjennomsnitt, Tabell 06268 och Tabell 01855.

SSB (2012). Statistikk/Utdanning/Utdanningsnivå: Tabell Personer 16 år og over, etter utdanningsnivå og bostedskommunen 2002-2011.

SSB (2012). Statistikkbanken/Utdanning/Utdanningsnivå/Personer 16 år og over, etter kjønn og utdanningsnivå. Absolutte tall og prosent (K). Tabell 09429.

SSB 2012: Nye studenter etter bostedskommune ved 16 år. Oppland fylke, Troms fylke (inköpt statistik).

Övrigt

Sveriges Radio,P1, Kluvet land 26 juli 2012, kl. 14.30: Här var det nymålat.

Tabellbilaga 1: Akademi Norr

Demografi

Tabell 3.1. Antal invånare i Akademi Norrs kommuner år 1970-2010. Absoluta tal.

Kommuner	År								
	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Kramfors	29005	27892	26611	25223	24555	23449	21382	20107	18911
Sollefteå	27495	26210	26053	25401	24840	23936	21978	20976	20255
Strömsund	18460	17758	17343	16611	16093	15316	13938	12931	12185
Åsele	5297	4895	4719	4342	4114	4012	3624	3322	3039
Dorotea	4099	3966	3972	3821	3752	3617	3353	3082	2878
Vilhelmina	8676	8687	8681	8640	8509	8371	7918	7327	7135
Lycksele	14769	14692	14493	14069	14177	13960	13058	12701	12376
Storuman	8671	8439	8330	8201	7735	7438	6934	6507	6120
Malå	4653	4347	4312	4222	4154	3981	3610	3421	3774
Sorsele	43313	4060	3923	3689	3547	3392	3195	2905	2736
Arvidsjaur	8311	8050	8392	8185	8081	7788	7148	6814	6529
Arjeplog	4379	4192	4041	3927	3753	3697	3384	3159	3161

Källa: SCB/Statistikdatabasen/befolkning/befolkningsstatistik/Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

Tabell 3.2. Befolkningens medelålder i kommunerna i Akademi Norr, regionens högskoleorter och riket. År.

Kommuner	År
	2011
Kramfors	46,9
Sollefteå	46,1
Strömsund	46,4
Åsele	48,0
Dorotea	47,7
Vilhelmina	43,9
Lycksele	43,8
Storuman	46,8
Malå	45,3
Sorsele	46,1
Arvidsjaur	45,6
Arjeplog	46,2
Sundsvall	41,9
Östersund	41,7
Umeå	38,3
Luleå	41,3
Riket	41,1

Källa: SCB/Statistikdatabasen/Befolkning/befolkningsstatistik/Befolkningens medelålder efter region och kön. År 1968-2011.

Arbetslöshet

Tabell 3.3. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 16-64 år 1996-2011 i de södra kommunerna av Akademi Norr och i riket. Procent.

	Kramfors	Sollefteå	Strömsund	Åsele	Dorotea	Vilhelmina	Riket
	%	%	%	%	%	%	%
1996	12,9	12,7	15,7	13,4	15,9	16,4	10,5
1997	12,7	13,0	14,5	12,2	16,6	15,2	9,7
1998	10,6	11,5	11,8	10,4	11,3	11,7	7,8
1999	10,5	9,9	11,4	8,7	11,1	11,4	7,1
2000	9,7	8,9	11,3	8,0	9,0	10,8	5,8
2001	7,7	7,5	9,9	7,9	7,9	9,7	5,1
2002	7,6	7,4	9,4	8,8	7,9	9,2	5,1
2003	8,2	8,2	9,4	8,6	7,8	10,0	5,3
2004	8,1	8,7	9,4	8,7	7,6	10,2	5,7
2005	8,4	8,9	9,5	9,2	7,6	10,2	5,9
2006	7,7	9,2	8,1	7,8	6,3	9,8	5,4
2007	6,3	7,1	5,9	6,2	4,1	6,7	3,9
2008	6,3	6,8	7,1	6,1	3,6	6,4	3,7
2009	9,2	9,5	10,2	9,4	8,4	8	6,0
2010	10,0	12,2	10,9	10,2	6,9	9,4	6,9
2011	9,0	10,8	10,0	9,0	6,4	9,7	6,3

Källa: Arbetsförmedlingen 2011: Tabell Öppet arbetslösa och sökande i program med aktivitetsstöd i % av befolkningen.

Tabell 3.4. Arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 16-64 år 1996-2011 i de norra kommunerna av Akademi Norr och i riket. Procent.

År	Lycksele	Storuman	Malå	Sorsele	Arvidsjaur	Arjeplog	Riket
	%	%	%	%	%	%	%
1996	12,2	15,2	12,3	11,0	17,7	12,9	10,5
1997	12,0	14,6	11,2	11,8	16,4	12,0	9,7
1998	9,4	10,7	8,2	8,2	13,5	8,7	7,8
1999	7,3	9,7	8,6	7,4	12,7	8,2	7,1
2000	5,8	8,3	7,4	6,2	11,1	6,1	5,8
2001	5,4	7,7	7,1	7,3	10,8	6,3	5,1
2002	5,5	8,4	6,3	6,4	10,0	8,8	5,1
2003	5,7	9,4	5,4	6,1	9,4	7,1	5,3
2004	6,2	9,1	5,1	6,7	8,8	7,2	5,7
2005	6,1	8,8	5,8	7,6	9,2	7,8	5,9
2006	5,9	7,8	5,4	6,3	7,9	6,6	5,4
2007	4,1	4,8	3,8	4,1	5,8	4,7	3,9
2008	4,5	4,6	4,5	4,5	5,1	5,1	3,7
2009	6,8	5,9	7,1	6,5	7,5	7,4	6,0
2010	8,2	7,3	7,2	7,5	8,9	8,1	6,9
2011	7,2	6,8	6,1	7,8	8,2	6,8	6,3

Källa: Arbetsförmedlingen 2011: Tabell Öppet arbetslösa och sökande i program med aktivitetsstöd i % av befolkningen.

Formell utbildningsnivå

Tabell 3.5. *Eftergymnasial utbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år och äldre i kommunerna i Akademi Norr och i riket. Procent.*

	Män		Kvinnor	
	Egy <3 år	Egy ≥3 år	Egy <3 år	Egy ≥3 år
	%	%	%	%
Kramfors	9	7	9	12
Sollefteå	9	10	10	13
Strömsund	7	5	8	12
Åsele	7	5	9	13
Dorotea	6	4	6	10
Vilhelmina	7	6	9	13
Lycksele	9	8	10	16
Storuman	9	7	11	13
Malå	7	6	9	13
Sorsele	7	6	9	12
Arvidsjaur	9	8	8	13
Arjeplog	7	6	10	14
Riket	12	16	13	21

Källa: SCB (2012). Befolkningens utbildning version 2012-01-01: Tabell: Population Befolkning 2011, 16 år och äldre. Fördelning kommun och kön i kombination med utbildningsnivå.

Tabell 3.6. *Eftergymnasial utbildning bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna i Akademi Norr, regionens högskoleorter samt i riket. Procent.*

	Män	Kvinnor	Totalt
	%	%	%
Kramfors	19	30	24
Sollefteå	22	33	17
Strömsund	15	29	22
Åsele	15	32	23
Dorotea	11	16	13
Vilhelmina	12	24	17
Lycksele	23	36	30
Storuman	19	34	26
Malå	14	31	22
Sorsele	17	29	23
Arvidsjaur	21	30	25
Arjeplog	17	34	25
Sundsvall	26	32	29
Östersund	29	36	33
Umeå	40	48	44
Luleå	32	37	35
Riket	35	44	29

Källa: SCB (2012). Befolkningens utbildning version 2012-01-01: Tabell: Population Befolkning 2011, 25-64 år. Fördelning kommun och kön i kombination med utbildningsnivå.

Tabell 3.7. *Eftergymnasial utbildning bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna i Akademi Norr, hemhögskolorna och riket. År 1985-2010 i femårsintervaller. Procent.*

Kommun	År					
	1985	1990	1995	2000	2005	2010
	%	%	%	%	%	%
Kramfors	12,1	14,5	16,8	18,5	21,3	24,0
Sollefteå	14,5	17,7	19,9	21,9	25,1	26,8
Strömsund	9,9	12,5	13,9	16,0	18,5	20,9
Åsele	9,3	11,6	15,2	15,8	20,4	22,5
Dorotea	9,5	11,3	13,3	15,4	16,6	16,9
Vilhelmina	12,3	14,0	16,3	18,3	21,8	22,7
Lycksele	15,6	19,2	21,3	24,2	27,8	29,4
Storuman	10,5	13,4	15,2	18,0	22,4	25,2
Malå	10,1	12,1	15,5	18,2	20,8	21,7
Sorsele	9,5	11,2	13,4	16,7	20,9	22,6
Arvidsjaur	12,2	16,3	19,1	20,2	23,7	25,1
Arjeplog	9,4	12,0	14,9	18,4	22,7	24,4
Sundsvall	16,4	21,1	24,8	29,1	33,5	36,7
Östersund	21,0	26,9	30,5	34,9	38,7	41,9
Umeå	26,9	33,3	39,4	45,0	50,3	53,1
Luleå	20,0	25,5	29,7	35,5	39,9	43,1
Riket	17,6	22,7	26,0	30,2	34,5	38,3

Källa: SCB (2012). Bearbetning av två källor: Statistikdatabasen: Utbildning och forskning: Befolkningens utbildning: Befolkning 16-74 år efter region, utbildningsnivå, ålder och kön. År 1985-2011. Statistikdatabasen: Befolkning: Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

Tabell 3.8. *Eftergymnasial utbildning bland befolkningen i åldern 25-64 år i kommunerna i Akademi Norr, hemhögskolorna och riket, fördelat på kön. År 1985-2010 i femårsintervaller. Procent.*

Kommun	År											
	1985		1990		1995		2000		2005		2010	
	Män	Kv	Män	Kv	Män	Kv	Män	Kv	Män	Kv	Män	Kv
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kramfors	11,2	11,6	14,0	14,8	15,4	18,0	16,3	20,8	17,6	25,1	18,7	29,1
Sollefteå	14,7	14,2	18,5	16,8	20,1	19,7	20,1	23,7	21,6	28,8	21,9	32,2
Strömsund	8,7	11,4	10,0	15,2	11,0	17,2	12,1	20,4	13,2	24,4	14,2	28,5
Åsele	8,6	10,1	10,2	13,2	11,5	19,3	11,9	20,3	13,7	27,9	14,2	31,8
Dorotea	8,9	10,1	10,6	12,1	11,8	15,1	13,3	17,8	13,0	21,0	11,6	23,4
Vilhelmina	10,7	14,1	12,8	15,4	13,8	19,2	14,5	22,5	15,6	28,6	15,4	30,9
Lycksele	15,5	15,8	17,6	20,8	18,6	24,2	19,8	28,6	22,2	33,5	23,0	36,1
Storuman	9,6	11,5	11,3	15,9	12,1	18,8	14,9	21,5	17,4	28,1	18,4	32,8
Malå	9,0	11,2	10,7	13,7	12,0	19,3	13,5	23,3	14,4	28,0	13,8	30,6
Sorsele	8,1	11,2	8,9	13,6	10,3	16,7	13,3	20,5	17,3	25,0	17,3	28,6
Arvidsjaur	12,8	11,7	16,7	15,8	19,4	18,8	18,9	21,6	21,0	26,7	21,1	29,7
Arjeplog	7,5	11,7	10,0	14,3	11,5	18,6	14,1	23,2	17,0	29,2	16,5	33,2
Sundsvall	15,5	17,2	20,4	21,9	23,6	26,0	27,0	31,3	30,1	36,9	32,1	41,5
Östersund	20,1	21,8	26,3	27,4	29,2	31,8	31,8	38,0	34,3	43,1	36,2	47,6
Umeå	25,6	28,2	31,6	35,1	37,4	41,4	41,6	48,5	45,8	55,0	47,5	59,0
Luleå	19,6	20,5	25,1	25,9	29,0	30,5	32,6	36,5	37,0	43,0	39,0	47,3
Riket	17,2	18,0	21,9	23,5	24,9	27,2	28,1	32,3	31,4	37,8	34,1	42,7

Källa: Se Tabell 3.7.

Högskolenybörjare

Tabell 3.9. Högskolenybörjare i åldern 18-64 år i kommunerna i Akademi Norr och i riket, läsår 1985/86-2010/11. Promille.

Kommun	Läsår												
	86/87	87/88	88/89	89/90	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99
	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o
Kramfors	6,4	7,9	7,2	7,8	8,1	7,7	7,9	9,3	8,1	10,0	12,1	10,7	12,6
Sollefteå	5,6	7,1	8,2	8,6	8,4	10,8	11,6	11,3	11,4	13,7	12,5	11,5	10,5
Strömsund	5,1	6,3	7,2	6,2	5,4	7,2	7,3	10,5	8,6	9,1	10,7	7,1	9,1
Åsele	4,8	4,0	4,9	4,1	8,6	9,0	7,0	5,9	11,4	6,7	4,8	9,4	6,5
Dorotea	3,9	4,4	5,4	9,9	4,0	4,4	7,4	7,8	13,0	9,5	9,7	6,5	8,3
Vilhelmina	7,1	7,7	8,8	6,3	7,6	10,7	6,9	8,5	9,6	9,5	7,2	7,2	12,1
Lycksele	9,8	10,3	10,2	9,2	6,7	10,3	11,7	10,5	15,7	15,8	15,5	14,4	17,9
Storuman	7,9	16,9	8,4	11,3	7,8	8,7	9,0	9,7	9,1	7,5	10,0	8,4	15,0
Malå			5,1	7,2	14,4	12,0	8,6	14,0	16,1	15,0	18,2	10,4	7,3
Sorsele	4,5	5,6	9,5	9,0	8,6	7,6	9,3	9,3	17,7	6,7	13,1	6,9	8,1
Arvidsjaur	5,8	10,5	10,2	7,5	7,3	8,9	16	12,1	11,1	15,6	10,5	10,8	11,7
Arjeplog	6,6	4,9	9,0	7,3	7,9	4,2	7,1	8,1	9,2	10,1	7,4	7,0	9,2
Sundsvall	8,9	6,2	10,2	9,5	11,1	11,0	12,0	13,5	14,2	12,8	14,2	12,3	12,5
Östersund	9,6	10,5	9,7	10,5	11,5	14,6	14,0	17,2	15,2	15,8	16,9	15,6	14,0
Umeå	12,4	11,2	11,0	12,9	12,6	13,3	17,7	18,7	18,4	16,0	15,4	14,3	14,2
Luleå	8,8	9,4	9,9	9,8	11,6	12,5	13,3	12,5	14,5	16,0	15,3	13,3	14,0
Riket	8,5	8,7	8,7	9,2	9,7	10,5	11,0	11,7	11,8	12,5	11,1	10,8	11,0

Källa: Data till högskolenybörjare i ett längre tidsperspektiv har hämtats från en mängd olika källor från SCB. Mellan läsåren 1985/86 och 1996/97 är källorna en årligen utgiven rapport från SCB om "Studenter och examina i högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå" (UF 20 SM 87 01- 97 01) där en tabell i bilagan visar högskolenybörjare efter rekryteringskommun (se referenslista).

Forts. Tabell 3.9.

Kommun	Läsår											
	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11
	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o
Kramfors	12,9	12,8	12,7	11,0	10,9	12,0	9,1	9,4	11,1	10,4	13,1	14,0
Sollefteå	13,4	15,7	11,7	11,4	12,4	11,1	10,1	10,1	9,5	12,8	11,5	15,3
Strömsund	9,5	10,2	9,5	10,7	10,3	9,2	13,1	9,9	8,8	10,0	12,7	8,7
Åsele	6,2	10,9	11,1	18,5	10,0	15,6	9,2	10,4	7,5	20,3	8,4	11,8
Dorotea	11,9	6,8	9,8	7,0	14,8	11,8	7,9	8,6	9,3	14,7	3,2	9,1
Vilhelmina	6,6	13,3	11,3	15,1	12,6	10,2	10,7	8,8	8,8	11,7	11,9	11,2
Lycksele	15,3	16,0	13,1	16,8	12,0	13,5	13,7	14,8	9,4	14,5	12,2	12,9
Storuman	14,9	17,0	14,3	16,7	14,8	9,1	10,4	7,9	9,5	11,2	15,1	11,8
Malå	14,0	9,6	8,7	9,8	7,0	10,5	11,9	7,9	10,0	12,6	8,6	9,2
Sorsele	13,9	12,4	15,5	14,3	13,3	5,1	6,6	10,4	8,5	14,2	4,7	12,1
Arvidsjaur	10,6	13,3	12,6	11,8	9,3	12,9	14,8	9,6	11,7	14,3	9,9	10,9
Arjeplog	12,0	7,4	8,1	14,1	10,8	12,5	10,5	8,8	10,1	7,7	10,4	11,4
Sundsvall	11,0	11,4	11,7	9,9	12,2	11,7	11,3	9,4	9,0	11,2	14,2	11,8
Östersund	13,3	15,3	15,8	12,6	15,7	14,8	14,1	11,0	13,9	13,2	16,4	14,4
Umeå	16,4	14,7	15,9	16,1	16,1	15,5	13,9	12,7	13,3	13,6	16,1	14,2
Luleå	12,3	12,8	13,7	14,5	13,8	13,2	11,2	11,0	12,5	12,0	14,3	13,2
Riket	11,5	11,6	12,5	12,8	12,5	11,9	11,6	11,1	11,5	12,2	14,2	13,2

Källa: Se Tabell 3.9.

Tabell 3.10. Högskolenybörjare bland män i åldern 18-64 år i kommunerna i Akademi Norr och i riket, läsår 1985/86-2010/11. Promille.

Kommun	År									
	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰
Kramfors	7,6	7,2	8,1	12	8,6	11,5	10,9	10,0	9,8	9,1
Sollefteå	8,6	10,5	10,5	9,3	10,4	8,9	11,8	11,5	9,4	10,9
Strömsund	6,5	6,1	7,3	8,3	5,1	7,1	7,5	8,1	7,0	8,6
Åsele	2,6	4,5	6,3	2,8	8,5	2,9	3,9	8,9	5,0	11,2
Dorotea	6,2	11,4	7,8	3,9	6,0	8,2	6,3	3,1	7,5	5,5
Vilhelmina	4,4	7,2	5,7	8,7	7,1	10,7	5,2	6,1	8,9	6,6
Lycksele	8,1	10,3	11,7	9,9	12,6	16,3	12,4	14,2	11,1	14,1
Storuman	5,6	6,2	4,0	8,0	5,9	13,9	14,0	12,4	12,2	8,9
Malå	6,7	13,3	7,6	8,4	7,6	6,0	6,2	9,1	6,4	5,5
Sorsele	8,2	19,7	4,2	15,0	3,3	8,8	9,9	5,5	14,7	9,3
Arvidsjaur	10,1	10,1	9,9	9,6	8,5	12,8	10,4	9,6	15,1	6,9
Arjeplog	5,5	5,6	6,5	3,8	4,8	2,9	7,0	6,0	9,2	10,2
Sundsvall	12,0	12,5	10,7	11,0	10,1	10,1	8,5	9,0	9,5	9,7
Östersund	15,2	13,6	14,4	15,5	13,5	13,1	12,4	12,9	14,7	13,4
Umeå	17,5	17,5	15,3	14,3	13,3	13,4	14,1	12,6	14,1	13,6
Luleå	10,9	13,5	13,6	13,2	10,9	12,3	9,5	10,1	11,1	11,8
Riket	9,9	9,7	10,1	9,6	9,3	9,5	9,3	9,3	9,9	10,3

Källa: Högskoleverket 2012: Statistik/Statistik om högskolan/Grund och avancerad nivå/Nybörjare/Högskolenybörjare per kommun. SCB/Statistikdatabasen/befolkning/befolkningsstatistik. Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

Forts. Tabell 3.10

Kommun	År							
	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11
	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰
Kramfors	7,5	9,3	7,0	5,7	9,3	8,6	11,5	11,6
Sollefteå	9,4	9,8	7,7	7,2	7,6	7,9	9,6	10,5
Strömsund	7,6	4,3	11,3	7,0	8,1	8,4	10,3	6,2
Åsele	7,2	7,4	11,8	8,7	8,7	13,5	4,5	4,6
Dorotea	12,1	10,0	6,7	5,6	7,9	16,4	1,2	3,5
Vilhelmina	7,6	7,3	7,3	6,4	4,6	6,9	11,3	7,5
Lycksele	8,8	10,7	12,3	12,8	7,8	9,1	10,2	11,7
Storuman	7,5	9,6	11,3	8,3	6,3	7,0	9,1	11,0
Malå	3,7	7,6	7,8	2,0	7,9	5,0	7,1	6,1
Sorsele	6,0	2,4	6,1	16,0	4,9	6,4	2,5	10,0
Arvidsjaur	6,9	10,5	10,4	5,4	7,0	13,5	10,8	11,5
Arjeplog	5,1	6,1	5,1	6,2	5,3	3,1	5,2	8,2
Sundsvall	10,0	9,3	10,1	7,9	7,5	8,9	11,2	10,1
Östersund	13,7	13,3	12,6	8,4	11,9	11,6	15,1	10,2
Umeå	13,6	13,1	12,1	11,0	11,7	11,9	15,1	12,1
Luleå	11,3	12,2	9,6	9,2	9,2	9,3	13,0	10,7
Riket	9,9	9,6	9,8	8,7	9,0	10,2	11,8	11,0

Källa: Högskoleverket 2012: Statistik/Statistik om högskolan/Grund och avancerad nivå/Nybörjare/Högskolenybörjare per kommun. SCB/Statistikdatabasen/befolkning/befolkningsstatistik. Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

Tabell 3.11. *Högskolenybörjare bland kvinnor i åldern 18-64 år i kommunerna i Akademi Norr och i riket, läsår 1985/86-2010/11. Promille.*

Kommun	År									
	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o
Kramfors	11,6	8,8	12,0	12,2	13,2	14,4	15,2	16,3	16,0	15,0
Sollefteå	14,9	12,4	17,0	16,0	13,0	12,7	15,6	20,8	14,4	14,5
Strömsund	14,3	10,6	10,6	13,8	9,5	11,6	12,1	12,5	12,5	15,5
Åsele	7,8	18,1	8,1	6,1	10,3	10,6	9,8	13,2	17,8	26,7
Dorotea	9,8	16,2	11,5	16,6	7,1	9,7	19,7	11,1	12,6	8,8
Vilhelmina	12,6	13,2	13,4	5,1	7,9	14,7	8,1	21,8	13,9	25,6
Lycksele	13,7	22,0	19,3	22,1	17,0	20,2	18,4	18,2	16,2	20,0
Storuman	13,7	12,5	11,6	12,8	12,5	16,2	15,9	22,2	16,8	25,6
Malå	21,1	21,1	23,2	28,1	13,5	8,7	23,0	10,2	11,3	14,5
Sorsele	10,5	16,6	9,6	10,9	10,8	8,5	18,4	20,3	16,5	19,8
Arvidsjaur	15,3	12,3	22,2	11,0	13,2	11,1	11,5	17,4	10,5	17,1
Arjeplog	11,9	12,1	13,9	11,5	9,5	16,2	18,6	10,1	6,9	18,3
Sundsvall	15,6	16,2	15,3	18,2	15,0	15,2	14,0	14,3	14,1	15,3
Östersund	19,3	17,8	17,6	18,8	17,9	15,4	14,3	17,8	17,1	17,2
Umeå	20,7	19,9	18,2	17,8	16,0	14,4	19,4	17,1	18,0	18,8
Luleå	14,4	18,9	19,6	18,1	15,5	17,9	14,5	15,7	16,8	17,6
Riket	12,7	12,7	13,2	13,2	12,8	13,1	13,7	14,1	15,2	15,7

Källa: Se Tabell 3.10.

Forts. Tabell 3.11.

Kommun	År							
	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11
	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o
Kramfors	15,3	15,3	11,5	13,4	13,2	12,6	15,5	18,1
Sollefteå	15,8	13,2	12,8	13,6	11,9	18,8	14,4	22,5
Strömsund	13,6	14,9	15,2	14,5	9,7	12,5	16,1	12,8
Åsele	13,2	25,5	9,9	13,6	6,2	28,0	12,9	21,5
Dorotea	17,9	14,4	9,4	12,3	10,9	12,7	5,7	16,1
Vilhelmina	18,2	13,9	14,5	12,0	14,7	17,3	12,6	15,4
Lycksele	15,6	16,1	15,2	17,5	11,2	21,0	14,8	15,3
Storuman	24,0	8,8	9,5	12,5	13,2	16,6	24,6	13,3
Malå	10,7	14,2	17,5	14,7	12,4	21,2	10,3	12,7
Sorsele	21,6	8,3	7,1	11,0	12,4	22,9	7,2	14,5
Arvidsjaur	12,4	15,8	19,7	14,8	18,1	15,6	9,5	13,6
Arjeplog	18,6	20,0	16,8	11,8	15,5	13,0	16,4	17,3
Sundsvall	14,9	14,3	13,1	11,5	10,9	14,7	17,5	14,8
Östersund	18,2	17,0	16,1	14,0	16,7	15,7	19,3	19,7
Umeå	18,9	17,4	15,9	14,8	15,3	16,0	18,0	17,1
Luleå	16,7	14,2	13,4	13,2	16,7	15,5	18,3	17,3
Riket	15,1	14,2	13,4	13,5	14,2	14,2	16,8	15,5

Källa: Se Tabell 3.10

Tabell 3.12. Högskolenybörjare under 25 år i kommunerna i Akademi Norr, läsår 1993/94-11/12. Glidande medelvärden à tre år. Promille.

Kommun	År									
	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o
Kramfors	47,9	38,0	52,7	54,4	57,7	79,7	72,8	73,3	78,7	74,3
Sollefteå	51,9	56,3	75,0	64,1	60,8	59,7	72,8	77,4	62,5	72,2
Strömsund	57,5	37,8	44,2	58,8	38,2	51,6	50,2	59,7	49,5	61,1
Åsele	23,8	62,7	42,1	31,7	43,6	33,3	31,4	56,3	74,9	63,1
Dorotea	39,3	71,4	51,3	25,8	42,4	41,7	65,3	38,6	45,7	104,1
Vilhelmina	42,8	44,1	42,0	37,8	33,8	64,0	33,2	60,2	46,8	56,3
Lycksele	45,9	55,9	64,0	59,0	70,4	98,5	85,0	79,7	56,3	75,2
Storuman	44,3	50,3	44,2	61,0	48,4	71,0	77,1	81,6	84,9	85,7
Malå	72,8	77,9	72,6	52,6	64,3	44,6	77,7	46,9	46,9	56,2
Sorsele	68,7	75,9	26,5	76,2	46,8	40,7	79,8	39,0	64,2	72,2
Arvidsjaur	55,9	44,5	50,3	55,4	51,1	57,6	62,1	75,9	73,0	50,3
Arjeplog	35,5	38,3	30,2	37,0	45,7	37,6	55,6	37,6	58,0	70,8
Riket	52,1	51,7	53,7	53,7	52,0	54,5	56,6	58,9	63,2	65,5

Forts. Tabell 3.12.

Kommun	År									
	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	
	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	
Kramfors	69,8	81,0	62,8	59,5	75,6	69,2	73,6	81,3	48,0	
Sollefteå	67,2	67,5	63,1	55,1	53,5	65,7	59,3	76,6	69,9	
Strömsund	57,5	44,3	74,6	60,5	47,2	54,6	69,4	45,0	48,8	
Åsele	53,7	59,7	35,5	82,6	43,3	73,4	50,2	59,6	31,6	
Dorotea	67,3	47,6	53,3	57,5	53,9	92,2	22,3	52,6	12,0	
Vilhelmina	39,2	46,5	49,2	41,9	41,6	47,6	56,8	49,3	56,4	
Lycksele	59,0	62,2	75,0	66,3	45,6	58,8	61,0	66,5	59,6	
Storuman	73,7	52,3	70,1	66,8	54,4	64,1	99,6	56,2	96,6	
Malå	37,0	56,0	63,8	42,0	60,7	66,9	46,2	33,0	61,8	
Sorsele	48,1	27,2	40,2	53,9	45,2	78,8	27,3	74,2	31,4	
Arvidsjaur	52,7	70,4	72,9	51,7	47,4	77,2	52,1	57,8	46,3	
Arjeplog	53,8	67,5	64,0	32,0	47,6	34,8	56,1	64,6	29,5	
Riket	63,9	62,0	63,0	57,0	58,5	60,8	72,4	64,9	79,8	

Källa: Se Tabell 3.11.

Tabell 3.13. Högskolenybörjare 25-64 år i kommunerna i Akademi Norr, läsår 1993/94-11/12. Promille.

Kommun	År									
	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o
Kramfors	3,5	3,4	3,7	6,0	4,3	3,8	5,1	5,3	4,6	4,1
Sollefteå	5,3	4,5	4,5	4,8	4,5	4,0	5,9	8,3	5,2	4,8
Strömsund	2,9	3,7	3,5	3,8	2,7	3,6	4,5	4,0	4,6	5,8
Åsele	2,1	3,3	1,7	0,0	4,0	2,9	3,5	4,7	2,4	12,9
Dorotea	2,8	5,4	3,6	7,4	1,2	4,4	5,8	2,6	4,6	6,1
Vilhelmina	2,5	4,5	4,3	2,3	3,3	4,4	2,4	6,3	5,9	9,5
Lycksele	4,6	9,2	7,4	8,8	5,9	5,4	5,0	6,9	7,1	8,5
Storuman	4,5	3,2	2,2	3,3	3,3	7,3	6,0	7,8	4,4	7,2
Malå	4,1	7,1	5,6	11,9	1,6	1,1	4,3	3,9	2,8	2,8
Sorsele	0,6	10,1	3,9	3,9	0,7	4,0	3,4	8,7	8,2	7,0
Arvidsjaur	5,6	5,6	2,6	3,2	4,6	5,5	4,2	5,4	4,9	6,4
Arjeplog	4,4	4,4	7,2	3,4	2,3	5,8	7,5	4,2	1,8	6,7
Riket	4,0	4,0	4,4	4,3	4,3	4,4	4,7	4,8	5,1	5,5

Källa: Se Tabell 3.11

Forts. Tabell 3.13.

Kommun	År									
	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	
	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	
Kramfors	4,0	3,4	2,3	2,8	2,4	2,1	4,1	4,0	3,2	
Sollefteå	4,9	3,4	2,3	3,3	2,7	4,9	4,0	6,1	3,2	
Strömsund	4,3	4,5	4,3	3,3	2,9	3,1	3,2	3,1	2,8	
Åsele	4,4	10,2	7,8	5,3	2,0	12,3	1,4	4,4	4,5	
Dorotea	6,8	6,9	0,7	0,7	1,5	2,2	0,0	1,5	3,9	
Vilhelmina	8,3	4,5	4,0	3,4	3,5	4,9	3,3	3,9	3,6	
Lycksele	4,7	4,9	3,3	6,2	3,2	7,2	3,4	3,5	3,3	
Storuman	7,3	3,4	2,5	2,5	3,2	3,9	3,3	5,1	2,8	
Malå	2,8	4,6	5,3	3,0	2,4	4,2	2,5	5,1	1,3	
Sorsele	8,6	2,2	1,5	7,5	2,3	3,9	0,8	0,8	3,1	
Arvidsjaur	3,5	5,0	6,3	3,3	6,4	4,6	3,1	4,5	5,6	
Arjeplog	5,6	4,4	1,9	4,5	3,3	2,6	1,9	2,6	3,9	
Riket	5,1	4,5	4,2	3,7	3,7	3,8	3,9	3,9	4,9	

Källa: Se Tabell 3.11

Övergångsfrekvens

Tabell 3.14. Övergångsfrekvens inom tre år efter avslutad gymnasieskola för invånare i kommunerna i Akademi Norr, läsår 1990/91-2005/06. Glidande medelvärden à tre år. Procent.

Kommun	År								
	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99
	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o
Kramfors	23,3	26,0	29,7	36,7	40,3	41,3	38,7	39,7	40,0
Sollefteå	29,7	31,3	30,7	34,7	37,0	39,3	37,7	40,7	40,7
Strömsund	21,3	25,3	27,3	29,3	27,0	25,7	25,0	27,0	27,3
Åsele	19,0	22,3	29,3	29,0	28,3	24,0	27,7	20,0	31,3
Dorotea	21,3	23,0	24,3	29,3	31,0	30,0	24,3	31,0	30,3
Vilhelmina	21,7	25,7	26,3	29,7	28,7	27,7	26,3	26,7	28,0
Lycksele	27,0	30,3	33,7	39,7	39,3	43,3	41,7	44,7	42,0
Storuman	21,3	23,7	21,3	29,0	33,3	33,7	34,3	37,7	41,3
Malå	27,3	34,7	37,0	38,7	31,0	31,3	26,7	34,7	35,0
Sorsele	27,3	34,0	41,0	39,3	31,0	34,0	27,3	35,7	31,3
Arvidsjaur	31,3	34,0	31,7	33,7	36,7	36,3	34,7	36,0	41,0
Arjeplog	16,7	21,3	24,3	35,0	29,7	32,3	27,3	30,7	27,3
Riket	31,3	33,7	35,3	39,0	39,7	40,0	39,3	40,3	42,0
medelv.									
Riket	28,0	30,0	31,3	35,3	36,0	36,7	35,0	37,3	38,7
median									

Källa: Skolverket, 1994-2011.

Forts. Tabell 3.14.

Kommun	År						
	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04	04/05	05/06
	%o	%o	%o	%o	%o	%o	%o
Kramfors	42,3	41,3	41,3	39,3	37,0	34,0	34,3
Sollefteå	42,7	42,3	45,3	44,7	42,7	39,0	38,0
Strömsund	29,3	30,0	31,7	28,7	31,0	29,7	30,7
Åsele	33,7	33,3	37,3	34,0	39,3	33,3	34,7
Dorotea	32,0	25,3	27,7	21,7	22,3	26,7	30,3
Vilhelmina	29,3	29,0	28,3	25,3	24,0	22,7	22,3
Lycksele	39,3	37,0	36,7	37,7	40,3	40,7	39,0
Storuman	42,3	42,7	44,3	41,3	38,7	36,0	34,0
Malå	40,0	39,7	35,7	34,7	32,3	31,3	31,0
Sorsele	38,0	29,7	38,0	33,3	33,7	23,0	26,7
Arvidsjaur	40,7	36,0	33,7	35,7	38,3	37,7	35,0
Arjeplog	28,7	36,7	42,3	42,0	34,7	35,3	32,7
Riket	44,0	44,7	45,0	43,7	42,3	41,3	41,3
medelv.							
Riket	40,3	40,7	41,0	39,7	39,0	36,7	36,3
median							

Tabellbilaga 2: Hadeland och Nord-Troms

Demografi

Tabell 4.1. Antal invånare i kommunerna i Nord-Troms år 1970-2010. Absoluta tal.

Kommuner	År								
	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Jevnaker	4905	5396	5391	5666	5835	5905	5995	6335	6268
Lunner	5685	6089	6458	7450	7869	8049	8264	8505	8600
Gran	12047	12395	12330	12514	12561	12533	12877	13010	13363
Lyngen	3996	4066	3881	3799	3595	3479	3225	3158	3152
Storfjord	1804	1769	1904	1915	1836	1939	1872	1934	1888
Kåfjord	3362	3210	2107	2971	2819	2667	2369	2288	2207
Skjervøy	4951	3683	3686	3321	3082	3081	2934	3003	2881
Nordreisa	4274	4394	4595	4788	4697	4905	4821	4744	4757
Kvænangen	2205	2022	1900	1755	1615	1602	1435	1401	1316

Källa: SSB 2012: Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Befolkningsendringer i kommunene. Tabell 06913.

Arbetslöshet

Tabell 4.2. Öppet arbetslösa samt i åtgärder i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms. Procent.

Kommun	År											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Jevnaker	3,4	3,5	3,3	4,2	7,0	6,5	5,2	4,5	3,7	6,0	5,4	5,1
Lunner	3,4	3,1	3,6	4,7	7,3	7,4	5,4	4,8	4,6	5,6	4,9	4,5
Gran	3,7	4,0	4,2	4,7	7,1	6,2	5,4	5,0	4,6	5,7	4,9	4,9
Lyngen	5,5	5,5	5,7	7,0	10,8	12,5	9,7	8,2	7,9	8,9	7,7	6,8
Storfjord	6,4	6,8	7,2	7,3	8,7	9,1	8,7	7,0	7,7	8,6	7,4	6,7
Kåfjord	10,5	9,6	9,4	9,7	12,8	13,0	11,0	8,2	8,1	9,1	8,6	7,8
Skjervøy	4,9	5,6	6,0	9,2	11,4	10,7	10,9	7,8	6,8	8,9	8,9	8,3
Nordreisa	8,1	6,7	6,9	7,9	11,0	10,9	8,5	6,9	6,3	7,0	6,0	5,8
Kvænangen	6,2	6,0	5,4	6,3	12,1	11,4	9,2	7,5	6,7	7,9	7,4	7,5
Riket	4,0	4,0	4,4	5,6	9,4	6,6	5,5	4,6	4,3	5,4	5,8	5,5

Källa: SSB 2012: Statistikkbanken/Arbeid og lønn/Sysselsetning registerbasert/Sysselsatte per 4. Kvartal etter bosted, arbeidssted, kjønn, fagfelt og utdanningsnivå (K), Tabell 03877; Registrerte arbeidsledige etter kjønn. Årsgjennomsnitt (K), Tabell 01603; Registrerte arbeidsledige/ Personer på arbeidsmarkedstiltak, etter kjønn og alder. Årsgjennomsnitt, Tabell 06268 och Tabell 01855.

Formell Utbildningsnivå

Tabell 4.3. Universitets- og høgskoleutbildning år 2011 bland befolkningen i åldern 16 år og eldre i kommunerna i Hadeland, Nord-Troms og i riket. Procent.

Kommun	Män		Kvinnor	
	Egy ≤4 år	Egy >4 år	Egy ≤4 år	Egy >4 år
	%	%	%	%
Jevnaker	12,9	3,2	20,0	2,0
Lunner	13,7	5,0	21,0	3,2
Gran	12,1	4,0	19,2	2,6
Lyngen	11,5	2,5	17,4	2,0
Storfjord	11,8	2,2	22,2	1,9
Kåfjord	9,4	1,8	19,3	2,3
Skjervøy	11,5	1,6	17,4	1,6
Nordreisa	12,9	3,4	22,3	2,8
Kvænangen	10,7	1,8	18,2	1,0
Riket	17,8	8,7	25,4	6,1

Källa: SSB 2012. Statistikk/Statistikbanken/Utdanning/Utdanningsnivå: Personer 16 år og over, etter kjønn og utdanningsnivå. Absolutte tall og prosent (K). Tabell 09429.

Tabell 4.4. Universitets- og høgskoleutbildning år 1986-2010 bland befolkningen i åldern 16 år og eldre i kommunerna i Hadeland, Nord-Troms, høgskoleorterna og i riket. Procent.

Kommun	År									
	1986	1989	1992	1995	1998	2001	2004	2007	2010	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Jevnaker	7,4	8,2	9,8	11,0	12,2	13,6	16	16,9	18,3	
Lunner	9,9	10,4	11,9	13,5	15,3	16,4	17,6	19,0	20,6	
Gran	7,5	8,8	10,1	11,4	12,9	14,2	15,6	16,7	18,1	
Lyngen	5,7	6,5	8,5	9,9	11,5	11,1	13,3	14,8	15,9	
Storfjord	5,6	7,9	9,7	10,8	11,4	13,0	14,0	15,9	17,7	
Kåfjord	6,1	6,6	8,2	9,9	10,9	11,3	13,6	14,4	15,3	
Skjervøy	5,8	6,7	9,1	11,1	12,1	11,9	13,0	14,2	15,0	
Nordreisa	8,0	9,6	11,8	13,8	14,3	15,3	17,3	18,3	20,2	
Kvænangen	6,2	7,1	8,3	9,3	10,8	11,5	13,5	13,7	15,1	
Lillehammer	16,8	19,6	23,1	25,2	27,8	28,6	30,4	32,3	34,6	
Gjøvik	11,3	13,0	14,8	16,3	18,2	19,3	20,9	22,6	24,8	
Harstad	12,9	14,1	16,1	18,0	20,2	21,4	22,9	25,1	26,8	
Tromsø	16,5	18,8	21,7	24,9	27,8	29,2	30,7	33,0	35,0	
Riket	13,3	14,8	16,7	18,8	21,0	22,3	23,9	25,9	27,8	

Källa: 1)SSB 2006: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning og kjønn. 1 oktober år 1986-1998. (inkjøpt statistikk). 2) SSB 2002-2011: Statistikk/Utdanning/Utdanningsnivå: Tabell Personer 16 år og over, etter utdanningsnivå og bostedskommunen.

Tabell 4.5. *Universitets- og høgskoleutbildning år 1986-2010 bland män i befolkningen i åldern 16 år og äldre i kommunerna i Hadeland, Nord-Troms, høgskoleorterna och i riket. Procent.*

Kommun	År									
	1986	1989	1992	1995	1998	2001	2004	2007	2010	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Jevnaker	8,6	8,9	10,4	11,6	12,1	13,2	14,7	15,3	16,0	
Lunner	10,4	11,0	12,8	13,5	15,1	15,5	16,7	17,2	18,5	
Gran	8,0	9,0	10,2	11,3	12,5	13,2	14,2	14,5	15,5	
Lyngen	5,9	7,1	8,6	9,7	11,1	10,1	11,7	13,0	13,9	
Storfjord	6,5	8,2	9,3	9,4	10,8	11,5	12,2	13,0	13,5	
Kåfjord	5,6	6,2	7,5	8,7	8,9	8,6	10,5	10,6	11,2	
Skjervøy	5,6	6,8	10,1	10,5	12,1	11,5	12,4	12,1	12,8	
Nordreisa	8,2	9,6	11,2	12,8	13,4	13,6	14,7	14,8	16,3	
Kvænangen	5,9	7,0	7,5	8,9	8,8	9,7	11,0	11,7	12,9	
Lillehammer	18,6	21,4	24,9	26,4	27,9	28,6	29,8	31,2	32,8	
Gjøvik	12,7	14,4	15,7	16,8	18,1	19,2	20,5	21,3	22,5	
Harstad	15,2	16,3	18,4	19,7	21,1	21,9	22,8	24,2	24,6	
Tromsø	17,3	19,3	21,4	24,1	26,4	27,4	28,7	29,9	31,1	
Riket	14,9	16,3	18,0	19,6	21,4	22,1	23,1	24,4	26,1	

Källa: 1) SSB 2006: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning og kjønn. 1 oktober år 1986-1998. (inkjøpt statistikk); 2) Statistikkbanken/Utdanning/Utdanningsnivå/Personer 16 år og over, etter kjønn og utdanningsnivå. Absolutte tall og prosent (K). Tabell 09429).

Tabell 4.6. *Universitets- og høgskoleutbildning år 1986-2010 bland kvinnor i befolkningen i åldern 16 år og äldre i kommunerna i Hadeland, Nord-Troms, høgskoleorterna och i riket. Procent.*

Kommun	År									
	1986	1989	1992	1995	1998	2001	2004	2007	2010	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Jevnaker	6,2	7,3	9,3	10,4	12,3	14,5	17,7	19,4	21,1	
Lunner	9,3	9,7	10,9	13,5	15,5	17,3	19,7	21,2	23,4	
Gran	7,0	8,6	10,1	11,5	13,3	15,1	17,4	19,4	21,2	
Lyngen	5,4	5,9	8,3	10,0	11,9	12,2	15,0	16,7	18,6	
Storfjord	4,6	7,6	10,1	12,4	12,0	14,7	15,9	19,0	22,9	
Kåfjord	6,7	7,1	9,1	11,3	13,1	14,5	17,1	18,8	19,9	
Skjervøy	6,0	6,5	8,2	11,6	12,2	12,3	13,6	16,4	18,2	
Nordreisa	7,8	9,6	12,5	14,9	15,2	17,2	20,1	21,8	24,5	
Kvænangen	6,4	7,2	9,1	9,7	12,9	13,5	16,1	15,8	18,6	
Lillehammer	15,2	18,1	21,5	24,2	26,6	28,7	31,6	34,3	36,7	
Gjøvik	10,0	11,7	14,0	15,9	18,3	19,8	22,0	24,7	27,4	
Harstad	10,6	12,0	13,9	16,3	19,4	21,4	24,1	26,9	29,3	
Tromsø	15,8	18,3	22,0	25,7	29,1	31,6	34,5	37,3	39,7	
Riket	11,7	13,3	15,5	17,9	20,6	22,5	24,8	27,4	30,6	

Källa: Se Figur 4.5.

Høgskolenybörjare

Tabell 4.7. Andel høgskolenybörjare i åldern 18-64 år bland kommunerna i Hadeland, Nord-Troms, høgskoleorterna och i riket 1986-2011. Promille.

Kommun	År									
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Jevnaker	10,0	6,6	11,2	11,9	9,5	14,1	11,4	13,2	10,7	
Lunner	5,1	8,8	8,6	12,0	9,8	9,5	9,8	8,3	10,4	
Gran	5,5	7,2	9,8	8,8	9,4	7,7	10,2	12,4	11,1	
Lyngen	7,1	10,0	11,6	11,2	16,2	9,0	15,8	11,1	10,6	
Storfjord	5,4	9,5	11,3	15,8	10,2	10,6	21,0	14,5	11,0	
Kåfjord	9,3	6,9	16,8	14,7	9,9	16,8	13,0	14,4	16,6	
Skjervøy	7,8	8,1	11,4	19,5	13,5	14,7	22,0	16,5	12,3	
Nordreisa	5,4	10,4	10,8	12,1	7,4	10,3	19,5	17,0	13,2	
Kvænangen	6,2	8,3	13,6	11,4	20,4	11,1	18,6	16,2	15,4	
Lillehammer	11,7	13,1	14,8	17,2	15,3	14,7	15,1	13,6	14,1	
Gjøvik	8,8	10,0	12,8	10,5	9,3	11,2	11,2	11,8	9,7	
Harstad	12,6	11,8	13,6	16,2	14,7	13,2	16,1	17,4	15,6	
Tromsø	9,3	8,2	12,2	13,0	12,3	12,0	12,5	12,3	9,9	
Riket	12,3	11,8	13,1	15,0	14,1	14,2	15,1	14,9	14,9	

Källa: SSB 2012: 1) Nye studenter etter bostedskommune ved 16 år. Oppland fylke, Troms fylke (inkjøpt statistikk); 2) Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Folkemengd etter kjønn og ettårig alder. Tabell 06913.

Forts. Tabell 4.7.

Kommun	År									
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Jevnaker	7,4	9,1	11,6	10,6	15,6	8,9	12,3	13,5	11,3	
Lunner	13,1	11,0	13,6	15,6	14,7	12,7	12,7	13,6	13,6	
Gran	11,7	11,5	11,3	13,1	13,2	13,3	14,8	10,6	11,8	
Lyngen	16,5	12,9	15,1	12,7	18,2	16,9	19,8	26,2	16,4	
Storfjord	14,9	18,2	19,7	12,7	12,0	13,5	11,1	22,8	16,1	
Kåfjord	19,8	12,8	17,3	12,9	21,9	20,3	23,4	16,7	10,9	
Skjervøy	14,9	15,0	12,0	19,8	17,9	18,7	16,8	12,7	20,0	
Nordreisa	14,2	12,5	16,8	16,4	20,0	16,8	16,1	15,7	13,6	
Kvænangen	13,5	11,5	20,6	10,0	13,9	8,3	9,7	13,3	12,4	
Lillehammer	13,2	13,4	14,6	12,7	13,8	12,4	13,7	13,9	13,0	
Gjøvik	11,5	10,4	12,5	11,5	11,6	12,4	10,8	14,1	12,7	
Harstad	15,8	16,0	16,0	14,3	14,3	16,6	17,4	16,7	15,0	
Tromsø	11,3	11,8	11,2	9,9	10,6	11,4	12,2	14,1	11,2	
Riket	15,5	15,7	14,9	15,0	15,6	15,9	16,1	16,8	16,5	

Forts Tabell 4.7.

Kommun	År								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Jevnaker	11,5	12,8	9,2	10,6	17,2	11,6	14,9	12,2	
Lunner	11,3	13,3	11,7	13,1	15,1	15,2	14,2	17,7	
Gran	10,8	11,5	13,6	13,7	10,5	14,1	12,3	13,9	
Lyngen	11,2	16,0	14,5	23,4	9,6	15,9	19,3	15,8	
Storfjord	12,5	14,8	10,8	11,8	15,3	14,7	11,1	17,2	
Kåfjord	17,5	20,7	17,2	14,6	20,7	13,8	14,6	21,2	
Skjervøy	15,6	14,4	11,3	15,8	12,1	14,5	18,6	15,9	
Nordreisa	12,2	9,0	14,5	19,3	15,9	11,7	13,2	13,9	
Kvænangen	11,2	11,2	13,9	13,1	18,6	12,0	23,0	16,3	
Lillehammer	15,7	14,8	14,9	11,7	14,6	16,3	15,1	15,4	
Gjøvik	11,7	12,7	11,3	11,2	10,5	12,5	14,3	13,4	
Harstad	16,2	14,8	12,5	14,1	14,6	16,4	16,5	16,0	
Tromsø	11,2	11,4	11,0	10,4	12,7	13,7	12,5	14,4	
Riket	15,9	16,1	15,7	15,7	15,8	17,0	16,9	16,2	

Tabell 4.8. Andel högskolenyborjare i åldern 18-64 år bland män i kommunerna i Hadeland, Nord-Troms, högskoleorterna och i riket 1986-2011. Promille.

Kommun	År									
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Jevnaker	9,4	6,5	9,3	16,0	11,3	12,2	10,0	16,8	11,5	
Lunner	6,1	7,3	8,4	12,7	11,8	8,9	6,9	8,1	6,8	
Gran	5,2	6,2	7,2	9,6	8,5	6,9	9,4	9,4	8,9	
Lyngen	7,1	14,3	9,9	5,4	8,2	7,3	12,8	9,3	7,4	
Storfjord	5,0	8,7	8,7	10,5	8,7	5,0	13,1	9,5	6,4	
Kåfjord	10,7	5,3	11,7	9,6	7,4	15,4	13,0	12,0	13,5	
Skjervøy	9,9	8,0	9,1	17,3	17,2	13,3	15,2	15,2	8,2	
Nordreisa	3,3	7,3	7,3	8,6	6,0	6,5	14,2	14,7	13,5	
Kvænangen	3,9	5,7	7,7	3,9	13,4	9,5	5,6	16,9	13,4	
Lillehammer	13,5	14,4	15,6	20,6	14,6	15,9	15,0	11,5	11,2	
Gjøvik	9,0	9,8	12,6	10,5	9,3	11,5	9,7	10,9	9,0	
Harstad	10,8	11,5	14,6	17,3	15,3	13,8	15,5	16,3	12,6	
Tromsø	9,8	6,7	11,7	12,4	12,2	11,4	10,9	11,4	8,6	
Riket	12,2	10,9	12,3	14,7	13,1	13,0	13,5	13,2	13,0	

Källa: Se Tabell 4.7.

Forts Tabell 4.8.

Kommun	År									
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Jevnaker	8,2	6,6	12,1	8,2	9,8	8,8	8,1	10,6	11,7	
Lunner	10,8	8,0	13,5	13,4	8,6	9,6	6,7	10,4	10,8	
Gran	10,0	8,2	9,2	11,5	9,3	12,3	12,3	7,2	8,9	
Lyngen	13,1	8,6	16,2	7,8	5,9	13,0	18,0	22,7	8,7	
Storfjord	7,9	18,8	18,5	13,9	6,3	10,8	6,3	14,0	10,8	
Kåfjord	11,3	9,4	14,5	2,5	8,7	10,1	16,9	11,7	7,8	
Skjervøy	12,3	13,3	8,4	14,9	12,0	12,0	14,0	10,7	13,9	
Nordreisa	8,3	6,4	15,4	8,5	14,4	7,8	14,2	9,9	6,6	
Kvænangen	3,8	3,9	16,1	8,3	6,4	6,6	0,0	6,7	9,1	
Lillehammer	13,8	10,9	11,3	16,0	11,9	9,7	13,5	12,4	13,7	
Gjøvik	9,6	8,4	12,8	9,4	12,0	11,2	9,6	10,9	9,4	
Harstad	13,0	13,8	14,7	11,6	10,5	13,0	14,8	13,2	11,6	
Tromsø	10,8	9,8	10,6	6,9	8,8	8,8	9,3	10,7	9,8	
Riket	13,2	13,0	12,4	12,1	12,9	12,8	12,8	13,8	13,8	

Forts. Tabell 4.8.

Kommun	År								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
	%	%	%	%	%	%	%	%	
Jevnaker	10,1	9,6	9,0	8,0	12,8	9,6	12,5	11,3	
Lunner	10,0	12,1	11,3	10,6	11,8	10,8	10,4	13,9	
Gran	9,1	8,4	10,1	9,6	8,3	9,8	8,9	9,6	
Lyngen	4,9	6,9	7,9	14,7	6,0	8,1	9,3	11,6	
Storfjord	9,1	9,1	6,2	7,9	9,6	8,2	6,5	12,9	
Kåfjord	13,2	6,7	13,6	5,6	12,4	4,2	7,0	17,0	
Skjervøy	4,3	4,3	6,6	13,1	10,1	8,9	18,1	11,3	
Nordreisa	11,2	5,9	11,4	13,5	11,5	7,5	12,7	8,7	
Kvænangen	11,5	6,9	18,6	9,8	12,3	5,0	17,9	5,1	
Lillehammer	13,9	15,7	12,2	12,0	12,9	15,3	13,9	15,4	
Gjøvik	9,4	11,6	8,6	8,5	9,5	10,0	10,9	13,6	
Harstad	11,8	12,7	9,2	11,3	12,3	13,6	13,2	13,5	
Tromsø	8,8	9,0	9,4	8,6	10,3	12,0	11,1	12,4	
Riket	13,4	13,6	12,6	12,5	12,7	14,1	14,0	13,6	

Tabell 4.9. Andel högskolenybörjare i åldern 18-64 år bland kvinnor i kommunerna i Hadeland, Nord-Troms, högskoleorterna och i riket 1986-2011. Promille.

Kommun	År									
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Jevnaker	10,5	6,7	13,1	7,7	7,6	16,0	12,9	9,3	9,9	
Lunner	4,1	10,3	8,8	11,3	7,7	10,2	12,8	8,5	14,1	
Gran	5,9	8,1	12,6	8,1	10,3	8,6	11,1	15,5	13,5	
Lyngen	7,1	5,1	13,4	17,7	25,0	10,8	19,0	13,0	14,1	
Storfjord	5,9	10,5	14,2	22,0	11,8	16,9	30,0	20,3	16,1	
Kåfjord	7,6	8,9	22,8	20,8	12,9	18,5	13,1	17,3	20,3	
Skjervøy	5,6	8,1	13,9	22,1	9,3	16,4	29,7	17,9	16,6	
Nordreisa	7,8	14,2	14,9	16,1	9,0	14,6	25,5	19,6	12,9	
Kvænangen	9,0	11,2	20,4	20,2	28,3	13,0	32,6	15,3	17,8	
Lillehammer	10,1	11,9	14,0	13,9	16,1	13,6	15,2	15,5	16,8	
Gjøvik	8,5	10,2	12,9	10,6	9,3	10,8	12,7	12,8	10,4	
Harstad	14,4	12,0	12,5	15,1	13,9	12,6	16,6	18,5	18,8	
Tromsø	8,7	9,9	12,7	13,7	12,4	12,5	14,0	13,3	11,3	
Riket	12,4	12,7	13,9	15,3	15,1	15,4	16,6	16,7	17,0	

Källa: Se Tabell 4.7

Forts. Tabell 4.9.

Kommun	År									
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Jevnaker	6,4	11,7	11,1	13,3	21,7	9,1	16,5	16,4	10,9	
Lunner	15,4	14,2	13,7	18,0	21,0	15,8	18,9	16,7	16,4	
Gran	13,5	14,9	13,4	14,7	17,2	14,3	17,4	14,2	14,9	
Lyngen	20,2	17,4	13,8	18,3	32,1	21,2	21,8	30,3	25,6	
Storfjord	22,7	17,6	21,2	11,2	18,9	16,6	16,8	33,5	22,7	
Kåfjord	30,0	16,8	20,6	25,6	38,2	33,1	31,7	23,1	14,9	
Skjervøy	17,7	16,9	15,9	25,1	24,1	25,8	19,8	14,9	26,6	
Nordreisa	20,8	19,5	18,5	25,5	26,3	27,1	18,4	22,1	21,3	
Kvænangen	25,0	20,1	25,8	12,0	22,6	10,3	20,9	21,0	16,4	
Lillehammer	12,7	15,8	17,7	9,6	15,6	15,0	13,9	15,4	12,3	
Gjøvik	13,4	12,4	12,1	13,6	11,1	13,5	12,1	17,3	16,1	
Harstad	18,5	18,2	17,2	17,1	18,0	20,2	20,0	20,3	18,5	
Tromsø	11,7	13,7	11,8	13,0	12,4	13,9	15,0	17,4	12,5	
Riket	17,9	18,5	17,4	18,0	18,4	19,0	19,5	20,0	19,4	

Forts. Tabell 4.9.

Kommun	År							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	%	%	%	%	%	%	%	%
Jevnaker	12,9	16,0	9,4	13,2	21,6	13,6	17,2	13,1
Lunner	12,6	14,6	12,2	15,7	18,7	19,9	18,2	21,6
Gran	12,6	14,8	17,3	18,0	12,8	18,6	15,9	18,6
Lyngen	18,6	26,9	22,5	33,9	13,8	25,2	30,7	20,7
Storfjord	16,7	21,5	16,0	16,4	21,9	22,0	16,2	22,0
Kåfjord	22,8	38,0	21,7	25,6	30,8	25,3	23,9	26,3
Skjervøy	27,9	26,5	16,3	18,6	14,1	20,5	19,2	20,8
Nordreisa	13,3	12,4	17,9	25,6	20,7	16,1	13,6	19,4
Kvænangen	10,9	16,2	8,3	17,1	26,0	20,2	28,9	29,2
Lillehammer	17,4	14,1	17,5	11,5	16,2	17,2	16,3	15,4
Gjøvik	14,1	13,8	13,9	14,0	11,5	15,0	17,7	13,2
Harstad	20,7	16,9	15,8	17,0	16,9	19,2	19,9	18,6
Tromsø	13,7	13,9	12,7	12,2	15,1	15,5	14,0	16,4
Riket	18,5	18,7	18,8	19,0	19,1	20,1	19,9	18,9

Tabell 4.10. Högskolenyborjare under 25 år i kommunerna i Hadeland, Nord-Troms, högskoleorterna och i riket, 1985-2011. Promille.

Kommun	År								
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Jevnaker	48,9	31,1	56,8	61,3	46,6	70,9	55,6	61,8	54,5
Lunner	25,9	47,0	43,1	59,0	44,2	47,7	44,7	45,5	50,3
Gran	25,6	32,2	46,3	43,5	45,1	39,3	46,0	63,3	54,8
Lyngen	31,0	36,8	43,9	47,6	62,6	31,3	49,3	42,5	41,8
Storfjord	30,6	46,2	44,0	75,3	38,8	32,6	68,5	54,6	25,1
Kåfjord	31,5	23,4	60,1	47,2	36,1	54,0	41,6	39,0	51,8
Skjervøy	27,5	30,1	30,9	64,9	34,8	36,9	75,8	43,4	41,5
Nordreisa	25,6	41,7	41,3	55,3	25,0	43,5	74,5	59,7	47,6
Kvænangen	30,3	33,3	43,9	40,0	61,0	38,8	64,0	54,7	50,3
Lillehammer	60,1	62,7	76,6	89,6	77,3	75,0	74,9	72,2	77,1
Gjøvik	45,4	50,1	64,0	54,0	43,6	55,4	54,4	54,6	47,0
Harstad	58,9	52,9	62,7	73,7	59,8	57,3	68,8	71,2	74,8
Tromsø	43,5	35,2	54,4	56,4	55,5	53,0	56,2	54,6	46,1
Riket	51,7	48,2	54,5	63,4	58,3	59,0	62,5	63,3	66,0

Källa: Se Tabell 4.7.

Forts. Tabell 4.10.

Kommun	År									
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Jevnaker	32,7	55,4	64,3	66,5	97,7	58,3	61,2	82,2	51,9	
Lunner	67,5	54,5	75,3	92,9	87,3	71,5	67,3	72,9	71,5	
Gran	59,6	61,3	61,1	72,1	77,4	73,7	74,5	66,9	58,6	
Lyngen	65,5	33,9	57,6	35,8	59,7	51,2	72,4	74,7	60,6	
Storfjord	40,2	61,2	72,3	52,1	40,8	30,9	42,3	48,4	66,3	
Kåfjord	67,3	34,5	61,7	41,7	69,7	51,0	62,5	41,7	31,6	
Skjervøy	67,0	59,7	54,2	83,6	85,1	56,7	56,0	42,9	57,3	
Nordreisa	52,0	53,9	78,5	74,1	81,0	55,8	59,4	70,0	56,2	
Kvænangen	45,5	46,4	104,5	66,7	66,0	44,4	30,3	30,9	32,3	
Lillehammer	70,8	75,9	79,6	79,8	86,7	78,2	80,9	88,3	77,1	
Gjøvik	57,9	53,8	65,9	64,4	69,1	68,4	61,4	81,4	76,1	
Harstad	69,8	74,8	73,3	75,3	70,3	76,4	73,4	73,8	72,8	
Tromsø	53,8	59,3	56,8	54,0	56,4	59,7	56,8	69,8	56,5	
Riket	71,3	74,9	71,7	73,6	77,6	75,4	71,1	82,3	80,2	

Forts. Tabell 4.10.

Kommun	År								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Jevnaker	70,5	88,1	68,6	60,3	93,7	84,1	100,6	73,3	
Lunner	57,5	84,7	62,2	80,3	84,0	91,0	89,9	110,5	
Gran	67,8	72,4	83,4	81,9	59,1	79,3	73,5	77,6	
Lyngen	45,6	30,3	57,1	68,3	26,2	68,3	81,0	67,2	
Storfjord	73,6	37,0	48,8	32,3	52,6	49,0	71,4	67,6	
Kåfjord	82,5	67,3	77,3	67,3	69,7	47,4	53,9	79,6	
Skjervøy	56,4	52,2	38,9	47,4	46,5	55,1	58,2	43,6	
Nordreisa	71,9	48,1	70,5	74,0	81,0	53,9	59,2	73,7	
Kvænangen	29,4	57,1	10,8	64,5	92,8	58,3	128,4	61,4	
Lillehammer	100,9	90,8	89,4	66,3	87,1	90,9	82,1	76,8	
Gjøvik	70,9	73,6	65,2	68,2	58,2	75,8	83,6	73,2	
Harstad	78,6	69,0	61,9	72,8	76,2	84,2	80,9	76,8	
Tromsø	64,4	64,8	63,0	57,1	71,8	72,7	66,6	71,8	
Riket	80,4	82,7	80,4	79,3	81,0	87,5	86,2	84,4	

Tabell 4.11. Högskolenybörjare 25 -64 år i kommunerna i Hadeland och Nord-Troms, 1986-2011. Promille.

Kommun	År									
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Jevnaker	1,1	0,7	0,4	0,4	1,1	1,1	1,4	2,4	1,7	
Lunner	1,1	1,1	1,3	1,5	2,0	1,3	2,5	0,8	2,7	
Gran	1,0	1,4	1,3	0,7	1,3	0,7	2,5	1,5	1,6	
Lyngen	1,2	3,6	3,0	1,8	3,6	3,0	6,7	2,5	2,4	
Storfjord	0,0	2,3	4,5	3,4	3,4	5,4	9,7	4,3	7,4	
Kåfjord	3,0	2,2	4,5	5,3	2,3	5,5	4,6	7,7	7,7	
Skjervøy	2,0	1,4	5,6	6,3	7,0	8,4	6,9	8,9	4,1	
Nordreisa	0,9	3,1	3,6	1,3	3,1	1,7	5,6	6,3	5,4	
Kvænangen	0,0	1,3	5,3	3,9	9,1	3,8	6,3	6,3	7,6	
Lillehammer	1,3	2,3	1,2	1,6	2,1	1,8	2,6	1,5	1,5	
Gjøvik	1,1	1,4	1,5	1,1	1,9	1,4	1,8	2,7	1,9	
Harstad	1,5	1,9	1,7	2,7	4,1	3,0	3,9	5,3	3,0	
Tromsø	1,3	1,8	2,0	2,5	2,1	2,6	2,9	3,5	2,8	
Riket	3,5	3,6	3,6	3,9	4,1	4,2	4,7	4,5	4,4	

Källa: Se Tabell 4.7.

Forts. Tabell 4.11.

Kommun	År									
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Jevnaker	2,7	1,0	2,7	1,6	2,9	1,9	5,0	3,1	5,4	
Lunner	2,9	3,6	3,3	2,3	2,8	2,7	3,3	3,5	4,0	
Gran	1,9	2,1	2,2	2,8	2,6	3,8	5,9	2,5	5,0	
Lyngen	4,2	8,0	6,1	8,0	10,0	10,6	10,1	17,6	8,2	
Storfjord	8,3	7,3	7,1	4,1	6,2	10,1	5,1	18,1	7,9	
Kåfjord	9,1	7,8	8,7	7,9	14,3	15,4	17,6	13,3	7,6	
Skjervøy	2,0	5,2	3,9	7,8	5,3	11,4	9,9	7,2	13,1	
Nordreisa	5,8	4,5	5,7	6,2	9,1	10,1	8,8	6,9	6,5	
Kvænangen	7,4	3,7	12,7	1,3	6,6	4,0	6,9	10,9	9,8	
Lillehammer	2,5	2,0	3,3	1,6	2,2	2,2	3,5	2,4	3,1	
Gjøvik	2,1	2,2	2,8	2,4	2,1	3,6	3,2	4,2	3,3	
Harstad	4,6	4,4	5,3	3,3	4,6	6,7	8,2	7,3	5,5	
Tromsø	3,3	3,7	3,7	3,0	3,7	4,3	5,6	6,0	4,6	
Riket	4,5	4,5	4,5	4,8	5,1	6,2	7,2	6,5	6,5	

Forts. Tabell 4.11.

Kommun	År							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	%	%	%	%	%	%	%	%
Jevnaker	3,6	2,7	1,5	3,9	6,6	1,8	1,8	3,0
Lunner	3,9	2,2	3,9	2,8	4,7	3,8	2,8	3,6
Gran	2,8	2,6	3,4	3,5	3,2	3,9	2,4	3,4
Lyngen	4,4	13,3	7,0	15,6	6,9	7,6	9,6	7,3
Storfjord	2,9	11,4	4,8	8,7	9,8	9,9	2,0	19,7
Kåfjord	6,8	12,2	7,0	4,6	11,8	7,3	7,3	10,2
Skjervøy	8,5	7,8	6,6	10,0	6,1	7,5	11,1	10,5
Nordreisa	2,0	2,4	5,6	10,6	5,3	4,5	4,9	3,3
Kvænanen	8,6	4,3	14,3	6,0	7,6	4,6	4,8	8,0
Lillehammer	2,7	3,0	3,0	2,7	2,4	3,4	2,4	2,8
Gjøvik	2,8	3,5	3,2	2,4	2,8	2,1	2,8	3,2
Harstad	5,7	5,6	4,2	4,3	4,4	4,7	4,8	4,4
Tromsø	3,5	3,6	3,3	3,3	3,3	4,0	3,3	4,1
Riket	5,8	5,7	5,5	5,6	5,3	5,4	5,2	4,5

Om författarna:

Ådne Danielsen er ph.d og førsteamanuensis ved Ressurssenter for undervisning, læring og teknolog, Norges arktiske universitet. Han er i sin forskeroppgave opptatt av utdanningspolitikk, med særlig vekt på sammenhenger mellom utdanning og regional utvikling. Hans doktorgradsavhandling handler blant annet om hva slags status og rolle studiesentra har i det nordnorske utdanningslandskapet. Betingelser og virkninger av høyere utdanning som verktøy for regional utvikling er et gjennomgående forskningstema i Danielsens arbeid.

Gunnar Grepperud er dr. philos, professor og instituttleder ved Ressurssenter for undervisning, læring og teknologi (Result). Har i en årrekke arbeidet med forsknings- og utviklingsarbeid innen fleksibel utdanning og regional kompetanseutvikling, herunder «den voksne fleksible student», IKT og læring, høyere utdannings samfunnsoppgave og lokale studie- og læringsentra.

Gunilla Roos har sedan mitten av 1990-talet arbeidet som universitetslektor i ämnet pedagogik vid Uppsala Universitet och innehar sedan 2004 en docentur i ämnet. Har även i ett par perioder varit anställd som docent 2 vid dåvarande U-vett vid universitetet i Tromsö samt som föreståndare för Hälsinglands regionala utvärderings- och forskningsenhet.

Sedan mitten av 1990-talet har forskningen fokuserat på utbildning och regional utveckling i rurala områden, sett ur ett *kommunalt perspektiv*. Syftet har varit att få kunskaper om strategiska utbildningssatsningar i syfte att öka tillgängligheten till högre utbildning i rurala områden där studier av lokala studie-och lärcentra och dess studerande intagit en central plats.

